

ספר
צחות

מהחכם הגדול רבי אברהם ב"ר מאיר
הספרדי המכונה בן עזרא נ"ע

מבואר באר היטיב
מאת

גבריאל הירש ליפמאן

פיורדא

שנת יבינו הצחות לפ"ק

בבית ובדפוס המשובח התורני כ"ה דוד יצ"ו

בו מהור"ר איצק צירנד ארפער זצ"ל

אים פערלאג בייא רעם פערפאסטער

עריכה חדשה

ה' תשע"ד

תוכן עניינים

5.....	עמודים ישנים עם חדשים
6.....	על עריכת הספר
7.....	שיר מרבי אברהם ׳ עזרא נ״ע
8.....	שער התנועות
8	תנועת החולם
9	תנועת החירק
9	תנועת הפתח
9	תנועת השוא
12	תנועת הקמץ
13	תנועת השורק
14	תנועת הקמץ קטן
16	תנועת הפתח קטן (סגול)
21	המשקלים
25.....	שער האותיות
29	האות אלף
33	האות בית
34	האות גימל
35	האות דלת
37	האות הא
43	האות ואו
47	האות זין
48	האות חית
50	האות טית
51	האות יוד
54	האות כף
55	האות למד
56	האות מס
57	האות נון
59	האות סמך
60	האות עין
61	האות פא
62	האות צדי
63	האות קוף
64	האות ריש
65	האות שין
66	האות תיו
68.....	שער לשון הקודש
70.....	שער מלות הטעם
73.....	שער השמות
80	המספר

90.....	שער הפעלים.....
97.....	הפעלים השניים.....
100.....	שער הבניינים.....
101.....	שער בנין פֿעל.....
111.....	שער בנין הפעיל.....
116.....	שער בנין פעל הדגוש.....
119.....	שער בנין הכפל.....
120.....	שער בנין נפעל.....
122.....	שער בנין התפעל.....
123.....	שער הבנינים הנלקחים מאחרים.....
125.....	שער המורכבים.....
127.....	שער הרביעיים.....
134.....	נספח א': אינדקס פסוקים.....
145	תובנות מאינדקס הפסוקים.....
149.....	נספח ב': הוספות לביאור.....
150.....	נספח ג': לוח התקונים.....

רשימת טבלאות

146.....	טבלה 1: אזכורי הפסוקים ממוינים לפי ספרי התנ"ך.....
146.....	טבלה 2: אזכורי הפסוקים ממוינים לפי כמות.....
147.....	טבלה 3: אחוז כיסוי של פרקי התנ"ך יחסית לאזכורי הפסוקים.....
148.....	טבלה 4: השוואה בין אחוז כסוי של פרקי התנ"ך יחסית לאזכורי הפסוקים.....

ספר צחות
עמודים ישנים עם חדשים

עמודים ישנים עם חדשים

דף	עמ'	חדש
סא	א	113
סא	ב	114
סב	א	114
סב	ב	116
סג	א	116
סג	ב	117
סד	א	117
סד	ב	119
סה	א	120
סה	ב	120
סו	א	121
סו	ב	121
סז	א	122
סז	ב	122
סח	א	123
סח	ב	124
סט	א	124
סט	ב	125
ע	א	126
ע	ב	127
עא	א	128
עא	ב	128
עב	א	129
עב	ב	130
עג	א	130
עג	ב	131
עד	א	132
עד	ב	132

דף	עמ'	חדש
מא	א	84
מא	ב	86
מב	א	87
מב	ב	89
מג	א	90
מג	ב	91
מד	א	91
מד	ב	92
מה	א	92
מה	ב	93
מו	א	94
מו	ב	94
מז	א	96
מז	ב	97
מח	א	97
מח	ב	98
מט	א	98
מט	ב	99
נ	א	100
נ	ב	101
נא	א	101
נא	ב	102
נב	א	103
נב	ב	103
נג	א	104
נג	ב	104
נד	א	105
נד	ב	106
נה	א	106
נה	ב	107
נו	א	108
נו	ב	108
נז	א	109
נז	ב	109
נח	א	110
נח	ב	110
נט	א	111
נט	ב	112
ס	א	112
ס	ב	113

דף	עמ'	חדש
כא	א	42
כא	ב	43
כב	א	44
כב	ב	44
כג	א	45
כג	ב	45
כד	א	47
כד	ב	48
כה	א	49
כה	ב	51
כו	א	51
כו	ב	52
כז	א	52
כז	ב	53
כח	א	54
כח	ב	55
כט	א	56
כט	ב	57
ל	א	58
ל	ב	61
לא	א	64
לא	ב	64
לב	א	66
לב	ב	66
לג	א	69
לג	ב	70
לד	א	71
לד	ב	72
לה	א	73
לה	ב	74
לו	א	75
לו	ב	75
לז	א	76
לז	ב	77
לח	א	77
לח	ב	78
לט	א	79
לט	ב	79
מ	א	81
מ	ב	82

דף	עמ'	חדש
א	א	8
א	ב	8
ב	א	9
ב	ב	10
ג	א	10
ג	ב	11
ד	א	12
ד	ב	13
ה	א	13
ה	ב	14
ו	א	15
ו	ב	16
ז	א	16
ז	ב	17
ח	א	19
ח	ב	19
ט	א	20
ט	ב	21
י	א	22
י	ב	23
יא	א	24
יא	ב	24
יב	א	25
יב	ב	28
יג	א	29
יג	ב	30
יד	א	31
יד	ב	32
טו	א	32
טו	ב	33
טז	א	34
טז	ב	34
יז	א	35
יז	ב	36
יח	א	37
יח	ב	38
יט	א	38
יט	ב	39
כ	א	40
כ	ב	40

על עריכת הספר

עריכה חדשה זו המבוססת על מהדורת גבריאל הירש ליפמאן, נועדה להקל על הקוראים בספרו של ראב"ע, 'ספר צחות'. מפאת אילוצים שונים מהדורה זו לא שומרת על מספור העמודים המקורי במהדורה הנזכרת. לעומת זאת נשמרו כל הערות השוליים המקוריות. הוספתי טבלת השוואה בין מספרי העמודים החדשים לעומת המספור המקורי. על מנת להקל על הקוראים נוסף ציון בתחילת כל עמוד מקורי (דוגמא: <מ"ב ע"ב> ; דף מ"ב עמ' ב). שינויים נוספים שנערכו לעומת המהדורה המקורית:

- א. תוקנו כל אי הדיוקים שנפלו במראה המקומות (פסוקים הנזכרים בתנ"ך).
 - ב. תוקנו טעויות בציטוטי הפסוקים. הפסוקים מהתנ"ך הועתקו כולל הניקוד והטעמים (כולל סוף פסוק).
 - ג. מילים שהודגשו במקור נצבעו בצבע **כחול**.
 - ד. בתיקון מראה המקומות ובתיקוני הפסוקים נעזרתי בתנ"ך ברויאר. במקרה של ספק השויתי לכתר ארם צובא.
 - ה. בהערות השוליים המקוריות צוינו התיקונים בצבע **חום** ובסיומת של ראשי תיבות [י.י.].
 - ו. הערות השוליים החדשות סומנו בסימן (+) , באותיות בצבע **חום**, ובסיומת של ראשי תיבות [י.י.].
 - ז. תיקוני השגיאות המופיעים בסוף המהדורה המקורית:
 1. התקונים של 'הוספות לביאור' המופיעים בנספח ב' הוכנסו במקומות המתאימים במהדורה זו. הערות שוליים חדשות שנוספו בעקבות 'הוספות לביאור' סומנו בסימן (*).
 2. התיקונים ב'לוח התיקונים' המופיע בנספח ג' הוכנסו במקומות המתאימים.
 - ח. הוספתי תוכן עניינים.
 - ט. ניתן שם לפרק הראשון (**שער התנועות**; לא מצוין במהדורה המקורית).
 - י. נוסף אינדקס של כל הפסוקים המופיעים בספר (נספח א'). רכזתי במספר טבלאות את כמות אזכורי הפסוקים בכל ספר מספרי התנ"ך ואת פרישת הפסוקים בכל ספר.
- במהדורה זו הושקעו ימים רבים ועמל רב. המהדורה נערכה ללא מטרת רווח ומיועדת להפצה חינם בין המתעניינים בספריו של ראב"ע. (כל שימוש מסחרי במהדורה זו כרוך בהסכמת העורך).
- תודות:
- תודה מיוחדת למר ידידיה ישראל שהשקיע מזמנו ומרצו ועזר בהגהה ובשפורים שונים במהדורה זו.
 - תודה מיוחדת למכון ממרא אשר נתנו את הסכמתם להעתקת חלקי פסוקים ממהדורת התנ"ך האינטרנטית.
- מהדורה זו היא גרסא ראשונה של ספר צחות. בדעתי היה להוסיף כלי עזר נוספים על מנת להקל על הקורא. לאור המלאכה הרבה הכרוכה בזה העדפתי להוציא לאור מהדורה זו במתכונתה הנוכחית ולהוסיף במהדורה הבאה/ות את כל התוספות.
- למרות השתדלותנו לתקן את הטעויות במהדורה המקורית, אפשר שפסחנו בשוגג על טעויות אחדות ואולי אף שגינו בעצמנו. נודה לכל קורא אשר ישלח את הערותיו / תיקוניו לדוא"ל המצ"ב.
- לכל הקוראים המעוניינים לתרום מזמנם בחידוש ספרים נוספים אנא צרו קשר בדוא"ל המצ"ב. שעה מזמנכם שווה חידוש עמוד אחד.

ירחמיאל ישעיהו

אדר ב' תשע"ד

דוא"ל:

ys_15@yahoo.com

שיר מרבי אברהם ן' עזרא נ"ע

- בְּרֵאשִׁית^א כָּל רֵעִיּוֹן . וְאַחֲרֵית כָּל הַגִּיּוֹן .
- מִבְּרֶךְ אֵל עֲלִיּוֹן . אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת:
- אֲשֶׁר חֲסְדּוֹ הָטָה . עָלֵי דְרֵי מָטָה .
- וְשֵׁת לָפָה מִבָּטָא . וְחִכְמָה בְּטוּחוֹת:
- וְהַבִּין מִשְׁכִּילִים . לְיִשְׂרָאֵל מִעֲגָלִים .
- לְחַבֵּר סוּד מְלִים . לְהַטִּיב כָּל שְׁיחוֹת:
- וְאַבְרָהָם זָקֵן . כְּעוֹף נוֹדֵד מִקָּן .
- יְסוּד דְּקָדוּק תִּקָּן . וּבִאֵר עַל לַחוֹת :
- וּמַחְבֵּרְתּוֹ תִּנָּעַם . לְכָל מִשְׁכִּילֵי עַם .
- בְּנוֹתָנּוּ^ב טוֹב טַעַם . לְנִעוֹת גַּם נְחוֹת :
- וְסוּד אוֹתוֹת נִרְאוֹת . וּפַעַם נִחְבְּאוֹת .
- וְלָמָּה הֵן בָּאוֹת . קְמוּצוֹת וּפְתוּחוֹת :
- קָרַב תִּלְמִיד הִנֵּה . לְכָל תַּשְׁאֵל מַעֲנָה .
- וְתַהֲיִינָה עֵינֵי . לְבָבְךָ^ג נִפְקָחוֹת :
- אֲחוֹז אוֹרַח סֶקֶל . וְלִדְעַת מִשְׁקָל .
- לְכָל כָּבֵד אוֹ קֵל . קָרָא סֵפֶר צָחוֹת :

^א השיר הזה הוא מיוסד על משקל יתד וארבע תנועות ויתד וארבע תנועות.

^ב בְּנוֹתָנּוּ, כצ"ל, כי הוא מקור מבנין הקל, וגם צריכה התי"ו להיות בשו"א נח בעבור משקל השיר האמור.

^ג ראה מה שכתבתי בביאורי לדף י"א ע"א סימן ז' (עמ' 24)

שער התנועות

בעבור שנבראת נשמת האדם בצלם אלהים, ידמו מעשיה אל מעשיו. והנה סוד כל התנועות^א על שלש דרכים, התנועה האחת מהמוצק,^ב שהיא כנקודה^ג בתוך עגולה^ד, וזאת תנועת האויר והאש, שהיא תנועה מלמטה אל מעלה, כי הארץ אמצעית בתוך הגלגלים,^ה ומוצקה היא מוצק גלגל המזלות,^ו והתנועה השנית אל המוצק, וזאת תנועת המים והארץ, שהיא תנועה מלמעלה למטה, והתנועה השלישית סביב המוצק, וזאת תנועת הגלגלים, שהיא תנועה לא למעלה ולא למטה. וכאשר חפשתי דברי התנועות^ז הנקראות שבעה מלכים,^ח מצאתי המוסדים מהן הם שלשה,^ט **חֹלֶם וְחִירָק וּפְתַח גְּדוֹל**, והארבעה הנשארים מורכבים מאלה.

תנועת החולם

והנה תנועת החולם למעלה,^{*} על כן צורתו נקודה למעלה^י בסוף המלה,^{יא} שלא יתערב עם הנקודה הנקראת רביע,^{יב} שהיא אחת משנים עשר טעמים. ונקרא חולם בעבור היות תנועת שלמה, מגזרת **וְתַחְלִימִנִי** (ישעיהו לח, טז),^{יג} ובדברי הקדמונים ז"ל^{יד} עתים חלום,^{טו} ויש מי שיקרא שמו **מֶלֶא פֹּם** כי כן הוא.^{טז} ולעולם לא יהיה דגש אחר החולם, רק יהיה נח נעלם והוא וא"ו במבטא, פעם יכתב ופעם לא יכתב, כי ישענו על המבטא. ופעם יכתב אל"ף תחת וא"ו המשך ואיננו שורש כלל, כמו **וְהָיָה שְׁאֵסִיף** (ירמיהו ל, טז),^{יז} גם יכתב באל"ף ^{<א' ע"ב>} והוא שורש, כמו רא"ש, ובסוף המלה פעם בוא"ו נעלם, כמו **הַסְבֵּלְתָּ עֲשׂוֹ** (בראשית לא, כח), ופעם ה"א נח נעלם, כמו **עֲשֵׂה־י"ח** סִטִּים שְׁנֵאֲתִי (תהלים קא, ג), ופעם אל"ף, כמו **מִחְטָא לִי** (שמואל א יב, כג),^{יט} ופעם נכתב ואו עם אל"ף בעבור היות האל"ף שורש, כאל"ף **חֲטָא** שהוא במכתב לבדו ולא במבטא, והוא **מִחְטָא** בלשוננו (תהלים לט, ב), וכבר נכתב בחסרון האל"ף, **מִחְטָא־לִי** (בראשית כ, ו).

^א בל"א: בעוועגונגען (תנועות).
^ב בל"א: מיטטעלפונקט (נקודת האמצע).
^ג בל"א: וויא דער פונקט.
^ד בל"א: צירקעל.
^ה בל"א: היממעלס קערפער.
^ו בל"א: ספערע, קונעל וערגעשטירנע.
^ז בל"א: פאקאלע, הילפסלויטע.
^ח עיין בספר מאזנים דף ב' ע"ב, שמונה אותם שם כסדרם.
^ט וכן כתב החכם ז"ל בספרו מאזנים דף י"ד ע"א. וגם בלשון ערבי (אין דער אראבישען שפראכע), אינה ליסוד כי אם שלשה תנועות, הנזכרות פה.
^{*} כלומר, שמוצא תנועת החולם הוא למעלה (איין האהער טאן), כידוע למביני טיב הלשון, על כן צורת החולם למעלה מהאות. ד"א.
^י ובמאזנים דף ב' ע"ב כתב, שלכן גם נקרא תנועת החולם: מלך מלכים,
^{יא} בסוף האות, כי תנועת החולם באה על האות בסופה, כמו **תָּהוּ** (בראשית א, ב), שבא החולם על האות תי"ו בסופה.
^{יב} הטעם (דאו טאנציבען) רביע הוא גם כן נקודה אחת למעלה מהאות כמו החולם, רק שהרביע הוא למעלה באמצע האות, והחולם הוא בסופה, אולם בלא זה נבדל הרביע מהחולם, כי הוא נקודה גדולה יותר מנקודת החולם,
^{יג} הוא לשון חזק ובריאות, וכן: (איוב לט, ד) **יְחַלְמוּ** בניהם (געזונד, שטארק זיין), שלם בכח.
^{יד} וזה הוא במס' ראש השנה דף כ"ח ע"א
^{טו} עתים **חֹלִים** כצ"ל. וטעמו גם כן לשון שלם (געזונד זיין, געהעריגען פער שטאנד האבען).
^{טז} רצונו לומר: יש קוראים את החולם [מלאפום מלא פה, כי פום בלשון כשדים: פה], ובאמת כן הוא, כי קריאת החולם היא, כאילו הפה מלא מדבר שהוא בתוכו.
^{יז} כי השורש ממילת הוא: **שסה**, מנחי ל"ה, לא: **שאס**

^{יח} **עֲשֵׂא**, כצ"ל, ובפרושו כתב, שמילת **עֲשֵׂא** הוא כמו: **עֲשׂוֹת** ספרים (קהלת יב, יב), וא"כ כאלו נחסרה אות תי"ו. **במקור היה כתוב עֲשֵׂה**. תקנתני לפי תנ"ך ברויאר [י.י].
^{יט} לה, כצ"ל. במקור היה כתוב לִי. ותקנתני לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

תנועת החירק

ויאמר ר' יהודה המדקדק הראשון ז"ל,^א כי זה וא"ו המשך תחת אל"ף השורש. ותנועת החיר"ק למטה,* על כן תנועת החיר"ק למטה, לפני שבהוצאתו מן הפה נראה הקורא כחורק שיניו, קראוהו חיר"ק, וחכמי דקדוק לשון ישמעאל יקראו **שָׁבֵר**,^ב על כן צורתו נקודה אחת תחת האות, ונקרא כן מגזרת **וַיַּחְרְקוּ-שֵׁן** (איכה ב, טז).^ג ויתכן להיות אחריו נוח נעלם שהוא יו"ד, כמו **רִיב** ו**מִדּוֹן** (חבקוק א, ג), ופעם יחסרוהו מהמכתב, כמו **וְלֹא-תַעֲנֶה עַל-רֵב** (שמות כג, ב),^ד ויש שכתבו אל"ף תחת יו"ד^ה בעבור שהוא שורש, כמו **רֹאשׁוֹן** הוא (שמות יב, ב), ויש שהוא תחת יו"ד, כמו **וַרְצָאֲתִי אֶתְכֶם** (יחזקאל מג, כז).^ו ויתכן לבוא אחריו דגש, כמו **אֶזֶן** ו**חֶקֶר** (קהלת יב, ט), רק דגש אחרי יו"ד נח נעלם איננו כי אם מלה זרה, והיא לכן **שְׁעִפִּי**^ז **יְשִׁיבוֹנִי** (איוב כ, ב).

תנועת הפתח

ותנועת הפת"ח לא למעלה ולא למטה רק היא אמצעית,^ט וצורתו קו להורות על קו העגולה, ונקרא **ב' "א"** פת"ח מפני שצריך לפתוח הפה בקריאתו. ולא יכלו המדקדקים לשומו באמצע האות ולא למעלה, שלא יתערב עם **הֶרְפִּי** שישימו על אותיות בג"ד כפ"ת, בעבור שפעם הם חזקים ופעם חלשים. והנה לעולם יהיה הפת"ח אם אין אחריו נח נעלם כמ"ם **שָׁמֵר**, בעבור שאחריו נח נראה שהוא השו"א,^י

תנועת השוא

כי השו"א יתחלק לשני חלקים, האחת שתהיה תחילת המבטא בראש המלה או בתוכה, כש"ן **שָׁמַע** ומ"ם **תִּשְׁמָעוּן**, כי השו"א איננו נקרא בעצמו רק בעבור תנועה אחריו או לפניו, ואם התנועה אחריו הנו שו"א מתנועע ואם התנועה לפניו הנו שו"א נח והוא נראה במבטא, כי אין רי"ש **שָׁמֵר** כה"א **עָשָׂה** במבטא, על כן יקראו ה"א **עָשָׂה** נח נעלם. ובסוף המלה יתחברו שני שו"אין, כמו **וַיִּשְׁתֵּ מִן-הַיָּין** (בראשית ט, כא), **יָפַת אֱלֹהִים** (בראשית ט, כז), ואמר רבי יהודה המדקדק, כי ראוי לקרוא תי"ו **וַיִּשְׁתֵּ מִן** היין שו"א מתנועע דבוק עם מלת **מִן**,^כ והנה מה יעשה במלת **יָפַת אֱלֹהִים**, כי אין כח בלשון לחבר שני שו"אין מתנועעים,^כ כי ניקוד **אֱלֹהִים** שו"א עם פתח קטן.^{כד} ויאמר החכם הנזכר כי אנשי טברי"א יקראו השו"א המתנועע אם אחריו יו"ד בתנועת החי"רק, **יַחְזִיְהוּ יִרְמְיָהוּ**,^{טו} ויקראו השו"א שאחריו קמץ גדול, כמו **בִּרְכָה שְׁמַרְיָם**, בפת"ח חטף והטע' שו"א עם פת"ח, ואם אחר השו"א המתנועע אחת מאותיות אהח"ע שהם אותיות הגרון, לעולם תהיה תנועת השו"א כפי התנועה הבאה אחריו, כגון **דָּעוּ אֲפֹא**

^א זה מוסב למעלה על מלת **מִחֲטֹ** וגו'. וראה מה שכתב החכם ז"ל בפתיחה לספר מאזנים בענין שמות זקני ל' הקודש, המדקדקים הקדמונים.

^ב זה הוא ענין בפני עצמו, ור"ל: מוצא החיר"ק הוא למטה (איין פיינער, אם וועניגסטען הערבארער טאן), ועל כן תנועת החיר"ק (דער פאקאל חיר"ק) למטה מהאות (אונטער דעם בוכשטאבען). ד"א.

^ג בעבור היותו כשבר ונשרק ויוצא מן השיניים, הבט במאזנים דף ח' ע"א.

^ד שענינו: חריקת השיניים (דיא צעהנע בלעקקען), והנה הקורא (ווער אוין שפריכט) את החיר"ק, כאלו חורק את שיניו.

^ה ראה שם בדברי הרש"ד ז"ל בתיקון סופרים שלו, ובדברי רש"י זצ"ל.

^ו וזה הוא בדרך התחלפות האותיות אהו"י זה בזה, כמו שכתב החכם כמה פעמים בספר זה ובספר מאזנים.

^ז היה ראוי להיות: **וַרְצִיתִי** ביו"ד, כמו **בְּנִיתִי מִן בְּנֵה**, ודומיו, כי שרש מלת ורצאתי הוא רצה מנחי ל"ה.

^ח **וַאֲזַן**. כצ"ל.

^ט גם בספרו מאזנים דף ח' ע"א אמר, שתיבת **סְעִפִּי** ביו"ד עם דגש הוא זר, אכן בכל הספרים שלנו לית יו"ד, וכן משיג החכם המבאר

לספר מאזנים בסימן ל"ז. במקור היה כתוב **סְעִפִּי**. בכתר ארם צובא ובתנ"ך ברויאר כתוב **שְׁעִפִּי** ותקנתי על פי הכתוב שם. [י.י.]

^ט בל"א: ברייטער טאן, מיטעלטאן.

^י סימן הרפ"י על אותיות בג"ד כפ"ת הרפויות, קו מושכב, כזה: **ב, 5** וחבירה.

^{יא} הנח נראה והשו"א הנח אחד הם, כאשר מבאר החכם והולך.

^{יב} כאלו כתוב: **וַיִּשְׁתֵּ מִן**, ועיין במאזנים דף ב' ע"ב.

^{יג} ולקראו כאלו כתוב **יַפְּ תֵּאֱלֹהִים**.

^{יד} הוא סגול בדברי הקדמוני, והנה השו"א המורכב תחת אל"ף אלהים הוא שו"א נע, כדין כל שו"א מורכב.

^{טו} יקראו הם כאלו כתיב: **יַחְזִיְהוּ, יִרְמְיָהוּ**.

(מלכים ב' י, י), שיקרא הדל'ת כדמות שור"ק, ^{טז} ובמלת דְעִי כאילו הוא בחיר"ק, ובמלת דְעָה כאילו הוא בפת"ח קטן. וכן מנהג מקרא המדקדקים כאשר אמר ^{יז} באותיות הגרון ובי"ד, רק בתנועת השו"א שהיא אחר שו"א לא תאבה לו ולא תשמע אליו, כי הנה העברים הוצרכו כאשר התחברו שני שווא"ין מתנועעים להניח השני, ^{יח} והניעו גם הראשון בהכנס אחת מאותיות בו"ל כל ^{יב' ע"ב} שהם משרתים לטעם, ^{יט} כמו בְּשִׁמְעוֹן בְּשִׁמְעוֹן וְשִׁמְעוֹן ואמרו לְרֵאשֹׁן בְּרֵאשֹׁן בְּרֵאשֹׁן והנה השו"א השני נח נראה, ואם היה יו"ד יעלימוהו, כמו בְּיָמֵינוּ בְּיָמֵינוּ לְיָמֵינוּ, גם המ"ם, מִיָּמֵינוּ אֲשֶׁר דָּת לָמוֹ (דברים לג, ב), גם הוא יו"ד יְמִינֶךָ תִּסְעָדְנִי (תהלים יח, לו) כי המ"ם הנוסף עם שאר האותיות יהיה בחיר"ק, ^כ ואם הוא מאותיות אהח"ער יהיה תחתיו קמץ קטן, כמו מְרֵאשֹׁן, מִיָּי יֵצֵא הַדְּבָר (בראשית כד, ג) בעבור כי השו"א השני מתנועע, והנה אחר המ"ם נח נעלם, על כן נקמץ ^{כא} המ"ם, ומשפט הוא"ו לשום שורק ^{כב} באמצעיתו, ויקרא כאילו הוא אל"ף, ^{כג} וְרֵאשֹׁן וְשִׁמְרָתָם, כן קבלנו מאבותינו דור אחר דור. ודע כי מלת שו"א מגזרת נִשְׁתָּה (משלי כז, טו), ^{כד} כי הוא כנגד הגלגל העליון שיש לו תנועה אחת שוה, והשבעה מלכים כנגד חלקי כוכבי לכת שהם שצ"ם חנ"ל, ^{כה} ושני המאורות הגדולים מהם הם חמה ולבנה וחמשת המשרתים, גם הטעמים שנים עשר כנגד חלקי גלגל המזלות, והנה תנועת הפת"ח כנגד כוכב העליון. וכאשר יפתח האות בעבור שיש אחריו נח נראה כמ"ם אָמַר, יקמץ בקמ"ץ גדול אם היה בסוף פסוק או באתנח, ^{כז} כי משפט אחד להם, וכאלו הוא חצי חרוז, ונקמץ בעבור שהוא מעמד. ^{כח} ואל תתמה על כל וְיֵאמֶר שהוא פתוח והוא באתנח גם בסוף פסוק, כי היה בתחלה בפת"ח קטן, ^{כו} והנה עלה מדרגה אחת להיותו בפת"ח גדול ^{כז} ודי לו, וכן משפט נֶעַר שְׁעָרַי כי ^{כא} בתחילה הם על משקל אָרָן, וכן משפט רוֹחֵב, כי בתחילה היה על משקל חֶדֶשׁ קֶדֶשׁ, ובעבור אות הגרון בפתח, אעפ"י שימצא על משקל קֶדֶשׁ, והאות מאותיות הגרון, כמו אֶהְיֶה בְּהֶן יְדֹ (ויקרא ח, כג), רק עם הה"א ימצא כן לבדו, ^{כח} גם נמצא צָהָר | תַּעֲשֶׂה לְתִבְיָה (בראשית ו, טז) כמשפט חביריו, תֹּאֲרֵנָה נֶעַר. ועוד אם היה אל"ף העתידי מתנועע בשו"א ופת"ח בעבור שהוא מהגרון עם חביריו שהם ינ"ת, הם מתנועעים בשו"א לבדו, כמו אֲדַבֵּר יְדַבֵּר תְּדַבֵּר נְדַבֵּר, כי אלה ארבעתם הם המשרתים, ^{כט} והאל"ף נקרא סימן המדבר בעד נפשו, ^ל והיו"ד סימן מי שאינו נמצא, ^{לא} והנו"ן סימן המדברים בעד נפשם, והתיו"ו סימן לנוכח, והנה אם הוסיפו וא"ו לדבק הטעם, ^{לב} אע"פ שיראה שאחריו נח נעלם, ^{לג} כמו וְאֲדַבֵּר אֲתָנָה (יחזקאל ב, א),

^{טז} כלומר: דְעוֹ כאלו כתוב: דוּעוֹ, דְעִי כמו: דְעִי, דְעָה: כמו: דְעָה.

^{יז} ר' יהודה המדקדק הנזכר.

^{יח} רוצה לומר: כי אם יתחברו שני שווא"ים מתנועעים, מה שאי אפשר לבטא במבטא, ישתנה השו"א הראשון לתנועה, והשו"א השני נח, כמו: בְּרֵאשֹׁן בְּרֵאשֹׁן, ודומיהם, כי השו"א תחת אות רי"ש במלות האלה, נח לדעת החכם ז"ל, כמו שכתב בפרוש בסמוך, וכן כתב החכם המבאר לספר מאזנים דף י"א ע"ב בדעתו ז"ל, ותחת השו"א הראשון תבוא תנועת החיר"ק, וזה מה שאמר החכם פה: והניעו גם הראשון, ר"ל: כי השו"א הראשון ישתנה לתנועה. ^{יט} לכוונה מה (אייגען געוויסען וין אויפצוריקען).

^כ ובאות שאחריו בא דגש להשלים את הנון הנתבלע, כי ראוי להיות: מֶן, ונתבלע הנו"ן בדגש, כיונהג, ולכן אם אחרי המ"ם אחת

מאותיות אהח"ער שאין ראוי לקבל דגש, כנודע, נתחלף החיר"ק לקמ"ץ קטן (ציר"י) לתשלום דגש, כמו: מְרֵאשֹׁן, ודומיו.

^{כא} נקוד בקמ"ץ קטן שהיא ציר"י.

^{כב} הוא מלאפ"ם בדברי הראשונים ז"ל.

^{כג} ר"ל: השור"ק בתחילת התיבה נקראת כאילו תהיה אל"ף כתובה לפניו, ד"מ: וְרֵאשֹׁן כאלו כתיב: וְרֵאשֹׁן, וראה לקמן באות וא"ו, ובמכלול לרד"ק ז"ל: דף מ"ד ע"ב, ודף נ"ה ע"א.

^{כד} בל"א: גליד זיין.

^{כה} ר"ל: שבתי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה.

^{כז} פירוש: או בסוף פסוק או באתנח, כי הסוף פסוק והאתנח משפט אחד להם, כאלו יורה האתנח על חצי חרוז (האלבען פער), והסוף פסוק על חרוז שלם (גאנצען פער). ד"א.

^{כח} בל"א: פויע, רוהעפונקט, שטיללשטאנד. ד"א.

^{כז} כמו וְיֵאמֶר בסגול.

^{כז} עיין במכלול דף י"ט ע"ב.

^{כח} הבט מה שכתב להלן באות ח"ת, ומה שכתבתי בסימן ד'. נראה לי שיש טעות בהפניה. סימן ד' מזכיר את המקומות שבהן האל"ף דגושה. נראה לי שהתכוון לסימן ה' או ו' [י.י.] (עמ' 48)

^{כט} ארבע האותיות אינ"ת (אית"ן) הם המשרתים בראש העתידי' להורות על הגופים (פערזאנען).

^ל מדבר בעדו (ערסטע פערזאן).

^{לא} נסתר (דריטטע פערזאן).

^{לב} פירוש, לחבר הענין, והוא וא"ו החיבור (קאניונקציאן, בינדעווארט).

^{לג} נראה שכוונת החכם ז"ל בזה, שאף על פי שנראה כי אחרי הוא"ו שבמלת וְאֲדַבֵּר יבוא נח נעלם, כי הוא"ו היא במתג, שהיא חצי

נגינה, ומאריך את הברת האות באופן שיוולד נח נסתר במבטא, בכל זאת תבוא הוא"ו בפת"ח, להבדיל בין מלת וְאֲדַבֵּר שהיא עתיד,

והוא"ו היא וא"ו החיבור, ובין מלת וְאֲדַבֵּר, שהיא עתיד מהופך לעבר, והוא"ו היא וא"ו ההיפך, כי הנקודה העצמית של וא"ו החיבור היא

ספר צחות שער התנועות

לעולם הוא בפת"ח, להפריש בינו שהוא העתיד, ובין **וְאֵדְבָר** אֶל־הָעָם (יחזקאל כד, יח) שהוא עבר, על כן נקמץ, וכן משפט אֶם־תָּשׁוּב **וְאֵשִׁיבָךְ** (ירמיהו טו, יט), **וְאֶסְבְּבָה** (תהלים כו, ו), ^{לד} ודע כי לעולם לא יתכן היות סימן אינ"ת חסר מהמלה, על כן טעה רבי יהודה המדקדק, שאמר כי אל"ף וְאֶחָלֵלְךָ מִהֵרָ אֱלֹהִים **וְאֶבְדָּךְ** (יחזקאל כח, טז) הוא אל"ף השורש, וחסר המשרת ^{לה} בעבור התחברות שני אלפ"ן, כי יכבד על הלשון מקראו, והדבר הפוך, כי האל"ף השורש ^{לז} הוא החסר, ^{לו} כחסרון אל"ף ממלה **מִלְפָּנוּ** ^{לז} מִבְּהֶמוֹת אֶרֶץ (איוב לה, יא).

ש"א, רק במלת **וְאֵדְבָר** וחברותיה, שיבוא ש"א נע אחרי הוא"ו, נהפך ש"א הוא"ו לפתח בעבור שבא אחריה חטף פת"ח כמשפט, אבל מלת **וְאֵדְבָר** היא עתיד מהופך לעבר, והוא"ו היא וא"ו ההיפוך, והיתה ראוי להיו' בפת"ח ודגש אחריה כמשפטה, רק בעבור אות הגרון שאחריה שלא תקבל דגש, נהפך הפת"ח לקמ"ץ לתשלוש דגש, כמנהג. ^{לד} שגם אלה הואו"ן המה לחיבור, ולכן מנוקדים בפת"ח. ^{לה} אל"ף אית"ן, שהוא אות שימוש. ^{לו} ומשפטו בתשלומו: **וּאֶאֱבֹד** כמו: **וְאֶאֱלָפְךָ חֲכָמָה** (איוב לג, לג), ובכפול אל"ף פ"א הפעל להקל הקריאה, הוטלה תנועתה על אל"ף אית"ן, כמנהג. ^{לז} שראוי בתשלומו: **מִאֲלָפְנוּ** על משקל: **מִפְקִדְנוּ**, כי הוא בינוני פועל מבנין הכבד הדגוש, ושרשו: אל"ף, ורק בהעדר אל"ף השרש הוטלה תנועתה של המ"ם.

- 12 -

תנועת השורק

השורק^א מורכב מן החול"ם ומן החיר"ק, על כן היא נקודה בתוך הוא"ו,^ב בעבור היות החול"ם והחיר"ק שפל, <ד' ע"ב> ובמקום שאין שם וא"ו ישימו צורתו שלש נקודות, האחת בעבור החול"ם, והשניה בעבור החיר"ק, והשלישית בעבור האמצעית^ג ההווה בתוך הוא"ו כראוי, כי המלה היא חסרת הוא"ו, כי בא ה"א תחת וא"ו, כמו **שִׁפְכָה** אשרי (תהלים עג, ב), כי אותיות אה"י מתחלפים נעלמים גם נראים כאשר אפרש, ואין ספק כי **שִׁפְכָה** הוא וא"ו במבטא,^ד כיו"ד **יְדִיו וְרַגְלָיו** שהם באל"ף נעלם במבטא, על כן הם קמוצים כולם,^ה כי המבטא עיקר גדול. ונקרא שור"ק מגזרת **שָׁרְקוּ** (איכה ב, טז), כי כן הוא,^ו ויש שיקראוהו קיבוץ פו"ם.^ז והנה מצאנו אל"ף נוסף בסוף המלה אחרי הוא"ו, ולא **אָבּוּא** שְׁמוֹעַ (ישעיהו כח, יב), **הֶהָלְכוּ** אֲתָנוּ (יהושע י, כד), ואין צורך במבטא לאל"ף גם לא בשרש, ואיננה כן ה"א **יְדִיהָ וְרַגְלֶיהָ**, כי אחריה אל"ף נח נעלם,^ח ונמצא **וְאֶתִיקֶיהָ** (יחזקאל מא, טו),^ט על כן היא הה"א קמוצה בקמ"ץ גדול, וכן משפט **יְדִיד יְדִיד הִנֵּכָה רֹאֶה בְּעֵינָיִךְ** (מלכים ב ז, ב) **צִוִּיתִי אֶתְכָּה** (שמות כט, לה) בה"א,^י כי משפט הה"א והאל"ף שבסוף המלה^{יא} במבטא הוא שוה, על כן אמרו כי אותיות הנח הם ארבעה והם אהו"י,^{יב} ואותיות המשך כנגד המבטא הם או"י לבדם,^{יג} רק כנגד המקרא הם ארבעה,^{יד} <ה' ע"א> ובעבור גודל מעלתם^{טו} היה השם הנכבד והנורא מהם.

^א ראה במאזנים דף ז' ע"א.

^ב הטעם שבחרו אות הוי"ו לנקודת השור"ק (המלאפו"ם), בעבור שהוי"ו היא תמיד נסתר אחרי השור"ק.

^ג הנקודה הבאה באמצע הוי"ו, שהוא מלאפו"ם, כזה: ו.

^ד הה"א במלת שפכה היא נחה ונסתרת במבטא, וכאלו היא וי"ו נסתר.

^ה כי הקמ"ץ מושך האל"ף בכח המבטא, ודומה במבטא כאלו כתיב: **יְדָאוּ, רַגְלָאוּ**, ועל כן הדל"ת והלמ"ד במלות: ידיו, רגליו קמוצות.

^ו פי': מבטא תנועת השור"ק הוא בשריקת ובתנועת השפתים, והוא מגזרת **שָׁרְקוּ** (צישען).

^ז נקרא השור"ק (המלאפו"ם): קיבוץ פו"ם, כי הפה נסגר ונקפץ בקריאתו, ומלת קיבוץ, מלשון וְלֹא תִקְפֹּץ (דברים טו, ז) בחילוף בומ"ף, ועיין מה שכתבתי לעיל בד"ה והנה, סימן ב'. (עמ' 12).

^ח כי הקמ"ץ המנוקדת תחת הה"א, במלת **יְדִיהָ** ודומיו, מושכת אל"ף בכח הקריאה, כנודע.

^ט כי אל"ף הנמשכת פה במשך הקריאה על ידי הקמ"ץ תחת הה"א, היא כתובה בפועל, ואין כן כי האל"ף במלות: אבוא, ההלכוא, כי שם הנח נסתר הנמשך מהשור"ק שלפני האל"ף במלות האלה, הוא וי"ו ולא אל"ף, וא"כ האל"ף במלות האלה אין צורך לה לא בשרש ולא במבטא, ועיין במאזנים דף כ"א ע"א.

^י והבט שם בפירושו.

^{יא} ר"ל: האל"ף והה"א הנחות ונסתרות בסוף מלות: ואתיקהא, אותכה ודומיהן.

^{יב} ר"ל: כי ד' אותיות אהו"י הם לפעמי' נחות ונסתרו' במבטא.

^{יג} אותיות המשך (דיא דעהנונגם=בובשטאכען), שהן האותיות הנמשכות ונחות במבטא, הן לפי המבטא אותיות או"י לבדן, כי

במבטא האל"ף והה"א הנחות והנסתרות שוין הן, רק במקרא (אם לעזען), שישים האדם את עיניו על צורת האותיות, יש הבדל גדול בין אל"ף לה"א, אם הן נמצאות במכתב, אף שהן נחות ונסתרות במבטא, כי הן נבדלות מאוד בצורה, ולכן האותיות הנחות והנסתרות

לפעמים, הן במקרא ארבע, והן אותיות אהו"י. ר"א.

^{יד} יותר מזה תמצא מבואר במכלול שער אותיות או"י דף פ"ז ע"א, ועיין גם במאזנים דף ג' ע"א.

^{טו} הבט בפרוש החכם ז"ל לשמות (ג, טו), שהאריך בזה.

תנועת הקמץ קטן

הקמ"ץ הקטן מורכב מן החול"ם ומן החיר"ק, ויש הפרש בין השור"ק^א ובינו, כי הוא^ב נוטה לחול"ם, וכן יורו חכמי דקדוק לשון ישמעאל,^{*} והקמ"ץ הקטן נטוי אל החיר"ק, על כן צורתו^ג שתי נקודות, ונעשו כן^ה להפריש בינו ובין השור"א, כי יתכן ששמו השור"א שתי נקודות שוות בעבור היות לגלגל העליון שתי תנועות והם התנועות הגדולות, ולא שמוהו נקודה אחת שלא יתערב עם החיר"ק. ונקרא קמ"ץ קטן בעבור שיש אחריו לעולם נח נעלם,^ו כיו"ד יִדְעוּ יִשְׂרָאֵל (הושע ט, ז), יִרְאֶה כָּל-זָכוֹרֶיךָ (שמות כג, יז), ובעבור היות כל בֶּן סמוך בשלש נקודות,^ז כמו בֶּן-בְּלִיעֵל (שמואל א כה, יז), בֶּן-בְּכָרִי (שמואל ב כ, א), הוצרכו להיות כל בן שהוא מוכרת בטעם הענין^ח בקמ"ץ קטן, כמו ותלד בֶּן שְׁנֵי לַיעֲקֹב (בראשית ל, ז), ואם הוא במקף,^ט כי שְׁנֵי תואר למלת בֶּן ע"כ' אל"ף אֶפְעֵל כמו אֶשְׁלַח אֶזְבוֹר בפת"ח קטן, בעבור שיש אחריו <ה' ע"ב> נח נראה, וכן משפט יִדְכֶן יִדְהֶן, רק כל לשון יחידה^י באחרונה,^{יב} שהוא אחריו כ"ף הנוכח, לעולם הוא בקמ"ץ קטן, כמו יִדְ רִגְלֶךָ, ואין זר אתנו, כי הנה בקמ"ץ גדול יש מלות זרות שבאו פתוחות, כי הנה שְׁמֶרְנוּ הרי"ש קמוץ,^{יג} שְׁמֶרְתֶּם, כִּי רָחֵל גִּנְבָתָם (בראשית לא, לב), רק שְׁמֶרְנִי, והכלל כל מפעל^{יד} שהוא עם סימן לשון יחיד מדבר באחרונה שהוא נר"ן ויר"ד לעולם הוא פתוח, כן מצאנוהו. וכן מלות רבות בשמות שהם ע"מ אֶרֶץ, כמו סִפֵּר שהוא בקמ"ץ קטן,^{טו} והוא האמת וככה רבים, והנה אחרים רבים על משקלו והאות הראשון בפת"ח קטן,^{טז} כמו חֶסֶד וצִדֵק, ועוד שיש מהם שישתנו לקמ"ץ גדול במקום אתנח וסוף פסוק, כמו חֶסֶד, ויש מהם שלא ישתנה,^{יז} כמו תָּבֹן וצִדֵק, ויש שישתנה מהם, כמו אֶרֶץ אֶרֶץ, וכן כֶּסֶף כֶּסֶף, ויש גם מקומות שלא ישתנו הם בעצמם,^{יח} כמו וְעַל רִגְעֵי-אֶרֶץ (תהלים לה, כ), נִחַפָּה בִכְסֵף (תהלים סח, יד), וכאשר יסמכו^{יט} יש מהם בפת"ח גדול כמו גִּפְנִי, שֶׁם גִּפְנִי (יואל א, ז), ויש בחיר"ק, כמו צִדְקִי סִפְרִי, ויש בפת"ח קטן באותיות הגרון, וְחִלְדֵי כְאֵין (תהלים לט, ו), ויש בפת"ח גדול,^כ כמו חֶסֶדִי אֶרְצִי, והוא הרב, גם יש בחיר"ק,^{כא} והוא המעט, כמו הֶעֱבֹד הֶעֱבְרִי (בראשית לט, יז). ודע כי

^א שגם הוא מורכב מן החול"ם ומן החיר"ק, כמו שכתב החכם לעיל בד"ה השור"ק.
^ב השור"ק.

^{*} תנועת השור"ק, שהיא הברת u, דומה מאוד לתנועת החול"ם, שהיא הברת o, ותנועת הקמ"ץ הקטן (הציר"י), שהיא הברת e, דומה מאוד לתנועת החיר"ק שהיא הברת i, וכן יורו מדקדקי לשון ישמעאל (לשון ערבי), כי בלשון ההיא סימן אחד להברת e, ולהברת i, וגם סימן אחד להברת o, ולהברת u. ד"א.

^ג צורת הקמ"ץ הקטן (ציר"י).

^ד ברוחב יושבת זו כנגד זו, כזה: (..), וטעם שתי הנקודות האלה, בעבור שהקמ"ץ נטוי (נייגטזיך) אל החיר"ק, והנה הנקודה האחת היא נקודת החיר"ק, והנקודה השנייה היא סימן הציר"י עצמו.

^ה שתי נקודות הציר"י הם ברוחב, להפריש בין הציר"י ובין השור"א, כי השור"א הוא שתי נקודות באורך, כזה: (..).

^ו פי', לכך נקרא הציר"י קמ"ץ קטן, כי טבע ועילת הציר"י כטבע ועילת הקמ"ץ, לבוא לעולם אחריה נח, ובמקומות רבים תבוא זו תחת זו, וכן כתב הרד"ק ז"ל במכלולו שער הנקוד דף קנג, ע"ב. ובמאזנים דף י"א ע"א משמע מדברי החכם ז"ל, שנקרא קמ"ץ קטן, בעבור שנקמץ מן החול"ם ומן החיר"ק.

^ז ר"ל: בעבור היות כל מלת בן כשהוא סמוך לשם אחר, מנוקד בשלש נקודות, דהיינו בסגול.

^ח מופסקת לפי טעם וכוונת הענין, ולא בסמיכות.

^ט פירוש: הגם שמלות בֶּן-שְׁנֵי נתחברו על ידי המקף הבא ביניהם, בכל זאת בא תחת מלת בֶּן ציר"י ולא סגול, כי לפי טעם וכוונת

הענין מלת שְׁנֵי הוא תואר למלת בֶּן, והכוונה: בֶּן שהוא שְׁנֵי, ולא בסמיכות: בֶּן של שְׁנֵי. ועיין לקמן בשער השמות ד"ה אמר הגאון (עמ' 75), וגם ראה מה שכתב מהרש"ד ז"ל בתיקון סופרים שלו בפ' ויצא על פסוק.

^י זה ענין בפני עצמו, ונמשך למטה.

^{יא} נקבה נוכחת.

^{יב} בסוף מלה.

^{יג} במלת שְׁמֶרְנוּ, שְׁמֶרְתֶּם ודומיהן למ"ד הפעל בקמ"ץ כמשפט, אך במלת שְׁמֶרְנִי ודומיו למ"ד הפעל בפת"ח, שלא כמנהג, והבט להלן בשער הפעלים ד"ה אמר.

^{יד} פעל, (צייטווארט).

^{טו} כי משקל פֶּעַל ומשקל פֻּעַל אחד הם, כנודע, וכן כתב המכלול בשער דקדוק השמות דף קס"ז ע"ב.

^{טז} פת"ח קטן הוא סגול בדברי הראשונים ז"ל.

^{יז} אף באתנח וסוף פסוק.

^{יח} והרד"ק ז"ל במכלול דף קס"ח ע"א במשקל פֶּעַל, מונה בפרטות אותם שלא ישתנו לפעמים, וכתב שם הרב ר"א בחור ז"ל בהגה"ה:

כי טעמי אמ"ת (איוב משלי תלים) הם משונים והרוב שזכר אחר זה גם המה באמ"ת, לפיכך לא ישתנו. עכ"ל.

^{יט} אם יבאו השמות נסמכים ומחברים אל הכינויים.

^כ באותיות הגרון.

^{כא} באותיות הגרון.

ספר צחות שער התנועות

הפרש גדול יש בין בנייני הפעלים ובין השמות, כי הם^{כב} יבאו על משקלים משונים אין קץ להם אצלנו. ולא כן משקלי הפעלים, כאשר אפרש לך, על כן נלמד משקל פועל ממשקל פועל אחר, ולא נלמד משקל שם משם אחר. וכל אות שהוא קודם ה"ד לשון רבים שהוא סמוך לעולם הוא בקמ"ץ קטן,^{כג} בעבור שיש אחריו נח נעלם, <ו' ע"א> ואם היה סוף המלה ה"א נח נעלם, והמלה שם, איננו עבר או עתיד, אם הוא סמוך הטעם כפי הענין הנו בקמ"ץ קטן, כמו ומקנה הבהמה (בראשית מז, יח), ואם הוא מוכרת,^{כד} הנו בפת"ח קטן, כמו ומקנה | רב (במדבר לב, א). ואם סוף המלה אל"ף לעולם יהיה נח נעלם, ע"כ לא יהיה לעולם תחת האות שהוא לפניו פת"ח גדול כי אם קמ"ץ גדול, ואם המלה מלרע יהיה בקמ"ץ קטן, כמו ועתה ירא^{כה} פרעה (בראשית מא, לג), ואם היה מלעיל יהיה פת"ח קטן, כמו וידא על-כנפיהו (תהלים יח, יא).

^{כב} השמות.

^{כג} בציר"י, כמו: דברי שהוא סמיכות מן דברים.

^{כד} נפסק בטעם הענין ולא בסמיכות.

^{כה} מלרע, כן הוא בספרים מדויקים וכן נמסר עליו במסורה לית, מלרע, וכ"כ הרד"ק ז"ל במכלול דף קל"ה ע"א, אולם שם כתב ירא בסג"ל, ועיין במאזנים דף כ' ע"ב, ובדברי הרש"ד ז"ל בת"ס שלו בפ' מקץ על פסוק זה. לפי תנך ברויאר בפסוק הנזכר מופיע ירא פרעה בסג"ל ולא בציר"י [י.י.]

תנועת הפתח קטן (סגול)

הפת"ח הקטן מורכב מקמ"ץ קטן ופת"ח גדול, * וכן קריאתו בארץ מזרח, והנה צורתו שתי נקודות להורות על הקמ"ץ הקטן, ושמך נקודה אחת תחתיהם באמצעית כאילו הוא גלגל קטן, כאשר הראיתך, כי הפת"ח הגדול הוא כנגד תנועת הגלגל. ורובי הפת"ח הקטן להיות אחריו נח נראה שהוא שו"א, * והנה סוף כל התנועה נח נראה או נעלם, * על כן לעג רבי משה הכהן הספרדי ז"ל על רבי יהודה המדקדק, בעבור שאמר בספרו כי העברים לא יחלו בנח ולא ישלימו בנע, והדין עם רבי משה הכהן, כי אין כח במדבר כי אם כן. והנה אם היה סוף המלה אל"ף לעולם יהיה נח נעלם, ואם ה"א וקודם ממנה פת"ח גדול לעולם יהיה נח נראה, כי מפיק * יהיה בה"א, ופירושו מוציא, * בעבור שהיה נסתר ונראה, * זה <ו' ע"ב> תוכל להכיר, אם הה"א שהוא באחרונה הוא שורש, לעולם יהיה פת"ח כמשפט כל חבריו, ואם היה הה"א סימן הנקבה שאיננה נמצאת, כמו יִדְהָ, לעולם קמוץ בקמ"ץ גדול, להפריש בין הה"א השורש וה"א המשרת, ואין צורך להזכיר כי אם היה הה"א בסוף נח נעלם, כי אם קמ"ץ גדול יהיה, בין שיהיה הה"א סימן נקבה כה"א עֲשֵׂתָה בְּנִתָהּ, ובין שיהיה בסוף, * כמו אֲשַׁמְעָה מִה־יְדִבֶּרֶת (תהלים פה, ט), ובין שיהיה השורש, כה"א עֲשֵׂה. ואם היתה תנועת חול"ם עם הה"א והוא שורש, לעולם יהיה נח נראה, ויוסיפו בקריאה אל"ף פתוחה, ועל כן יכתבו פת"ח בין האות שהוא קודם הה"א * ובין הה"א, כמו אֱלֹהֶיךָ גְבוּרָה, * ואם טען טוען איך נקרא אות שאיננו כתוב, יש להשיב למה אנו קוראים יְרוּשָׁלַם ביד ואיננה בכתוב, שלא תמצא זאת המלה בכל המקרא ביו"ד רק חמש, * ובעבור החיר"ק הכתוב בין הלמ"ד והמ"ם אנחנו קוראים היו"ד, כן קבלנו מאבותינו, ועוד כי לא היינו יודעים זה מכח הלשון ודרך הסברה לולי הקבלה מה טעם היו"ד, אף על פי שרבים אמרו להורות על שתיים, * רק היינו יודעים בלא קבלה כי אותיות הגרון ירחבו וירחיבו אשר לפניהם, * כאשר אפרש. על כן טעו סופרי אלה המקומות ששימו תחת הה"א גְבוּרָה שו"א, כי אין צורך, הלא תראה כי אין מנהג לשון תחת רי"ש וַיֹּאמֶר שו"א, כי ידוע הוא שהמלה לא תפסק כי אם על שו"א נראה והוא נח, * אם אין האות מאותיות יהו"א, * רק המנקדים יש להם מנהג לנקד שו"א <ו' ע"א> תחת תי"ו עֲשֵׂתָה שהוא לשון נקבה, שלא יתערב עם לשון זכר, * וכן במלות כִּי-יִרְדָּה

* קריאת שם הפת"ח הקטן (סגול) מורכב מקריאת הקמ"ץ הקטן (הציר"י), שהוא הברת e, ומקריאת הפת"ח הגדול (הפת"ח), שהוא הברת a, ויהיה קריאת הפת"ח הקטן כקריאת הברת ä, בלשון העמים, וכן קוראים היהודים היושבים בארצות המזרח את הפתח הקטן (הסגול). ד"א.

א או נח נראה או שו"א נח, כי נח נראה ושו"א נח אחד הם, כנודע.
ב סוף כל תנועה במבטא הוא נח, או נח נראה או נח נעלם, אבל בתחילת תנועת המבטא לא יתכן לבוא נח, ובסוף התנועות בנוח כלי המבטא, לא יתכן לבוא נע, כי נח ונע הם שני הפוכים, ולא יתכנו לבוא שני הפוכים בנושא אחד, ועל כן הדין עם ר"מ הכהן הספרדי ז"ל, אשר לעג על ר"י המדקדק ז"ל שאמר בספרו, כי העברים לא יחלו המלה בנח, ולא ישלימו אותה בנע, ומה חידוש השמיענו בזה ר"י המדקדק ז"ל, שהעברים לא יעשו זה לשונם? והלא אין לשון בעולם שיכול לדבר כן, כי אין כח באדם לבטא כמו זה.
ג הנקודה הבאה בתוך הה"א, שהיא נח נראה, נקראת: מפיק.
ד ר"ל, כי מפיק בלשון כשדים: מוציא. ומטעם זה קראו בעלי המסורת לנח נראה: מפיק.
ה ר"ל: הנקודה הבאה בה"א נח נראה נקראת: מפיק (מוציא), כי הה"א היתה בטבעה נחה ונסתרת כמו האל"ף, ועתה היא נח נראה, על ידי סימן המפיק.

ו פי': אם הה"א במפיק, והיא שרש, לעולם יבוא לפניה פת"ח כמשפט כל חברי המלה, ויהיה כְּמָה, גְבוּרָה, כמו: אָמַר, שָׁמַר, מן השלמים, אבל אם יהיה הה"א במפיק וקמ"ץ לפניה, תהיה סימן כינוי נקבה נסתרת: יִדְהָ, בִּיתָהּ, וכדומה. וזהו ההבדל בין ה"א השרש שהיא במפיק, ובין ה"א השימוש (ה"א כינוי נקבה נסתרת) שהיא במפיק. והבט במכלול דף צ"ח ע"ב ודף קנ"ו ע"א.
ז נוסף בסוף המלה, כמו: אשמעה ודומי, שהה"א נוספת.
ח דקדק לומר דוקא כן, כי המנקדים הפת"ח תחת הה"א וחבריה, הם טועים, כמבואר במאזנים דף כ"א ע"א.
ט ויהיה דומה במבטא כאלו כתיב אֱלֹהֶיךָ, גְבוּרָה, והטעם להרחבת אות הגרון, כנודע.
י חמשה פעמים נמצאת ירושלים ביו"ד, ומנויין במסורה, והשאר: ירושלים, בלי יו"ד.
יא הוספות לביאור (דף וי"ו ע"ב סוף שורה ל"ז)
יב ראה בסלת למנחה בהקדמ' שלישיית לס' תרי עשר מ"ש שם על העיר ירושלים.
יג רצה לומר, שבאה מלת ירושלים במספר הזוגי (צוויאצאהל), המורה על שתיים (הבט במאזנים דף י"ח ע"ב), כי העיר ירושלים היתה נחלקת לשתי ערים, העיר העליונה והעיר התחתונה.
יד אותיות הגרון הם בעצמם ברוב מורחבים בתנועת הפת"ח, וגם ירחיבו בתנועה זאת את האותיות אשר לפניהם, כמו: רֹחַב, נֶעַר, ודומיהם.
יז ר"ל: שו"א נח שהוא נח נראה.
יח שהם לפעמים נחות ונסתרות במבטא.
יט המנקדים הוצרכו לנקד שו"א תחת תי"ו במלת עֲשֵׂתָה ודומי, שלא יחשוב אדם, ששכח המנקד את הנקודה הראויה להיות תחת תי"ו, ויקרא תי"ו בקמ"ץ: עֲשֵׂתָה, ודומי, שהוא לשון זכר.

(בראשית לב, כו) וַיִּדְיָהּ^{טז} והדומה להם, ואם טען טוען למה הוצרכו לשום שו"א, כי הנה לא מצאנו תחת תי"ו עֲשִׂיתָ (קמ"ץ גדול, ידענו כי יקרא בשו"א נראה והוא נח,^{יז} כי הוא סוף המלה, יש להשיב הנה אות השי"ן יוכיח, כי הנקודה ישימנה בתחילתו או קרוב מסופו,^{יח} שהוא תחלת השי"ן השלישי,^{יט} כן מנהג חכמי טבר"א והם העיקר, כי מהם היו אנשי המסורת ואנחנו מהם קבלנו כל הנקוד, אולי עשו כן, שלא יחשוב אדם כי שכח המנקד, ויסתפק לו, והנה לפי דעת הסופרים^כ ראוי לשום תחת ה"א גבוה שלש נקודות זאת אחר זאת במערכת^{כא} אחת, האחת בעבור המפיק, והשתים סימן השו"א. וכאשר אמרתי במלת גְבוּהָ שהיא בחול"ם, כן אומר במלת הגְבוּהָ לְמַעַלָה (ישעיהו ז, יא) שהוא בקמ"ץ קטן, גם כן יִצְיָה חֲשָׁכִי (תהלים יח, כט) שהוא עם חיר"ק, ולא מצאנו ה"א להיותה ככה עם שור"ק כחביריו,^{כב} מְדוּעַ אָנוּחַ, והאומרים תְּמוּזָה וְנִגְוָה הם תועי לב, בעבור שלא יתכן להיות פעול^{כג} מהפעלים העומדים שאינם יוצאים, כאשר אפרש^{כד} <ז' ע"ב>

^{טז} במלת יִדְיָהּ, ודומי', נקדו את הכ"ף בשו"א שלא יטעה אדם לקרוא יִדְיָהּ בקמ"ץ הכ"ף שהוא לשון זכר, ולפי שהרגילו בנקידת זאת הכ"ף בשו"א נח נקדו ג"כ הכ"ף השרשית באחרית המלה לעולם בשו"א, כמו: יִרְדָּה ודומיו, כמו שכתב רדק ז"ל במכלולו שער השו"א דף קנ"ו ריש ע"א.

^{יז} בעבור שלא מצאנו תחת תי"ו עֲשִׂיתָ תנועה, ידענו כי יקרא התי"ו נח נראה, שהוא שו"א נח, כי הוא בסוף המלה.

^{יח} באות השי"ן תמיד נמצא נקודה בראשה, או בתחילתה, כזה: ש, או קרוב מסופה, כזה: ש, והנה מצד הסברא לא הוצרכו לסמן שניה, השי"ן הימנית והשי"ן השמאלית, והיה די לסמן אחד מהן, ד"מ: השי"ן הימנית, ומזה נדע שאם יחסר הסימן הזה היא שי"ן שמאלית, או להיפך, אך בעלי הנקוד סימנו שניהם, שלא יחשוב אדם כי שכח המנקד את הסימן, ויסתפק לו, וכן הוא במלות: עֲשִׂיתָ, יִרְדָּה, יִדְיָהּ ודומיהן. כמו שכתב החכם למעלה.

^{יט} תחלת הראש השלישי של אות שי"ן, כי האות הזאת יש לה דמות שלש שינים (דרייא צעהנע), וכל ראש משלש ראשיה נקרא: שי"ן (שין, צאהן).

^כ הסופרים הנזכרים למעלה, ששימו תחת ה"א גְבוּהָ שו"א.

^{כא} בל"א: ליניע.

^{כב} שאר אותיות הגרון: ח"ע.

^{כג} כי הפעלים: תמה, נגה, הם פעלים עומדים (אונאיבערגעהנדע צייט ווערטער), על כן לא יתכן לאמור: תְּמוּזָה, נְגוּהָ, בבינוני פעול (ליידענדעם מיטטעלווארט), כי לא יתכן להיות פעול מפעלים עומדים, כנודע.

^{כד} להלן בסוף שער בנין פָּעַל, ובמקומות אחרים.

וכבר אמרתי כי ימצא עם החול"ם ה"א נח נעלם, כמו **שְׁלֹמֹה פָּרַעַה**, כִּי־פָּרַעַה אֶהְרֹן (שמות לב, כה), אֶת־קֹזֶל הָעֵם
בָּרַעַה (שמות לב, יז), גם בשור"ק, כמו **לֹא־יִקְרָחָה** קִרְחָה (ויקרא כא, ה).⁺ ואם סוף המלה וא"ו וקודם הוא"ו יר"ד שהוא
סימן לשון רבים, הנה הוא נראה,^א כמו **יָדָיו ורגָלָיו**, ולעולם הוא קמוץ^ב בקמ"ץ גדול, ואם אין שם יר"ד והוא"ו
עיקר,^ג כמו **קֹו**, הנה הוא פת"ח גדול אם הוא סמוך,^ד ואם איננו סמוך,^ה יהיה קמוץ כמשפט. גם יבוא בקמ"ץ קטן
וא"ו נראה, כמו **שָׁלוֹ הָיִיתִי** (איוב טז, יב), ולעולם לא יהיה הוא"ו בסוף נח נעלם כי אם בחול"ם או בשור"ק,^ו כמו **יָדוֹ**
רָגְלוֹ עָשׂוּ בָנוּ. והנה של חול"ם סימן לשון יחיד שאיננו נמצא, ושל השור"ק סימן לשון רבים,^ז חוץ ממלת **וַיִּשְׁתַּחוּ**.

⁺ הראב"ע מתייחס כאן לניקוד הכתיב. הפסוק כפי שמופיע בתנ"ך ברויאר הוא **לֹא־יִקְרָחָה** (יִקְרָחוּ) **קִרְחָה** [יז].

^א הו"ו הוא נח נראה.

^ב למ"ד הפעל נקודה בקמ"ץ גדול.

^ג שורש.

^ד למלה שאחריה, כמו: **קוֹ־תָהוּ** (ישעיהו לד, יא).

^ה כמו: **נָטָה קוֹ** (איכה ב, ח).

^ו והטעם, לפי שהו"ו ממוצא השפתים, והחול"ם והשור"ק ג"כ תנועות השפה, לכן תהיה הו"ו אחרי חול"ם או שור"ק נח נסתר.

^ז גם כן לשאינם נמצאים.

והנה אבאר לך דעתי בזאת המלה, אע"פ שלא יוכל מבין להבין דברי אם לא יקרא הבניינים כאשר יש עם לבבי לפרש אותם בזה הספר. יש פעלים שהם על משקל רבעיים^א אע"פ שהם שלישים^ב, כמו **תַּתְּחַרְהָ** אֶת־הַסּוּסִים (ירמיהו יב, ה), והוא על משקל **תַּכְרֶסֶם**, כי אלו היה הה"א נוסף כה"א **תַּעֲפֶה** כַּבְּקָר תִּהְיֶה (איוב יא, ז), היה קמוץ בקמ"ץ גדול, והעד^ג שאמרו מלת הפועל **מִתְחַרְהָ** בְּאַרְז (ירמיהו כב, טו), וידענו כי גם זה הה"א נוסף הוא בשרש רק שְׁמוּהוּ כמו עיקר. ואין לטעון על מלת **אֶל־תַּתְּחַרְהָ** בְּמַרְעִים (תהלים לז, א), כי הם^ד על שתי דרכים, כאשר ימצאו כן פעלים רבים. וכן מלת **שָׁאֲנָה**, ואע"פ שהנ"ל האחרון נוסף, הנו חשוב כשורש, ואמרו יַחַד אֲסִירִים **שָׁאֲנָה** (איוב ג, יח), והעתיד **אֲשָׁאֲנָה**, כי לא יתכן להיות פועל עבר ולא יהיה לו עתיד, והפועל **מִשְׁאֲנָה**, וככה משפט **רַעְנָה**, על כן לא תמצא מלת **שָׁאֲנָה** או **רַעְנָה** בכל המקרא בנ"ל אחד. וכן ^הע"א^ו משפט **אֲשַׁתְּחֶהָ**, כי הוא"ו הוא תחת ה"א שהוא השורש, כי **שָׁחַו** גְּבָעוֹת עוֹלָם (חבקוק ג, ו) הוא על משקל **עָשָׂה**, והנה כן לֹא שְׁלֹחִי (איוב ג, כו), ועוד אפרש כי אותיות יהו"א יתחלפו, והוצרכו העברים להחליף הה"א, שהוא שורש בסוף המלה, כאשר יהיה באמצעות המלה, בוא"ו או ביו"ד, בעבור כי הה"א איננו מאותיות המשך^ז, והנה ה"א **אֲשַׁתְּחֶהָ** כאילו הוא עיקר, על משקל המרובעים כמו **אֶתְכַרֶּסֶם**, והתאחר הת"ו בעבור אות השריקה^ח, כאשר אפרש^ט, והעד שאין הה"א נוסף במלת אשתחווה רק על דרך שהזכרתי^י, שאיננו קמוץ כמשפט כל נוסף, ועוד שמצאנו **וְהִשְׁתַּחֲוֶהָ**^י, ואין מנהג הה"א לעולם שיהיה נוסף בפועל עבר אם לא היה סימן לשון נקבה^י, והנה וא"ו **וְהִשְׁתַּחֲוֶהָ** כמו עיקר^י, והעלימוהו בעבור היותו סוף המלה להקל על הלשון, והעד שאמרו על לשון רבים **וְהִשְׁתַּחֲוֶהָ**^י, ושמו המלה **י**ח מלעיל, שלא יתערב זה הוא"ו^י עם סימן לשון רבים. ואל יטען טוען כי הנה כמו בְּרוּשִׁים מְשֻׁנֵּר **בָּנוּ לָךְ** (יחזקאל כז, ה)^י, דע כי לא באה המלה מלעיל^{כא} רק בעבור שהוטעם הטעם^{כב} ^חע"ב^כ במלה שהיא אחריה בראשיתה, כמו שֶׁשֶׁשְׁפָּלְנוּ **זָכַר לָנוּ** (תהלים קלז, כג), ואין כן במלת

^א שארבע האותיות המה שרשיות.

^ב ששלוש האותיות המה שרשיות.

^ג במקור היה כתוב **תַּעֲפֶה**. ותקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.].

^ד שהה"א במלת **תַּתְּחַרְהָ**, איננה נוספת.

^ה בינוני פועל (טהע טיגעס מיטטעל ווארט).

^ו שנחסרה הה"א של תתחרה.

^ז מלת תתחר ומלת תתחרה הם שני דרכים, ועיין בפירושו לתלים שם.

^ח בינוני פועל.

^ט מדבריו ז"ל נראה, כי הוא גורם פה: **שָׁחַו** בקמ"ץ השי"ן, אך בכל הנוסחאות שלפנינו כתוב: **שָׁחַו** בפת"ח השי"ן. במקור היה כתוב

שָׁחַו. תקנתי את המלה לפי המבאר, כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.].

^י שבמלת שלותי הומרה ה"א השרש, כי שרשו: שלה, בוי"ו נראית, כמו במלה אשתחווה. ובאמת מלת שלותי זרה, כמו שכתב להלן באות הו"ו.

^{יא} פי', באמצע המלה, כי הה"א לא תנוח באמצע המלה.

^{יב} כי אם פ"א הפעל היא אחת מאותיות השריקה (זויזעלוטע), שהם אותיות זסש"ץ, תבוא תי"ו התפעל בין פ"א הפעל לעי"ן הפעל, כמו: אשתחווה. ודומיו.

^{יג} לקמן בשער בנין התפעל.

^{יד} שנוספת, רק שמוהו כמו עיקר.

^{יז} שהוא פעל עבר, אלא שהו"ו מהפכו לעתיד.

^{יט} אלא ודאי שמוהו כמו שרש, וכאלו השרש הזה הוא בין ד' אותיות.

^כ הו"ו האחרונה במלת וישתחו היא במקום הה"א של אשתחווה, שהיא כמו שרש במלה, והו"ו של אשתחווה, שהיא תחת ה"א

השרש נפלה מהמלה.

^{כא} ר"ל: וי"ו האחרונה במלת וישתחו היא כמושרש במלה, ואיננה לסימן רבים, בעבור שיאמרו בלשון רבים: **וְהִשְׁתַּחֲוֶהָ** בשתי וו"ן.

^{כב} מלת וישתחו.

^{כג} וי"ו האחרונה במלת וישתחו. ויש לי מקום עיון בזה, אך לא אאריך יותר, שלא אצא מגדר וחוק אשר שמתי לבאורי זה, כי רק לבאר את דברי החכם ז"ל באתי.

^{כד} **בָּנוּ לָךְ**, כצ"ל. וטענת הטוען ממלות בנו לך, שבאה מלת בנו מלעיל, אף שהו"ו הוא סימן לשון רבים. במקור היה כתוב **בָּאוּ**.

ותקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.].

^{כה} ר"ל: מלת בנו באה מלעיל בסיבת נסוג אחור מפני קירוב הטעמים, כי במלת לך באה נגינה באות הראשונה, ויהיה קירוב הטעמים

אם תבוא הנגינה במלת בנו מלרע, כמו: **זָכַר לָנוּ**, שבאה הנגינה במלת זכר מלעיל אף שהיתה ראוי לבוא מלרע בעי"ן הפעל, כמשפט, וזה מפני קירוב הטעמים, כי במלת לנו באה הנגינה מלעיל.

^{כז} שבאה הנגינה.

וַיִּשְׁתַּחֲוּ כ, ואם אמר הִמָּה רָאוּ בֵּן תִּמְהוּ (תהלים מח, ו), **כד** גם זאת איננה מענה, כי בעבור האתנח **כה** שבה המלה מלעיל כמשפט, ואין כן מלת **וַיִּשְׁתַּחֲוּ** יִשְׁרָאֵל (בראשית מז, לא), ואם אמר הנה **שָׁבוּ** עַל-עֲוֹנֹתָם אֲבוֹתָם **כו** (ירמיהו יא, י), התשובה כי הנה הפעלים השניים **כז** היו כן להפריש ביניהם ובין השלישיים בעלי הה"א באחרונה, כמו **שָׁבוּ** וַיִּבְּזוּ (בראשית לד, כט). והי"ד **כח** האחרונה אם היה סימן יחיד מדבר בעד נפשו, הנה קודם הי"ד חיר"ק והי"ד נח נעלם, כמו **יְדִי רָגְלִי**, ואם היה לשון רבים סמוך אל אחד, גם יהיה נח נעלם ויהיה בקמ"ץ קטן, כמו **יְדִי נָשִׁים** (איכה ד, י), **רָגְלִי** חֲסִידוֹ (שמואל א ב, ט), ואם יסמכנו המדבר אל נפשו **כ** אז יהיה יו"ד נראה, כמו **עֵינִי תִרְאֶינָה בָּהּ** (מכה ז, י), והנה יהיה האות שהוא לפניו פתוח בפת"ח גדול בעבור שיש אחריו נח נראה, רק אם היה באתנח או בסוף פסוק ישוב אז קמ"ץ גדול כמשפט כל הפתוחים, ואם היה הי"ד תמורת אות עיקר ביו"ד יַעֲלֶזְרָאֵל (תהלים צו, יב), **כט** הנה יהיה האות שהוא קודם הי"ד קמוץ בקמ"ץ גדול, כי הוא על משקל **חָכֵם**, והנה הוא **ל** תואר השם, **לא** כי העברים הפרישו בין כל פעל עבר ובין שם התואר, כמו **בָּנִי אֶם-חָכֵם** **לב** לְבָדָד (משלי כג, טו), שהכ"ף פתוח בפת"ח גדול כמשפט בעבור **כט** שיש אחריו נח נראה, ואין מלה זרה במקרא חוץ מארבעה, **לג** כי אינם באתנח ולא בסוף פסוק **לד** והם קמוצים, והם **אֶרְיָה נֶשֶׁאֱג** (עמוס ג, ח), **כִּי הוּא טָרַף** (הושע ו, א), ו**שָׁפֵט** של שמשון, **לה** ואין מלת **טָרַף** בַּפִּיָּה (בראשית ח, יא) כמוהם, כי היא שם, **לו** ואין כמוהו מזה השרש, **לז** ג"כ עשו בשמות, כמו **עָשָׂן**, שהשי"ן קמוץ להפריש בינו ובין כאשר יהיה סמוך, **לח** ואם היה פתוח הנו פועל עבר, וְהָרָה סִינִי עָשָׂן בְּלֹא (שמות יט, יח). והנה הי"ד לא יהיה נעלם באחרונה כי אם אחר חיר"ק או קמ"ץ קטן, ולא יהיה נראה כי אם אחר פת"ח גדול, כמו **עֵינִי**, ובאתנח וסוף פסוק יהיה קמוץ בקמ"ץ גדול, ויהיה נראה **לט** בשמות עם חול"ם, לא בפעלים, כמו **הָיָה גִּי' חֲטָא** (ישעיהו א, ד), ועם שור"ק יהיה בפעולים **מ** מפעלי הה"א, **מא** כֹּל-הַזֶּהָב הָעָשׂוּי (שמות לח, כד), ו**בְּזֹנִי** עָם (תהלים כב, ז). והנה לא יהיה הי"ד נראה בסוף המלה בחיר"ק ובקמ"ץ קטן ובפת"ח קטן.

- כג** וַיִּשְׁתַּחֲוּ, כצ"ל, ור"ל, שהמלה הזאת באה בעצמה מלעיל, בלי סבת נסוג אחר.
- כד** שבאה הנגינה מלעיל אף שהי"ו סימן רבים.
- כה** הנה בא אתנח במלת תמהו, ועל ידי המפסיק הגדול הזה נהפך שו"א המ"ם: **תִּמְהוּ** ע"מ **פִּקְדוּ**, לקמ"ץ, ובעבור זה באה הנגינה תחת המ"ם כמשפט, שתבוא הנגינה בפעלים בעי"ן הפעל.
- כו** שבאה הנגינה מלעיל, אף שהי"ו סימן רבים. **במקור היה כתוב שָׁבוּ. תקנתני לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]**
- כז** פי', העבר לרבים נסתרים מבנין הקל בפעלים השניים (נחי עי"ן וי"ו) הוא מלעיל להפריש בינו ובין העבר לרבים נסתרים מבנין הקל בפעלים השלישיים (נחי למ"ד ה"א), שהוא מלרע, כמו: **שָׁבוּ** על עונות, שהוא מגזרת **שׁוּב** אשוב (בראשית יח, י) מנחי ע"ו, הוא מלעיל, **שָׁבוּ** ויבזו שהוא מענין שביה (געפאנגען נעהמען), מנחי ל"ה, הוא מלרע. והבט בדברי רש"י ז"ל בפירוש על התורה במקום הנזכר.
- כח** זהו ענין אחר ומוסב למעלה על סוף ד"ה וכבר (**עמ' 18**), והפסיק בנתיים בעבור מלת וישתחו, שביאר אותה על נכון.
- כ** אם יבוא לשון רבים בכינוי מדבר בעדו.
- כט** שבאה הי"ד תחת ה"א שדה שהיא שרש. והנה החכם ז"ל גורס פה הדל"ת בקמ"ץ, אכן בנסחאות שלפנינו הדל"ת בפת"ח. **במקור היה כתוב שָׁדִי. תקנתני לפי הערת המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]**
- ל** מלת חכם.
- לא** שם התואר (אייגענשאפטסווארט).
- לב** שהוא פעל עבר מבנין הקל.
- לג** צ"ע במכלול דף ד' ע"ב ודף ה' ע"א, כי שם הביא מלות רבות, שהן עברים מבנין הקל, ואינן לא באתנח ולא בסוף פסוק, ואעפ"כ עי"ן הפעל שלהם קמוצה, והוא נפלא מאוד בעיני. ובדוחק יש לישב דברי החכם ז"ל בזה, אבל לא אאריך יותר.
- לד** המלות האלה, **שאג** וחברותי', אינן לא באתנח ולא בס"פ, ועי"ן הפעל שלהם קמוצה שלא כדת, כי היתה צריכה להיות פת"ח כמשפט העבר מבנין הקל.
- לה** ו**שָׁפֵט** של שמואל, כצ"ל, והוא: וְשָׁם שָׁפֵט אֶת-יִשְׂרָאֵל (שמואל א ז, יז), ובנוסחא שלפני כתיב: ו**שָׁפֵט** של שמשון, וטעות הדפוס הוא, כי במלת וְהוּא שָׁפֵט אֶת-יִשְׂרָאֵל (שופטים טז, לא), הפ"א נקודה בפת"ח, כאשר מצאתי בכל הספרים המדויקים.
- לו** ר"ל: שם התואר וענינו: טרוף בפיה, כי עלה הזית היה טרוף בפי היונה, וכן כתב החכם ז"ל בפירושו שם בסוף דבריו, וכן פי' שם הרמב"ן ז"ל.
- לז** פי', שלא נמצא עוד משרש טרף שם תואר ע"מ **פָּעַל** בשני קמצי"ם.
- לח** כי מן **עָשָׂן**, יאמר בסמיכות: **עָשָׂן הָעִיר** (יהושע ח, כ).
- לט** ר"ל: בשמות ימצא יו"ד נח נראה אחר החול"ם, כמו: **גִּי' ודומיו**, וזה איננו נמצא בפעלים.
- מ** בבינונים הפעולים.
- מא** והם נחי ל"ה.

המשקלים

ואחר שדברתי על התנועות אדבר על המשקלים. והם על שני דרכים, הדרך האחת משקל בעלי הדקדוק, שישקלו לעולם תנועה כנגד תנועה, והיא התנועה בעצמה והניקוד שוה, ואם היה במלה האחת אות משרת צריך שיהיה כמו אותו האות המשרת במלה האחרת, בין שיהיה בראש המלה או באחריתה. וכל המדקדים הסכימו דעתם לשקול כל המלות שיש להם עבר ועתיד מגזרת **פָּעַל**,^א בעבור שאמרו כי **שָׁמַר** ו**הָרַג** ו**אָכַל** פעלים הם, ואני רדפתי אחריהם, אע"פ שאדע כי זאת המלה, <ט' ע"ב> שהיא פעל, איננה נכונה לשקול עליה כל המלות שיש להם עבר ועתיד, בעבור שהוצרכו לומר בנין הפעיל, וזה הבנין^ב מזאת הגזרה איננו בלשון הקודש, והקשה בנין **פָּעַל** הדגוש, ואין העי"ן דגוש, ועוד כי שקלו המרובע,^ג כמו **כָּרַס**, על **פָּעַל**, ואיך ישקל מרובע על משולש.^ד וככה דרכם, אמרו כי **שָׁמַר** ע"מ **פָּעַל**, כי תחת השי"ן קמ"ץ גדול כאשר יש תחת פ"א הפעל, ותחת מ"ם **שָׁמַר** פת"ח כאשר יש תחת עי"ן **פָּעַל**, והנה הנח הנראה^ה שהוא תחת הר"ש אע"פ שאינו כתוב, כמו הנח הנראה שהוא תחת למ"ד פעל, על כן יקראו השי"ן פ"א הפעל, כי הוא כנגדו, ויקראו המ"ם עי"ן הפעל, ויקראו הר"ש למ"ד הפעל. והנה **שָׁמְרוּ** ע"מ **פָּעְלוּ**, **שְׁמַרְתִּי** **פָּעַלְתִּי**, ואותיות אינ"ת שהן סימן העתיד, **אֶשְׁלַח** כמו **אֶפְעֵל**, **יִשְׁלַח** כמו **יִפְעֵל**, והנה האות הנוסף הוא שוה, ומשקל **אֶשְׁמֹר אֶפְעֹל**, ו**נִשְׁמַר נִפְעַל**, ו**הִשְׁתַּמֵּר הִתְפַּעֵל**, והאמת **הִתְפַּעֵל**, רק לא יכולנו לומר **הִתְפַּעֵל**, בעבור שלא יתאחר התי"ו^ו כי אם עם אותיות השריקה, והם הפעלים השניים לא ישקלו במלת פעל, אף על פי שהסכימו דעת כל המדקדים כי אין פועל רק משלש אותיות, אין כן דעתי כאשר אפרש,^ז **וְיִשְׁמְרוּ וְיִפְעְלוּ**, ו**תִּשְׁמֹרְנָה וְתִפְעֹלְנָה**, **יִבְרַכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ** (במדבר ו, כד), **יִפְעֵלְךָ וְיִפְעֹלְךָ**. וכאשר עשו המדקדים בפעלים ג"כ עשו בשמות, אמרו כי **אֶרֶץ** ע"מ **פָּעַל**, **גִּבֹּר** **תְּבַמִּים** (תהלים יח, כו) כמו **פָּעַל**, **גִּבּוֹר** כמו **פָּעוֹל**, **זָכְרוֹן פָּעִלְוֹן**, **זָכְרוֹן פָּעִלְוֹן**, **תִּפְאָרֶת תִּפְעֹלֶת**, **תִּפְאָרֶת תִּפְעֹלֶת**, **תִּלְבּוֹשֶׁת תִּפְעֹלֶת**, **מִשְׁמַר מִפְעֹל**, **מִשְׁמַרְתִּי מִפְעֹלְתִּי**, **מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מִלְכּוֹ** (שמואל ב כב, נא) **מִפְעֹל**, **מִגְדִּיל** (תהלים יח, נא) **מִפְעִיל**.

^א וכן עשו ג"כ מדקדקי לשון ערב, כמ"ש במאזנים דף נ"ז ע"א.

^ב לאו דוקא כי גם בנין **פָּעַל** הדגוש לא מצאנוהו בלשון הקודש, כמ"ש במאזנים דף הנזכר.

^ג בן ד' אותיות שרשיות.

^ד בן שלש אותיות שרשיות.

^ה השור"א הנח, כמבואר למעלה בד"ה הפת"ח הקטן, וע' מ"ש שם בסימן ב'. (עמ' 16)

^ו הבט מה שכתבתי למעלה בד"ה והנה אבאר, בסימן י"א. (עמ' 19).

^ז להלן בשער בנינים השניים.

והנה יש לך להשמר איזה אות הוא משרת ואיזה עיקר, כמו הַתֵּל שהוא על משקל פֶּטֶל, והנה הַתֵּלֹו משקלו <י' ע"א>
פֶּטֶלֹו, כי הה"א הוא עיקר, ואין כן הֶרְעֹו מֵאֲבוֹתָם (ירמיהו ז, כו), כי הה"א נוסף^א בתוספת ה"א הפעיל, וכן וּמוֹצָא⁺ אֲנִי
מִרְמְזוֹת אֶת־הָאֲשֶׁה (קהלת ז, כו), ע"מ פוּעֵל^ב, ואין מוֹצָא־דָּוֶחַ (תהלים קלה, ז) כמוהו, כי הוא מגזרת הוֹצִיא, רק הוא
ע"מ מִפְּעֵל, כי הנח הנעלם תחת פ"א^ג כפ"א מִפְּעֵל שהוא נח נראה, וכן אמרו במשקל יִדַּע ישראל^ד קרוב ממשקל
יִפְעֵל כי יש נח נעלם אחר היר"ד תחת היר"ד שהוא שורש, כאשר אפרש עוד. ורבים השתבשו בפעלי הכפל, כמו
תָּמַם שנמצא פעל עבר, בִּי אִם־תָּם הַפֶּסֶף (בראשית מז, יח), וכן מן דָּלְלוֹ וְחָרְבוֹ (ישעיהו יט, ו)^ה דָּל, והנה אמרו שמשקלו
פֶּע שהוא חסר למ"ד^ו, והנכון שהוא חסר עי"ן^ז.

^א כי שרשו: רוע מנחי עי"ן.

⁺ במקור הופיע וּמוֹצָא. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר. [י.]

^ב כי שרשו: מצא.

^ג הו"ו הנח נסתר הוא תמורת יר"ד פ"א הפעל, כי שרשו: יצא.

^ד לא מצאתי כן במקרא כ"א: וַיִּשְׁרָאֵל הוּא יִדַּע (יהושע כב, כב). ובא בו קמץ במקום פתח בגלל שבא באתנח [י.].

^ה דָּלְלוֹ וְחָרְבוֹ, כצ"ל. במקור הופיע וחרבו וְדָלְלוֹ. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר. כמו כן תוקן מראה המקום. [י.]

^ו למ"ד הפעל.

^ז עי"ן הפעל, ומשקלו: פל.

והדרך השנית של משקל הפעלים והשמות היא על דרך בעלי החרוזים.^א ושוה הוא במשקל איזה היא תנועה שתהיה, או שיהיה האות השורש או נוסף אינם חוששין, כי לא ישמרו רק מספר התנועות. והשו"א המתנועע עם התנועה שהיא אחרי קורין אותו יתד, ושוה הם בעיניהם במשקל **גְּבָרִים** כמו **חֲמוּרִים**, כי הפת"ח החטף לא הוסיף על השו"א המתנועע רק יקרא ג"כ יתד, וכן וַיִּצְבְּרוּ אֲתָם **חֲמָרִים**^ב (שמות ה, י) שהוא קמ"ץ חטף, וכן אֶל-הַכִּינּוֹתִי^ג לוֹ (דברי הימים א טו, יב), שהוא פת"ח קטן חטף.

וזה משקל חכמי לשוננו להיות החרוז מרובע,^א ויהיו השלשה הראשונים באחרונה על אותיות שווים, כמו **גִּדּוֹד הַסִּיר אוֹנִי, וְהַבְּהִיל רַעֲיוֹנִי, וְשֵׁת פִּי וּלְשׁוֹנִי, אֲסוּרִים בְּזִיקִים**. והנה עקר כל אחד יתד וארבע תנועות. ויש מי שיחסר האחד,^ה כמו **קָרָא סֵפֶר הַיִּסּוֹד, יִגְלֶה לָךְ כָּל סוֹד, שְׁפַת הָעֶבְרִיִּים**. ויש משקל אחר והוא מרובע, ואין בו יתד והוא קל, וכן הוא ארבע תנועות כל ^א <ע"ב> אחד, **אֲשָׁא מַעֲנָה, אֲגִיד מִשְׁנָה, עַד כִּי אֲבִנָּה, בְּנִין דַּעַת**. ויש מי שיעשה זה מרובע ולא ישמור רק אחרייתו,^ב כמו **לוֹ שְׁאֵלֹתִי, מֵאֲזַנְּךָ, מְרֹב יָמִים, עֲלֶתָה נֶצַח**. ויש משקל אחר מרובע בתוספת שו"א נע על כל אחד ואחד,^ג כמו **שִׁבְחָה בְּחִפִּי, וְשִׁירָה בְּעֶרְפִּי, אֲכַנֶּה לְמַלְכִּי, בְּפֶחַד וְאֵימָה**. ויש מרובע גדול מזה, והוא שתי תנועות ויתד ושתי תנועות, כמו **שׁוֹנֶה בְּחֵן יְלָדוֹת, עוֹרָה וְאֵל תִּישָׁן, כִּי כָל יָמֵי שְׁחָרוֹת, כָּלוּ כְּמוֹ עֵשֶׂן**. ויש מי שיוסף על זה מרובע שו"א מתנועע,^ד כמו **אֵמֶת אֵל אֵמֶת אֵתָה, וְאֵם לֹא רֵאִיתִיךָ, וְאוֹלָם בְּרֹב טוֹבָךָ, בְּכָל עֵת חַיִּיתִיךָ**.^ה ויש משקל אחר והוא יתד ושתי תנועות ויתד ושתי תנועות,^ו כמו **תִּבְרָךְ יְהוָה אֲדוֹן עוֹלָם, בְּפִי כָל הַיְצוֹר כָּלָם**.^ז ויש מי שהוסיף על זה המשקל באחרונה יתד ותנועה, כמו **אֲצוּלָה מִכְבוֹדוֹ אֵל בְּרָאךָ, וְעַל אֲרֻבַּע דְּמוֹת חַיּוֹת נִשְׁאָךְ**.

^א הם בעלי השיר (דיכטער) שסידרו שיריהם בהשתוות האותיות וההברות בסוף הטורים (פערוע), וזה נקרא: **חֲרוֹז** (ריים).

^ב במקור הופיע **חֲמָרִים**. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר (ללא יו"ד). [י.]

^ג בנוסחא שלפני כתוב: **הַכִּינּוֹתִי** הה"א בחט"ף פתח.

^ד שיר בן ארבע טורים. ועיין בספר דרכי נועם להחכם הנעלה מהור"ר משה נ' חביב ז"ל.

^ה עיין מה שכתבתי להלן בדיבור הסמוך סימן ז'.

^ו הוספות לביאור (דף יו"ד ע"א שורה כ"ג)

^ז וְשֵׁם. בספר המהלך לרמ"ק ז"ל בשער השיר כתוב בחרוז זה: **וְשֵׁת. במקור היה כתוב וְשֵׁם. תקנתי לפי תוספת הביאור ל- וְשֵׁת [י.]**

^ח ר"ל: טור אחד, ויהיה רק משולש.

^ט שלא יהיה השיר חרוזי (געריימט) כי אם בסופו.

^י ויהיה משקל השיר כלו: יתד ותנועה.

^א **שִׁבְחָה** וגו'. זה הוא מהמשורר הגדול ר' שלמה נ' גבירול זצ"ל, יראה מ"ש המדקדק מהור"ר שבתי סופר ז"ל בהגהותיו למהלך שער השיר על המלה הזאת.

^ב **בְּעֶרְפִּי, אֲכַנֶּה. שם במהלך: בְּעֶרְפִּי, אֲתַנֶּה.**

^ג המשקל הזה הוא המשקל הקודם בעצמו, אך שנוסף תמיד שו"א נע על שתי התנועות הראשונות מהמשקל.

^ד ראה להלן בדיבור הסמוך סי' ז' מ"ש שם.

^ה **אֵמֶת** וגומר. החרוז הזה גם הוא מהמשורר הנזכר בבקשה אחת.

^ו על משקל זה חדשתי שיר קטן על הרעות (דיא פריינדשאפט), ואציגהו פה לעיני הקורא הנעים:

חֲלוֹנֵי מַר	בְּסֵם חַיִּים	יָקוֹ רּוֹפֵא	עֲשֵׂה נַחַת ,
עָלֵי מְזוֹר	עָלֵי מִכָּה	יִצּוֹ רּוֹכֵל	לְמַרְקַחַת ,
הֲלֹא רְטוֹב	בְּשָׂרוֹ לִי	הַיּוֹת נֶעַר	כְּמוֹ נֶשֶׁר ;
זְמַן בּוֹגֵד	כְּמוֹ כֵּן בִּי	שְׁלֹחַ פִּיד	עָלֵי גֶבֶר ,
בְּבוֹא נוֹדֵד	כְּעוֹף מִקֵּן	לְהַגִּיד עֵי	אֶבֶת חֶבֶר ,
אֲרוּכָה יִי	עָלָה לוֹ יִי	חֲזִיק לוֹ עוֹד	עֲבוֹת קֶשֶׁר .

^א **תִּבְרָךְ** וגומר. גם זה הוא מהמשורר הנזכר בבקשה אחת.

והנה ר' שלמה הספרדי^א מנוחתו כבוד חבר שירים על שני המשקלים, והם זמן בוגד^ו אֶסְרֵנִי בְּפִידוֹ, עֲדִי אֲחִי <א"א ע"א>
הַמְרִנִי בְּבִגְדוֹ. ויש משקל אחר שתי תנועות ויתד ושתי תנועות,^ב והוא כמו נֶפֶשׁ אֲשֶׁר עָלוּ שְׁאוּנִיָּה, אָנָּה תִשְׁלַח
רְעִיזִיָּה. ויש שהוסיפו שו"א מתנועה על תחלתו, כמו אֲלִיכֶם בְּנֵי תוֹרָה וְתוֹפְשִׁיָּה, עֲלִיכֶם לְגִלּוֹת אֶת כְּמוֹסִיָּה. ויש
שיוסיפו על משקל נפש אשר עלו שאוניה תנועה באחרונה,^ג כמו בִּימֵי יְקוֹתִיאֵל^ד אֲשֶׁר נִגְמְרוּ, אוֹת כִּי שְׁחָקִים
לְחִלּוֹף יֵצְרוּ. רק בחרוזים האחרים ישים תחת התנועה הנוספת חצי חרוז יתד.^ה וכן הוא בסוף,^ו אָרָאָה פָּנֵי תָבֵל
יְדִידֵי זֹעֲפִים, יִתְנַבְּרוּ אֵלַי וְלֹא נִבְּרוּ. ויש משקל אחר והוא ב' תנועות ויתד ותנועה ויתד ותנועה, והוא נָחַר בְּקֶרְאִי
גְרוּנִי, דְּבַק לְחִכִּי לְשׁוֹנִי.^ז ויש משקל אחר, והוא תנועה ויתד ושתי תנועות ויתד ותנועה, כמו נִגְדָּעָה קֶרֶן עֲדִינָה,
הִיא גְבֵרֶת כָּל מְדִינָה.^ח ויש מרובע שהוא ב' תנועות ויתד וב' תנועות ויתד, כמו מָה לָךְ יְחִידִי תִשָּׁבִי, דּוֹמֵם כְּמִלֶּךְ
בְּשָׁבִי, כְּנָפֵי רְנָנִים תִּאֶסּוּף וְכָנֵף יִגְוִנִים תִּסְחָבִי.^ט אע"פ שלא עשה כהוגן במלת תִשָּׁבִי, כי הש"ן הוא נח נראה,^י והוא
הניעו בעבור המשקל. ויש מרובע אחר שהוא ב' תנועות ויתד ותנועה ויתד ותנועה ויתד, רק בסוף החרוז ישים
תחת היתד האחרון תנועה,^{יא} <א"א ע"ב> וכן בחצי החרוז הראשון,^{יב} לא כן בחרוזים אחרים, כמו גִבֹר אֲשֶׁר דָּת וְחֹזֶק
חֶרֶת עָלֵי לִבּוֹ, יִשְׁמַח בְּדַעְתּוֹ וְיִשִּׁישׁ^{יג} כְּגִבּוֹר עַת שְׁלֹף חֶרְבּוֹ, לְחַקּוֹר יִסּוֹד סוֹד צִפְנָתָיו יַעֲלֶה אֶל מַעוֹן מַדְעַ וְנִשְׁקִיף^{יד}
בְּעֵין שָׁכַל בְּאַשְׁנָבוֹ. ובעבור היות זה המשקל כבר בלשון הקודש ובעבור היתדות הוצרך בעל החרוזים להפסיק
מלת כְּגִבּוֹר וכן צִפְנָתָיו, כי לא יזיק כי חרוז אחד הוא. ויש משקל אחר והוא הקשה שבכולם, והוא תנועה ויתד
ותנועה ויתד, כמו אֶדְרָשָׁה חֶסֶדְךָ, כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ, אֶעֱרֹךְ נִגְדָּךְ, מַהֲלֵל נַחֲמֶד.^{טו} והחרוזים שיש להם טעם נגינות,^{טז}
ראויים להיות משקל כל חרוז וחרוז שוה. אולי יטעון טוען לאמור מה טעם להיות המשקלים כאשר אמרתי, והנה
אני אעשה משקלים אין קץ להם, כי אשים יתד אחר יתד, ואוסיף או אגרע מהם, אולי זה הטוען יקיץ משנת
אוולתו וילמד חכמת הערביים, אז ידע בראיות גמורות למה נבחרו אלו המשקלים ולא אחרים ותנוח דעתו עליו.
והנה נתתי לך כלל שתוכל להבין איזה חרוז הוא שקול^{יז} או איזה הוא נשבר.

^א זה הוא המשורר המפורסם, ר' שלמה נ' גבירול, ממדינת מאלקה, וראה בפתיחה לספר מאזנים דף ב' ע"א.

^ו והוא על משקל יתד ושתי תנועות ויתד ושתי תנועות ויתד ותנועה, כמו אֶצְוֶלָה מְכַבֹּדוֹ וגו'.

^ב המשקל הזה הוא: שתי תנועות ויתד ושתי תנועות ויתד ושתי תנועות, והוא נבדל ממשקל שוֹנָה וכו' הנזכר למעלה, כי הוא שתי תנועות ויתד ושתי תנועות שתי תנועות ויתד ושתי תנועות.

^ג ויהיה סוף המשקל: יתד ושלוש תנועות.

^ד בשיר זה קונן ר' שלמה הספרדי (ר' שלמה נ' גבירול) ז"ל על רבי יקותיאל ז"ל, שנהרג שנת ת"ת לאלף החמישי, כאשר כתב רבי אליה בחור אשכנזי ז"ל בנימוקיו לספר מכלול דף קע"ה ע"א.

^ה ויהיה סוף המשקל בחצי החרוז: יתד ושתי תנועות ויתד.

^ו סוף המשקל של חצי חרוז האחרון יהיה יתד ושלוש תנועות, כמו אֲשֶׁר נִגְמְרוּ, הקודם.

^ז נָחַר וגומר. גם זה שר המשורר הנזכר בצאתו מעיר סרקסטה.

^ח נִגְדָּעָה וגו'. גם זה שר רשב"ג הנ"ל בהיותו מקונן על רבינו האי גאון ז"ל.

^ט מָה וגו'. אף הוא מרשב"ג הנזכר. יְחִידִי. במהלך שער השיר: יְחִידָה.

^י לא כן הוא דעת מדקדקים אחרונים, כי הם החליטו כי לעולם אחר שו"א נח יבא דגש קל באותיות בג"ד כפ"ת, ולדעתם אין הש"ן במלת תִשָּׁבִי נח נראה, בעבור שהב"ת שאחריו רפה, אבל לא כן דעת החכם ז"ל, וכן כתב במאזנים דף ז' ע"א, ששו"א הלמ"ד במלת

וּלְבִנְיָמִן הוא נח, (וראה מה שהעיר החכם המבאר שם). וכן ראיתי שדעת ר' משה נ' חביב ז"ל בספרו דרכי נועם היה כדעת החכם ז"ל, כי כתב שם דף ח' ע"א וז"ל: אבל אם יש אחריו שו"א נח כמו וּשְׁכַבְתֶּם וכו', ואין להאריך יותר.

^{יא} ויהיה סוף החרוז: יתד ושתי תנועות: בְּאַשְׁנָבוֹ.

^{יב} כי סוף חצי חרוז הראשון גם הוא יתד ושתי תנועות: עָלֵי לִבּוֹ.

^{יג} בְּדַעְתּוֹ. במהלך שם: וְיִשִּׁישׁ. הוכנסה המלה עֵקֶב תִּקּוֹן שֶׁל תּוֹסֵפוֹת לְבִיאֹר [י.י].

^{יד} הנה הניע המשורר את שו"א הר"ש במלה הזאת, לעשות ממנו יתד, אשר לא כדת, כי הוא באמת נח בראית הדגש הקל שאחריו. ועיין בתלמוד לשון עברי בפ"ב מדרכי המליצה והשיר § ש"פ.

^{טו} וְיִשְׁקִיף, כצ"ל, כי הוא מוסב על יַעֲלֶה שהוא יחיד נסתר.

^{טז} אֶדְרָשָׁה וגומר. אף הוא מרשב"ג הנזכר.

^{יז} נראה, כי בעלי החרוזים הקדמונים כתבו חרוזיהם ע"פ סידור נגינות הטעמים (אקצענטע, טאנצייכען). ד"א.

^{יח} הכוונה במלת שקול שחרוזיו המה שוים בין ביתידות ובין בתנועות, ולהיפך הוא נשבר. ד"א.

שער האותיות

יש מחלוקת בין הקדמונים^א אם זה המכתב שהוא בדינו אם הוא כתב עברי, כי מלת אשורית יש מי שהוציאה מגזרת אשור, ויש שאומרים שהוא מאושר באותיותיו, ועל זה אסמוך. והנה מצאנו סדר האותיות^ב בספר תהילים גם במשלי גם במגילת איכה, רק שהפ"א קודם לעי"ן.^ג והנה יש לנו לספר בתחלה מוצאי האותיות כאשר הם כתובים בספר יצירה. <י"ב ע"א>

^א הלא היא במס' סנהדרין (דף כ"א ע"ב ודף כ"ב ע"א). ובהקדמה אור לנתיבה לספר נתיבות השלום האריך החכם הרמב"ן ז"ל בזה.
^ב סדר אלפ"א בית"א, אשר על פיו מסודרים איזה מזמורים בספר תהילים, ופרק אשת חיל במשלי, והקינות במגילת איכה.
^ג במגילת איכה הפ"א מסודר קודם לעי"ן, חוץ מאיכה ישבה המסודרת על נכון, וראה מה שכתב רש"י ז"ל שם (ב, טז).

והנה אותיות הגרון הם ארבע, והם אחה"ע,⁺ והקדמנו בסימן החי"ת קודם העי"ן^א בעבור שיקשה על המדבר לחבר חי"ת עם עי"ן, גם לא ימצאו נחברים בלשון הקודש, ואם טען טוען הלא כתוב ושמו **יִרְחָע**: (דברי הימים א ב, לד), יש להשיב כי הוא עבד מצרי, ונקרא כן בלשון מצרים ולא בלשון הקודש. וארבעה אותיות החי"ק והם גי"ק, וחמשה אותיות הלשון והם דטלנ"ת, וחמשה בינות השינים ויקראו אותיות השריקה, והם ז"ץ שר"ס או הפך הסימן ז"ס שר"ץ, וארבעה אותיות השפה והם בומ"ף. וחכם גדול בלשון ישמעאל חבר ספר בדקדוק הלשון ושם הספר ספר העי"ן, בעבור כי ממנו החל, כי העי"ן הוא אות היוצא בתחלה מהגרון,^ב רק החי"ת והעי"ן הם קשים, ואין באותיות הגרון יותר קל מהאל"ף, ואין צורך לומר המלה כולה* רק אם תנועה תחתיה.

⁺ במקור היה כתוב אהח"ע ותקנתי לאחה"ע. בדפוס השני נראה יותר מדויק וראה שכתב להסביר למה הקדים החית לעין, והכוונה שהקדים יותר לשים את ההא בינתיים שאם לא כן מה הועיל בזה שקשה לבטא חית ועין יחד? ועוד ב"ל שחזן מאותיות השריקה, כל הקבוצות מסודרות לפי סדר אלף בית והול"ל אהח"ע והסביר למה לא עשה לפי הסדר והרחיק חית מעין. [י.י.]
^א ובאמת העי"ן קודם החי"ת, כמו שכתב החכם ז"ל בפירושו לשמות (ג, טו), ועיין להלן בד"ה והנה אומר בסימן ג' מה שכתבתי שם. (עמ' 32).

^ב ואחריו החי"ת ואחריו הה"א, ואחריו האל"ף, והעי"ן והחי"ת הם היותר כבדים וקשים, וכ"כ בפירושו לשמות (שם), והבט עוד מ"ש להלן במקום הנזכר.
^{*} אין צורך לומר (לבטח בקריאה) המלה (צ"ל: האות, ר"ל האל"ף) כולה. רק אם תנועה תחתיה, כי אין האל"ף נשמעת בקריאה כי אם בהיותה בתנועה, אבל אם איננה בתנועה היא תמיד נח נסתר, מה שאין כן בשאר אותיות הגרון, כי החי"ת והעי"ן הן תמיד נח נראה, והה"א לפעמים נח נראה במפיק. ד"א.

ספר צחות
שער האותיות

והנה מצאנו האל"ף שיבא נח נעלם אחר כל תנועה, על כן הושם בראש האותיות, וכן הוא, **מָצָא קָרָא** הנו בקמ"ץ גדול, **בְּרָאשִׁית** הנו בקמ"ץ קטן, וְאֹרֶיךָ **בְּאֵפֶיךָ** (ישעיהו י, יג) הנו עם פת"ח גדול, תִּבְּרָא אֱלֵיךָ **וּתְלָא** (איוב ד, ה) הנו עם פת"ח קטן, **רִאשֹׁן** הוּא לָכֶם (שמות יב, ב) הנו עם חיר"ק **קִרְאֵשׁ** וְזָנַב (ישעיהו ט, יג) הנו עם חול"ם, ועם שור"ק, כמו מְסַעֵף **פְּאֶרָה** (ישעיהו י, לג). וטעם אחר^א כי האל"ף סימן המדבר, והנה ראוי להיותו ראש לכל האותיות.

^א שהושם האל"ף בראש האותיות.
^ב המדבר בעדו (ערסטע פערזאן).

ספר צחות
שער האותיות

ודע כי כל גשם^א הוא מורכב על דעת אנשי שיקול הדעת מעצמים^ב רבים, כי אין עצם^ג נראה^ד כי אם הגשם, והנה האל^ה הוא כגשם, כי הוא העיקר, ונקרא כן שהוא מורכב^ז מאל^חף עצמים והטעם רבים. * <ב"ב ע"ב>

^א בל"א: קערפער.

^ב בל"א: געגענשטענדע.

^ג בל"א: וועזען, געגענשטנד.

^ד בחוש (ווירד מיט דען זינגען בעגריפען). ד"א.

^ה כי האל^ה מורכב מחלקים שונים, כמו שמבאר החכם והולך.

^ו אות האל^ה מורכב מאלף עצמים, אבל לאו דוקא אלף (טויזענד), כי אם הטעם והכוונה: עצמים רבים במספר, ולכן נקרא האות

הזה: אלף, מלשון אֶלֶף. ד"א.

האות אלף

והנה צורת האלף כגשם בן אדם שיש לו ראש וגוף ויד ורגל. והנה האלף היא נמצאת עיקר^א כאלף אבד אכל, ותשוב וא"ו במלת אומרה^ב לאל סלע^ג (תהלים מב, י), כי במלות יאמר נאמר תאמר אע"פ שהאלף מתחלף בוא"ו במבטא, איננו במכתב כי אם אלף, והנה נמצא ולעמשא תמרו (שמואל ב יט, יד) בלא אלף כתיב, כי סמכו על המבטא. ויש אלף חסר מהבנין, כמו שקר מזין (משלי יז, ד), ובבנין הכבד הדגוש^ה כמו מלפנו^ו מבהמות ארץ (איוב לה, יא). ונמצא אלף המדבר נעלם, והוא והוא ואענה^ז את-זרע דוד (מלכים א יא, ט). ויש אלף בראש המלה רק בשמות נוסף כמו אנחנו באזרועד^ח, ויש אלף בפועל נוסף, והוא כמו והאניחו נהרות (ישעיהו יט, ו).^ה ויש אלף בתוך המלה תחת אות הכפל, והוא אשר-בזאו^ט נהרים ארצו (ישעיהו יח, ב), ויש שהוא חסר בסוף המלה כאלף פסא, אמרו על-פס^י (שמות יז, ט), והנה אנחנו מצאנו כסאות למשפט (תהלים קכב, ה), והנה האלף שורש. ויש אלף בסוף המלה תחת ה"א, כמו שגיאות תלואים, קראן לי מרא (רות א, כ).^{יא} וכבר הזכרתי^{יב} כי מחטו לי בלא אלף, גם נמצא מרשית השנה (דברים יא, יב) בלא אלף, ונמצא יר"ד במקומו כאשר הוא נכון במבטא, לדר רישון (איוב ח, ח),^{יד} ויש ה"א תחת אלף, כמו הדרם (דברי הימים ב י, יח), אדרם (מלכים א יב, יח),^{טז} אדר הדר (מלכים א יא, יד, יז), ורבים כן. ולפי דעת רבים יש הוי כמו אוי כמו הוי גבורים (ישעיהו ה, כב) הוי אמר לאב (ישעיהו מה, י), וטעם יש^{טז} בעבור שימצא הוי לשבח,^{טז} וכאילו הוא לשון קריאה, והוא מגזרת הנה, הוי הוי ונסו (זכריה ב, י), הוי ציון המלטי (זכריה ב, יא).

^א שרש.

^ב כי האלף הנכתבת היא מאותיות אית"ן לסימן הגוף, והו"ו הוא תמורת אלף השרש, כי שרשו: אמר.

^ג שהיתה ראוי להיות: תאמרו, כי שרשו אמר.

^ד הוא בינוני פועל מבנין הכבד הנוסף (הפעיל), כי שרשו: און, והראוי: מאון, ונעלם האלף להקל.

^ה בנין פעל.

^ו עיין מה שכתבתי למעלה בד"ה ויאמר סימן ל"ז. (עמ' 11).

^ז ואענה, כצ"ל, וכ"כ הרד"ק ז"ל במכלול (דף נ"ה ע"ב), וז"ל: ואענה וכו', כי האלף נחה והו"ו פתוחה כמו שהיתה בנוע האלף, כי

הענין לעתיד, עכ"ל, וכ"כ בפירושו שם, וכ"כ הר"ש ו' מלך. במקור היה כתוב ואענה. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר. [י.ג.]

^ח מן ובאזרוע (ירמיהו לב, כא).

^ט האלף נוסף, ומשפטו: והאניחו, מבנין הכבד הנוסף.

^י ומשפטו: בזו, והוא מהכפולים על משקל השלמים, והאלף הוא תמורת ז' שני, ובמאזנים דף ט"ו ע"ב כתב החכם זאת לפי דעת

ר"מ הכהן ז"ל, וכ"כ בפירושו, אבל דעתו לא כן היא, כי הוא אמר, שהאלף נוסף בסוף הפעל, ודינו: בזו כמו בכפולים.

^{יא} בסוף השורש, שבאה האלף תחת ה"א למ"ד הפעל, כמו: שגיאות מן שגה, ודומיו.

^{יב} קראן לי מרא, כצ"ל, ואלף מרא תחת ה"א הנקבה, ומשפטו: מרה בה"א, וכ"כ בפירושו שם. במקור היה כתוב מרה. תקנתי לפי

המבאר ותנ"ך ברויאר. [י.ג.]

^{יג} למעלה דף א' ע"ב.

^{יד} ודינו: מראשית באלף.

^{טז} שנכתב יר"ד במקום אלף השרש, כי שרשו: ראש, והומרה האלף ביר"ד אה"י, כאשר נכון במבטא, שנכתב יר"ד אחר החיר"ק.

^{טז} שנמצא לפעמים: אוי, ולפעמים: הוי.

^{טז} לדבר טוב, היפך אוי (וועהע), שהוא תמיד לדבר רע, אבל הוי הוא לפעמים לדבר טוב, כמו: הוי ציון המלטי.

^{יז} היה, כצ"ל, כי כן כתב בפירושו לישעיהו (א, ד), ור"ל: שמלת הוי מענין היה (ויין), והטעם שהדבר יהיה כן, והוא לשבח, כמו: הוי

הוי ונוסו, והומרה מלת היה במלת הוי בחילוף האוי.

ודע כי בחשבון* הנה החמשה בעבור שהוא חשבון עגול*, וכן הששה וכן העשרה, כי הם תחלת כלל העשרות*, והיודע חשבון הודו* יבין זה, והנה אותיות אה"י הם עיקר. ^א וכבר הזכרתי^ב אל"ף וְאַתִּיקִיָּהָ, וכן ראוי להיות אחרי כל ה"א.^ג והנה אומר לך כלל באל"ף, שהיא חסרה במקומות רבים, כאל"ף וְאַבְדָּד, ובאמצע^ה כמו אֶסְלָא שְׁרִיתִי לְטוֹב (ירמיהו טו, יא),^ל ובסוף, בְּרַחֵץ הַלִּיכִי בַחֲמָה (איוב כט, ו).^נ והיא מתחלפת בה"א, כאל"ף אֶתְחַבֵּר יְהוֹשֻפֵט (דברי הימים ב כ, לה),^ט אֲדוֹשׁ יְדוֹשְׁנוּ (ישעיהו כח, כח),^י אֲשֻכִּים וְדָבָר (ירמיהו כה, ג),^{יא} <ג'ע"ב> יִתֵּר הָאֲמֹן (ירמיהו נב, טו),^{יב} מִצָּאֵתִי אֲזֹן לִי (הושע יב, ט).^{יג} ויתחלף ביו"ד והפך הדבר,^{יד} כמו וּבְכַבּוֹדֶם תִּתְיַמְרוּ (ישעיהו סא, ו), שהוא מגזרת אֶת־יִי הָאֲמֶרֶת (דברים כו, יז), אֲשֶׁר־וּ חֲמוֹץ (ישעיהו א, יז), טעמו יִשְׂרוּ,^{טו} כָּל־פִּקּוּדֵי כָל יִשְׂרָאֵל (תהלים קיט, קכח), ובסוף המלה נִשְׁוִי־פָשַׁע (תהלים לב, א), כמו נִשְׂאָ עֵזֶן (ישעיהו לג, כד). ויאמר רבי משה הכהן כי לֹא תִשָּׂם (בראשית מז, יט) חסר אל"ף, מגזרת תִּשָּׂא שְׁמִרֹן (הושע יד, א), וכמוהו אֶל־תִּתְּדַ כְּבָדִי (בראשית מט, ו),^{טז} ויאמר ר' יהודה המדקדק כי וְהַבְּמוֹת תִּשְׁמְנָה⁺ (יחזקאל ו, ו), יתכן היות היו"ד תחת אל"ף,^{יז} ויפה אמר. והנה האל"ף ישרת בראש המלה סימן מדבר יחיד זכר או נקבה, ולא ישרת בסוף רק אם היה תחת ה"א שהוא סימן לשון נקבה, כמו גִּבְיָהָ קִמְתּוּ (יחזקאל לא, ה),^{יח} ואמר רבי יהודה המדקדק כי כמוהו כְּעִגְלָה דִּשָּׁה (ירמיהו ג, יא),^{יט} והנה בא אחריו רבי מרינוס,^כ גם הוא היה מדקדק גדול, וילעג על האומרים שהמלה מגזרת תִּדְשָׁא הָאֲרִץ דִּשָּׁא (בראשית א, יא),^{כא} כי אלו היה כן היתה דִּשָּׁאָה, כמו אֶל מְלָאָה הִלְכָתִי

* הנה רמז החכם ז"ל פה על תכונות ומעלות ארבעה המספרים: אחד, חמשה, ששה ועשרה, והן בעצמן תכונות ומעלות ארבע האותיות: אה"י, שהם עיקר כל האותיות, כאשר מבאר והולך, וראה בפירושו לס' שמות (פרק ג, פסוק טו), כי שם באר הכל בארוכה. ד"א.
* מספר החמשה הוא מספר עגול ושוה, כי הוא שוה במרובעו (אין דער קוואדראטצאהל) ובמעוקבו (אין דער קוביקצאהל), כאשר ביאר החכם בפירושו במקום הנזכר, וראה בפירושו מקור חיים ובפירושו מוטוט [שמואל בן סעדיה מוטוט המאה ה-14] על דבריו שם. ד"א.
* העשרה הם כוללים האחדים, שהם מאחד עד עשרה, והאחדים האלה בכללם מספר העשרה, והמספר הזה הוא התחלה והאחד הראשון בעשרות, ועיין בפירושו במקום הנזכר. ד"א.

* חשבון חכמי הודו (אינריען). ד"א.

^א ובעל ספר יצירה קרא לג' אותיות: אוי: אֲמוֹת, וכתב הרד"ק ז"ל במכלול שער אותיות אוי דף פ"ז ע"א: ונקראו אמות בעבור כי לא תוכל להוציא לא תיבה ולא אות בעולם מבלתי אחת מהן, והן אותיות הנשימה וגו'. ומה שלא מונה ג"כ אות הה"א, עיין שם שהארין בזה, ואולי גם לזה כיון החכם ז"ל פה.

^ב למעלה בד"ה השור"ק.

^ג הקמוצה בקמ"ץ גדול שמושך עמו אל"ף נח נסתר.

^ד עיין מה שכתבתי למעלה דף ג' סימן ל"ו. (עמ' 11)

^ה באמצע השורש.

^ו ודינו: שְׁאֲרִיתִיד, כי שרשו: שאר ונעלם האל"ף והוטלה תנועתה על האות השואל"ת הקודם כמשפט, והת"ו בחיר"ק שלא כמשפט, וע"ש בדברי הר"ש ו' מלך.

^ז בסוף השרש.

^ח הראוי: בַּחֲמָה.

^ט תמורת התחבר.

^י תחת הָדוֹשׁ, ובן מלך כתב שם, כי הוא המקור והאל"ף נוספת.

^{יא} דינו: הַשִּׁכָּם, כי הוא המקור מהפעיל.

^{יב} דינו: הֶהָמוֹן. במקור היה כתוב הָאֲמֹן. בתנ"ך ברויאר כתוב הָאֲמֹן ותקנתי על פיו. [י.י.]

^{יג} תמורת הוֹן.

^{יד} ר"ל: האל"ף יתחלף ביו"ד, וגם להיפך, שיתחלף היו"ד באל"ף.

^{טו} שהוא הציווי מבנין הכבד, מן יִשְׂרָאֵל, וכל זה מבואר יותר במאזנים דף ט"ו ע"א.

^{טז} שרשו: אחד, והוא מבנין הקל, והראוי: תִּאָּחַד, ובא כן להקל.

⁺ במקור היה כתוב תִּשְׁמְנָה. תוקן על פי לוח התיקונים ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{יז} מגזרת תאשם שומרון.

^{יח} משפטו: גִּבְיָהָ, על משקל שְׁמֶרָה.

^{יט} כעגלה דִּשָּׁא, כצ"ל, ודעת ר"י המדקדק ז"ל, כי דִּשָּׁא כמו גִּבְיָהָ האמור, ובא האל"ף תמורת ה"א, וראוי להיות: דִּשָּׁה בה"א, וטעם

המלה מענין דישה (דרעשען). בכתר ארם צובא ובתנ"ך ברויאר מופיע כְּעִגְלָה דִּשָּׁה, ולא כדברי המבאר. [י.י.]

^כ זה הוא ר' יונה בן גֶּאֱנַח ממדינת קוֹרְדוּבָה, כמו שכתב החכם ז"ל בפתיחה לספרו מאזנים, והבט שם בדברי החכם המבאר סימן

ויו"ו. וכ"כ הרד"ק במכלול דף מ"ג ריש ע"א.

^{כא} ר"מ לעג על האומרים שמלת דשא מגזרת דִּשָּׁא, רק דעתו שהמלה מגזרת דִּישָׁה, כדעת ר"י המדקדק ז"ל.

(רות א, כא), ואני אלעג עליו, כי מה הטעם לעגלה שתדוש, ^{כב} ואף כי עם מלת **תְּפֹשׁוּ** (ירמיהו שם), ^{כג} והנה חברו **וּפְשָׁתֶם** כְּעִגְלֵי מִרְבֵּק (מלאכי ג, כ), ^{כד} רק המלה מגזרת **דָּשָׂא**, ^{כד} והטעם שהיא רועה דשא ואין עליה עבודה, וזה דקדוק המלה, דע כי שם התואר לשון יחיד זכר הוא **דָּשָׂא** על משקל **מָלָא**, והנה האל"ף נח נעלם, וכאשר רצונו להוסיף סימן הנקבה גם הוא ה"א נח נעלם, ^{כה} התחברו שנים נחים נעלמים, על כן חסרו האחד, ^{כו} ונקמץ השי"ן להורות על לשון נקבה, ^{כז} וכמוהו מלת **יוֹצֵא** ליחיד זכר, והנה אמרו כְּשִׁגְגָה **שִׁיֵּצָא** מִלְפָּנֵי הַשֵּׁלִיט (קהלת י, ה), ^{כח} אף על פי שהיה ראוי להיותו **יוֹצֵאָה**, והחליפו הה"א בת"ו ואמרו וְהִנֵּה רִבְקָה **יֵצֵאת** ^{כט} (בראשית כד, טו), ובעבור היות האל"ף נעלם היתה המלה מלרע, ^{כט} כי מנהג כל פועל אם יהיה לשון נקבה יחידה בה"א להיותה מלרע, כמו **הָאִמְרָה** ^ל בְּלִבָּהּ (ישעיהו מז, ח), ואם היא בת"ו הנה יהיה מלעיל, כמו **מְשַׁלֶּכֶת אוֹיֶבֶת שׁוֹמֶרֶת**, וכן מקרה מלה **אַחַת**, ^{לא} כאשר אפשר באות הדל"ת.

^{כב} כי העגלה לא תדוש, בעבור שאין בה עוד כח לעבודה קשה כזאת, רק השור ידוש, או הפרה תדוש.

^{כג} שהוא מענין רבוי ושומן, והוא להיפוך, כי העגלה שתדוש תמיד, עד שתקרא בשם התואר: **דָּשָׂה** (**דָּשָׂא**), לא תוכל להיות בריאה ובעלת בשר, כאשר הכוונה במלת: תפשו שחבירה מלת ופשתם, שהיא מענין שומן, ויגיד עליו ריעו: כעגלי מרבק, שהם עגלים פטומים, וכן תרגם יונתן מלות כעגלה דשא: כעגלי ריבקה.

^{כד} דעת החכם ז"ל, כי עגלה דשא: עגלה שהיא רועה **דָּשָׂא**, ולא כר"י המדקדק ור' מרינוס ז"ל.

^{כה} ויהיה **דָּשָׂה**, כמו **מָלָה**.

^{כו} ה"א השרש חסרה במלת **דשא** והאל"ף במקום ה"א הנקבה, וכן דעתו במאזנים דף ט"ו ע"א.

^{כז} כדרך ה"א הנקבה שבא לפני קמ"ץ, ויהיה דשא כמו דשה בה"א הנקבה. והנה דעת הרד"ק ז"ל בפירושו שם כדעת החכם ז"ל.

^{כח} מלת **שִׁיֵּצָא** כמו: **שִׁיֵּצָהָ**, ונפלה ה"א הנקבה, והוטלה תנועתה על הצד"י שלפניו. במקור הופיע **שִׁיֵּצָא**. בתנ"ך ברויאר מופיע בלי וא"ו ותקנתי על פיו [י.י.]

^{כט} במקור הופיע **יוֹצֵאת**. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^ל ר"ל: בעבור שהאל"ף נעלם במלת **יוֹצֵאת** המלה מלרע, כי לא יתכן נח נראה אחר ת"ג בלי נגינה, אבל אם היתה האל"ף בתנועה, ד"מ: **יוֹצֵאת**, כמשפט השלמים, היתה הנגינה מלעיל, כמשפט שני תנועות קטנות, שבאה הנגינה בראשונה.

^{לא} הנגינה מלרע, כמשפט ה"א הנקבה בסוף השמות, כי הבינוני דינו כשם. במקור הופיע **הָאִמְרָה**. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{לב} פירוש: **אַחַת** ראוי להיות: **אַחַדָּת**, ונשמטה הדל"ת בעבור כובד שתי אותיות ממוצא אחד זו אחר זו, ונפתח החי"ת, להורות על לשון נקבה, כאשר נקמץ שי"ן **דָּשָׂה** וצד"י **שִׁיֵּצָא** להורות על ל"נ.

וקודם שאזכיר שאר האותיות אומר דבר כלל בכל, כי כל טעם שאני אומר בצורת האותיות ובשמותם, גם אשר אמרתי בצורת השבעה מלכים ושמותם, לא קבלתי מרבי ולא למדתי מספר רק דרך סברא, ויתכן המשכיל הבא אחרי שיוציא ג"כ הוא טעמים לאשר הזכרתי, יותר נכונים מהטעמים שלי, לכן אנכי החילותי לסקל האורח, ישמע חכם ויוסיף לקח.

והנה אומר כי אותיות הגרון הם ארבעה, וכבר הסכימה דעת מחבר לשון הקודש להיות חצי האותיות עיקרים^א לעולם, והסימן ^בק"ט צ"ח גז"ע ספר"ד, וחצי האותיות פעם עיקרים ופעם משרתים, והסימן כשתי"ל א"ב המר"ן, כאשר הוא שמי^ב. והנה בעבור היות האל"ף והה"א קלים על הלשון שמום משרתים, ולא כן החי"ת והעי"ן, על כן נשארו עיקרים^ג. ואשר יורה על זה, ששמו עיקרים כל האותיות שהן יוצאות בינות השיניים^ה בעבור היותם כבדים, חוץ מהשי"ן שהוא הקל שבהן^ו, ובעבור שעזבו רובי אלה הוצרכו לשום רובי אותיות השפה משרתים^ז, ומאותיות החי"ך בחרו החצי שהם הקלים^ח, ומאותיות הלשון קרוב מחציים^ט. ועוד אומר כי נכון בעיני שזה המכתב שהוא בידינו היום הוא כתב עברי^י, בעבור כי מצאתי שיחליפו הה"א בת"ו כאשר יסמכו המלה, כמו **חֲכָמָה** אמרו **חֲכָמָת־לֵב** (שמות לה, לה), והנה אין הה"א קרוב ממוצא הת"ו^{יא}, רק הלשון במעלה השלישית מהגרון כנגד האותיות^{יב}, והנה הוא ^{יג}לפי דעתי בעבור המכתב, שהוסיפו על הה"א מה שיורה על שהוא סמוך, כי הוא אחריו, והנה שב ת"ו^{יד}, הלא תראה כי יש לנו חמש אותיות שהם כפולות במכתב^{טו}, והנה האחד כ"ף, והנה הוא בצורת סמוך שאיננו עומד בעצמו, ולא כן ב"ת, בעבור ^{טז}שיש יתרון בקו שהוא למטה^{טז}, וכן יש יתרון בקו הראשון של גימ"ל^{יז}, והדל"ת והה"א והו"ו והז"ן והחי"ת והטי"ת עומדים, והנה בעבור היות הכל"ף כן השיבו מה שהיה ברוחב אל האורך בסוף המלה^{יח}, להורות על סוף המלה, גם המ"ם הנה סמוכה^{יט}, ובסוף סגרו המ"ם להורות על סוף המלה, וככה משפט הנ"ן ומשפט הפ"א והצד"י.

^א שרשיים.

^ב כי שמו אברהם, על שם הפסוק (בראשית י"ז, ה) וְהָיָה שְׁמִי אֲבִרָהָם כִּי אֲבִרָהָם וכו', וכן סימן גז"ע ספר"ד הנזכר למעלה, נראה כוונתו על שמו, כי הוא היה מגזע ספרד, כאשר נקרא: רבי אברהם ב"ר מאיר הספרדי. וע' במכלול דף מ"ב ע"ב ודף מ"ג ע"א.

^ג ר"ל: החי"ת והעי"ן המה היותר כבדים מן האל"ף והה"א, וכן כתב לעיל בשער האותיות ד"ה והנה, וכ"כ בפירושו לשמות (ג, טו) וז"ל שם: והנה אותיות הגרון הם ארבעה ותחלתם עי"ן ואחר חי"ת וכו', ואלה שניהם עי"ן וחי"ת כבדים מאוד, ומי שלא נהג בנערותו לבטא בהם לא יכון לדבר במ כמו הערלים וכו'. וכן הוא סדר מוצאן: העי"ן הוא האות היוצא בתחלה מהגרון ואחריו החי"ת ואחריו הה"א ואחריו האל"ף. והכלל מוסד לדעתו ז"ל, כי האל"ף והה"א הם יותר קלי המבטא מכל האותיות, והאל"ף קלה מן הה"א, והעי"ן והחי"ת הם היותר כבדים, והעי"ן כבד מן החי"ת. וזה הוא נגד דעת מבוא הלשון להחכם ר' בנימין איש רומי ז"ל בפרק ראשון מאמר א'.

^ד ולא יתכנו להיות אותיות השימוש, כחבריהם.

^ה והם אותיות זסשר"ק, כנזכר למעלה.

^ו ולכן הניחוהו לשימוש.

^ז כי כולם המה משרתים חוץ מהפ"א.

^ח והם יד"כ"ף שהם הקלים, וג"ק הניחו לשרש, וכ"כ בפירושו לשמות במקום הנזכר.

^ט כי המה כולם משרתים חוץ מהדל"ת והטי"ת.

^י דעת החכם, כי כתבנו הוא כתב עברי, ונקרא כתב אשורית שהוא מאושר באותיות, וזה הוא כדעת רבי בסנהדרין (דף כ"ב ע"א), וכ"כ למעלה בראש שער האותיות.

^{יא} כי הה"א ממוצא הגרון, והת"ו ממוצא הלשון.

^{יב} כי לפי מה שנמנו לעיל בראש שער האותיות, מוצאי האותיות בשם ספר יצירה, אותיות הגרון ראשונים, ואחריהם אותיות החיך, ושלישית אותיות הלשון. ועיין בפירושו לשמות (שם).

^{יג} שהתחלפה ה"א בת"ו.

^{יד} בסמיכות הוסיפו על הה"א שצורתו כזה: **ה**, קו קטן ברגלה השמאלית ברוחב, להורות על סמיכות וחיבור המלה למה שאחריה כעין מקף כזה: **ֿ**, ועי"כ שב הה"א להיות תח"ו, כזה: **ת**.

^{טו} והם אותיות מנצפ"ך.

^{טז} בקו התחתון של ב"ת יש יתרון שהוא יוצא לחוץ בצד הימין, ועי"כ צורת הבי"ת עומדת בעצמה.

^{יז} בקו הימני של גימ"ל למטה.

^{יח} מהשהיה ברוחב באות **כ** השיבו אל האורך באות **ך** בסוף המלה. ועיין מה שכתב בספרו יסוד מורה ריש שער האחד עשר.

^{יט} סמוכה בצורתה אל מה שאחריה.

האות בית

האות הנקרא ב"ת יתכן שתקנו המחבר אחר האל"ף, בעבור שאין רחוק מאותיות הגרון יותר מאותיות השפה,^א ואין ראוי לשום אות אחר אות ושניהם ממוצא אחת, והנה כן אחרי הה"א שם הוא"ו^ב ואחרי העי"ן הפ"א,^ה ואע"פ ששם ט"ת אחרי החי"ת,^ז גם הוא רחוק מהגרון, כי הוא בשלישית^ח כפי מוצא האותיות. והנה זה האות מורה על דבר שיש תוכו אחר,^ט והנה הוא כטעם ב"ת,^י כמו ראובן בַּעֲרִי, ויהי יוסף בַּמְצָרִים,^{יג} ויש ב"ת שטעמו בכלי, כמו בַּאֲבָן יָד^{יד} (במדבר לה, יז), ויש שטעמו בעבור, כמו וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בַּאֲשָׁה (הושע יב, ג), ויש תחת מ"ם כמו וְהַנֹּתֵר בַּבֶּשֶׁר וּבַלֶּחֶם (ויקרא ח, לב), ויש ב"ת נוסף, כמו יַעֲן וּבִלְעָן (ויקרא כו, מג), בַּרְאשׁוֹנָה הֵנוּ רֵאשׁוֹנָה. ויש בית הטעם י"א חסר, כמו כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים (שמות לא, יז),^{יב} וכמו הַנִּמְצָא בֵּית יְיָ (מלכים ב טז, ח),^{יג} ולפי דעתי שחסרוהו בעבור שכל דבר ודבר צריך למקום ולזמן, על כן יאחזו דרך קצרה. והנה הב"ת ישרת בראשית המלה ולא באחריתה, וחבירי הב"ת הוא"ו והכ"ף והלמ"ד, כי יאמר בַּשְּׂמֵעוֹן לְשִׁמְעוֹן וְשִׁמְעוֹן בַּשְּׂמֵעוֹן, התנועה שוה בכולם,^{יד} ואין כן ^{טו} <טו ע"ב> תנועת המ"ם, כי לעולם היא בחיר"ק,^{טו} מַשְׂמֵעוֹן, או בקמ"ץ קטן אם אחריו אחד מהאותיות שלא ידגשו^{טז} והם אחהע"ר, כאשר אפרש. ועם שי"ן^{יז} יהיה בפת"ח קטן, ואחריו דגש לעולם, ואיננו כן הדגשת שהוא אחר משמעו,^{יח} כי הדגשות בא לחסרון נ"ן מן, כי יבולע הנ"ן בראש ובאמצע ובסוף, כאשר אבאר.^{יט} ואין צורך להזכיר הב"ת שהוא בראש או בסוף ובאמצע עיקר, כמו בַּרְךָ גְבוּר עָרֵב. ויש ב"ת במלות הטעם שלא נוכל להסירה אף על פי שאיננה עיקר, כמו בַּעֲבוּר. והנה לפי הסברא נקרא כן בעבור הטעם שהזכרתי,^כ וככה צורתו מעט נוטה לב"ת.

^א כי אותיות השפה הם במעלה החמישית מהגרון, לפי חמשה המוצאות, והאל"ף היא בראשונה מאותיות הגרון, ואחרי' ב"ת, הראשונה מאותיות השפה, כי אין ראוי לשום אותיות ממוצא א' או קרובים במוצא זו אחר זו, כי יכבד על הלשון.

^ב ממוצא הגרון.

^ג מוצא השפה.

^ד ממוצא הגרון.

^ה ממוצא השפה.

^ו ממוצא הלשון.

^ז ממוצא הגרון.

^ח מוצא הלשון הוא במדרגה השלישית ממוצא הגרון. והבט בפירושו לשמות (ג, טו).

^ט ר"ל, שהב"ת תשמש בשם להגביל בו יחס התוך במקום (לאקאלע).

^י בל"א: הויז.

^{יג} לא מצאתי כן בכל המקרא, רק צ"ל: וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם (שמות א, ח).

^{יד} שב"ת בראשונה נוספת וכאלו נכתב: ראשונה.

^{יב} ב"ת המשמשת לטעם וכוונה מה.

^{יז} דינו: בַּשֶּׁשֶׁת.

^{יח} דינו: בְּבֵית ה'.

^{יט} כי עיקר נקודת אותיות וכלב היא שו"א, כמבואר במאזנים דף י"א ריש ע"ב.

^{טז} ואחרי' דגש, להשלים אות נ"ן מן החסר.

^{טז} ובאה תנועה גדולה שמושכת אחריה נח נסתר לתשלום דגש.

^{יז} אם תבוא המלה עם שי"ן המשמשת בראש תהיה השי"ן בפת"ח קטן (סגול"ל), כמו: שְׂכָכָה (שיר השירים ה, ט) ודומיו. ועיין להלן

באות שי"ן. (עמ' 65).

^{יח} אחר המ"ם בתיבת מַשְׂמֵעוֹן.

^{יט} לקמן באות נ"ן.

^כ פ', בעבור שאות הב"ת תורה בשם להגביל בו יחס התוך במקום כטעם ב"ת (הויז), וגם צורת הב"ת: ב דומה לְבֵית הנבנה לשכון

בתוכו, נקרא האות הזה: בֵּית מלשון בֵּית (הויז).

האות גימל

אות גימל^ל. הנה זה האות מהשנית במוצאי האותיות, שהוא הראשון מבעלי החי"ך, ובעבור היותו כבד על הלשון עזבוהו שורש לעולם. ואל יקשה בעיניך בעבור שנמצא **גִּלְגָּלְתִּיךָ** (ירמיהו נא, כה), ו**גִּלְגָּל** לִפְנֵי סוּפָה (ישעיהו יז, יג), שהוא כמו **כָּאֲשֶׁר יִבְעַר הַגִּלְגָּל עַד־תָּמוֹ** (מלכים א יד, י), ^א כי זה הדבר כפל הוא, ^ב כפ"א **וְנִאֲפֹפִיָּה** (הושע ב, ד), ^ג ומלות **סִחְרָחַר** (תהלים לח, יא), ^ד ו**פִּתְלָתֵל** (דברים לב, ה), **חֶמְרָמְרוֹ** (איכה א, כ), **פִּקְח־קוֹחַ** (ישעיהו סא, א), וכן **תִּשְׁגִּישְׁגִּי** (איכה יז, יא), שהוא מן **יִשְׁגָּה** (תהלים צב, יג), ^ה **מִטְלִטְלִיךָ** (ישעיהו כב, יז) מן **וַיִּטְלוּ** (יונה א, ה), וכן ימצא חסר בכפל, כמו **חַג** שעקרו **חָגַג**, כמו (אוכלים ושותים) **אֲכָלִים וְשֹׁתִים וְחָגְגִים** (שמואל א ל, טז), על כן נדגש גימל **חָגִי יְהוּדָה** (נחום ב, א), להתבלע אות הכפל בו, ועוד אפרשנו. והנה זה האות ^ו לא ישרת בראש ^ז או בסוף, ואין צורך להזכיר האמצעי, כי לא יתכן לשום המשרת בו ^ח עד שלא יתערב, כי אם בראש או בסוף, על כן טעה החושב כי שנים סימנים האחד בראש והשני בסוף יתכנו והנסמן אחד, ^ט הוא האומר כי יש אל"ף חסר, והוא בִּטְרָם **אֶצְרֶךָ בִּבְטָן** (ירמיהו א, ה), ^י שהוציאו מגזרת **אֶצְרֶךָ**, ולא אמר כלום, רק הוא מגזרת **יֶצֶר**, כאשר אפרש' באותיות הנוח בהזכיר דרך הבנינים, ואמר ^{יא} כי כמוהו **וְאֶרֶזִּי אֶת־בְּרִכּוֹתֵיכֶם** (מלאכי ב, ב), יאמר כי האל"ף סימן המדבר ואל"ף **אָרוֹר** איננו, ^{יב} היש טפשות כזאת, איך יאמר האומר **וְאֶשְׁמַעְתִּי**, ^{יג} רק יאמר **וְאֶשְׁמַע**, אם הוא לעתיד הנה הוא בשו"א נע, ^{יד} **וְשִׁמַּעְתִּי** מלרע לעתיד, כי אם היה מלעיל יהיה עבר, ^{טו} והנה **וְאֶרֶזִּי** כמו **וְחִנְתִּי אֶת־אֶשְׁרֵךְ אֲחִי** (שמות לג, יט), ^{טז} רק ימצאו השנים הסימנים ^{יז} בפעלים היוצאים, לא בעומדים, כמו יִי **יִשְׁמְרֶךָ** מִכָּל־רָע (תהלים קכא, ז), וְלֹא **יִשְׁמְרֶנּוּ** בְּעֵלָיו (שמות כא, לו), ^{יח} ובהגיעי לפעלים אז אפרש זה. וטעם גימל"ל יתכן להיותו מלשון השלמה ושילום הדבר, וקרוב מגזרת **וַיִּגְמַל שְׂקָדִים** (במדבר יז, כג), ^{יט} וצורתו קרובה מצורת הבי"ת, * וכאילו נשלם הבי"ת, ^כ <ט"ז ע"ב> הבנוי מאל"ף ^{כא} מלבן או אבן, על כן אחריו דל"ת.*

^א וא"כ הגימל"ל השניה במלת וגלגלתיך ודומיה איננה מן השרש.
^ב במלת וגלגלתיך ודומיה הפ"א כפולה, כי שרשו: גלל, והבט במאזנים דף נ"ז ע"ב.
^ג במלה הזאת כפולה הפ"א שהיא למ"ד הפעל, כי השרש: נאף.
^ד בספרו יסוד מורא ריש שער הנ"ל כתב, שזה הכפל, העי"ן והלמ"ד, הוא לחסרון, כמו: ירקרק, אדמדם, ודומיהם, וכ"כ בפירושו לשיר השירים (א, ו).
^ה על הכפל הזה, הפ"א והעי"ן, כתב החכם בספרו הנזכר, שהוא ליתרון, כמו יִפְיִי־יִי, וכ"כ לתהלים (מה, ג).
^ו הגימל"ל.
^ז לא יתכן לשום אות משרת באמצע המלה, כי יתערב באותיות השרשיות, מה שאין כן בראש או בסוף.
^ח בעבור שתבואנה אותיות השמוש בראש המלה או בסופה, ע"כ טעה החושב, כי יתכנו לבוא שתי אותיות השמוש במלה אחת, האחת בראש המלה והשניה בסופה, לְסִמֵּן דבר אחד, כי אין צורך לשני סימנים על דבר אחד.
^ט דעת הטועה ההוא, כי שרש **אֶצְרֶךָ** הוא: אצר, מגזרת אוצר, וראוי להיות: **אֶאֱצְרֶךָ**, רק נפלה אל"ף אחת להקל, ולא כן הוא, כאשר מבאר החכם והולך.
^י לקמן בשער בנין פֻּעַל בבעלי היו"ד בראשונה.
^{יא} הטועה הנזכר.
^{יב} כי שרש מלת וארזתי הוא: ארר.
^{יג} הבט מה שכתבתי להלן במקום הנזכר.
^{יד} אם היו"ו בשו"א: **וְאֶשְׁמַע**, הוא לעתיד, והיו"ו הוא וי"ו החיבור, אבל אם היו"ו בקמ"ץ: **וְאֶשְׁמַע**, הוא לעבר.
^{טו} אם מלת **וְשִׁמַּעְתִּי** מלרע תהיה לעתיד, והיו"ו הוא להיפוך, וע"כ הנגינה מלרע, כמשפט עבר מהופך לעתיד בנוכח ומדבר בעדו, אבל אם המלה מלעיל, בעי"ן הפעל כמשפט, תהיה עבר, והיו"ו הוא וי"ו החיבור.
^{טז} והיו"ו במלות האלה הם וי"ו ההיפוך מעבר לעתיד.
^{יז} האחד בראש המלה והאחד בסוף המלה.
^{יח} במלה הזאת ודומיה הכינויים בסוף המלה הם כינויי הפעול (פירווערטער אים אקקוזאטיף), וזה לא יתכן בפעלים העומדים, כי אין להם פעול.
^{יט} טעם אות גימל"ל מלשון השלמת (פאללענדונג) הדבר, כענין ויגמול שקדים, שהוא השלמת ובישול הפרי. במקור הופיע **וַיִּגְמַל**.

תקנתי לפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

* כי צורת הגימל"ל: **ג** גם היא סגורה משלשה צידיה ופתוחה מצד השמאלי, קרובה לצורת הבי"ת: **ב**. ד"א.

^כ בל"א: ואן הויז.

^{כא} בל"א: אויז טויזענד (אויז פיעל).

* והנה סידור האותיות: אל"ף, **מֶאֱלֶף** אבנים נבנה **בֵּית** (בי"ת), וכאשר נגמל ונשלם (גימל"ל) הבית יבואו **הַדִּלְת** (דיא טהירע) להכנס בו

(דל"ת). ד"א.

האות דלת

אות דל"ת. גם זה לא ישרת בראש גם לא בסוף, ולא ימצא נוסף או חסר כי אם באותיות בעלי הכפל, כמו הגימ"ל רק יש מלה אַחַת, והיא אחת במקרא,^א כי הנה לשון זכר יחיד הוא אַחַד, והיה ראוי להיות לשון נקבה אַחַדָּה, ובעבור היות הדל"ת והת"ו כאשר הם רפים קרובים במוצא, כבד על הלשון להחבירם, והנה חסרו הדל"ת ופתחו החי"ת להורות על לשון נקבה, ג"כ מלת מְשַׁרֶּת אַחַדְהִמְלִיךְ (מלכים א א, טו) הנה בתחלה^ב היה מְשַׁרֶּת על משקל מְבַרֵךְ, והיה ראוי להיות לשון נקבה מְשַׁרֶּתָה כמו מְבַרֶכֶת, ובעבור שהתחברו שנים תיז"ן והם ממוצא אחד כבד על הלשון, וחסרו האחד ופתחו הר"ש להורות על לשון נקבה, כאשר הזכרתי^ג במלת שִׁיצָא מִלְפָּנֵי הַשְּׁלִיט (קהלת י, ה). ויאמר רבי משה הכהן ז"ל כי כן הָרָה לָלֶת (שמואל א ד, יט), חסר דל"ת,^ד כטעם דל"ת אַחַד.^ה וי"א שמלת אחת איננה מן אחד,^ו רק הם ב' מלות כטעם אחד, והם אַחַ וְאַחַד, והנה אחת מגזרת אַח,^ז ואמר כי כמוהו אֲנִי וְאַנְכִי,^ח והזכירו העברים אַחַת לא אַחַדָּה, בעבור שהיא קלה על הלשון. והנה יש דל"ת נוסף, והוא וּבְדַמְשֶׁק עָרָשׁ (עמוס ג, יב), ויתכן להיותם ב' מלות, כמו בְּדִירֶיךָ (ירמיהו נא, נח),^א והנה הוא חסר יו"ד,^ב כמו עַד עַדִּי עַל עַלִּי, ויש אומרים שהמלה^ג מארבע אותיות, ואין <ו"ו ע"א> לה חבר בכל המקרא, והוא דחוק. ויאמר רבי אדונים הלוי ז"ל,^ד כי הדל"ת מאותיות המשרתים, וראיתו הַזְדַּמְנָתוֹן^ה (דניאל ב, ט), וזאת איננה ראייה משני פנים, האחד כי זה הדל"ת היא תחת תי"ו התפעל,^ו בעבור שלא יחשוב השומע כי הזי"ן הוא סמ"ך, כטעם מה נִצְטַדֵּק (בראשית מד, טז), כאשר אפרש,^ז והנה גם הטי"ת איננו משרת, והשני כי זאת המלה היא ארמית. ויאמר רבי מרינוס ז"ל רָחַצוּ הַזְבֹּ (ישעיהו א, טז) ראוי להיות הַזְדַּבּוּ, כי כל תי"ו התפעל מנהגו להיותו קודם פ"א הפעל, כמו וְהַתְגַּדְלִילִי וְהַתְקַדְשִׁילִי (יחזקאל לח, כג), רק אם יהיה הפ"א אחד מאותיות השריקה יתאחר התי"ו,^ח כמו וְשִׁתְמָר חֲקוֹת עֲמָרִי (מיכה ו, טז), וְהַמְשַׁתְּכָר מְשַׁתְּכָר (חגי א, ו), עוֹדֵךְ מְסִתוֹלָל (שמות ט, יז), וטי"ת וַיִּצְטִירוּ (יהושע ט, ד), כי הוא תחת תי"ו, אם כן יהיה כן הַזְדַּבּוּ, כי גם הזי"ן מאותיות השריקה, ואין טענה ממלת וְהַתְשׁוּטְטָנָה (ירמיהו מט, ג),^י כי היה כבד על הלשון שיתחבר תי"ו עם שני טית"ן, והטי"ת והת"ו קרובים במוצא, והוצרך המדקדק לאמת על מלת הַזְבֹּ שהוא מבנין החפעל, ולא אמר שהוא

^א ר"ל: כי מלת אַחַת היא אחת (איינציג) במקרא, כי לא מצאנו במקרא בלעדיה מלה שבודאי תחסר בה אות דל"ת כ"א באותיות בעלי הכפל, ועיין בפירושו לקהלת (ז, כז) ומה שכתבתי להלן בסימן ד'.

^ב והוא לזכר.

^ג לעיל באות אל"ף בד"ה ודע וגומר.

^ד דינו: לָלֶת, אלא שנחסרה הדל"ת בעבור התחברות דל"ת ותי"ו, שתי אותיות ממוצא אחד, וכן דעת הרד"ק ז"ל בפירושו שם, אבל

אין כן דעת רמ"ק (אחי הרד"ק) ז"ל, כי לדעתו ללת משפטו: לָלֶת, מענין יללה, כמבואר במכלול דף ק"ד ע"א.

^ה כאשר נחסרה הדל"ת ממלת אחד במלת אחת, כאמור.

^ו זאת היא דעת הרד"ק ז"ל במכלול דף ר"ח ע"ב, אבל דעתו לא כן הוא כאשר כ' בפירושו לקהלת (שם).

^ז כמו: וְעָשָׂה אֶחָ (יחזקאל יח, י).

^ח ותאמר אַח לזכר ואחת לנקבה.

^ט וראה במכלול דף ר"ד ע"א.

^י ועיין בפירושו החכם ז"ל שם.

^{יא} הבט במאזנים דף י"ג ע"א, ושם מבואר יותר.

^{יב} בדמשק, כמו בדי משק.

^{יג} מלת ובדמשק.

^{יד} ובפתיחה למאזנים קראו: ר' אדונים הלוי בן לברט מערבי ממדינת פאס, ש"ש. והוא דונש בן לברט, ורש"י ז"ל מזכירו פעמים רבות בסתם: ודונש פירש.

^ה בתנך ברויאר מופיע הַזְדַּמְנָתוֹן [י.].

^{טו} דלת הזדמנתון היא תחת תי"ו התפעל, כי באה התי"ו אחרי הפ"א הפעל וגם נהפכה לדל"ת בעבור הזי"ן שהיא מאותיות השריקה,

כי אם אמרו: התזמנתון או: הזתמנתון בפגישת זי"ן ותי"ו, הכבדים על המבטא, היתה הזי"ן נשמעת כאלו היא סמ"ך, בעבור שהיו צריכים לקראה בחוזק המבטא.

^{טז} להלן בשער בנין התפעל, ובמאזנים דף י"ג ע"א.

^{יז} עיין מ"ש לעיל בד"ה והנה אבאר סימן י"א. (עמ' 19).

^{יח} שראוי להיות: והשתוטטנה, בעבור השי"ן שהיא מאותיות השריקה, כאמור.

ספר צחות
שער האותיות

מבנין נפעל, בעבור דגשות הכ"ף, ^ט והדין עמו. ויאמר רבי משה הכהן ז"ל, כי דגשת הזי"ן לחסרון תי"ו התפעל והוא **הַתְּזָכוּ** בתי"ו וְכִבֵּס **הַמְטָהָר** אֶת־בְּגָדָיו (ויקרא יד, ח), ^כ ויפה דקדק. והנה טעם הדל"ת קרובה מגזרת תנודה ותנועה, ^{*} והצורה **בִּשְׁם**. ^{*} <י"ז ע"ב>

^ט כי הדגש בעי"ן הפעל הוא סימן בנין התפעל, ואם היה מהנפעל ראוי לכתוב: **הַתְּזָכוּ**, הזי"ן בקמ"ץ והכ"ף רפה, והבט מ"ש הר"ש בן מלך ז"ל בפירושו לישעיה (שם) על המלה הזאת.

^כ הטי"ת דגושה להתבלע תי"ו התפעל, כי דינו: המתטהר, ונחסרה התי"ו שלא יבואו ב' אותיות ממוצא אחד זו אחר זו.

^{*} ר"ל: טעם אות הדל"ת מענין תנודה ותנועה, כי שם האות הזאת מענין **דָּלַת** (טהירע) כמש"כ החכם בסוף באור אות גימ"ל, והַדָּלַת מתנועעת ע"י ציריה. ד"א.

^{*} כלומר: בשם האות דל"ת נרמזה צורתה, כי צורת האות דל"ת דומה ל**דָּלַת**, כזה **ד**. ד"א.

האות הא

הה"א. בעבור היותו קל הושם משרת בראש ובסוף עם דרכים רבים. והנה הוא ישרת לתימה עם הפעלים, ועם השמות ומלות הטעם, כמו **הַשְׁמַע** עִם קוֹל (דברים ד, לג), אֹז | **הַנְּסֶה** אֱלֹהִים (דברים ד, לד), **הַנְּהִי** כַּדְבָר הַגָּדוֹל^ו הַזֶּה אֹז **הַנְּשַׁמַּע** כְּמָהוּ (ישעיהו י, לב), **הַהֲצִל** הַצִּילוֹ (מלכים ב יח, לג), **הַיִּתְפָּאֵר** הַגְּרָזוֹן (ישעיהו י, טו), ובעתיד **הַיִּסְפֶּר־לֹ** כִּי אֲדַבֵּר (איוב לז, כ), **הַיַּעֲרֹךְ** שְׁוֹעֵד (איוב לו, יט), **הַאֲכִה** אֲכִי (מלכים ב ו, כא), ועם שם הפועל^א **הָאָמַר** תֹּאמַר אֱלֹהִים אָנִי (יחזקאל כח, ט), **הָאָמַר** לְמַלְךְ בְּלִיעֵל (איוב לד, יח), והשתנה בעבור היותו סמוך^ב ועם השמות, **הַבֵּת־תְּשָׁעִים** שָׁנָה (בראשית יז, יז), **הַאֲלֹהִים** אָנִי לְהַמִּית וְלַהַחְיֹת (מלכים ב ה, ו), ועם מלות הטעם, **הֲלֹא** הוּא אָמַר־לִי (בראשית כ, ה), **הֲגַם** הָלָם (בראשית טז, יג), **הַמֶּן־הֶעֱץ** (בראשית ג, יא). והנה אתן לך כלל בה"א התימה, כי לעולם בפת"ח חט"ף, שהוא שו"א נע עם הפת"ח הגדול, כמו **הַיַּצִּלַח הַיִּמְלֹט** (יחזקאל יז, טו), רק אם היה האות הבא אחריו מתנועע^ג, אם הוא בלא וא"ו^ד, בשו"א נע^ה, ושוה הוא שיהיה האות שורש, כמו **הַשְׁמִנָה** הוּא אֶסְרָזָה (במדבר יג, כ), או משרת, כמו **הַבְּמַחְנִים** (במדבר יג, יט), ויפתח ה"א בפת"ח גדול, כי אין כח בלשון לחבר שני שווא"ן מתנועעים, ואם היה האות שאחרי הה"א יו"ד לא ידגישוהו, כמו **הַיְהוּדִים**^ו, רק ישיבו השו"א שהיה נע להיותו נח, כמו **הַיִּדְעָתָם**^ז אֶת־לִבָּן בֶּן־נַחֲשׁוֹר (בראשית כט, ה), ואם היה האות הבא אחרי ה"א התימה אחת מאותיות הגרון יהיה הה"א לעולם פתוח בפתח גדול, והוא הרב בפעלים גם בשמות, גם יהיה בפת"ח קטן, כמו **הָאֲמִינוֹן** אֶחָיִד (שמואל ב יג, כ), **הָאֲנָכִי** הָרִיתִי (במדבר יא, יב), **הָאֹכֵל** בֶּשֶׂר אֲבִירִים (תהלים נ, יג), **הַחֲיִיתָם** כָּל־נֶקֶבָה (במדבר לא, טו), **הַחֲכֹם** יַעֲנֶה דַעַת (איוב טו, ב), **הַעֲבֹד** יִשְׂרָאֵל (ירמיהו ב, יד), **הַעֲלֶה** נִדְף תַּעֲרֹץ (איוב יג, כה), **הַהֲמַת** הִמָּתְהוּ (ירמיהו כו, יט), **הַהֲצִילוֹ** אֱלֹהֵי הַגּוֹזִים (ישעיהו לו, יח), והנה מלת **הַיִּיטֵב** בְּעֵינֵי יְיָ (ויקרא י, יט) זרה^ח, ע"כ אמרו מכחישי תורתנו שהיא על פה, כי טעמו בה"א הדעת, כמו אשר ייטב בעיני ה', וכל זה בעבור הדגשות, וכמוהו **הַשָּׁבָה** עִם־נַעֲמִי (רות ב, ו), **הַהֲלָכָה** אֵתָו (יהושע י, כד), **הַהֲשִׁיבוּ** (עזרא י, יז), **הַעֲיֵר הַהֲלָלָה** (יחזקאל כו, יז), והנה לפי דבריהם אנה מצאו ה"א הדעת עם עתיד^ט חוץ מזאת^י, כי אין ראייה ממנה כי עליה היא המריבה, והנה המלה זרה והנה נוציא זרה כנגד זרה, ויש על פירושנו עדים נאמנים והם המעתיקים זכרם לחיי העולם הבא^{יא}. ויש מקומות שיחסר ה"א התימה, כמו **יִכְרֹו** עָלָיו תִּבָּרִים (איוב מ, ל), **אֵתָה** עֲתָה תַעֲשֶׂה מְלוֹכָה (מלכים א כא, ז)^{יב}, ויתכן שיאמר בזה ברמז, מתנועת המדבר להורות על התימה^{יג}.

^ו הוספות לביאור: **הַנְּהִי** כדבר הגדול הזה, כצ"ל, אך תפס החכם דרך קצרה. במקור הופיע **הַנְּהִי** כדבר הגדול (בלי הזה). תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^א המקור (אוונבעשטימטע ארט) בדברי הקדמונים.

^ב **הָאָמַר**, כצ"ל. במקור הופיע **הָאָמַר**. בכתר ארם צובא ובתנ"ך ברויאר מופיע **הָאָמַר** ותקנתי על פיהם ולא לפי המבאר [י.י.]

^ג פירוש, כי **הָאָמַר** מקור מבנין הקל, ומשפטו: **הָאָמַר**, כמו: **הָאָמַר** תאמר, והשתנה בעבור הסמכו למה שאחריה: **הָאָמַר** למלך.

^ד השו"א נע.

^ה זה הוא כמו מאמר מוסגר, והכוונה, שלא מצאנו וי"ו אחר ה"א התימה.

^ו מוסב על מלת מתנועע שלפני זה.

^ז שראוי לבוא דגש ביו"ד כדן אחר ה"א הידיעה.

^ח הנה דעת החכם ז"ל שלא כדעת מדקדקים אחרונים, כי לדעתם השו"א תחת היו"ד במלה זאת הוא נע, בעבור שנרפה הדל"ת שבאה אחריה, ולא כן דעתו. ועיין מ"ש בד"ה והנה ר' שלמה סימן ז'. (עמ' 24).

^ט שבאה ה"א **הַיִּיטֵב** בפת"ח והיו"ד דגושה, והיא ה"א התימה, והיה משפטה שו"א ופת"ח, וכ"כ במאזנים דף כ"ד ע"א, וכ"כ הרד"ק ז"ל במכלולו דף נ"ב ע"ב. והבט בפתחה לבית השני מספר גן נעול להחכם ר' הירץ וויזל ז"ל דף י"ד ע"א, כי שם יישב זרות המלה הזאת בטוב טעם ודעת.

^י כי מלות השבה וחברותיה הן כולן עבריים.

^{יא} מלת הייטב.

^{יב} רבותינו ז"ל חכמי המשנה והגמרא.

^{יג} ודינו: **הַיִּכְרוּ** עליו בתמיהה.

^{יד} משפטו: **הָאֵתָה** בלשון שאלה ותימה.

^{יז} ר"ל: נחסרה ה"א התימה במלות כאלה, בעבור שאין צורך לה, כי המדבר ירמוז בדבריו על התימה, בשינוי קולו ובתנועת ידיו, המורים על זה.

ודרך אחרת היא ה"א הדעת, ודרכה להיות לעולם אות הבא אחריה דגש, כמו **הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה** (דברים ל, יט), ויתכן שנרפא ב"ת **הַבְּרָכָה** אחת הוואלף (בראשית כז, לח),⁺ להפריש בין שני ההא"ן, ^{טו} כה"א **הַיְרָדָת** ^{טז} היא לְמַטָּה (קהלת ג, כא), ואם היה האות אחת מאותיות הגרון, גם הרי"ש עמהם, יהיה הה"א קמוץ בקמ"ץ גדול, כמו ה"א **הַעֲלָה** היא לְמַעֲלָה (שם), **הָאֱלֹהִים הָאֲדִירִים** (שמואל א ד, ח), **הָאִישׁ הָרַךְ בֶּךָ וְהַעֲנָג** (דברים כח, נד), מִחֲתוֹת הַחֲטָאִים (במדבר יז, ג), לֹא-כֵן הִרְשָׁעִים (תהלים א, ד), וזה הרב, והמעט להיותו בפת"ח קטן, כמו מִי כִּהְחָכָם (קהלת ח, א), אֲכָל הַחֲסִיל (יואל א, ד), כִּי-אֶל-אֵל הָאֱמֹר וְשָׂאתִי (איוב לד, לא), ויש מעטים, ובעל המסורת הזכירם, שבאו בפת"ח ^{י"ח ע"ב} גדול, כמו הַעֲבָד הָעֲבָרִי (בראשית לט, יז). ^{יז} וכבר הזכרתי ^{יח} שנמצא ה"א הדעת עם פעלים עוברים, כמו כִּלְהַנְפֹּשׁ הַבָּאָה לִיעֲקֹב מצרים (בראשית מו, כו), ^{יט} וְעָתָה עִמָּךְ הַנִּמְצָא-פֶּה רֵאִיתִי בְשִׁמְחָה לְהַתְנַדֵּב-לָךְ ^כ (דברי הימים א כט, יז). ובהכנס הבי"ת או הכ"ף או הלמ"ד על ה"א הדעת, יחסרוהו וישימו תנועת ה"א הדעת על הבי"ת או על הכ"ף או על הלמ"ד, כמו יי **בְּהַשְׁמִים** חֲסִידָךְ (תהלים לו, ה), מעל **לְהַמְזַבֵּחַ**,^ו והרבים שלא יכתב הה"א להקל על הלשון. ודרך אחרת יקראו הה"א אנשי הדקדוק ^{כא} ה"א הקריאה, ^{כב} הַקְהֵל תִּקְהָ אַחַת לָכֶם (במדבר טו, טו). ^{כג} ויש ה"א שיראה לתימה, ואמרו המפרשים שהוא אמת, ^{כד} הַנְּגִלָה נְגִלְתִּי אֶל-בֵּית אֲבִיךָ ^{כה} (שמואל א ב, כז), ויתכן לפרש אותו בתימה, ^{כו} והוא הישר, רק אם יכנס ה"א התימה על מלת לא, ישוב אמת, הֲלֹא הוּא אֲמַר-לִי (בראשית כ, ה), גם נמצא ^{כז} נחלף בה"א, הֵלֶּה הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עֲמֹן (דברים ג, יא), גם יש לוֹא מלא עם וא"ו ואל"ף. ^{כח} ויש ה"א לבנין הכבד הנוסף הנקרא הפעיל, הַשְׁמִיד, הַכְרִית, הוֹצִיא, הוֹרִיד, הַאֲבִיד, הַשִּׁיב, הַרְבֵּה, הַקְלוּ בָךְ (יחזקאל כב ז), גם ימצא ה"א בעתידים, והם מעטים, יְהוֹשִׁיעַ יי (שמואל א יז, מז), ובמלת פעול, ^{כט} מְהִרְצֵנוֹת (יחזקאל מו, כב), ורובם בלא ה"א להקל על הלשון, ויש ה"א בלשון צווי בבנין נפעל, כמו הַשְׁמֵר לָךְ (שמות לד, יב), וכן בשם הפועל, ^ל הַכְרַת | תִּכְרַת (במדבר טו, לא), ויאמר ר' משה הכהן ז"ל, כי הוצרכו העברים להוסיף הה"א בעבור נו"ן בנין נפעל, שהוא מבולע בעתידים, אֲשֶׁמֶר יִשְׁמֵר נִשְׁמֵר תִּשְׁמֵר, והנה יש לו תנועה בתחלה ואחר כך יבלע הנו"ן, ואם אמר שְׁמֵר לבדו, איך ידגישנו ^{לא} עד שיבלע הנו"ן, על כן הוצרך להוסיף ה"א, וכן טעם ה"א התפעל פועל עבר, ^{לב} וְהַתְּבַרַךְ בְּלִבָּבוֹ

⁺ הבי"ת מנוקדת בחטף פתח לומר שהשו"א בב"ת הינו שו"א נע. בכתר ארם צובא מופיעים הרבה החטפים במקום השו"א הנע.

בספרינו מופיע שו"א הַבְּרָכָה אחת הוואלף (בראשית כז, לח). [י.י.]

^{טו} ה"א הַבְּרָכָה ה"א הידיעה ולכן אחריה דגש, אבל ה"א הַבְּרָכָה ה"א התימה, ולכן אחריה רפה.

^{טז} שהה"א במלה זאת היא לידיעה, וכ"כ בפירושו שם. וגם ה"א העולה היא ה"א הדעת, וראה בפירושו שם.

^ו והענוג, כצ"ל. במקור הופיע והענוגה. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^ז הָאֱמֹר, כצ"ל. במקור הופיע הָאֱמֹר. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{יז} הבט מ"ש החכם המבאר לס' מאזנים דף כ"ג ע"א סימן קע"ח.

^{יח} במאזנים דף כ"ג ע"ב.

^{יט} כפי הנוסחא הזאת לא נמצא פסוק זה במקרא, רק צ"ל: כִּלְהַנְפֹּשׁ הַבָּאָה לִיעֲקֹב מִצְרִימָה, אבל באמת לא כיוון החכם ז"ל על פסוק

זה כלל, רק על הפסוק (בראשית מו, כז): כִּלְהַנְפֹּשׁ לְבֵית-יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרִימָה, כי בפסוק שלפניו הנזכר הנגינה במלה הַבָּאָה מלרע,

והמלה היא בינוני, והחכם הביא פה ראייה מפעלים עוברים, אבל בפסוק האחרון מלת הַבָּאָה מלעיל, והיא לשון עבר, וזאת היא ראיית

החכם, שבאה ה"א הדעת עם פעלים עוברים. ועיין בדברי רש"י ז"ל ובביאור מהרש"ד ז"ל בפסוקים האלה.

^כ לך, כצ"ל. במקור הופיע לב. תקנתי את הטעות לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^ו לא מצאתי פסוק זה בכל המקרא, אך כיוון החכם על פסוק: העולה (הַעֲלָה) לְהַמְזַבֵּחַ (דברי הימים ב כט, כז).

^{כא} אבל לא כן דעתו, כמו שכתב במאזנים דף כ"ג ע"ב, שאין בלה"ק סימן קריאה רק הענין יורה עליו, וה"א הקהל הוא לידיעה.

^{כב} בלה"ע: פאקאטיף, צורוף, אגרערע.

^{כג} חקה אחת לכם, כצ"ל. במקור הופיע להם. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{כד} ר"ל, שהה"א במלת הנגלה לא תורה לתימה, רק על דבר שהוא אמת, ועיין בפירוש רש"י שם, וכ"כ הרד"ק במכלול דף צ"ב ע"ב ודף

נ"ג ע"א.

^{כה} אל בית, כצ"ל. במקור הופיע לבית. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{כו} הבט במכלול דף צ"ג ריש ע"ח.

^{כז} אל"ף הֲלֹא.

^{כח} ראה במכלול שער אותיות אוי דף פ"ז ע"א, ומה שהעיר שם הרב ר"א בחור ז"ל.

^{כט} בינוני פעול מבנין הפעיל.

^ל מקור, וכן בצווי.

^{לא} כי לא יבוא דגש חזק בתחלת המלה.

^{לב} ה"א התפעל גם היא סימן הבנין כמו ה"א הפעיל הנזכרת למעלה.

(דברים כט, יח), וכן שם הפועל **לְהַתְּהַלֵּךְ** לִפְנֵי אֱלֹהִים (תהלים נו, יד),^ו ולשון צווי, **הַתְּהַלֵּךְ** לִפְנֵי (בראשית יז, א), ויפה אמר ר' משה הכהן נ"ע. ויש תי"ו תחת ה"א, והוא וְאֵנְכִי תִרְגְּלִיתִּי^{לג} לְאֶפְרַיִם (הושע יא, ג), והוא מלה זרה בעבור היות החילוף בראש המלה.^{לד} קוֹל הַמֶּלֶךְ (יחזקאל א, כד), אמר ר"מ הכהן ז"ל כי הה"א^{לה} נוסף, והוא מגזרת מֶלֶךְ, ובאה על שני משקלים,^{לו} כי משקלי השמות משתנים, והנה פְּקַדְחַ אֵשׁ הַמָּסִים (ישעיהו סד, א) גם הה"א נוסף, ודע כי ה"א נוסף בתחלה בשמות לא ימצאו כי אם מעטים, כמו רִחוּ וְהִצֵּלָה (אסתר ד, יד), לְהַנִּפֶּה גִזְיִם (ישעיהו ל, כח). ודע כי יש ה"א חסר והוא שורש במלת הטעם, רק הוא מבולע, כמו מֶהֱבִיצֵעַ (בראשית לז, כו) הנה איננו במבטא,^{לי} רק נשאר במכתב, מִלְכֶם^{לז} תִּדְבְּרוּ (ישעיהו ג, טו), מִזֶּה^{לח} בִּידֶךָ (שמות ד, ב), איננו לא במבטא ולא במכתב.^{לח} והה"א באחרונה על דרכים רבים, יש ה"א נוסף בעתידים, כמו אֲשַׁמְעֶה מֶהֱיִדְבֵּר הָאֵל (תהלים פה, ט), וְשִׁלַּח אֲנָשִׁים לִפְנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ (דברים א, כב), רק עם הי"ד לא מצאנו כי אם יִמְהָר | יִחְיֶשֶׁה (ישעיהו ה, יט), והמלה מהפעלים השניים, כאשר אפרש, וכן עם תי"ו תִּעֲפֶה כְּבֹקֶר תִּהְיֶה (איוב יא, יז), וְאִידֹ תִתְחַרֶּה אֶת־הַסּוּסִים (ירמיהו יב, ה), איננה כמוהם.^{לט} ובשמות יש ה"א נוסף^מ והוא סימן לשון נקבה, כמו צִדְקָה יְשׁוּעָה תְּעוֹדָה, וכולם מלרע,^{מא} ואם הוא מלעיל הנו נוסף,^{מב} ואיננו סימן נקבה רק הוא לשון זכר, הַשֹּׁעֵר הַתְּחִתּוֹנָה (יחזקאל מ, יט), יוֹמָם וְלַיְלָה (במדבר ט, כא), מַעֲלָה מַעֲלָה וְאִתָּה תֵרֵד מִטָּה מִטָּה (דברים כח, מג) נִחְלָה מִצָּרִים (במדבר לד, ה), גם בפעלים בְּעָרָה (הושע ז, ד), כי הטעם^{מג} הוא בעי"ן,^{מד} אין בו ספק. ויש ה"א באחרונה, שהוא תחת אָל^{מה} בשלש נקודות,^{מו} שהוא ראוי להיותו סמוך בראש המלה, ויִרְדּ אֲבָרָם מִצָּרִימָה (בראשית יב, י), וְלָלֶכֶה דִּתִּינָה (בראשית לז, יז), ויש שהה"א נוסף, במו יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לְשֹׂאזֶלָה (תהלים ט, יח),^{מז} וכמוהם רבים ביחזקאל,^{מח} וכולם מלעיל, על כן טעה רבי מרינוס המדקדק שאמר כי נִזְרָא לַעֲלִילָה (תהלים סו, ה) שם התואר לשם הנכבד והנורא, והה"א נוסף, ואמר שהוא כמו עליון מגזרת בְּמַעַל יְדִיָּהֶם (נחמיה ח, ו),^{מט} שהוא על משקל וְהִבֵּאתִי מִרְדִּי בְּלִבָּבָם (ויקרא כו, לו), ומי יתן ויהיה מורך בלבבו, ולא תמעול ידו לכתוב, כי יקרא השם על דרך שמות הנקבה,^נ הלא פקח עיניו וראה, כי פירושו נכון כאשר הוא, כי הוא נורא עלילה, בעבור עלילותיו הוא נורא, והנה כמוהו סמוך נִזְרָא תִהְיֶה (שמות טו, יא),^{נא} אולי יאמר עוד כי תהלות תואר השם,^{נב} ומתי ראה לשון הקודש בשמות או בשמות התואר מלה באחריתה ה"א,^{נג} ואיננה בלשון נקבה, והראייה שהביא ממלת וְלִשְׁרָקָה

^ו לפני אלהים, כצ"ל.

^{לג} כמו: הרגלתי, כי הוא עבר מבנין הפעיל.

^{לד} במלת תרגלתי נחלפה הה"א בתי"ו בראש המלה, והוא זר, כי חילוף ה"א בתי"ו איננו רגיל כי אם בסוף המלה, כמו: חכמה, חכמת,

ודומיו.

^{לה} ה"א הראשונה.

^{לו} מֶלֶךְ, מֶלֶה.

^{לי} כי מלת מֶה מחוברת במקף, ולא יתכן לבוא נח נסתר אחר תנועה קטנה בלי נגינה.

^{לז} מִלְכֶם כתיב, מֶהֱלָכֶם קרי [י].

^{לח} מִזֶּה כתיב, מֶהֱזֶה קרי [י].

^מ אכן נדגשו הלמ"ד והזי"ן במלות האלה לחסרון הה"א.

^{לט} כי במלה הזאת הה"א איננה נוספת כבמלת תעופה, כמ"ש למעלה בד"ה והנה אבאר.

^מ נוסף על השרש בסוף המלה, לסימן לשון נקבה.

^{מא} כדין השם עם ה"א הנקבה.

^{מב} ר"ל: נוסף לגמרי, שלא לצורך כלל.

^{מג} הנגינה.

^{מד} מלעיל.

^{מה} וזה שקראו המדקדקים: ה"א בסוף התיבה במקום למ"ד בתחילתה.

^{מו} בסג"ל.

^{מז} והנה הילקוט בתלים ט' כתב, וז"ל: אמר ר' נחמיה כל תיבה שלא נתן לה למ"ד בראשה ניתן ה"א בסופה כגון תִּרְנָה וכו', מתיבין לי'

והוא כתיב ישובו רשעים לשאולה, א"ר אבא לדיוסי התחתונה שבשאוול. עכ"ל. והוא דבר נאה ומקובל.

^{מח} פרשה ל"א.

^{מט} דעת ר' מרינוס ז"ל שמ"ם במועל אות המשקל, והשרש: עלל, על משקל מורך ששרשו: רכך.

^נ כי הה"א במלת עלילה היא לנקבה, בעבור שהנגינה מלרע.

^{נא} מלת נורא סמוכה למלת עלילה, כמו שהיא סמוכה למלת תהלות: נורא תהלות.

^{נב} מה שלא יתכן, כי תהלות לשון רבים, ונורא לשון יחיד.

^{נג} מלה שאחריתה ה"א ולפניה קמ"ץ והנגינה מלרע.

(בראשית מט, יא) ^{נד} לא אמר כלום, רק הוא לשון נקבה, והם שני שמות, על דרך זכר, ^{נה} גם על דרך נקבה, ^{נו} וכמוהו רבים. ויש ה"א באחרונה <כ"ע"א> נוסף סימן לשון נקבה, והוא במפיק, והוא סימן לשון יחידה, ^{נז} תחת אשר ענה (דברים כב, כט), והשקה את־המים (במדבר ה, כז), והנה כן בפעלים גם בשמות, ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים (שופטים ה, כו), גם כן במלת הטעם, להיזהר עמה (בראשית לט, י), לא יעשה לה (שמות כא, יא), ויש מקומות שיעלימו הה"א ולא הוציאוהו, ^{נח} ויקרא לה נבח (במדבר לב, מב), ושערה לא־הפך לבן (ויקרא יג, ד). ויש ה"א באחרונה אחרי יו"ד ולעולם יהיה הה"א קמ"ץ, וזה יהיה סימן לשון רבים בעבור היו"ד, כמו ידיה רגליה, ואם נסמכו ידי לשון רבים, יאמר ידיהם רגליהם עם תוספת ה"א, וכן בסימן לשון נקבות רבות, ואין הפרש ביניהם רק שיהיה נון תחת מ"ם, ובמלת הטעם אתהם אתה, כקוץ מגד בלהם (שמואל ב כג, ו), בעבור היותו באתנח. ויוסיפו ה"א על מלת שמרו, שמרה, אשמרה, יצרנה, יבוננהו יסבבנהו (יסבבנהו) (דברים לב, י), ובלשון צווי, שמרה, ובגד נכריה תבלהו (משלי כז, יג), ובשמות יראה הה"א שיהיה נח נעלם בשורש, ^{נט} מקנהו מחנהו מראהו מעשהו, ולנקבה מראה בלא יו"ד סימן יחיד, ועם יו"ד סימן רבים, וכן מעשה לא נוכל לומר מעשה כלל, ^ס כי לא נמצא, כי אנחנו המדקדקים לעולם נרדוף אחר הכתוב. ונמצא בשמות נוסף, ידו, ידיהו נשא (חבקוק ג, י) ועיניהו (איוב כד, כג), ^{סא} ויאמר רב משה הכהן ז"ל כי הה"א ^{סב} סימן לשון רבים, כי הכתוב אמר עיני ^{סג} יי אל־צדיקים (תהלים לד, טז), וראיתו בהתפללו בעד רעהו (איוב מב, י), ^{סד} מגן גבוריהו מאדם (נחום ב, ד), ^{סה} ולא אמר כלום, כי גבוריהו הוא לשון יחיד, ^{סו} מעל פני מתו (בראשית כג, ג), כי שניהם <כ"ע"ב> שמות התואר, והנה שכח הנה עין ^{סז} יי אל־יראיו (תהלים לג, יח), בעד רעהו הזכיר אליפז, שהוא הנכבד מחביריו, ואם היה דברו ^{סח} נכון, הנה יהיה רעהו העדלמי (בראשית לח, יב), שנים, ומה הפרש בין אביו לאביהו, אחיו ואחיהו, (איש) את־שיו (דברים כב, א) ^{סט} ואיש שיהו (שמואל א יד, לד), הנו בידך (ידך) (איוב ב, ו) ^ע והנהו (והנה־הוא) עשה מלאכה על־האבנים (ירמיהו יח, ג), ואיננו חסר אל"ף ^{עא} כי מלה אחת היא, ^{עב} אע"פ שאנשי המסורת אמרו שהוא חסר, ^{עג} ושמה יטען טוען איך תכחיש דברי אנשי המסורת, דע כי המסורת שהיא בידם לכתוב והנהו חמש

^{נד} שלדעת ר' מרינוס ז"ל, הה"א נוספת אף שהנגינה מלרע, ולא לנקבה, ונראה שראייתו לזה היא בעבור שמצאנו שורק (שורק) (ישעיהו ה, ב) בלשון זכר.

^{נה} שורק

^{נו} שורקה.

^{נז} נסתרת.

^{נח} הה"א במלת לה נובח, וחברותיה היא כינוי נקבה נסתרת, וראוי להיות במפיק, וכאשר המפיק והה"א נח נסתת, והוא על פי המסורה, ועיין מ"ש שם התיקון סופרים.

^{נז} יסבבנהו יבוננהו יצרנהו, כצ"ל.

^{נט} הה"א שהיתה נח נעלם במלת מקנה ודומיו, היא נראה ומורגשת ע"י תנועה במלת מקנה וחברותיה.

^ס רק מעשיה בלא יו"ד, והוא סימן יחיד, כמו: מראה.

^{סא} הה"א במלה זאת ודומיה נוספת על כינוי נסתת שהוא וי"ו.

^{סב} במלת ועיניהו.

^{סג} לשון רבים.

^{סד} שהוא מוסב על שלשה רעי איוב.

^{סה} שהוא מוסב על גבורי אשור הרבים.

^{סו} לדעתו גבוריהו מוסב על שר צבא אשור הגבור.

^{סז} לשון יחיד.

^{סח} דברי ר"מ הכהן ז"ל.

^{סט} את שיו, כצ"ל.

^ע הנו בידך, כצ"ל.

^{עא} והיה כאילו כתוב: והנה הוא, וזה הוא דעת הרד"ק בפירושו שם, וז"ל: כתוב מלה אחת, וקרי: והנה הוא - שתי מלות, והענין אחד. עכ"ל.

^{עב} וסופה, הכינוי: הו.

^{עג} חסר אל"ף.

ספר צחות
שער האותיות

אותיות ^{עד} כאשר הם, הוא האמת, רק הם חשבו דרך סברה שהוא חסר. ויש ה"א באחרונה סימן לשון נקבה, והה"א נח נעלם, רק לא יבוא כן כי אם אחרי נו"ן, **תְּשַׁמְטָנָה** (שמות כג, יא), **יִקְרַעָנָה**.

ספר צחות שער האותיות

והנה אדבר על צורת הה"א. דע כי כל אות יש לו צורה אחת, והטעם שהיא דבקה,^א חוץ מהה"א שהיא שתי צורות,^ב והנה היא קו באורך וקו ברוחב, כי הקו הוא בין שתי נקודות,^ג ואחר כן שמו קו אחד מפורד.^ד והנה האל"ף יורה על עצם הדבר שהוא העיקר כאשר פרשתי,^ה הוא העצם הנכון לקבל צורה, אז יהיה נמצא,^ו והנה הלוחה^ז לא תמצא עד היות שנים,^ח וזה טעם הה"א,^ט כמו **הָאֵלֶּכְם זֶרַע** (בראשית מז, כג),^י וְגַם־אֲנִי **הָאֵל** (יחזקאל טז, מג),^{יא} והנה הטעם כמו הנמצא,^{יב} ואלה הדברים צריכים פירוש ארוך.

^א ר"ל, שחלקי הצורה דבקים זה בזה, ולכן הם צורה אחת.
^ב כי חלקי הה"א הם נפרדים זה מזה, בעבור שהקו השמאלי באורך הוא נפרד מהקו הרחב שהוא למעלה, ומהקו הארוך בצד הימין. ועיין בספרו י"מ (יסוד מורא) שער י"א.
^ג ר"ל, כי שני קוי הה"א המדובקים יחד הקו הרחב והקו הארוך, המה בין שתי נקודות, הנקודה האחת בתחלתם, והנקודה השנייה בסופם.
^ד שהקו הארוך השמאלי באות הה"א, הוא מפורד משני הקוים האחרים, והוא בין שתי נקודות אחרות.
^ה למעלה באות אל"ף בד"ה ודע כי כל.
^ו ר"ל: אחרי שקיבל העצם את הצורה המוכנת לו, אז יהיה נמצא, הכוונה: נמצא (עקסים=מירענד) בהשגת חושינו ובמחשבתנו, אשר בהן נבדיל אותו מיתר הנמצאים, על ידי השגת צורתו המיוחדת לו. ד"א.
^ז פ', מְהֵלֶךְ הַדָּבָר מְהֵעֵדָה הצורה אל מציאותו המוחלטת (אין זיין ווירקליכעס דאזיין), על ידי צורה מיוחדת ומובדלת משאר צורות הנמצאים. ד"א.
^ח עצם וצורה. ד"א.
^ט ר"ל, שטעם הה"א, שנכתבת בשתי אותיות, מורה על מציאות העצם, שהיא בשני דברים: העצם והצורה, ולכן האות הה"א יש לה שתי צורות, כאשר ביאר החכם במאמר זה. ד"א.
^י שמלת **הָאֵל**, שהיא שם אות **הָאֵל**, תורה על מציאות הדבר (היער, היער איוט), כמו **הָאֵל** לכם זרע (היער האכט איחר זאמען). ד"א.
^{יא} לשון המקרא שם: וְגַם־אֲנִי **הָאֵל** דְּרַבְּכָךְ | בְּרָאשׁ נִתְּתִי, (אויך איך, היער האבע איך נון דיא שטראפע דיינער האנדלונגען איבער דין הויפט פער הענגט). ד"א.
^{יב} ר"ל, שפירוש מלת **הָאֵל** הוא כמו: הנמצא, (היער איזט עם, עם איוט דא). ד"א. וכ"כ החכם ז"ל בפירושו לשמות (ג, טו), ובספרו יסוד מורה בשער הנ"ל.

האות ואו

אות הוא"ו. דע כי הה"א ימצא שורש בתחלה ובסוף, כמו תרה הגה, גם יהיה באחרונה במפיק, כמו גבה נגה, ובאמצע כמו כן, נבהל, נהלת בעזך (שמות טו, יג), רק הוא"ו לא ימצא בראש המלה ולא בסופה שורש כלל, רק אם היה תמורת אות אחד מהנעלמים, כמו אין לה ולד (בראשית יא, ל), שם התואר על משקל חכם, והנה הוא"ו תחת היר"ד לא־היה לה ולד (שמואל ב ו, כג), כמו ולד, ובסוף המלה, שלו הליתי (איוב טז, יב), והוא מגזרת שלו ב כל־בגדי בגד (ירמיהו יב, א), ונמצאת מלת לא שלותי (איוב ג, כו), והיא מלה זרה, וכן מלת מקללני (ירמיהו טו, י), ויתכן שטעמו מקללני, המקללים שלו, אין להם עסק אלא אני, וכן מלת עניו, ולעניו (משלי ג, לד), וזה הכלל אין וא"ו שרש בראש או בסוף, רק ווי העמדים (שמות כז, י), גם חכמינו אמרו כי ווי העמודים כצורת וא"ו, והנה הוא כדמות דבק, אף על פי שמצאנו בשמות בן־ופסי (במדבר יג, יד), ושם בן <כ"א ע"ב> שמואל הנביא ושני (דברי הימים א ו, יג), גם ושתה המלכה (אסתר א, ט), גם בכסלו (זכריה ז, א), אל תסמוך עליו, כי המלה לשון כשדים היא. והנה הוא"ו בתחלה, יא כמו וישלח ויקרא, דבק עם הכתוב למעלה, ויש רבים שפירשו יב כפ"א רפה בלשון ישמעאל, י כמו וישא אברהם את־עיניו (בראשית כב, ד), כי הוא אחר ביום השלישי נשא אברהם את עינו, וכמוהו ואשר לא־שם לבו אל־דבר יי ויעזב את־עבדיו (שמות ט, כא), טעמו עזב. והנה הוא"ו בשמות י לעולם יהיה בשו"א נע, רק אם היה אחריו שו"א נע, ישימו שור"ק בוא"ו, ויקראוהו כאילו הוא אל"ף, י ברכה וקללה (דברים יא, כו), וכן בפעלים, ושמרתם לעשות (בראשית ה, כח), ואם היה האות שאחרי הוא"ו אחד מחביריו, שהם אותיות השפה, אע"פ שלא היה האות בשו"א נע, לעולם יקרא כמו אל"ף, בשמות ובפעלים, ובאו בביתך (שמות ז, כח), ובניך ובית־אביך (במדבר יח, א), ובקשו את־י אלהיהם (הושע ג, ה), ופרו ורבו (ירמיהו כג, ג), ויצאתם ופשתם (מלאכי ג, כ), ומלאו בתיך (שמות י, ו), מצפון ומים (תהלים קז, ג), אין מלה זרה, רק אם היה במקום מוכרת י יקמץ הוא"ו, כמו אל עבר האפוד וביתה, י מבין עשרים שנה ומעלה (שמות ל, יד), כדרך הוציא לחם וין (בראשית יד, יח). והנה אתן לך כלל בוא"ו שהוא

^ו עיין מה שכתבתי להלן באות יר"ד סימן י"ז. (עמ' 51)

^א הם אותיות אה"י שבאים זה תמורת זה, כמבואר במאזנים דף י"ג ע"ב.

^ו לא היה לה ולד, כצ"ל. היה רשום לא היה ולד ואינו מופיע בפסוק הנזכר. הפרשן תקן, אבל טעות בידו במלה ולד. צ"ל ולד. תקנתי לפי הכתוב בתנ"ך ברויאר. [י.י.]

^ו והיה ראוי להיות: ולד ע"מ ולד, אלא שנקמצה הו"ו בעבור האתנח, כמשפט.

^ב ששרשו: שלה, מנחי למ"ד ה"א.

^ג בגדי בגד, כצ"ל. היה רשום בוגדי און ואינו מופיע בפסוק הנזכר. תקנתי לפי הכתוב בתנ"ך ברויאר. [י.י.]

^ד שראוי להיות: שלייתי ע"מ גליתי.

^ה שראוי להיות: מקללני ע"מ מפקדני.

^ו ויהיה מקללני מורכב מן: מקללני, ומן וי (אני), ולרד"ק ז"ל דעת אחרת במלה זאת, כי הוא חסר שהוא מורכב מן שנים שרשים מן:

קלל וקלה. ראה במכלול דף ס"ח ריש ע"א.

^ז הו"ו במלת עניו ולענוים תמורת ה"א, כי השרש: ענה.

^ח שהו"ו שרש בראש המלה.

^ט ר"ל: הו"ו דומה בצורתו כדמות דבק הנקרא בל"א: האקען, לתלות בו דבר. והבט בספרו יסוד מורא שער י"א.

^י על שם כסלו.

^{יא} בתחלת המלה.

^{יב} את הו"ו.

^{יג} שהיא פעמים רבים שלא לצורך, ואינה משמשת אלא לתחילת הדבור בלבד, ועיין במכלול דף מ"ט ע"ב.

^{יד} בראש השמות.

^{טו} עיין למעלה דף ד' ע"ב, ומ"ש שם בסימן ה'. (עמ' 13)

^{טז} בנגינה מפסקת באות שאחרי הו"ו, כמו: וביתה ודומיו.

^{יז} פסוק זה לא נמצא בכל המקרא, רק נמצא אל־עבר האפד ביתה (שמות כח, כו, ושם לט, יט), אך החכם ז"ל כיוון על הפסוק: הקצר

הפנימית וביתה (יחזקאל מד, יז).

ראש המלה עם הפעלים, ויש וא"ו דבק עם פועל עבר אחרי פועל עבר, ^{יח} כמו מִפְּעַל וְעָשָׂה (ישעיהו מא, ד), וְהָיָה | הָאִישׁ הַהוּא תָם וְיִשָּׁר (איוב א, א), ויש וא"ו ששיב המלה לעתיד, כמו וְעָשָׂה בְּצִלָּאֵל וְאֶהְיָאֵב (שמות לו, א), וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא כְּעָרִים (ירמיהו כ, טז), והטעם ^{יט} לבדו <כ"ב ע"א> יפריד בין שניהם, ואם היתה המלה לעתיד, ותחת אות העתיד באל"ף המדבר ^כ פת"ח קטן, או חיר"ק תחת ינ"ת, או תחת שלשתם ^{כא} פת"ח גדול, לעולם יהיה הוא"ו ^{כב} בשו"א נע, כמו וְאֶשְׁמְעָה וְשָׁמַע וְשָׁמַע וְשָׁמַע וְשָׁמַע וְשָׁמַע, ואם היה אות סימן המדבר בשו"א נע ופת"ח גדול, כמו וְאֶדְבֵּר, יהיה הוא"ו פתוח בפת"ח גדול, ואם היה יו"ד ישוב הוא"ו בחיר"ק ויתעלם היר"ד, כמו וְיִשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל (שמות ו, יא), וכן המשפט עם אותיות בכל"ם, בִּימִינוּ לִימִינוּ בִּימִינוּ מִימִינוּ, ויש מחלוקת בין בן אשר ובין בן נפתלי ^{כג} במילת מִיִּשְׁנִי אֲדַמְתִּי־עָפָר (דניאל יב, ב), ואם היה הסימן נר"ן או תי"ו, ישוב הוא"ו בשור"ק כמשפט, כמו וְתִדְבֵּר וְנִדְבֵּר, והעתיד בכל הבנינים אם יכניס הוא"ו על סימן העתיד והוא פתוח, וידגיש אות הסימן, ותשוב המלה לפועל עבר, ^{כד} וְשָׁמַע וְיִקְרָא, וכן בכל הסמוכים, ^{כה} וְתִפְלֹטְנִי (שמואל ב כב, מד), וְשָׁמַע וְיָמַס לְבַבְנוּ (יהושע ב, יא), רק עם האל"ף יהיה הוא"ו קמוץ בקמץ גדול, וְאֶדְעָה בְּשֵׁם (שמות לג, יז), וְאֶעֱדָה עֲדִי (יחזקאל טז, יא), וְאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי (יחזקאל כ, יד), וכן וְאֶשְׁלַח אֶת־עַפְרוֹ (דברים ט, כא), וְיִשְׁלַח אֶל־הַמַּיִם (שמות טו, כה), פתוח, וְתִשְׁלִיכִי, וְנַחֲרִם אתהם ^{כו} כמוהו, וכן בבנין הדגוש עם האל"ף, שהוא סימן המדבר, לעולם קמוץ בקמץ גדול, וְאֶדְבֵּר אֶל־הָעַם בְּבִקְרָא (יחזקאל כד, יח), חוץ ממלת וְאֶמְתַּתְהוּ (שמואל ב א, י), ^{כז} והטעם אנשי המסורת איננו טעם, ואם היה בתחלה יו"ד סימן העתיד בשו"א נע, יפתח הוא"ו כמשפט ולא ידגש <כ"ב ע"ב> היר"ד רק ישוב נח נראה, כמו וְיִדְבֵּר וְיִשׁוּבָב, ואין מלה זרה, ועם הנר"ן והתי"ו ידגשו שניהם, וְנֹאמַר אֶל־אֲדָמִי (בראשית מד, כב), וְתִדְבֵּר בְּפִיךָ (מלכים א ח, כד). ויש וא"ו בראש המלה כמו נוסף, וְאִיָּה וְעָנָה (בראשית לו, כד), וְתִשָּׁב תָּמַר וְשִׁמְמָה (שמואל ב יג, כ), ^{כח} והנכון כי תחסר מלה, כמו מְעוֹנָה, ^{כח} כי כן מנהג אנשי הלשון לקצר, כמו בְּאֶכְלִי שְׁלֹחַנִי (מלכים א ב, ז), ^{כט} אֲדַמְתֶּכֶם לְנִגְדְּכֶם זָרִים אֲכָלִים אֹתָהּ (ישעיהו א, ז), ^ל תְּמֹר לָחֶם (שמואל א טז, כ), וּמֵאֲכָלוֹ בְּרָאָה (חבקוק א, טז). ויש מקומות שיחסרו הוא"ו דרך קצרה בשמות, כמו אָדָם שֵׁת אֲנֹשׁ (דברי הימים א א, א), נִפְתָּה סִפִּיר (שמות כח, יח), רק שִׁמְשׁ יָרַח (חבקוק ג, יא), כל אחד עמד, ^{לא} כְּרַעֲבָאֵח לִי (תהלים לה, יד), כְּכַבֵּשׁ אֱלֹוֹף (ירמיהו יא, יט), חסר כ"ף, ^{לב} כי הראשון מושך עצמו ואחר עמו, כמ"ם מֵאֵל אֲבִיךָ (בראשית מט, כה), ^{לג} וּבִלִּית בְּאֵל שְׁדֵי (שמות ו, ג), ^{לד} וּמ"ם נִזְכִּירָה דְּרִיזִי מִיָּז (שיר השירים א, ד). ^{לה} ויש בפעלים פועל

^{יח} הו"ו בראש העברים היא ו"ו החיבור, וכוונת המלה: עבר, אם יבוא פעל עבר לפניו, ואם איננה כן, הו"ו מהפכת את העבר לעתיד. ובפירושו לשמות (ג, טו) כתב: ובעבור היות הו"ו מוצאו מהתחברות השפתים ע"כ שמוהו בראשונה לדבק זה עם זה אברהם ויצחק, מי פעל ועשה, עכ"ל. והם דברי טעם.

^{יט} כוונת הענין. נכון לגבי הפעלים ועשה והיה שמביא הראב"ע שהם נחי ל"ה. אבל לגבי פעלים אחרים יכול גם הטעם – מלעיל ומלרע – להפריד ביניהם כמו ודברתי, ונתתי שהופכים ממלעיל למלרע בואו ההיפוך [י.].

^כ לסימן מדבר בעדו.

^{כא} צ"ל, ארבעתם.

^{כב} אם היה ו"ו החיבור.

^{כג} שני האנשים האלה היו שני ראשי ישיבות במסורת, שם האחד יעקב בן נפתלי ושם השני אהרן בן אשר: (ר"א בחור ז"ל בספר מסורת המסורה). ועיין מ"ש הרד"ק ז"ל בהקדמתו לספר השרשים, וגם מ"ש החכם המבאר נ"י למכלול דף ז' ע"א.

^{כד} כן הוא בספרים המדויקים, וכן כתב החכם ז"ל בספרו מאזנים: מִיִּשְׁנִי, שהיר"ד דגוש זרה ואין לה שנית, עכ"ל, ולא מצאתי במסורה מחלוקת בין בן אשר ובין בן נפתלי במלה הזאת, ועיין מ"ש החכם המבאר נ"י בספר מאזנים סימן רפ"ה.

^{כה} וזאת היא ו"ו המהפכת מעתיד לעבר.

^{כז} הכינויים.

^{כח} פסוק זה איננו נמצא במקרא, רק: וְנַחֲרִם אֶתְהֶם (במדבר כא, ג), או וְנַחֲרִם אוֹתָם (דברים ג, ו).

^{כט} שהו"ו פתוח, והיה ראוי להיות קמוץ, כי טעם המלה לעבר. והבט במכלול דף נ"ה ע"א וע"ב, ומה שהעיר שם הרב ר"א בחור ז"ל.

^ל הווי"ן במלות: ואיה ושוממה נוספות. במקור היה כתוב וְשִׁמְמָה. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.].

^{לא} מְעַנָּה, כצ"ל, והראוי: מְעַנָּה (געפייניגט) ושוממה. ולהלן בשער הרביעים כתב, שתחסר מלת עצובה.

^{לב} ראה במכלול דף נ"ז ע"ב, כי שם באר המלות האלה, וגם ראה במאזנים דף ה"א ע"א, מ"ש החכם שם.

^{לג} אותה. את פריה.

^{לד} ר"ל: אין ו"ו חסרה במלת ירח, כי הכוונה: השמש עמד, הירח עמד, כל אחד במקומו.

^{לה} והראוי: כְּאֵלֹוֹף.

^{לז} כי הראוי: מאל אביך ויעזרך, ומאת וגו', ועיין בפירוש החכם שם.

^{לח} כאלו כתיב: באל שדי ובשמי וגו', וע"ש בפירוש.

^{לז} הראוי: מין ממישרים אהבוך.

אחר פועל, ואמרו המדקדקים כי המלה חסרה וא"ו, כמו וַנְדַעַה נִרְדְּפָה (הושע ו, ג),^{לו} ולא דיברו נכונה, רק היא חסרת שי"ן, שהוא כמו אֲשֶׁר, וכן הוא ונדעה שִׁנְרְדְּפָה, אֶל־תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ (שמואל א ב, ג),^{לז} כִּי לֹא יִדְעָתִי אֲכַנְה (איוב לב, כב),^{לח} ויש פועל עבר זה אחר זה,^{לט} כמו חָמַק עָבַר (שיר השירים ה, ו), בֵּין רִגְלֶיהָ כָּרַע נָפֶל שָׁכַב (שופטים ה, כז),^מ והנה הם שלשה בלא וא"ו השנים, ובעתיד אֲשׁוּבָה אֲרַעָה צֹאנֶךָ (בראשית ל, לא), אֲרַדְּךָ אֲשִׁיג אֲחִלֶּךָ (שמות טו, ט), והם שלשה בניינים, הקל <כ"ג ע"א> והכבד הנוסף^{מב} והדגוש,^{מג} כאשר הם במערכת.^{מד}

הוא"ו בסוף המלה יש נוסף,^{מה} כמו לְמַעַנְו־מִים (תהלים קיד, ח), חִיתו־יַעֲר (תהלים קד, כ), בָּנוּ בָעֵר⁺ (במדבר כד, ג). ויש סימן לשון יחיד שאיננו נמצא במלת הטעם ובשמות ובפעלים, בִּלְתוֹ עָמוּ אֹתוֹ יְדוֹ רָגְלוֹ, יִי אֱהָבוּ (ישעיהו מח, יד), וְשָׁמְרוּ, אֹיֵב יִרְדְּפוּ (הושע ח, ג), וְזֶה־שָׁמוֹ אֲשֶׁר־יִקְרָאוּ (ירמיהו כג, ו),^{מו} והנה כולם בחול"ם, כי הוא לשון יחיד, רק אם בא^{מז} אחרי מ"ם סימן הרבים הוא נוסף, והמלה לעולם מלעיל, כמו תִּבְאָמוּ וְתִטְעֲמוּ (שמות טו, יז), יֵצֵא מִחֻלָּב עֵינָמוּ (תהלים עג, ז), אין מלה זרה, כי כולם בחול"ם, ומלת יִכְסִימוּ (שמות טו, ה),^{מח} אולי בא כן בעבור היות התנועה בתחלה^{מט} בשור"ק, וכבר הזכרתי^נ כי תנועת השור"ק קרובה אל תנועת החול"ם, על כן יחליפו זאת בזאת^{נא} יָשׁוּב גם יָשׁוּב, יָקוּם ויקום,^{נב} יִשְׁפּוּטוּ יִשְׁפּוּטוּ הֵם (שמות יח, כו), והטעם כמו יִכְסִימוּ, כי בסוף המלה תחשב אף היא.^{נג} והוא"ו באחרונה בשור"ק לעולם סימן לשון רבים בפעלים, אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ (תהלים כב, ל) עבר, ועתיד יֵאָכְלוּ עֲנָוִים (תהלים כב, כז). ואם היה הפועל מהפעלים היוצאים שאינם עומדים, כמו שָׁמַר, ויהיה פועל ופעול במלה אחת,^{נד} והוא"ו בשור"ק, יהיה סימן לשון יחיד פעול, רק אם יהיה עם ה"א,^{נה} כמו יִי | יִשְׁמְרֶהוּ וַיַּחֲיֶהוּ (תהלים מא, ג), או <כ"ג ע"ב> עם נו"ן דגש לעולם בעבור חסרון הה"א, וְלֹא יִשְׁמְרֶנוּ^{נו} בְּעֲלָיו (שמות כא, לה), ויש מהם נראים,^{נז} כמו יִסְבְּבֶנְהוּ יִבְוֶנְהוּ יִצְרְנֶהוּ (דברים לב, י). ואם היה הנו"ן רפה לעולם הוא סימן לשון רבים פועלים לבדם, כמו שְׁמְרֶנוּ זִכְרֶנוּ, וְשִׁמְעֵנוּ וְעֲשִׂינוּ (דברים ה, כג), או פעולים, הוֹאֵעַ־עֲשָׂנוּ (תהלים ק, ג), יִי זִכְרֶנוּ יִבְרַךְ (תהלים קטו, יב), יִזְכְּרֶנוּ, ואין מלה זרה בכל המקרא בפעלים גם בשמות, כמו יְדִינוּ רָגְלֵנוּ, גם במלות הטעם, כמו אֵין־זָר אֲתָנוּ (מלכים א ג, יח),^{נח} רק מלה

^{לו} שדינו: ונרדפה.

^{לז} שתדברו.

^{לח} שאכנה.

^{לט} בלא וי"ו החיבור.

^מ כָּרַע נָפֶל שָׁכַב, כצ"ל. במקור היה שָׁכַב ותקנתי לעיל לפי תנך ברויאר [י.י].

^{מא} ר"ל: שני פעלים האחרונים באים בלא וי"ו, ומן הראוי צריך לבוא עכ"פ האחרון בוי"ו.

^{מב} בנין הפעיל.

^{מג} בנין פֻעַל.

^{מד} בסדר הבניינים, כי לפי דעתו ז"ל בא ההפעיל במערכת אחר הקל, ועיין להלן בשער הבניינים. (עמ' 100).

^{מה} זה הוא ענין אחר.

⁺ במקור היה כתוב בעור. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^{מו} ראה מ"ש החכם המבאר למאזנים דף וי"ו ע"א בסימן כ"א.

^{מז} אות הוי"ו.

^{מח} שראוי להיות: יִכְסִימוּ בחול"ם.

^{מט} תנועת אות היו"ד שלפניה.

^נ למעלה בד"ה הקמ"ץ הקטן, ובמאזנים דף וי"ו ע"א כתב: ופעם יתחלף החול"ם בשור"ק כי הוא שארו הקרוב אליו. עכ"ל.

^{נא} החליפו החול"ם בשור"ק, לזווג תנועות היו"ד והמ"ם, במלת יִכְסִימוּ, כמו יִשְׁפּוּטוּ תמורת יִשְׁפּוּטוּ, ודומיו.

^{נב} עיין במאזנים דף וי"ו ע"א, ומ"ש שם החכם המבאר בסימן י"ט ובסי' כ'.

^{נג} ר"ל: מלת יִשְׁפּוּטוּ תחשב כאילו היא בסוף המלה, אף שבאה אחריה מלת הַם, בעבור שמלות ישפוטו הם דבקות בטעם, כי ישפוטו מוטעמת במרכא, והיה ראוי: יִשְׁפּוּטוּ בעבור ההפסק, כי הוא בסוף פסוק, אך נחלף החול"ם בשור"ק לזווג התנועות כמו במלת יכסימו.

ועיין להלן בשער הרביעי בד"ה כלל גדול (עמ' 128), ובמאזנים דף וי"ו ע"א.

^{נד} כמו: ישמרהו: ישמור, שהוא הפועל, וכינוי הו כמו: אותו, שהוא סימן הפועל.

^{נה} אבל אם הכינוי בלא ה"א הוא בחול"ם, כמו: אֱהָבוּ ודומיו, הנזכרים למעלה.

^{נו} תמורת ישמרנהו בה"א.

^{נז} פי', שנראה ונמצא בהם הה"א.

^{נח} אֲתָנוּ, כצ"ל. במקור היה עֲמָנוּ ותקנתי לעיל לפי תנך ברויאר [י.י].

מִמְנוּ שהיא דגושה, כמו **אִישׁ מִמְנוּ**^ט אֶת־קִבְרוֹ (בראשית כג, ו), על כן יקראוה אנשי מזרח בלא דגשות, והם טועים, כאשר אפרש באות הנ"ן.^ס וכבר דברתי^{סא} על מלת **וַיִּשְׁתַּחוּ**, והיא כמעט זרה. והנה אתן לך כלל במלות הזרות בפעלים, דע כי אם מצאנו פועל איזה פועל שיהיה מאחד הבניינים, הנה כל הבניין קיים, שנוכל לומר כל חפצנו,^{סב} כמו **הִשְׁמַחְתָּ** כָּל־אֲזִיבָיו (תהלים פט, מג), נאמר **אֲשָׁמִיחַ מְשָׁמִיחַ מְשַׁמַּח**, בלא ספק ובלא מורא, ואם המלה בפעלים תהיה זרה נוכל לומר היא לבדה, ולא נלמד ממנה, כמו **וַיִּשְׁתַּחוּ**, לא נאמר **וַאֲשָׁתַחוּ** ולא **וַנִּשְׁתַּחוּ** ולא **וַתִּשְׁתַּחוּ**, אפילו לא נוכל לחסר הוא"ו בעבור שהיא זרה,^{סג} ונאמר **וַיִּשְׁתַּחוּ**, וכן מלת **וַיֵּרָא** לא נאמר **וַיֵּרָא**, רק **וַיֵּרָא** בקמ"צין קטנים,^{סד} או מלעיל, כמו **וַיֵּרָא** יְיָ עֲלֵיכֶם (שמות ה, כא), ואחר שלא נאמר **וַיֵּרָא** אף כי לא נאמר **וַיֵּרָא**, וזהו דרך האמת. ויש וא"ו בשמות באחרונה בשור"ק, ו**תִּרְעִינָה בָּאָחוּ** (בראשית מא, ב),^{סה} והנה בֵּין **אֲחִים** יִפְרִיא (הושע יג, טו) לשון רבים ממנו והוסר הוא"ו.

^ט הנ"ן דגושה והיא זרה, כי כינוי **נו** הוא לשון רבים וצריך להיות רפה, כמו: ידינו ודומיו.

^ס ועיין מה שכתבתי שם בסי' כ"ז. (עמ' 58).

^{סא} לעיל בד"ה והנה אבאר, ובמקומות אחרים.

^{סב} וכלל זה כתב החכם ז"ל ג"כ במאזנים דף ל"ד ע"ב.

^{סג} בעבור שמלת וישתחו היא זרה, צריכים אנחנו להניח המלה כמו שהיא, ואפילו לא נוכל לחסר הו"ו שבראשה, ולאמור: ישתחו, רק: וישתחו.

^{סד} וזה הוא **וַיֵּרָא** פרעה (בראשית מא, לג), שהוא בציר"י הריש ומלרע, ועיין מה שכתבתי למעלה בסוף ד"ה הקמ"ץ הקטן בסימן כ"ה.

(עמ' 15). לפי תנך ברויאר בפסוק הנזכר מופיע **וַיֵּרָא** פְּרָעָה בסגול"ל ולא בציר"י [י.י].

^{סה} תמורת ה"א השורש, כי שרשו אחה.

האות זין

אות זי"ן. לעולם שורש, ורבים אמרו כי יתחלף עם סמ"ך ועם ^{<כ"ד ע"א>} צד"י יעלז (תהלים צו, יב), נְתַעֲלָסָה (משלי ז, יח), עֲלֵץ לְבִי (שמואל א ב, א), בעבור היות שלשתם קרובים במוצא, והנכון שהם קרובים בטעם^א ולא יתחלפו, כי לא יתחלף אות באות כלל רק אותיות אהו"י לבדם,^ב בעבור שימצאו פעם נראים ופעם נעלמים, ושי"ן בסמ"ך, בְּשׁוּרֵי^ג מִקֶּהם (הושע ט, יב), וקריאתם שוה אין הפרש ביניהם. וצורתו כשמו והוא כלי זי"ן,^{*} אולי כן טעמו, וכמוהו עַל־אֲזַנְךָ (דברים כג, יד). כי האל"ף^ד נוסף כאל"ף מִי אֶפְסִים⁺ (יחזקאל מז, ג), לְאֲבִנִי^ה אֶקְדָּח (ישעיהו נד, יב), וְהַזְנוֹת רָחֳצוּ (מלכים א כב, לח), בְּשָׂמִים וְזָנִים (דברי הימים ב טז, יד),¹ ולפי דעתי שמלת וְזָנִים איננה כי אם מגזרת מִזֶן אֶל זֶן (תהלים קמד, יג).²

^א כי שלשתם ענינם לשון שמחה.

^ב וכ"כ בפירושו לשיר השירים (א, י), ועוד במקומות אחרים, ותמיהה לי מאוד, כי החכם ז"ל כתב בספרו מאזנים דף ג' ע"א: והמתחלפים אהו"י מנ"ת, וכן שם דף ט"ז ע"א וע"ב: ויתחלף הה"א עם תי"ו וכ', ויתחלף מ"ם עם נו"ן וכ', וצ"ע. ועיין בפירושו לקהלת (ט, יא).

^ג תמורת בסורי בסמ"ך.

^{*} להבין כוונת החכם צריך לדעת כלל המונח אצלנו, והוא: כי כל שמות וצורות האותיות בלשון הקודש מורים על דברים נמצאים בעולם (ווירקליכע, עקסיסטיירענער דינגע), כי התחלת הכתיבה בין האומות הקדמוניות היתה ציור צורת הדברים, אשר היתה כוונת הכותב לדבר מהם (היעראגליפען, בילרערשריפט). והנה אומר החכם פה, כי צורת הזי"ן היא כשם האות הזה (זי"ן), והיא צורת כלי זיין, כזה: ז, ואולי הוראת שם האות הזה היא באמת כלי זיין, כי מלת זיין היא לה"ק, כמו: אזנך, ששרשו זון, כמו והזונות (דיא וואפפען), והאל"ף נוספת. ד"א.

^ד של מלת אזנך.

⁺ במקור היה כתוב אֶפְסִים. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^ה לאבני, כצ"ל. במקור היה כתוב כאבני בכ"ף. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^י שהם כלי זיין.

² שענינו מין, כמו תרגום למינו לזנוהי וכן וזנים מרוקחים והטעם מיני חטה ואורז ודוחן והדומה להם. כ"כ בפירושו לתלים (שם), וכ"כ הרד"ק ז"ל פירוש מלת וזנים בפירושו לד"ה (שם).

האות חית

אות חית. זה האות יותר ידוע מהגרון^א מהאל"ף והה"א, כי הנה יש אל"ף דגוש,^ב לָמָּה תִּתְרָאוּ (בראשית מב, א),^ג תִּבְיָאוּ | לָחֶם תִּנּוּפָה (ויקרא כג, יז),^ד וְשָׁפוּ עֵצְמָתוֹ לֹא רָאוּ (איוב לג, כא), רק החית הוא לפנים <כ"ד ע"ב> מהה"א,^ה והעד כי תמצא אוֹהֶל ולא תמצא רוֹחֵב רק רוֹחֵב,^ו אֶבֶן בָּחֵן (ישעיהו כח, טז). ודע כי אותיות הגרון ירחבו וירחיבו אשר לפניהם^ז בכל המלות שם או פועל, כמו לַעֲשׂוֹת, היה ראוי להיותו על משקל לִבְנוֹת, כי עֲשָׂה כמו בָּנָה, וַיִּבְנוּ היה ראוי להיותו על משקל וַיִּבְנוּ, וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר (בראשית לג, יח), היה ראוי להיותו כמו וַיִּבֶן לוֹ בַּיִת (בראשית לג, יז), והנה נרחב החית רק לא הרחיב שיש לפניו,^ח ולא כן העי"ן וַיַּעַל מִנְּשָׁה (שמות יט, כ),^ט בעבור כי העי"ן לפנים מהחית,^י אֶעֱשֶׂה בַּפֶּתַח קֶטֶן, אֶעֱנֶה אֶף־אֲנִי חִלְקִי (איוב לב, יז) בפתח גדול, שַׁעַר על משקל אֶרֶץ, רק נרחב והרחיב, תוֹאֵר על משקל קֹדֶשׁ, וְתֹאֲרוּ מִבְּנֵי אָדָם (ישעיהו נב, יד), ואיננו כן רָחֵבוּ,^{יב} כי יש פעמים שיאמר יִחַרְדּוּ כְּצֹפֹר (הושע יא, יא),^{יג}

^א בל"א: איזט מעהר קעהללויט. ועיין מה שכתבתי לעיל באות אל"ף בד"ה והנה אומר. (עמ' 30).

^ב באל"ף נמצא לפעמים דגש בדרך הזרות משא"כ בחית, כי הוא כבד במבטא יותר מהאל"ף, ועיין במכלול דף ס"ג ע"א וע"ב.

^ג אכן בגרסתנו לית דגש באל"ף, וגם לא נזכרה דגשות האל"ף הזאת במסורה, וז"ל באיוב (לג, כא): ראו, והוא חד מן ד' אלפי"ן דגשי"ן וסי' וביאו את המנחה דיוסף [ויבא יוסף הבית והביאו לו את־המנחה (בראשית מג, כו)], תביאו לחם תנופה [תביאו | לָחֶם תִּנּוּפָה (ויקרא כג, יז)], ושפו עצמותיו לא ראו [ושפי (ושפו) עֵצְמָתוֹ לֹא רָאוּ: (איוב לג, כא)], וביאו לנו כיד אלהינו הטובה דעזרא [ויביאו לָנוּ כִּיד־אֱלֹהֵינוּ הַטּוֹבָה עֲלֵינוּ (עזרא ח, יח)]. עכ"ל.

^ד וכ"כ הא"ת ומ"ש, וראה מ"ש מהרש"ד ז"ל בתיקון סופרים שלו בפרש' מקץ (מג, כו) שהאריך שם.

^ה ר"ל: כי מוצא החית הוא עמוק יותר (דעד טאן איזט טיעפער) ממוצא הה"א.

^ו כי החית צריכה יותר הרחבה מהה"א, כי מוצאה עמוק יותר ממוצא הה"א, כנ"ל.

^ז הבט מה שכתבתי למעלה דף ו"ו ע"ב סימן י"ב. (עמ' 16)

^ח האות שלפני אות הגרון.

^ט שנרחב גם האות שלפני העי"ן.

^י מוצא העי"ן יותר עמוק ממוצא החית, ולכן צריכה העי"ן הרחבה יותר מהחית.

^{יא} שראוי: וְתֹאֲרוּ ע"מ קֹדֶשׁ.

^{יב} הרי"ש בקמ"ץ חטף תמורת חול"ם רוֹחֵב, כמשפט.

^{יג} כוונת החכם ז"ל, שיש בכלל שינויים רבים בענין הרחבת אות הגרון, כמו: תוֹאֵרוּ, רָחֵבוּ, יִחַרְדּוּ, יִחְשְׁבוּ, ודומיהם.

ויאמרו יחשבו, ואהרנה את־יעקב אחי (בראשית כז, מא), ואחדלה, ונעבדה את־מצרים (שמות יד, יב), אעברה־נא (דברים ג, כה), בעבור שהוא פתוח יד לפניו, וכן יעלנו חסידים בכבוד (תהלים קמט, ה), ופעם יהיה דרך אחרת, כמו מה־תארו (שמואל א כח, יד), כי פארו^{טז} אות הגרון בקמ"ץ חטף, בעבור שהיה ראוי להיותו עם האות שהיא לפניו, י^{יז} החרב נחרבו המלכים (מלכים ב ג, כג), על משקל והפדה לא נפדתה (ויקרא יט, כ), או כמו העניק תעניק (דברים טו, יד), י^{יח} והוא הנכון, כי החליתי (מלכים א כב, לד), י^{יט} היה ראוי להיות הה"א <כ"ה ע"א> בקמ"ץ חטף, כמו אתה הראת^כ לדעת (דברים ד, לה), לולי אות הגרון, יחרם כל־רכושו (עזרא י, ח), על משקל ישלך, לולי אות הגרון, החדלתי את־דשני (שופטים ט, ט), מפואר, כא ואין מעמד (תהלים סט, ג), כב מפואר. ושם ח"ת מגזרת חתת אלהים (בראשית לה, ה), ומעשה החתת הפך נתעלסה, שהוא מגזרת כנף־רנגים נעלסה (איוב לט, יג), להסתר והחביא בתולדתו, וכן הצורה.*

^{יד} בפת"ח קטן (בסגול).

^{טו} זה משך למעלה, כי הביא לעיל: ותוארו, שלא כמשפט, אבל פעמים יהיה דרך אחרת: תארו, כמשפט.

^{טז} הרחיבו.

^{יז} כי הקמ"ץ חטף ראוי לבוא תחת תי"ו תארו כמו: רחבו, ובא תחת האל"ף, להרחבת אות הגרון.

^{יח} החי"ת במלת החרב היתה ראוי להיות בשור"א נח, ע"מ והפדה, אך באה בחטף להרחבת אות הגרון, כמו: העניק, שראוי להיות:

העניק בשור"א נח תחת העי"ן, ע"מ: הפקד.

^{יט} ע' במאזנים דף כ"ד ע"ב, ומ"ש בזה החכם המבאר שם.

^כ הראת, כצ"ל. היה כתוב הראתה, תקנתי למעלה להראת כמו בתנך ברויאר [י.].

^{כא} נרחב, ועיין בהנ"ל.

^{כב} ראה מה שכתבתי להלן סוף שער בנין הפעיל.

* כוונת החכם ז"ל, כי הוראת שם האות ח"ת שהוא ענין חתת, מורא ופחד, היא הפך נתעלסה שהוא לשון שמחה, והוא מגזרת: נעלסה, שהוא ענין פריחת העוף באויר לעיני כל רואיו, וכן הוא באמת, כי השמח בלבו הוא יתגלה ויתראה לעין כל, אבל מי שהוא בפחד ובחשית, הוא בתולדתו (אין זיינער נאטור) להסתר ולהחבא במסתרים, כי הוא ירא מחמת שונאיו, וכן היא צורת החי"ת, כי צורתה היא כמו מערה שנכנסים בה להסתר שם, כזה: ח. ד"א.

האות טית

אות טי"ת. לעולם עיקר, רק בשלשה מקומות הוא תחת תי"ו התפעל, נִצְטָדֶק (בראשית מד, טז), וַיִּצְטִירוּ (יהושע ט, ד), הִצְטִי־נָנוּ (יהושע ט, יב), ויאמרו כל המדקדקים כי החליפוהו העברים^א בעבור שידברו בצד"י, ויוציאוהו בפה בדברי צחות, כן הסכימה דעת כולם. ויתכן היותו מגזרת וְאַל-תֵּט (משלי ד, ה), גם כן צורתו נוטה כה וכה,^ב ואם טען טוען אנה הנר"ן,^ג הנה כמוהו תֵּת פְּתִידֶךָ (דברים ב, כה), שהוא מגזרת נִתֵן,^ד כאשר אפרש באות נר"ן.

^א במלת נצטדק ובחברותי נחלפה תי"ו התפעל בטי"ת, לדבר צחות בצד"י, כי מבטא הטי"ת קל יותר אחר הצד"י, ממבטא התי"ו, ועיין להלן שער בנין התפעל. (עמ' 122).

^ב ר"ל: כי צורת הטי"ת נוטה בשני חלקיה מן הימין אל השמאל. ואולי לכך צורת הטי"ת נוטה לשני הצדדים, כי האות הזה מתחלף עם אות תי"ו המשרתת, כאשר ביאר החכם בזה, וע"כ חשבוהו כמו משרת כאותיות יכ"ל מ"ן הבאים אחריו, ובכל מקום הוא שורש כמו אותיות ז"ח הבאים לפניו, ולכן הוא נוטה לצד הימין שהוא לפניו, וגם לצד השמאל שהוא לאחריו, והבט מ"ש החכם ז"ל מאות טי"ת בספרו יסוד מורא שער אחד עשר.

^ג אנה הנר"ן משרש נטה בשם האות טי"ת, שאין בה נר"ן?

^ד ואין במלת תֵּת נר"ן, וכן הוא בשם האות טי"ת.

האות יוד

אות ה"י"ד. ימצא שורש בראשונה כיו"ד ידע, וְלֹא יָרָא (דברים כה, יח), ופעם יחסר ה"י"ד, דַּע אֶת־אֱלֹהֵי אֲבֹיֶיךָ (דברי הימים א כח, ט), ולא יחסר י"ד יָרָא, ועוד אפרש <כ"ה ע"ב> זה בבנינים.^א ויש י"ד בראש המלה נוסף בשמות, כיו"ד יצָהר, ויש י"ד שהוא סימן בעד יחיד שאיננו נמצא,^ב כמו יִשְׁמֹר, יִדְבֹּר, ואם יוסיף באחרונה וא"ו יהיה לשון רבים, כמו יִשְׁמְרוּ יִדְבְּרוּ, יִירָאוּ מִיְי (תהלים לג, ח), רק נעלם י"ד השרש להתחברו עם תנועת שבר, וכן המנהג עם כל הסימנים, אִירָא יִירָא נִירָא תִירָא, ויש י"ד שורש באמצע המלה, רק שימצא שיעלם,^ג כמו אֵלִים וְנוֹרָא (חבקוק א, ז), אמרו אֶת־אִימָתִי אֲשַׁלַּח לִפְנֶיךָ (שמות כג, כז), הִיָּה חֵיהָ וְיֵהִי וְיָחִי, ואין כן הוא"ו שהוא שורש,^ד כמו גֹּועַ, דֹּהַ לִּבְנוֹ (איכה ה, ז), והנה מציאנו וְאִתָּה הָוָה לָהֶם לְמִלְכָּה (נחמיה ו, ו), הִלָּה יְדִי הָוָה (שמות ט, א), והנכון כי הוא"ו תחת ה"י"ד כי יתחלפו, הלא תראה אמרו מן ידע, יוֹדַע לָכֶם (יחזקאל לו, לב), כאשר אפרש בבנינים.^ה ודע כי מלת יְהִי גם יְחִי זרות, כי הם שניהם מבנין הקל, ואין מנהג אותיות העתיד^ו להיותם בשור"א כ"א האל"ף בפת"ח קטן, והשלשה^ז בשבר, כ"א אין שם אות מהגרון, ואם היה מהגרון יהיה פת"ח קטן או גדול, כמו וְבָהּ יַחֲסֹ עֲנִי עֲמֹ (ישעיהו יד, לב), וַיַּעֲלוּ, והנה תחת סימן עתיד^ח הִיָּה וְחֵיהָ, אם היה חסר ה"א לעולם שו"א נע,^ט וזה תימה גדול, וככה דקדוק המלות, מלת פָּנָה אֶפְנָה יִפְנָה תִפְנָה נִפְנָה, ובחסרון הה"א תשוב המלה מלעיל, אֶפֶן יִפֹּן נִפֹּן תִפֹּן, או בקמ"ץ קטן, אֶל־תִּפֹּן אֶל־מִנְחָתָם (במדבר טז, טו), והנה בעבור היות מנהג ה"י"ד להיותו נעלם עם השבר, כי הוא הקל,^י ע"כ אמרו לו יְהִי (בראשית ל, לד)^{יא} וכאשר רצו לעשות על משקל וַיִּרְדּוּ מִיַּעֲקֹב (במדבר כד, יט), בא קשה,^{יב} על כן אמרו יְחִי רְאוּבֵן (דברים לג, ו). <כ"ו ע"א> ואין י"ד לפי דעתי בסוף המלה שורש, אולי עשו כן העברים באות הו"ו גם ה"י"ד, שלא יהיה שורש בסוף, בעבור כי ישרתו בסוף לדרכים רבים, והי"ד יתר מהוא"ו.^{יג} ויאמר רבי יהודה המדקדק ז"ל וכן הסכימה דעת ר' יונה ז"ל ור' משה הכהן ז"ל, כי תִיִּים מפעלי הכפל, י"ח על משקל וַיַּחֲדֹו יְהִי תִיִּים (שמות כו, כד),^{יד} והראיה וַאֲרַפְכֶּשֶׁד חִי (בראשית יא, יב), שהוא פתוח במשקל פעלי הכפל, כמו יַעֲנֵן רַד־לִבְבֶךָ (מלכים ב כב, יט),^{טו} ואני אומר^{טז} כי יש לנו מלות כמו זרות כנגד חביריו,^{טז} כמו כי צֹו לָצֹו (ישעיהו כח, ו),^{יז} תהיה כן מלת חִי,^{יח} ונדגש י"ד תִיִּים כיו"ד

^א שהיא שרש במלה.

^ב להלן בשער בנין פֻעַל בד"ה ועתה אדבר.

^ג ראה טעם לזה בפירושו לשמות (ג, טו).

^ד יִירָאוּ מה', כצ"ל. היה כתוב יָרָאוּ ותקנתי לפי הכתוב בתנ"ך ברויאר [י.י].

^ה הבט במאזנים דף י"ד ע"ב, ומ"ש שם החכם המבאר בסי' צ"ד.

^ו עיין בהנ"ל דף ט"ו ע"א, ומ"ש שם החכם המבאר בסי' צ"ז.

^ז להלן בשער בנין נפעל.

^ח בבנין הקל.

^ט חביריו אותיות ינ"ת.

^י בחיר"ק.

^{יא} תחת אותיות אית"ן בבנין הקל משרשי: היה, חיה, שהם נחי ל"ה.

^{יב} אם תחסר ה"א השרש בעתיד יבוא שו"א נע תחת י"ד ות"ו אית"ן: יְהִי, יְחִי, תְּהִי, תִּחִי, וזה זרות.

^{יג} כמו כן בשרשי: היה, חיה, אם יבואו בחסרון הה"א, היה מן הראוי לבוא: יְהִי, יְחִי, וכן השאר.

^{יד} החיר"ק היא התנועה הקלה שבתנועות (דער פיינסטע טאן).

^{טו} יְהִי, כצ"ל, במקום יְהִי, כי ה"י"ד נח נסתר מוכשרת יותר לבוא אחר החיר"ק מלבוא אחר הסגול, כאמור. במקור הופיע יְהִי ותקנתי

לְיְהִי לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^{טז} כי לאמור: יְהִי יְחִי, על משקל: וַיִּרְדּוּ, הוא קשה מאוד, ואי אפשר לבטא כן, כידוע למבני המבטא.

^{יז} ר"ל, שלכך לא יהיו הו"ו והי"ד שרשיים בסוף המלה, בעבור כי ישרתו פעמים רבות בסוף המלה על דרכים שונים, וביותר ה"י"ד, והיה נקל לטעות בין ו"ו וי"ד שרשיים, לשימושיים.

^{יח} ושרשו: חיי.

^{יט} ששרשו: תמם.

^כ ששרשו: רכך.

^{כא} להבנת העניין עיין לפירושו הארוך על התורה שמות א, טז. [י.י].

^{כב} שאר נחי ל"ה, כי לדעתו ז"ל חי מגזרת נחי ל"ה, ושרשו: חיה.

^{כג} ששרשו: צוה, ומשקלו: פֻעַ.

^{כד} על משקל: פֻעַ, מנחי ל"ה.

הַעֲבָרִים (שמות ג, יח), ^{כד} והעד הנאמן כי לא תמצא מלה שהיא מצטרפת ^{כה} כלל עם סימן עתיד או עבר עם סמוכים ^{כו} כי אם מבעלי הה"א, אמרו אִם-יִחְיֶנּוּ ^{כז} נִחְיָה (מלכים ב ז, ד), ולא אמרו יִחְיֶנּוּ ^{כח} בשבר החי"ת כמשפט בעלי הכפל, ולא אה"י וחביריו, ^{כט} רק אֶתְּהָ וּמַלְתָּ לְחִיָּתָנוּ (דברים ו, כד) מהבנין הכבד. ויש יו"ד תחת ה"א, כמו חֲסִיָּה נִפְשִׁי (תהלים נז, ב), ויעלימוהו* ויאמרו עֲשִׂיתִי, ובשמות התואר, ^{לא} יַעֲלֶזְ שְׂדֵי (תהלים צו, יב), ^{לב} עָלִי לְבִי דָוִי (ירמיהו ח, יח), על משקל גָּבַב, טֹבַב וְסָלַח (תהלים פו, ה), רק אֶצִּילִי יָדִי (יחזקאל יג, יח) ^{לד} זרה, והראוי יָדִים. ויו"ד בַּלְעָדִי נוסף, אם אננו סימן המדבר, ^{לז} כמו בַּלְעָדִי רַק אֲשֶׁר אֶכְלֹ הַנְּעָרִים (בראשית יד, כד). ויש יו"ד ליחס, ^{לח} כמו הַעֲבָרִי הַעֲבָרִיָּה הַעֲבָרִית. ויש יו"ד במלת הטעם נוסף והוא נעלם, כמו זולתי, ^{לז} בְּלֹתִי כָּלֵב בֶּן-יִפְנֶה (במדבר לב, יב), ובשמות, ^{לה} כמו בְּנֵי אֶתְנֹו (בראשית מט, יא), ובפעלים, מוֹשִׁיבִי לְהוֹשִׁיבִי מְקִימִי חוֹצְבִי יוֹשְׁבִי, ואחר סימן הנקבה, הַמַּעֲטָרְכִי (תהלים קג, ד), ^{לו} חִיִּיכִי (שם), תַּחֲלוּאִיכִי (תהלים קג, ג), שׁוֹבִי נִפְשִׁי לְמִנוּחִיכִי כִי-יִי גִמְלָ עֲלִיכִי (תהלים קטז, ז). ויש יו"ד סימן נקבה ^{לז} בכל הבניינים, לְכִי מִכְרִי אֶת-הַשֶּׁמֶן (מלכים ב ד, ז), וְהִסִּירִי ^{לח} אֶת-יִינָד (שמואל א א, יד), כִּי אִם-תִּכְבֹּסִי (ירמיהו ב, כב), וְעַתָּה הַשְׁמָרִי נָא (שופטים יג, ד). ויש יו"ד סימן הרבים זכרים, ^{לט} ואם הם סמוכים יהיה לבדו, יָדִי עֲבָדִי רָגְלִי, ונמצא השֹׁתִים בְּמִזְרְקִי לֵין (עמוס ו, ו), ^{מא} וכן כָּל-נְבִיאִי כָל-חֲזָה (מלכים ב יז, יג), ^{מב} ועם מ"ם יהיה מוכרת, ^{מג} שְׁעָלִים קִטָּנִים (שיר השירים ב, טו), ובחסרון ה"ו"ד, כמו שְׁעָלִים הראשון. ^{מד} ויש יו"ד סימן יחיד מדבר בעד נפשו, ^{מה} ^{מז} כדך האל"ף בראשונה, ^{מו} אולי עשו כן כי מספר עשרה ^{מז} דומה לאחד, ^{מח} אין הפרש ביניהם, גם הזכרתי ^{מט} שיתחלפו, ^נ כמו יִשִּׁי אמרו וְאִישִׁי

^{כד} פירוש. יו"ד חִיִּים נדגשת דרך צחות, להראות ולהרגיש יו"ד השרש, כי ה"ו"ד נח נסתר הוא סימן הרבים, כמו שנדגשת יו"ד

הַעֲבָרִים להראות יו"ד היחס, כמ"ש בפירושו לשמות (ג, יח).

^{כה} ר"ל: מלה שיש לה צירוף עם זמן עבר או עתיד. וז"ל החכם המבאר למאזנים בדף ג' ע"ב: וכלל אומר לך כי כל נטיית הפעלים והשמות והמילין אשר יכנה הלועז בשם קוניגאציון ודעקלינאציון והאשכנזי בשם ווארטכייגונג, את כולם הכניס הרב בשם צירוף והצטרפות, וכן בערביי אלתיצירף. עכ"ל. ^{כו} כינויים.

^{כז} שהוא עתיד מבנין פֻעַל מנחי ל"ה.

^{כח} יִחְיֶנּוּ, כצ"ל, שהוא עתיד מהכפולים מבנין הפעיל, ע"מ: יִסְבֹּנוּ, ואלו היה כפולים מבנין פֻעַל היה ראוי: יִחְיֶנּוּ, כמו: יִסְבֹּבְנוּ.

^{כט} משובש מאוד בדפוס, וצ"ל אֶחָיו וחביריו, וכוונת החכם, כי לא מצאנו אֶחָיו תַּחֲוִי וחביריהם, כמשפט בעלי הכפל מבנין הקל: אֶסְבֹּב

תַּסְבֹּב ודומיהו, רק: אֶתְּהָ תַּחֲוִיָּה, ע"מ: אֶגְלָה תַּגְלָה מנחי ל"ה.

^ל כי שרשו: חסה, ובא במשקל ההפסק להקל קריאת ה"ו"ד, ועיין במכלול דף קכ"ד ע"א.

^{*} ה"ו"ד.

^{לא} מוסב על דוי וחביריו, כי שְׂדֵי הוא שם העצם.

⁺ במקור הופיע יָדִי עם דגש וזה טעות. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר. צריך להיות יָדִי [י.ג].

^{לב} ותהיה מלה מורכבת מן: בַּל (ניכט) וְעָדִי (מיר), וכ"כ במאזנים דף י"ז ע"ב, וראה בביאור על התורה בף' לך לך (יד, כד).

^{לג} בפירושו לשמות (ג, טו) כתב: ובעבור כי במספר דומה לאחד היה ליחס. עכ"ל.

^{לד} ה"ו"ד במלת זולתי נוספת, כי מצאנו גם כן בלי יו"ד, כמו זולת דִּלְתָ עַס־הָאָרֶץ (מלכים ב כד, יד), וכן ה"ו"ד במלת בְּלֹתִי נוספת, כי

מצאנו כִּי אֵין בְּלֹתֶךָ (שמואל א ב, ב) בלא יו"ד, והבט במאזנים דף ט"ו ע"ב, ובדף ל"א ע"א וע"ב, ובמכלול שער דקדוק המלים.

^{לה} ה"ו"ד נוסף.

^{לו} כי דינו: הַמַּעֲטָרְךָ, וכן כולם.

^{לז} טעם לזה ראה בפירוש לשמות (ג, טו).

^{לח} הִסִּירִי, כצ"ל. הו"ו מיותר/טעות [י.ג].

^{לט} כי סימן הרבים לזכרים הוא: יָים בסוף המלה. וגם טעם לזה הבט בפירושו לשמות במקום הנזכר.

^מ ה"ו"ד לבדו בלי מ"ם.

^{מא} שבא סמוך תחת נפרד, כי הראוי: השותים במזרקים יין. ובספרו מאזנים דף כ"ט ע"ב כתב: ומלת בְּמִזְרְקִי יין חסרת כסף או זהב,

שענינו במזרקי כסף או זהב, וכ"כ בפירושו שחסר הנסמך.

^{מב} הראוי: נביאים.

^{מג} נפרד, שאיננו בסמיכות.

^{מד} נראה, שהחכם גורס בפסוק זה שְׁעָלִים חסר יו"ד, אכן בספרינו, שניהם מלאים, וגם לא נמצא במסורה בשום מקום שְׁעָלִים חסר

יו"ד. לפי תנ"ך ברויאר שניהם מלאים אֶחָיו-לָנוּ שְׁעָלִים שְׁעָלִים קִטָּנִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמִינוּ סִמְדָר [י.ג]

^{מה} כמו: פּוֹקְדִי ודומיו.

^{מו} כמו: אֶפְקוֹד ודומיו.

^{מז} שסימנו יו"ד.

(דברי הימים א ב, יג), ^{נא} וככה רבים, והנה במלת הטעם **עמי**, ומוֹשִׁיעַ אֶן בִּלְתִּי (הושע יג, ד), ובשמות יְדִי רָגְלִי, ^{נב} כי פעם לשון המדבר ^{נג} ופעם סמוך, ^{נד} כי פֶּה הוא מוכרת, כִּי פִי יִנֶּה דִבֶּר (ישעיהו א, כ), כִּי פִי ^{נו} הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם (בראשית מה, יב), והנה הכל בשבר קודם ה"ד, ואם היה פתוח הנו לשון רבים ויראה ה"ד, ^{נז} יְדִי, רָגְלִי, ואם אחריו וא"ו יעלם ה"ד, והנה נחשב כאל"ף נח נעלם, יְדִיו, רָגְלָיו. ^{נח} ובהיות י"ד עם מלת רָגְלִיךָ * רָגְלִינוּ יְדִינוּ, במקום אתנח * או סוף פסוק, יְדִינוּ רָגְלִינוּ, * אם הוא בלא י"ד הנה סימן יחיד, ואם ביר"ד סימן רבים. ויבא סמוך ^{נט} עם לשון רבים לנוכח או לאשר אינם נמצאים, רָגְלֵיהֶם רָגְלֵיכֶם רָגְלִימוּ, יִשָּׁר יַחַז פְּנִימוּ (תהלים יא, ז). והנה צורת ה"ד כדרך גלגל כי הוא מחבר כל אשר בתוכו, ^ס והוא מגזרת וְהַתּוֹדָה הַשְּׁנִיית (נחמיה יב, לח), שְׁתֵּי תוֹדֹת גְּדוֹלֹת (נחמיה יב, לא), אולי ^{סז} <כ"ז> יד קרוב ממנו, * ואף כי אחריו כ"ף.

^{מח} שסימנו אל"ף; ועיין להלן בשם המספר עשתי עשר (עמ' 87), ובפירושו לשמות (ג, טו).
^{מט} בפירושו לשמות במקום הנ"ל, ובמאזנים דף ט"ו ע"א, ושם האריך.

^י ה"ד באל"ף והאל"ף ביר"ד.

^{נא} הוא ישי אבי דוד המלך ע"ה.

^{נב} פִּי, כצ"ל.

^{נג} מדבר בעדו.

^{נד} למלה שאחריה.

^{נה} סמוך מהמוכרת: פֶּה.

^{נו} הוא מדבר בעדו, פֶּה שלי.

^{נז} ה"ד נח נראה.

^{נח} עיין מה שכתבתי למעלה דף ד' ע"ב בסימן ה'. (עמ' 13)

* לברר וללבן דברי החכם ז"ל, נסדר ונאמר דבריו באופן אחר, להיותם אז מובנים על נכון: ובהיות י"ד עם מלת רָגְלִיךָ רָגְלִינוּ יְדִינוּ, רָגְלִיךָ יְדִינוּ רָגְלִינוּ, אם הוא בלא י"ד וכו', כצ"ל. ד"א.

* מוסב למעלה, על מה שכתב: ואם היה פתוח הנו לשון רבים ויראה ה"ד יְדִי, רָגְלִי, ועל זה כתב: במקום אתנח או סוף פסוק, ר"ל: אז בא האות קודם ה"ד בקמ"ץ: רָגְלִי ודומיו. ד"א.

* רָגְלִיךָ יְדִינוּ רָגְלִינוּ, כצ"ל. ד"א.

^{נט} מחובר ונסמך בכינויים.

^ס ועוד ידוע כי גלגל הרוח והאש אחד, גם כן גלגל המים והארץ, ומקיפים אותה שמונה גלגלים בראיות גמורות, והנה הכל עשרה, ע"כ צורת י"ד כדמות קו עגול, שהוא מקיף כל אשר בתוכו, ופירוש קהלה (פירוש מלת י"ד מלשון קהלה והקף כללי), מגזרת והתודה השנית שתי תודות. (יסוד מורה להחכם נ' עזרא ז"ל בשער י"א בתוספת ביאור מהמבאר).

* אולי הוראת מלת י"ד מלשון יד, כי היד היא סובבת ומקפת את כל הנתון בתוכה. ד"א.

* שנראה יותר נכון, כי מלת י"ד היא מענין יד, בעבור שבאה אחריו אות כ"ף, אשר שמה: כ"ף מורה גם כן עלי היד. ד"א.

האות כף

הכ"ף. משרת בראשונה ובאחרונה,^א ודרך אחד בראשונה, כַּעַל גְּמֻלוֹת (ישעיהו נט, יח), כְּרֹאוֹבֵן וְשִׁמְעוֹן (בראשית מח, ה), כְּבִלְתוֹ, כְּמִצְחָק, ויוסיפו מ"ם עם ו"ו ויאמרו כְּמוֹ כאשר אמרו כְּמוֹפִי,^ב ויאמר ר' יונה המדקדק ז"ל כי אין ראוי לאמר כְּשֹׁמֵר,^ג רק יאמרו כְּשׁוֹמְרוֹ,^ד ולא כְּשֹׁמֵר, ולא כְּמוֹ שֹׁמֵר,^ה וראייתו וְכִמוֹ הַשְּׁחָר עָלָה (בראשית יט, טו), שהיה ראוי להיותו כטעם וְכִמוֹ עלה השחר,^ו והנה שכח וְרָבּוּ כְּמוֹ רָבּוּ (זכריה י, ח).^ז ויש כ"ף באחרונה נוסף סימן יחיד זכר, לעולם הוא קמוץ, יחיד עם יחיד או יחיד עם רבים, יִדְדֵי יִדֵּי, זֶה יִלְדֵּי (משלי כג, כב), כִּי אֶהְבֶּה (דברים טו, טז), אוֹהֶבֶיךָ, ובלשון נקבה לעולם בשו"א נח נראה, יחיד עם יחידה או רבים עם יחידה, יִדְדֵי יִדֵּי, וכן הכל, ועם תוספת מ"ם לנוכח הזכרים, ועם נו"ן לנוכח הנקבות, יִדְכֶם יִדִּיכֶם, יִדְכוּ יִדִּיכוּ, וכן בפעלים, ואין צורך להאריך. ויש כ"ף בסוף המלה עם יו"ד נוסף, והוא בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם (תהלים קטז, יט),^ח ויש אומרים שהטעם שהוא לנוכח, כְּעֶרְכְּךָ הַפֶּהָן (ויקרא כז, יב), ויש אומרים שהטעם כערךך אתה הכהן,^י אֶת מִכְסֶּת יְהוֹרֶכְךָ (ויקרא כז, כג), <כ"ח ע"א> באו שנים הסימנים,^{יג} והטעם הערך שלך אתה הכהן, כמו בְּתוֹךְ הָאֱהֱלִי (יהושע ז, כא),^{יד} ויאמר ר' יונה נ"ע, כי בְּאֶכָּה סְדָמָה וְעַמָּה (בראשית י, יט), נוסף הכ"ף,^{טו} ולפי דעתי שהוא לנוכח אשר ידבר,^{טז} כי כן משפט המדברים. ובעבור היות כל המעשים כפי יושר ממסך העושה, ואין בגוף אבר ישר בממסך, שיכול לדמות בו כל דבר בעבור היותו ישר, כמו הכ"ף, נקרא כן, * גם ידמה מעט לצורתו.*

^א בראש המלה ובסופה.

^ב כְּמוֹפִי (איוב טז, ה), כצ"ל, והכוונה, שהוסיפו מ"ם עם ו"ו על כ"ף הדמיון, ואמרו: כְּמוֹ, כאשר אמרו: במופ"י, בהוספת מ"ם עם ו"ו על ב"ת השימוש, תמורת: בפי.

^ג בעבור שלא יתכן לחבר כ"ף השימוש לפעל עבר, ועיין במאזנים דף י"ב ע"א ומ"ש החכם המבאר שם.
^ד שאף כי לפעל לא תחובר הכ"ף, מכל מקום יתכן לחבר אותה לבינוני ומקור, כי הבינוני והמקור בכל פעם דינם כדין השם, ולכן יתכן לומר: כְּשׁוֹמְרוֹ, תמורת: כְּשׁוֹמֵר שָׁלוֹ.

^ה שגם לא יתכן לחבר מלת כמו לפעל עבר.

^ו פ"י, שהיה לו לומר: וכמו עלה השחר, אך בעבור שלא תחובר מלת כמו לפעל עבר, הבדיל ביניהם במלת השחר, ואמר: וכמו השחר עלה.

^ז שמחוברת מלת כמו לפעל עבר. ובפירושו בזכריה שם: ומלת כמו רבו זרה כי המשפט כאשר רבו [י.י].

^ח שהיו"ד נוסף, וראוי להיות: בְּתוֹכְךָ.

^ט ויהיה הכינוי לנקבה נוכחת במלה זאת: כִּי, ושתי הדעות האלה הזכיר החכם גם בפירושו לתלים (שם), וז"ל: יו"ד בתוככי נוסף כמו בתוככי מצרים, או לנוכח המדינה. עכ"ל. והנה דעת י"א שהכינוי לנקבה נוכחת הוא לסעמים: כִּי, וזה נהוג בלשון הארמי, כמו: צִעְרִיכִי וְעִדְוִיכִי (אונקלוס בראשית ג, טז), ודומיהם.

^י ר"ל: במלה הזאת הכ"ף האחרונה נוספת, והטעם: כערך הכהן, וזה הוא דעת כל המדקדקים, כמ"ש בפירושו לס' ויקרא (כז, ב).
^{יא} שהכ"ף האחרונה במלת כערךך לנוכח, והטעם: כערךך אתה הכהן, וגם דעה זאת הביא בפירושו שם.

^{יב} מכסת, כצ"ל. היה כתוב את כסף הָעֶרְכָּךְ. ותקנת לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^{יג} ר"ל, שבאה המלה הזאת בשני סימני הודעה, בה"א הידיעה ובכינוי יְ, והוא זר, כי האחד יספיק, כמ"ש בספר מאזנים דף כ"ג ע"א, וראה בפירושו שם.

^{יד} גם במלה הזאת באה ה"א הידיעה עם יו"ד הכינוי בסוף, שלא כמשפט, אמנם בספר מאזנים (שם) הביא בשם יש אומרים, כי היו"ד נוסף.

^{טו} שהכ"ף והה"א נוספות, והטעם: לבוא סדומה.

^{טז} שהכ"ף במלת בואכה לנוכח, וידבר הכתוב אל הקורא: בואך (דאם דוא קאממסט).

* בעבור שכל מעשי הגופים הם כפי יושר ממסך (נאך דער געראדליניגען צוואממענזעצונג) העושים (דער ווירקענדען), ואין בגוף אבר ישר בממסך (אונד עם אים קערפער קיין גליד גיבט, וועלכעס איינע זא געראדליניגע צוואממענזעצונג האט), שנוכל לדמות אליו כל דבר, בעבור היותו ישר (געראדליניג), כמו הכף (כף היד, דיא פלאכט האנד), לכן נקרא האות הזה, שיורה בעיקר הוראתו על דמיון דבר לדבר, כמו שביאר החכם ז"ל למעלה מזה, כ"ף, כמו כף היד, שנוכל לדמות אליה כל דבר, כאמור. ד"א.

* שצורת הכ"ף דומה מעט לכף היד. ד"א.

האות למד

אות למ"ד. ישרת בראשונה ולא באחרונה, לְבַד מְעַרְי הַפְּרָזִי (דברים ג, ה), לְבַלְתִּי נְתַן־זָרַע (בראשית לח, ט), לְרֹאבוֹן לְחֻכָּמִים לְקִנְיָה אֹתוֹ (ויקרא כה, ל), והטעם^א ידוע. ויש בעבור^ב כמו אֶמְרִי־לִי^ג אֲחִי הוּא (בראשית כ, יג), פֶּן־יֹאמְרוּ לִי (שופטים ט, נד), ויש למ"ד נוסף, כמו הַשְׁלֵשִׁי לְאַבְשָׁלוֹם (דברי הימים א ג, ב), ויש למ"ד בתוך המלה ולא ידענו מה טעמה, שְׁלֹאֲנָן וְשָׁלִיו (איוב כא, כג).⁺ והנה אגלה לך דעתי, הנה ראינו כי אין אות במכתב הזה שהוא בדינו, שהוא עולה למעלה, חוץ מלמ"ד,^ד והנה הוא כטעם עילת כל דבר וסיבתו, ואין חכמה למעלה הימנו, על כן נקרא למ"ד^ה, ואחר שמצאנו שאין אות שייגביה הלשון קצתו רק עם הלמ"ד לבדה, ^{<כ"ח ע"ב>} לאות כי מכתבינו על דרך התולדות,^{*} רק לא נדע עיקר כל האותיות כהוגן בעבור חסרון דעתנו.

^א טעם שימוש הלמ"ד.

^ב שתשמש לפעמים אות למ"ד תמורת מלת בעבור.

^ג בעבורי.

⁺ במקור היה כתוב שְׁלֹאֲנָן. נר"ן קמוצה. בכתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר נר"ן בפתח ותקנתי על פיהם [י.].

^ד שאות הלמ"ד עולה למעלה משורת המכתב.

^ה ועבור גובה הלשון במבטאו (במבטא הלמ"ד) שמוהו למעלה על כל האותיות, וקראוהו למ"ד מגזרת לימוד, כי עיקרו לדעת למה היה הדבר (לדעת עילת כל דבר וסיבתו כמו שביאר החכם פה באות למ"ד), והוא הסוד הנכבד. (מדברי נ' עזרא בספרו יסוד מורה שער י"א בתוספו' ביאור מהמבאר).

^{*} כוונת החכם ז"ל, כי אות הלמ"ד, שתורה על לימוד החכמה העיקרית והנעלה, צריכים אנחנו להגביה ולהעלות הלשון במבטאו, מה שאין כן בשאר האותיות כל כך, וזה לאות, כי המכתב העברי הוא על דרך התולדות (נאך דער נאטור), כי המכתב הזה אות הלמ"ד היא עולה על שורת המכתב, כנ"ל. ד"א.

האות מם

אות מ"ם. ישרת בראשונה ובאחרונה, רק בראשונה יתחלק לשני חלקים, * שהוא חלק מרב, * אולי כן פירוש מ"ם כאילו הוא מהם, * דרך קצרה, כמו **מְשַׁמֵּשׁ**, **מִבְּנֵי** נִפְתָּלִי (שופטים ד, ו), ולעולם המנהג להיות תחת המ"ם חיר"ק, רק אם היה האות הבא אחריו אחד מאותיות אהחע"ר, ישוב המ"ם קמוץ בקמ"ץ קטן, כמו **מֵאֵל** אֲבִיךָ (בראשית מט, כה), **מִהַחֵל** חֶרְמֶשׁ (דברים טז, ט), **מִחֶמֶס** אֶחָיךָ (עבדיה א, י), **מַעְרֹעֵר**, **מִרְשִׁית** הַשָּׁנָה (דברים יא, יב), והיה זה הנוח הנעלם שהוא אחר הקמ"ץ הקטן, תחת הדגש שהוא במלת **מִקְטָן** וְעַד-גָּדוֹל (בראשית יט, יא), וטעם זה הדגש לחסרון הנ"ן, כי העקר הוא מן גדול ועד קטן, ואחזו דרך קצרה ושמו שתי מלות מלה אחת, * כמו **מִהֲזָה** בִּידָךְ (שמות ד, ב). ויש מ"ם שהוא יותר, * כמו **מִזְקָנִים** אֶתְבוֹנָן (תהלים קיט, ק), **מִכָּל-מְלֻמְדֵי** הַשְּׂכָלְתִּי (תהלים קיט, צט), **מִכָּל** שֶׁהָיָה לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם (קהלת ב, ט). ויש מ"ם נוסף, * כמו **מִזְמוֹר מְהוּמָה מְגֵלָה מְכַמֶּרֶת**, ובפעלים, * כמו **מִקְטִיר מְדַבֵּר מְבַרֵךְ**. ובאחרונה ישרת המ"ם לשון רבים זכרים, **יָדָם יְדֵיהֶם, יָדְכֶם יְדֵיכֶם**, וכן בפעלים, **בִּרְכְּנוּכֶם** (תהלים קיח, כו), **לֹא שְׁעָרוּם** אֲבֹתֵיכֶם (דברים לב, יז). * ויש מהם' בסוף המלה תחת נו"ן נוסף, כמו **בְּסֹף הַפְּדִיּוֹם** (במדבר ג, מט). * ודע כי צֶעִיר **רָדָם** (תהלים סח, כח), **המ"ם סימן רבים**, * אע"פ שבאה המלה בקמ"ץ קטן, והמנהג הוא להיותם בקמ"ץ גדול, * יש להשיב כי נשתנה בעבור היות המלה מהפעלים שאינם שלמים, * כמו **אֵיָה | הַמַּעֲלָם** * מִיָּם (ישעיהו סג, יא). וצורת המ"ם לאות על מה שהזכרתי כלוקח מעט מהרבה, * או יש לו טעם אחר.

* מ"ם המשמשת בראש המלה תורה שיתחלק הדבר לשני חלקים, וינטל חלק מהכל. ד"א.

* מהכל, שהוא רב מהחלק. ד"א.

* כי פירוש שם האות: מ"ם כאילו נכתב: מהם, כי הוראת המ"ם היא: לקחת חלק מהכל. ד"א.

* כמו: **מִקְטָן** תמורת: **מִן קָטָן**, **מִזָּה** תמורת: **מִזָּה זָה**, ובא דגש בז"ן **מִזָּה** לחסרון ה"א של מלת: **מִזָּה**.

+ **מִזָּה** כתיב, **מִהֲזָה** קרי [י.י.]

* להורות על היתרון (קאמפאראטיף. פערגלייכונג), כמו: מזקנים (מעלה אלו דיא אלטען) ודומיו.

* נוסף על השרש לסימן המשקל.

* בפעלים תבוא מ"ם נוספת על השורש לסימן הבינוני בבנין **פָּעַל** ובבנין **הַפְּעִיל**.

* ראה בפירוש החכם ז"ל שם.

* מ"ם, כצ"ל.

* שבאה מ"ם בסוף המלה תמורת נו"ן נוספת, והראוי: **הַפְּדִיּוֹן** ע"מ **פְּעִלּוֹן**, ואותיות מ"ן מתחלפות בעבור ששתיהן ממוצא הנחירים.

* ויהיה טעם **רָדָם**: **הַרְדָּה** שיש לָהֶם, ועיין בפירושו שם.

* כי הראוי: **רָדָם** ע"מ **עוֹשֶׂם** מן עשה ודומיו.

* כי שורש **רָדָם** רדה, מנחי ל"ה.

* שרשו: עלה, מנל"ה, וראוי להיות: **הַמַּעֲלָם** ע"מ: **מַנְלָם** מן גלה ודומיו.

* פירוש, צורת המ"ם, שהיא פתוחה מעט למטה, היא דומה לדבר שנלקח מעט ממנו, ותשאר בו פרצה ופתיחה מה, וזה לאות על הוראת המ"ם, שהיא: לקחת חלק מעט מהכל, כמו שביאר החכם למעלה מזה.

האות נון

אות נון^א. ישרת בראשונה לשון רבים בבל הבניינים, כמו **נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע** (שמות כד, ז), **נִדְבָרָה נִזְכִּירָה נִשְׁמָר נִתְקַדֵּשׁ**, גם הוא סימן בנין נפעל, כמו **וְנִשְׁמַע** פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ (אסתר א, כ), **נִשְׁאַל נִשְׁאַל דָּוִד** (שמואל א כ, כח), ובעתיד יבולע בדגש^א, ולא יראה החוצה כתוב בכל המקרא^ב, והנו"ן שהוא שורש המלה יחסרוהו בעתיד^ג, **נָפַל אָפַל יָפַל נָפַל**, נָבַל תָּבַל (שמות יח, יח), והנה הוא מבולע בדג"ש, והנה הוא חסר כמלת **וְנָבַל**^ד בְּעֵלָה (ישעיהו סד, ה), להתחבר שני נוני"ן, תְּתָה^ה לִי (שמואל ב כב, מא), שרש **נָתַתָּה** לי, גם ימצא מבולע בתוך המלה והוא שורש, יֵשֶׁב אָפֶךְ^ו (ישעיהו יב, א), כי הוא מגזרת **כִּי אָנַפְתָּ בִּי** (שם), והנה הוא במלת **אָפֶךְ** חסר, וככה במלה **בַּת**^ז ויבולע במלת **בָּתוֹ**^ט וכן במלת **שָׁתִים**. ודע כי לא תמצא בכל המקרא שו"א נע ואחריו דגש רק מזאת הגזרה, על כן יוסיפו רבים בקריאת אל"ף עד שיהיה שו"ן שתיים נח נראה^י, והנה מה יעשו במלת **מִשְׁתִּים-עֲשֶׂרָה רָבוּ**^{יב} (יונה ד, יא), והנה יש שם דג"ש. ^{יג} ג"כ יש נון^{יד} בסוף המלה, כמו **נָתַן**, והנה אמרו בְּצֵל דְּלִיּוֹתָיו תִּשְׁכַּנָּה (יחזקאל יז, כג), והנה הנו"ן סימן לשון רבות נקבות, ונו"ן השורש ^{טו} מבולע בנו"ן^{טז}, להתחבר שנים נוני"ן. ^{יז} ויוסיפו נון"ן עם הפעל קודם הו"ד שהוא סימן לשון יחיד, הַלְהַרְגֵנִי אֲתָה אֶמָר (שמות ב, יד), **בְּשׁוֹבְנִי** (יחזקאל מז, ז), ויש בלא נון, **לְתַתִּי לְהֵלֶךְ עִמָּכֶם** (במדבר כב, יג). והנו"ן עם וא"ו^{יח} אם הוא דגוש^{יט} לשון יחיד, **יִי לֹא-יַעֲזֹבֵנִי**^כ בִּידֹ (תהלים לז, לג), ואם הוא רפה^{כא} הנו לשון רבים, **אֶל-יַעֲזֹבֵנִי וְאֶל-יִטְשֵׁנִי** (מלכים א ח, נז). ^{כב} וטעם **מִמֶּנּוּ** שהוא לשון יחיד שאיננו נמצא, שהוא כפול^{כג} וכן הוא, **מִמֶּנּוּ** הוא מן **מִנְהוּ**, כי הדגשות שתחת הה"א תחסר^{כד}, והעד שאמרו שִׁמְךָ **מִנְהוּ** (איוב ד, יב), ^{כה} וכן טעם **מִמֶּנּוּ**^{כו} גם אמרו שְׁעָנִי **מִנִּי** (ישעיהו כב, ד),

^א נון"ן נפעל, כמו: אֶפְקֹד תמורת אֶפְקֹד.

^ב ר"ל: נון"ן נפעל יבולע תמיד בדגש בעתיד.

^ג בבנין הקל.

^ד הראוי: **וְנָבַל** בשני נוני"ן, כי שרשו: נבל, ובהעדר נון"ן השרש הוטלה תנועתה על נון"ן מדברים בעדם שלפניה כמשפט, ור"ש בן מלך ז"ל הביא עוד דעות אחרות, עיין שם.

^ה הראוי: **נָתַתָּה** בנו"ן השורש, כי שרשו: נתן.

^ו הראוי: **אָפֶךְ**. היה כתוב **ישוב אפך**. תקנתי כמו בתנ"ך ברויאר **ישב** ללא וי"ו [י.].

^ז הראוי: **אָנַף**, כי שרשו אנף.

^ח הראוי: **בָּנַת**, כי שרשו: בנה.

^ט דינו: **בָּתוֹ**.

^י משפטו: **שָׁתִים**, כי שרשו: שנה, ונבלע הנו"ן בדגש הת"ו.

^{יא} ויהיה נקרא: **שָׁתִים** כאילו נכתב **אֶשְׁתִּים**, השו"ן בשו"א נח והת"ו בדגש קל כמשפט.

^{יב} רבו, כצ"ל.

^{יג} שמלת **מִשְׁתִּים** היא זרה, כי השו"ן דגושה לחסרון נון"ן מ"ן, והשו"א תחתיה שו"א נע כדין שו"א תחת אות דגושה, ואעפ"כ הת"ו בדגש קל, שלא כמשפט לאחר שו"א נע, ובמלה הזאת לא יתכן לקרות אל"ף גנובה קודם השו"ן, כי זה רק בתחלת התיבה, כמו במלת **שָׁתִים**.

^{יד} שהיא שורש.

^{טו} כי שרשו: שכן.

^{טז} של **נָה**, שהיא לשון נקבות רבות, והיא דגושה לחסרון נון"ן השרש.

^{יז} כי הראוי: **תִּשְׁכַּנָּה** בשתי נוני"ן.

^{יח} הכינוי: **נו** בפעלים.

^{יט} בנו"ן, ולפניו סג"ל.

^כ כמו: יעזוב אותו.

^{כא} הנו"ן רפה, ולפניה צירי.

^{כב} כמו: יעזוב אותנו, יטוש אותנו.

^{כג} כי הוראת מלת **מִמֶּנּוּ** כפולה, פעם היא לשון יחיד נסתר (פאן איהם), ופעם היא לשון רבים מדברים בעדם (פאן אונו).

^{כד} הדגשות תחת הה"א שתחסר, כצ"ל, ור"ל: דגש הנו"ן **מִמֶּנּוּ** תמורת הה"א **מִנְהוּ**.

^{כה} שהנו"ן רפה, כי הה"א כתובה.

^{כו} במלת **מִמֶּנּוּ** הנו"ן דגושה לחסרון נון"ן מן, כי הראוי: **מִמֶּנּוּ** בנו"ן מן ובנו"ן של כינוי: **נִי**, ופעם מצאנו: **מִנִּי** במ"ם אחת, כמו שמצאנו: ממנו וגם: מנהו במ"ם אחת.

ספר צחות שער האותיות

מִה־מִנִּי יִהְיֶה לְךָ (איוב טז, ו), והנה אִישׁ מִמֶּנּוּ (בראשית כג, ו),^{כז} צריך לתוספת נר"ן אחר שהוא עיקר^{כח} מלת מן, כי כן הוא מן מִנֶּנּוּ, ובעבור שהיה כבד על הלשון בלעו הנר"ן בנר"ן, על כן הוא דגוש. ויש נר"ן סימן לשון נקבות, יִדֶּן <ל' ע"א> רגֵל, יִדִּיהוּ רגְלִיהוּ, רגְלִיכוּ, ועם תוספת ה"א, אֶת גְּוִיתִיהֶנָּה (יחזקאל א, יא). ויש נר"ן נוסף בפעלים בעתידים, תִּשְׁמְעוּן, יִשְׁחַרְגֵנִי וְלֹא יִמָּצְאֵנִי (משלי א, כח), זָבַח תִּזְדֶּה יִכְבְּדֵנִי (תהלים נ, כג), בְּעֶבֶר תִּבְרַכְנִי נִפְשֶׁךָ (בראשית כז, יט), להתבלע הנר"ן הנוסף,^{כט} ובפעלים העוברים, צָקוֹן^ל לַחֵשׁ (ישעיהו כו, טז), אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּן (דברים ח, טז), ובשמות הסמוכים ושאינם סמוכים, זָכְרוֹן זָכְרוֹן, יִתְרוֹן רֹאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן, עֲלִיוֹן אֲבִיוֹן, עוֹן וְדוֹן קְלוֹן. ויש נר"ן תחת מ"ם, כנו"ן חֲטִיין^{לא} וְשִׁעָרִים (יחזקאל ד, ט), לִקְץ הַיָּמִין (דניאל יב, יג), וְלֹא־יֵאֱמָר בְּחַיִּין (איוב כד, כב). והנה טעם נר"ן בעבור שהוא סימן לשון רבים כאילו תוֹלְדֶת, מגזרת נִין,^{*} וכמוהו יִנּוֹן שְׂמֹן (תהלים עב, יז), ירבה שמו, וצורתו, כי מקו האורך עם קו הרוחב יהיה הרבוי,^{*} אולי יש לו טעם אחר.

^{כז} מלת מִמֶּנּוּ, אף אם היא לשון רבים מדברים בעדם, באה בדגש הנר"ן, וזה לחסרון נר"ן מן, כי הראוי: מן מִנֶּנּוּ, ונדגשה המ"ם השניה לחסרון נר"ן מן הראשון, ודגשות הנר"ן לחסרון נר"ן מן השני של מִנֶּנּוּ, ועל כן טועים אנשי המזרח, שיקראו הנר"ן בלא דגש: מִמֶּנּוּ, כאשר אמר החכם למעלה בסוף אות וי"ו, ועיין מ"ש בספר מאזנים דף ז' ע"ב ודף ל"ח ע"ב, וראה ג"כ בפירושו לשמות (א, ט), שהאריך שם. שורש.

^{כט} הדגש בנר"ן של כינוי: נִי להבלעת נר"ן הנוסף, כי הראוי תִּבְרַכְנִי בנר"ן נוספת.

^ל שהנר"ן נוספת, ושרשו: יצק, ומשפטו: יצָקוּ, וראה בפירושו שם.

^{לא} תמורת: חט"ם, וכן הדומים לו.

^{*} בעבור שאות הנר"ן תורה פעמים רבות על לשון רבים, כמו: פְּקֻדָּתָן ודומיו, לכן נקראת: נר"ן, שהוא ענין ריבוי ותולדה, מלשון: נין

ונכד. ד"א.

^{*} שגם צורת הנר"ן תורה על לשון רבוי, כי היא מורכבת משלשה קווים, מקו האורך ושני קווי הרוחב, כזה: נ, וזהו הריבוי. ד"א.

האות סמך

אות סמ"ך. לעולם עיקר, רק יבוא שי"ן במקומו,^א אֲשֶׁר־בְּשַׁעֲרָה^ב יְשׁוּפְנִי (איוב ט, יז), וַיִּשְׁתָּרוּ^ג לָהֶם (שמואל א ה, ט), ובעל המסורת הזכירם. והנה צורתו כמסגר,^ד אולי טעם סמ"ך מלשון סמיכה.*

^א עיין למעלה באות זי"ן. (עמ' 47).

^ב תמורת בסערה בסמ"ך.

^ג במקום וַיִּשְׁתָּרוּ.

^ד בל"א: וויא איין שלאם.

* אולי טעם שם האות: סמ"ך מלשון סמיכה, כי הוא מורה על ענין מסגרת (שלאס), שהיא עשויה להדביק ולהסמיק דבר לדבר. ד"א.

האות עין

אות ע"ן. גם זה האות לעולם עיקר, והוא תחלת מוצא כל אותיות,^א וכבר הזכרתיו באות החי"ת. ועיקר שמו נראה בפירוש ע"ן,^{*} וידמה מעט לצורתו.^{*}

^א הבט לעיל באות אל"ף בד"ה והנה אומר, ומ"ש שם בסימן ג'. (עמ' 32).
^{*} עיקר שם האות ע"ן נראה בפירוש, שהוא לשון ע"ן (אויגע). ד"א.
^{*} צורת הע"ן היא כשתי עינים (אויגען) סמוכות זו לזו. ד"א.

האות פא

אות פ"א. גם הוא שורש, וי"א כי יתחלף פ"א בבי"ת, כמו **שופֿךְ** (דברי הימים א יט, יח), **יְשׁוּבֶכֶךְ** (שמואל ב י, יח), <ל' ע"ב> ואיננו נכון^א כאשר אמרו כי **קפֿד** (ישעיהו יד, כג), הוא **קפֿול** (ישעיהו לד, טו)^ב, ואיננו. והנה טעם פ"א כמשמעו שהוא פתחון, וכן רובי הפה^ג **פֿתַחְתִּי פֿצִיתִי פֿרו פֿרָצוּ פֿעֵרוּ**,^{*} אולי הצורה יש לה סוד.

^א כי לדעת החכם ז"ל לא יתחלפו אותיות שהם ממוצא אחד, כמו שכתב למעלה באות זי"ן.

^ב שנחלפה הדל"ת בזי"ן, בחילוף אותיות השינים והלשון, הנודע למביני המבטא, כדעת רש"י ור"ש ו' מלך ז"ל.

^ג הפ"א, כצ"ל.

^{*} טעם שם אות **הפֿא** הוא כמשמעו, שהוא ענין **פֿה** נפתח, והראיה שרוב השרשים, המתחילים באות פ"א, מורים על ענין פתיחה,

כמו: פתחתי, פציתי וגו'. ד"א.

האות צדי

אות צד"י. גם הוא שורש לעולם ולא ישרת, והוא מגזרת **צִד** **צִיד** **צִיד** (ויקרא יז, יג), כטעם תפיסה, ויש סמך מעט בצורה.*

* כי טעם אות צד"י מגזרת צידה, שהיא ענין תפיסה, וגם צורת אות הצד"י היא דומה מעט לכלי מלקחים (צאנגע), שהוא עשוי לתפוס ולאחוז דבר מה. ד"א.

האות קוף

אות קו"ף. אין אות יוצא מטור המכתב למטה רק הקו"ף, והנו כלמ"ד הפוך^א וככה צורתו, וטעמו הפך האמת והדבר העליון, והנה קללה לעד. והנה שמו כמו שְׁנֵהֲבִים וְקָפִים (מלכים א' י, כב), כי מעשיו דמיונות אין אמונה בס', * ואין טענה מחמש אותיות הכפולות^ב שהם ארוכות^ג, שהן על דרך מקרא^ד יצאו^ה, וכבר הזכרתי^ו סודם לפי דעתי.

^א פירושו: הקו"ף, היוצא למטה משורת הכתב, הוא הפך מן הלמ"ד, שהוא יוצא משורת הכתב למעלה, וכן צורת הקו"ף, שהיא למ"ד הפוך, כזה: **ל, ק**, כי הלמ"ד יש לו קו יוצא למעלה משורת המכתב, והקו"ף יש לו קו יוצא למטה משורת המכתב.

^{*} כי טעם אות הקו"ף הוא הפך האמת, כי האמת היא הדבר העליון על כל מחשבות בני אדם, והקו"ף הוא יורד למטה, כי הוא יוצא למטה מטור המכתב, ומלת קללה לעד ולראיה על זה, כי הקללה היא היפך הברכה, שהיא מיוסדת על האמת והאמונה, העליונה על כל דבר, והקללה היא המורידה למטה על מצב שפל, והנה מלת קללה מתחלת באות קו"ף, ושם קו"ף הוא מורה גם על החיה הידועה בשם קו"ף (אפפע), וכל מעשה החיה הזאת המה רק דמיונות (נאכאהמונגען, גאכעפפונגען), ואין אמונה במעשיו, וזה הוא ענין אות קו"ף, כי הוא היפך האמת, כאמור. ד"א.

^ב אותיות מנצפ"ך.

^ג ויוצאות למטה משורת הכתב אם תבואנה בסוף המלה.

^ד מקרה, כצ"ל.

^ה כי הן יוצאות למטה מהשורה רק על דרך מקרה, בבואן בסוף המלה, אבל אות הקו"ף היא יוצאת תמיד מטור המכתב למטה.

^ו למעלה בסוף אות האל"ף.

האות ריש

אות רי"ש. ידענו כי אין אות כבד על הלשון ממנו, על כן לא ידגישוהו העברים, והעד כי לא נמצא נער קטן שיוכל לאמרו כלל, <ל"א ע"א> ולעולם הוא שרש ולא ישרת, אף על פי שמצאנו^א **מְרָה** כְּלַעְנָה (משלי ה, ד),^ב **כָּרַת שִׁרְדָּה** (יחזקאל טז, ד), ידועים הן והן מעטים, כי משפטו^ג כמשפט אותיות הגרון. וטעם שמו כמעשה הלשון כאילו **יִכְרַת**, וממנו **רָאשׁ**^ה וְעָשָׂר אֶל־תִּתֶּן־לִי (משלי ל, ח), גם צורתו קרובה מהטעם. ויש אומרים כי בעבור היות הדל"ת והרי"ש דומים במכתב, על כן **וְדָדָנִים** (בראשית י, ד), **וְרוֹדְנִים** (דברי הימים א, ז),^י **דְּעוֹאֵל** (במדבר א, יג), **רְעוֹאֵל** (במדבר ב, יד), ולפי דעתי שהם שני שמות לאדם אחד כמשפט, על כן טעה האומר כי **צָדוּ צַעְדֵּינֻ** (איכה ד, יח), היה צרו צעדינו,^ז וראייתו בְּרַחֲבֵיתֵינוּ (שם),^ח וכתוב **לֹא־יֵצֵר צַעֲדָךְ** (משלי ד, יב),^ט והלא פקח עיניו וראה הבא אחריו, **קָלִים** הָיוּ רַדְפֵּינוּ (איכה ד, יט), **נִלְכַּד בְּשִׁחִיתוֹתֵם** (איכה ד, כ),^י והנה צדו כמשמעו,^{יא} ואין צורך לדברי זה המהביל,^{יב} וכן אמר כי **חֲשֹׁךְ יי** הַיּוֹם (יחזקאל ל, יח), מגזרת **חֲשֹׁךְ** היה, והתחלף על הכותב בראשונה, ואיננו כי אם מגזרת **וְאֶחָשֶׁךְ גַּם־אֲנֹכִי אֹתָךְ** (בראשית כ, ו), והטעם שנחשך^{יד} אור היום, והוא אור השמש שהוא עיקר היום כחום היום, מִיִּדְעִי **מִחֲשֶׁךְ** (תהלים פח, יט),^{טו} אמר כי הוא מגזרת **אֲשִׁים מִחֲשֶׁךְ** לְפָנֵיהֶם לְאֹר (ישעיהו מב, טז), ואין צורך לשומו <ל"א ע"ב> מגזרת **וְאֶחָשֶׁךְ** גם אנכי, כאלו מחשך^{טז} ביני וביניהם, ולא אראה אותם.

^א זה מוסב למעלה, והטעם שהרי"ש דגושה שלא כמשפט.

^ב **מָרַת נִפְשׁוּ** (משלי יד, י), כן נראה להגיה על פי רד"ק ז"ל במכלול דף ס"ג ע"א וע"ב, כי שם מנה כל המקומות שבהם הרי"ש דגושה, ולא מנה בתוכם מרה כלענה, וגם הרב ר"א בחור ז"ל כתב שם בנימוקיו: מצאתי במסורת ישנה, כי ז' ריש"ן דגושין, והם אלו שזכר זולת מלות זעירות. במקור הופיע **מְרָה** עם דגש ברי"ש. תקנתי ללא דגש לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^ג משפט הרי"ש.

^ד שלא יקבלו דגש.

^ה **רָאשׁ**, כצ"ל. במקור הופיע **רֶשׁ**. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^ז דברי החכם ז"ל בזה קשים להולמם עד מאוד, ונראה לי כוונתו בזה, שטעם שם האות רי"ש הוא מענין מעשה לשון האדם במבטאה, וכאילו **יִכְרַת** הרי"ש מן המבטא, בעבור שהוא כבד מאוד על הלשון, וזה הוא מלשון: **רֶשׁ** (שממנו שם האות: **רי"ש**), שהוא ענין דלות וחסרון, שנכרתו הקנינים מהאדם, וגם צורת הרי"ש קרובה מענין כריתה וחסרון, כי צורתה היא צורת למ"ד שנכרת ראשה, כזה: **ל**. ר. ד"א.

^י **וְדָדָנִים, וְרוֹדְנִים**, כצ"ל. במקור הופיע **וְדָדָנִים, וְרוֹדְנִים**. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^ז כמו: שלמה, קהלת, ודומיהם, שני שמות לאיש אחד, והבט להלן בשער הרביעי"ם ד"ה כלל גדול.

^ח צעדינו היו צרים (ענגע), ובא צדו תמורת: צרו, בחילוף רי"ש בדל"ת, שהן דומות במכתב.

^ט שענינו: רחובות רחבים, וזהו ההפך מן צרו (ענגע זיין).

^י שנסמכה מלת יצר למלת צעדך, וכן פה מלת צרו עם מלת צעדינו.

^{יא} פירוש, מהמאמרים: קלים היו רודפינו, נלכד בשחיתותם, המורים על קלות הרדיפה לצוד דבר מה ועל לכידת הדבר, נראה, כי אמת יציב: צדו צעדינו, מענין צידה.

^{יב} מענין ציד' ולכידה.

^{יג} המדבר דברי הבל ורעות רוח.

^{יד} **חֲשֹׁךְ**, כצ"ל. במקור היה כתוב **חֲשֶׁךְ**, תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^{טו} שנמנע.

^{טז} **מִחֲשֶׁךְ**, כצ"ל. במקור היה כתוב **מִחֲשֶׁךְ**. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר ולא לפי גרסת המבאר [י.י].

^{טז} **חֲשֶׁךְ**, וז"ל בפירושו שם: כאילו מיודעיו במחשך ולא יראם. עד כאן לשונו.

האות שין

אות ש"ן. ישרת בראש המלה, כטעם **שְׂפָכָה שְׂכָלָם**.^א ונמצא עם ב"ת, **בְּשָׁגָם** הוא בְּשָׁר (בראשית ו, ג), **בְּשָׁלִי הַסָּעֵר** הגָּדוֹל (יונה א, יב), **שְׁעָלוּ מִן־הָרְחֹצָה** (שיר השירים ד, ב), **שְׁשָׁם עָלוּ שְׁבָטִים** (תהלים קכב, ד).^ב וטעם ש"ן מגזרת שלש השיניים, וכן הצורה,^ג ולפי דעתי מגזרת שינוי, ושנים לאות על זה, כי זה המספר תחלת השינוי. כי אין לאחד שינוי כלל, כי השינוי לא יבא כי אם מדבר אחד, ובעבור שאין טרם האחד, טרם לא יקבל השינוי.*

^א הש"ן במלות האלה במקום **אֶשֶׁר**.

^ב מוסב למעלה, שתשמש הש"ן לבדה, בראש המלה.

^ג טעם אות הש"ן מענין מזלג. שלש השיניים, וכן צורתו, כזה: **ש**.

* טעם שם אות הש"ן מגזרת שינוי, ומלת שנים לאות על זה, כי מספר שנים הוא תחלת השינוי, כי אין לאחד שינוי, בעבור שהשינוי לא יבוא כי אם מדבר אחר, אשר יפעול פעולה בדבר המשונה, ובעבור כי אין דבר אחר טרם (קודם) האחד, לא יקבל האחד שינוי טרם (קודם) בוא הדבר האחר, אשר יפעיל בו את השינוי ההוא. ד"א.

האות תיו

אות תי"ו. ישרת בראש המלה לנוכח זכר או נקבה, תְּשֹׁמֹר תְּשֹׁמְרָה, ותחת יו"ד שהוא סימן לשון יחיד זכר שאיננו נמצא,^א ישימו תי"ו, הַחֲכָמָה תַּחֲתֶיהָ בְּעֲלִיָּה (קהלת ז, יב), כְּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים (דברים א, מד), וְתַחֲיִין אֶת־הַיְלָדִים (שמות א, יז). ויש תי"ו בראשית המלה בשמות נוסף,^ב כמו תַּפְּאֲרֶת תַּלְבָּשֶׁת, תַּעֲוִדָה תְּקוּמָה תְּבוּאָה, תַּהֲלָה תַּחֲלָה תַּפְלָה. וכאשר יהיה בסוף המלה תי"ו שורש, ויתחבר עם תי"ו הנוכח,^ג יסור התי"ו של שורש,^ד כמו אָתּוּ תִשְׁחִית וְכִרְתָּ (דברים כ, כ), וְשַׁחַתְּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה (במדבר לב, טו), וְהַמָּתָה אֶת־הָעָם הַזֶּה (במדבר יד, טו), פָּן־תִּדְבְּקֵנִי הָרָעָה וְמָתִי (בראשית יט, יט). והנה תי"ו באחרונה אם היה קמוץ הנו סימן לשון זכר יחיד, עֲשִׂיתָ שְׁמֶרְתָּ, ואם היה בשו"א נח נראה הנו לשון נקבה יחידה, עֲשִׂיתָ יְלֻדָּתָּ, ואם בא אחריו מ"ם לשון רבים זכרים, יהיה תחת התי"ו פת"ח קטן בעבור שיהיה אחריו נח נראה, כמו וְשַׁחַתְּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה, וּבִקְשַׁתְּם מִשָּׁם (דברים ד, כט),^ה ואם לשון נקבות, יהיה תחת מ"ם נו"ן.^ו וכל ה"א נוסף^ז שהוא לשון נקבה, כאשר יסמך ישוב תי"ו,^ח כמו חֲכָמָה וּבִינָה (ישעיהו יא, ב), אִמְרוּ חֲכָמֵת־לֵב (שמות לה, לה), וּבִינַת נְבִיָּו (ישעיהו כט, יד). ויש במספר לשון זכר, כמו וּשְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים (יחזקאל יד, יח), גם אִמְרוּ וּשְׁלֹשֶׁת נְשִׁי־בְנָיו (בראשית ז, יג).^ט ויש שיהיה התי"ו סימן סמיכה, ויש שאיננו סמוך, גְּבֻרַת מַמְלָכָת, לְעוֹלָם אֱהִיָּה גְּבֻרַת (ישעיהו מז, ז), אֲשֶׁת־פִּינְחָס (שמואל א ד, יט),^י גִּפְלֵ אֲשֶׁת (תהלים נח, ט), אֲשֶׁת יִפְתָּ־תָאֵר (דברים כא, יא).^{יא} וכאשר יהיה למ"ד הפועל ה"א נח נעלם, יחליפוהו בלשון סמיכה^{יב} בתי"ו סימן נקבות, עֲשֶׂה עֲשֶׂתָּה, קִנְיָתָּה, ובחסרון ה"א, וְעֲשֶׂת אֶת־הַתְּבוּאָה (ויקרא כה, כא). והנה גם התי"ו סימן נקבות רבות, כמו רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חֵיל (משלי לא, כט), נָשִׁים יוֹצְאוֹת (זכריה ה, ט), מְשַׁלֵּבַת חֲבֵרַת, גם ימצא תי"ו בלשון רבים זכרים והם מעטים, כמו אֲבוֹת וְלַחַת, כאשר מצאנו לשון נקבות עם מ"ם שהוא סימן הזכרים, נָשִׁים פְּלֻגָּשִׁים, גם הם מעטים. ודע כי עָזִי וְזִמְרָתָּה (שמות טו, ב), קמוץ הרי"ש להורות שאיננו סמוך,^{יג} והנה טעמו כמו וְזִמְרָתִי,^{יד} וכמוהו אֶף־נִחְלָת שִׁפְרָה עָלִי (תהלים טז, ו),^{טו} גם הוא קמוץ, וכן אֶם־אֶתֶּן שָׁנָה לְעֵינַי (תהלים קלב, ד),^{טז} גם הוא קמוץ, כי דרך כל הסמוכים להיות קודם התי"ו פתח גדול. ויש תי"ו באחרונה תחת ה"א, וְשָׁבַת לְנִשְׂיָא (יחזקאל מו, יז),^{יז} <ל"ב ע"ב> טעמו

^א כמו: יְחִיָּה ודומיו.

^ב נוסף על השרש לסימן משקל השם.

^ג גם עם תי"ו מדבר בעדו, כמו: וְמָתִי, שהביא החכם ז"ל בסמוך.

^ד ונשלמה בדגשות תי"ו השימוש.

^ה בספרים שלנו לא מסומן השוא הנח בתי"ו בסוף התיבה כי ברור הוא. [י.י.]

^ו כמו: עֲשִׂיתָ ודומיו.

^ז נוסף על השרש לסימן לשון נקבה.

^ח ראה למעלה בסוף אות אל"ף, ומ"ש שם. (עמ' 31).

^ט ותשמש תי"ו בסוף התיבה בשם המספר לשון זכר ולשון נקבה.

^י שהתי"ו סימן סמיכות.

^{יא} שמלת אשת איננה בסמיכות.

^{יב} שגם פה מלת אשת איננה בסמיכות, כי המתואר לא יסמך אל התאר.

^{יג} אם תסמך ה"א השורש לה"א השימוש.

^{יד} שהראוי: עֲשֶׂהָ ע"מ: פְּקֻדָּה, ונחלפה ה"א השורש בתי"ו.

^{טו} כי אם היה סמוך, היה ראוי: וְזִמְרָת בפת"ח הרי"ש, כמשפט הסמיכות, כאשר מבאר החכם ז"ל בסמוך.

^{טז} ר"ל: עזי וזמרתִי הוא יח, ובאמת זהו דעת ר"מ הכהן ז"ל, ולא כן דעתו במלה זאת ודומיה, כמ"ש בפירושו שם, וז"ל: ולפי דעתי שמלת עזי מושכת עצמה ואחרת עמה, כמשפט לה"ק, כאלו כתוב עזי וזמרת עזי יח. עכ"ל. ועיין בפירושו רש"י ז"ל ובדברי החכם ר' וואלף היידנהיים נ"י בהבנת המקרא שם.

^{יז} וטעמו כמו: נחלתִי, ובפירושו לתלים שם, כתב גם כן זאת לפי דעת ר"מ הכהן ז"ל, ולפי דעתו נכון שהוא סמוך אל השם כדרך במזרקי יין, ע"ש.

^{יח} בכתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר כתוב שָׁנָה בפתח ולא בקמץ [י.י.]

^{יט} שהראוי: וְשָׁבָה.

ספר צחות
שער האותיות

שתשוב אל נשיא. ושם ת"ו מגזרת וְהִתְנִיחַ תָּו (יחזקאל ט, ד), כי היא בסוף כמו הגבול, גם צורתו קרובה מטעם
השם. * יח

* טעם שם הת"ו מגזרת והתוית תָּו, שהוא מענין סימן, כי אות הת"ו הוא בסוף האלפ"א בית"א, והוא סימן הגבול והסוף, וגם צורת הת"ו קרובה לשמו, כי הצורה הזאת היא דומה מעט לאבן הגבול (גרענצשטיין), כזה: ת. ד"א. ובספרו יסוד מורה שער י"א כתב: ובעבור כי זה האות דומה לה"א במכתב היה הסימן לשון נקבה ושב ה"א הנעלם אות נראה, חכמה חכמת לב וכו', ונקרא ת"ו בעבור קו הנוסף על ה"א (כי הקו הנוסף על ה"א למטה ברגלה השמאלי, אשר על ידה נעשה ת"ו, נקרא: ת"ו מלשון והתוית תָּו: סימן, כי הוא לסימן ואות שנהפכה ה"א לת"ו). עכ"ל בתוספת ביאור מהמבאר.

שער לשון הקודש

גם כל לשון יתחלק לשלושה חלקים. החלק האחד הוא השם,^א והוא בעיקר עצם הדבר,^ב והנה הוא כמו הגוף הנושא את המקרים, וישחת המקרה ויעדר בבוא הפכו,^ג והעצם עומד. והחלק השני הוא הפועל,^ד והנה הוא כמו מקרה. והחלק השלישי הטעם,^ה פעם הוא אות,^ו או המלה,^ז והטעם סיבת היות המקרה בעצם כאלו הוא מדבר אחר עליון,^ח והנה השם כמו ראובן, כי תאמר ראובן אָבֶל או יאֶבֶל, והנה העצם והמקרה^ט ושם עם שם לא ידבקו כי אם בתוספת אות או מלה,^י כמו ראובן בית, ראובן יצא בית, אין לדברים האלה טעם, עד שתאמר ראובן בְּבֵית, ראובן יצא מן הַבֵּית,^{יא} ואל יקשה בעיניך^{יב} באו הָעִיר^{יג} כי הכתוב אחז דרך קצרה.^{יד} ודע כי עיקרי סימני כל הדברים שידבר אדם עליהם הם עשרה.

^א בל"א: דאז הויפטווארט.

^ב בל"א: איין זעלבסטשטענדיגער דינג.

^ג בל"א: איין ענטגעגנעגנעצטער צופאלל ענטשטעהט. ד"א.

^ד בל"א: דאז צייטווארט.

^ה מלת הטעם (בעשטיממונגסווארט).

^ו לפעמים הן אותיות השימוש לבדן, והן אותיות בכל"ם, כמו שביאר החכם בסמוך, בשער מלות הטעם.

^ז מלות הטעם, כמו: את, על ודומיהם.

^ח סיבת היות המקרה בעצם היא תמיד מסיבה אחרת עליונה (אזוי איינערהערן אורזאכע). ד"א.

^ט המסומנים בשם ובפעל.

^י העצם והמקרה לא ידבקו יחד רק על ידי סיבה אחרת, והסיבה הזאת היא מסומנת תמיד על ידי מלת הטעם, שהיא אות או מלה.

ד"א.

^{יא} במלות הטעם.

^{יב} שמחובר שם לפעל בלי מלת הטעם.

^{יג} פסוק זה לא נמצא במקרא, וצ"ל: בָּא הָעִיר (שמואל א כא, א).

^{יד} והיה ראוי: אֶל הָעִיר.

ספר צחות
שער לשון הקודש

ורב סעדיה הגאון ז"ל יקראם עשרת הקונים, והטעם כי הם קונים כל הדברים,^א ואלו הם, אַנִּי, וסימנו בסוף המילה יר"ד,^ב <ל"ג ע"א> והשני אֲנִינִי, וסימנו בסוף המילה שנים, נר"ן עם וא"ו,^ג והשלישי אֶתָּה, וסימנו בסוף המילה לזכר בת"ו קמוץ בקמ"ץ גדול,^ד והרביעי אֶתָּ לנקבה, וסימנו ת"ו בשו"א נח נראה,^ה והחמישי אֶתָּם, וסימנו בסוף המילה ת"ו עם מ"ם לזכרים,^ו והששי לנקבות רבות, אֶתָּן, בהתחלף המ"ם בנו"ן, או עם כ"ף ומ"ם או כ"ף ונו"ן, כמו יִדְכֶם יִדְכֶן, והשביעי הוא לשון יחיד זכר, וסימנו וא"ו, יְדוֹ שְׁמֶרֶו, ובפעלים בלא סמיכה לפועל,^ז הוא לבדו בלא סימן, שְׁמֶר, על כן שקלו כל המדקדקים כל הפעלים על מלת פעל,^ט והשמיני הוא⁺ כמו שְׁמֶרָה יְדָה. והתשיעי לשון רבים זכרים, שְׁמֶרוּ וַיִּשְׁמְרוּ יְדָם, והעשירי לשון רבות נקבות, שְׁמֶרוּ, כמו הזכרים, אֲשֶׁר צָבְאוּ (שמות לח, ח), וַתִּשְׁמְרֵנָה יְדֵן, והנה אלה עשרת הקונים ימצאו עם קצת המלות, ועם השמות שהם נגזרים מהפעלים, ועם כל הפעלים.

^א כי המלות האלה: אני, אנחנו ודומיהן, מורים על הגופים, שהם קונים כל הדברים.

^ב כמו: יר"ד.

^ג שני סימנים, נר"ן עם וי"ו: נו, כמו: יִדְנו.

^ד כמו: פְּקִדָּתָּ.

^ה כמו: פְּקִדָּתָּ.

^ו כמו: פְּקִדָּתָם.

^ז בלא כינוי הגוף, הנסמך לשרש הפעל.

^ח העבר ליחיד זכר נסתר הוא בלא סימן ואות שימוש כלל, כמו: שְׁמֶר.

^ט עיין במאזנים דף נ"ז ע"א.

⁺ צ"ל היא (ע"פ כת"י), ויש כת"י בהם לא מופיעה מילת "כמו" וצ"ל "היא שמרה ידה" [י.י.]

שער מלות הטעם

יש אותיות שיתחברו עד שיהיו למלה אחת, בין שתהיה משתי אותיות עד עשתי עשרה, כי אין למעלה הימנו,^א כמו **וְהָאֲחֻשְׁדִּרְפָּנִים** (אסתר ט, ג).^ב אל"ף עם אל"ף^ג נמצאה, **אַאֲזָרָה**, ב"ת ימצא עם כולם, גם שלש זאת אחר זאת, **בְּבִבְתָּ עֵינֹו** (זכריה ב, יב), ופעם יחסרו ב"ת **בְּבִתָּ עֵינֹו**, ואמרו **בִּתְּעֵינֹו** (תהלים יז, ח), וכן עשו, **כִּכְרֹ הִירְדֵּן** (בראשית יג, י) אמרו **כִּרֹ נִרְחֵב** (ישעיהו ל, כג), וממלת **כָּכָה** אמרו **כָּה**, אע"פ שהוא משונה,^ד גימ"ל עם טי"ת לא נמצא ולא עם סמ"ך וצד"י וקו"ף, דל"ת עם טי"ת לא נמצא, זי"ן עם טי"ת לא נמצא ולא עם סמ"ך צד"י ושי"ן, טי"ת עם גימ"ל לא נמצא ולא עם זי"ן וסמ"ך וצד"י וקו"ף, סמ"ך עם זי"ן לא נמצא ולא עם ^הצ"ג ע"ב> טית וצד"י, עי"ן עם ח"ת לא נמצא,^ה צד"י עם זי"ן לא נמצא ולא עם סמ"ך ושי"ן.

^א כי אין מלה בלשון עבר פחותה משתי אותיות, ולא יתירה מאחת עשרה, והבט בפתיחת החכם ז"ל לספר מאזנים.
^ב במסורה (ביחזקאל כ, מד) נמסר: ג' מילין י"א אתין, וסימן וְכְתוּבָתֵיהֶן עֲשִׂית (יחזקאל טז, מז), וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנִּשְׁחָתוֹת (שם כ, מד), והאחשדרפנים.
^ג שני אלפי"ן זו אחר זו.
^ד שהיתה ראוי: **כָּה** בקמ"ץ, בעבור שהיא נגזרת ממלת: **כָּכָה**.
^ה עיין למעלה דף י"ב ע"א. (עמ' 26)

והנה המלות יש מהם שניות, והם שתי אותיות שוות, כמו **גג דר**, מגזרת **דדי** בתוליהן (יחזקאל כג, ג), **קה תח** ונזם (שמות לה, כב), **יאכלם סס** (ישעיהו נא, ח), **שש-הנה** (משלי ו, טז), ובפעלים, **רר בשר** (ויקרא טו, ג), **שש אנכי** (תהלים קיט, קסב). ויש משתי אותיות ואינם שוות, כמו **בג** (דניאל א, ה), **על**, **אל** משה, **יד**, ובפעלים, **קם** ו**שב**. ויש משלשה אותיות הראשונים שווים,^א כמו **ומשוח בששר** (ירמיהו כב, יד), ובפעלים, **וששאתיך** (יחזקאל לט, ב),^ב או הראשון שוה עם האחרון, כמו **הרה הנה**, או האחרונים שווים,^ג והוא הרב,^ד **שלל גוז**, או השלשה אותיות משונים והם רבים. ויש מארבע אותיות והם מעטים בפעלים, רק בשמות הם יותר רבים, כמו **יכרסמנה** (תהלים פ, יד),^ה **ורזיף ארץ** (תהלים עב, ו), **גבעול כרפבו**,^ו ויש מחמש אותיות והם שמות ולא פעלים, כמו **אגרטי** (עזרא א, ט), והם מעטים מאוד.

והנה הטעם^א פעם יהיה אות לבדו, והסימן בכלמ"ש, ראובן **בבית** ראובן **כשמעון** ראובן קרא **לשמעון** ראובן נפרד **כשמעון**, רק אין דרך השי"ן לשרת כי אם תחת אשר, על כן לא אמרו נכונה המשימים השי"ן בטעם האותיות רק בכל"ם הוא לבדו, והנה אין הפרש בין ויקרא ה' **אל** משה^ב ובין ויקרא אל משה,^ג גם הוא נכון לומר ויקרא ה' **את** משה. ודע כי מלת **את** ממלות הטעם, והנה חפשתי ודקדקתי עליה ומצאתי כי איננה כמלות **על**^ה ו**אל** הפתוח,^ט כי תאמר על הפועל ועל הפעול,^י או אם תוסר^{יא} מהמלה לא תזיק, והנה פירוש זה, **בטחו ביי** (תהלים קטו, י), בטחו **על** ה',^{יב} לא תוכל לומר זה הלשון בלא בי"ת ובלא על,^{יג} ו**זנה** | **אחרי** | **אלהי גבר-הארץ** (דברים לא, טז), לא יאמר זנה שמעון את אמתו,^{יד} והנה עיקר את עצם הדבר, על כן יחסרוהו ויאמרו **בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ** (בראשית א, א), **למן-היום אשר ברא אלהים** | **אדם על-הארץ** (דברים ד, לב),^{טו} **יל מבטן קראני** (ישעיהו מט, א), או קרא **אותי**, וכן **אהבו**, אהב אותו, והנה ובא **והארץ ואת-הדב** (שמואל א יז, לד),^{טז} והנה טעה האומר כי אם יאמר אדם ראובן הרג **את** שמעון, כי מלת **את** לאות כי שמעון הוא ההרוג,^{יז} והנה מצאנו בן **יכבד אב** (מלאכי א, ו),^{יח} והפך זה **אבנים** | **שחקו מים** (איוב יד, יט),^{יט} ומלת **את** שלא הועילה, אחרי שבאה במקומות עם הפועל.

^א ראה במאזנים דף נ"ז ע"ב.

^ב **וששאתיך**, כצ"ל. במקור היה כתוב **וששתיך**. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^ג והם גזרת הכפולים כידוע.

^ד הרוב, ר"ל רוב המילים עם אותיות שוות הם כשהאותיות האחרונות שוות [י.י].

^ה שהוא פעל, ועיין במאזנים דף מ"ב ע"א.

^ו שהם שמות, וראה להלן בשער הרביעיים.

^ז מלת הטעם.

^ח לא נמצא כן במקרא, רק: ויקרא **אל-משה** (שמות כד, טז). בכת"י הגרסה היא "ויקרא ה' למשה" והוא פסוק בשמות יט, כ, וא"כ גם

אין צורך להגיה בהמשך [י.י].

^י ויקרא **למשה**, כן נראה להגיה פה, כי למ"ד השימוש תבא לפעמים תמורת מלת הטעם: **אל**.

^{יא} מלות הטעם: **אל**, **על** ודומיהן אינו כמלת הטעם: **את**, כי מלות אלה לא נוכל להסירן מן התיבה בלי להשחית הכוונה, אבל מלת את תחסר לפעמים ולא יזיק, כמו שמבאר והולך.

^{יב} בפת"ח קטן (בסגו"ל): **אל**.

^{יג} רוב הוראתה על הפועל, כמו: **את השמים** (בראשית א, א) ודומיו, אבל לפעמים גם על הפועל, כמו: **את-עמוד הענן לא-סר מעליהם** (נחמיה ט, יט), וכן **ואת-מלכינו שרינו כהנינו ואבותינו לא עשו תורתך** (שם ט, לד), ועיין במאזנים דף י"ט ע"א.

^{יד} מלת את, כמו שמבאר בסמוך.

^{טו} פסוק זה לא נמצא בכל המקרא, רק: **ובטחו אל-יי** (תהלים ד, ו), והבט מ"ש החכם המבאר במאזנים דף מ"ה ע"א סימן שנ"ה.

^{טז} כי אם יאמר האומר: בטחו ה', אין לדברים האלה טעם.

^{יז} גם בפעל זנה, המחובר תמיד למלת אחרי, לא נוכל לחסר מלת אחרי, וגם לא ידבק עם מלה אחרת. ועיין להלן בראש שער הפעלים (עמ' 90) ובמאזנים דף מ"ה ע"ב.

^{יח} שהראוי: **את-האדם**.

^{יט} שבאה מלת את על הפועל.

^י כי אף אם נאמר: ראובן הרג את שמעון, בלא מלת את, נדע בבירור כי שמעון הוא ההרוג, בעבור שעל הרוב השם הראשון הוא הפועל.

^{יא} שמלת אב היא הפועל, אף שתחסר מלת את.

^{יב} שמלת מים היא הפועל: המים שוחקים את האבנים, ומלת אבנים היא הפועל, אף שהיא שם הראשון, הפך הכלל האמור.

^{יג} לברר שהמלה הבאה אחריה היא הפועל.

ומלות הטעם יש שהם על לשון יחיד, ובהסמכם ישובו לשון רבים, כמו **עַל עָלִי**, **עָלִי-עֲשׂוֹר וְעָלִי-נִבֵּל** (תהלים צב, ד) **עָלִי אֱלֹהִים נִדְרִיךְ** (תהלים נו, יג), **שְׂרָשִׁי פָתוּחַ אֱלִי-מִים** (איוב כט, יט), וכן מלת **אֱלִי**,^כ וככה משפט **עַד**,^{כא} ויש שיאמרו בסמוך על לשון יחיד כמו **אֵל** משה, והנה הפרש גדול יש בין מלת **אֵל** הפתוח, ובין מלת **עַל**, בעבור כי מלת על נגזרה מגזרת עליון, ולא כן **אֵל** הפתוח, גם כן **פֶּן** מגזרת **אֶפֹנָה** (תהלים פח, טז), או **אֶפֹנָה** מגזרת **פֶּן**,^{כב} והוא הנכון. **אֲחֵר** מגזרת **וְלֹא-אֲחֵר הַנֶּעַר** (בראשית לד, יט), ופעם יאמרו **אֲחֵרִי** כמשפט **עַל**.^{כג} והנה דרך אחרת **אֲשֵׁרִי**,^{כד} לעולם לשון רבים, ואמרו **אֲשֵׁרֵהוּ וְאֲשֵׁרִיו וְאֲשֵׁרִיךְ אֶרֶץ** (קהלת י, יז).^{כה} ודרך אחרת **לֹא**, **כָּלֹא** הָיוּ (עבדיה א, טז), **אֶל-בְּאֶפְךָ** (תהלים ו, ב), וְיִשָּׁם **לֹאֵל** (איוב כד, כה), וזאת המלה לא תסמך כלל. ודרך אחרת שלא תוכל להוסיף אות בה חוץ מן וא"ו, כמו **לֹאֵל רַק אֵד וְגַם**, רק ה"א התימה לבדו עם **רַק וְגַם וְאֵף**. ודרך אחרת להוסיף יו"ד, **בֵּל בְּלִי**,^{כו} **זֹלָתִי**^{כז} **כָּלֵב בֶּן-יִפְנֶה** (דברים א, לו), **זֹלָתִי**^{כח} **דִּלְתָּ עַם-הָאָרֶץ** (מלכים ב כד, יד). ודרך אחרת **אֲשֵׁר כֹּאֲשֵׁר לֹאֲשֵׁר מֵאֲשֵׁר יִקְרָתָּ בְּעֵינֵי** (ישעיהו מג, ד),^{כט} וזאת המלה תאמר על יחיד ורבים זכרים או נקבות, וככה מלת **אֱלֹהִי**,^ל ויוסיפו עליה ה"א הדעת, **הָאֱלֹהִי**. **זֶה** סימן יחיד זכר, **זו** רבים עם-זו **יִצְרָתִי**^{לא} **לִי** (ישעיהו מג, כא), **זֹאת** לשון נקבה, **הִלְזוּ** לזכר ולנקבה, **דִּבְרָ אֶל-הַנֶּעַר הִלְזוּ** (זכריה ב, ח),^{לב} **הַשְׁוֹנֵמִית הִלְזוּ** (מלכים ב ד, כה),^{לג} **הָאָרֶץ הִלְזוּ** (יחזקאל לו, לה), בתוספת וא"ו לשון נקבה, גם יתכן להיותו לשון זכר, או תהיה מלת **לִזוּ** כמו **לָזוּ**, כי מצאנו **נַעְתָם אָרֶץ** (ישעיהו ט, יח),^{לד} ורבים כן. והנה מלות הטעם שייסמכו אל אחרים, כמו **אֵל** משה, הנה יאמרו **אֱלִי אֲלֵינוּ אֱלִיד אֱלִיד אֲלֵיכֶם אֲלִיכֶן אֲלִיו אֲלִיה אֲלִיהֶם אֲלִיהֶן**.

^כ וכן מלת **אֱלִי**, שרשי פתוח **אֱלִי** מים, כן נראה להגיה.

^{כא} שבא לפעמים בלשון רבים: **הָאֲזִינָה עָדִי** (במדבר כג, יח), **עַדִי-אָרֶץ** (תהלים קמז, ו), ודומיהם.

^{כב} וכ"כ בפירושו לתלים שם: ומלת אפונה מגזרת פן וכו', והטעם אגורה ואפחד. עכ"ל. ועיין במאזנים דף י"ט ע"ב.

^{כג} בסמיכות בלשון רבים.

^{כד} מלת **אֲשֵׁרִי** בעצמה.

^{כה} אשרי עם הכינויים פעם לשון יחיד: אשרהו, ופעם בלשון רבים: אשריו, וראה במאזנים דף ל"ט ע"ב.

^{כו} ביו"ד נוספת.

^{כז} ביו"ד נוספת.

^{כח} **זֹלָתִי**, כצ"ל, בלא יו"ד. במקור היה כתוב **זֹלָתִי**. תקנתני לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^{כט} שבאה מלת הענין אשר באותיות בכל"ם, משא"כ בשאר מלות הטעם, כי לא נוכל לומר: **בֶּפֶן כְּבִלְתִּי לְרַק מִגֵּם** וכדומה.

^ל שהיא שוה לזכרים ולנקבות.

^{לא} יצרתי, כצ"ל. במקור היה כתוב **יצרת**. תקנתני לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^{לב} לשון זכר.

^{לג} לשון נקבה

^{לד} מוסב על מלות: יתכן להיותו לשון זכר, והטעם, שמלת הלזו לשון זכר, ותבוא מלת הארץ בלשון זכר, כמו שמצאנו נעתם ארץ בלשון זכר.

שער השמות

הם על שלשה חלקים. החלק האחד עצם בגוף, כמו **ראובן בגד שמש**, ויתחבר^א בגד **בגדים**, ולא יתחבר ראובן,^ב ואין טענה בעבור **לקרתיים** (דברי הימים א כו, א),^ג כי אינם שמות,^ד רק הם מיוחסים לקרח,^ה וכן **העבריים** **ישמעאליים**. ויש מהם שהוא על גזרת שנים,^ו ולא יתפרד,^ז **כרחים צהרים ומים ושמים**, ויש^ח שיפרד^ט ויתחבר^י כמו **דרך**, ורבים **דרכים**, ונעקש **דרכים** (משלי כח, יח), הנו לשון שנים, כמו **שפתים ועינים וידים**, אולי נקראו כן השנים^{יא} בעבור שהן במערכת שתיים.^{יב} והנה נאמר ממלת **בגד** עם עשרת הקונים,^{יג} **בגדי בגדנו בגדך בגדכם בגדכן בגדו בגדה בגדם בגדן**, ולא יתכן לאמור כן ממלת ראובן,^{יד} והכלל שם עצם **איש**.*

והחלק השני, שם שאיננו עצם דבר, רק הוא מקרה, כמו **חכמה וגבורה עצה**. וזה השם נגזר מפעלים, גם תוכל לאמר עם זה השם כל הקונים, **חכמתי חכמתנו חכמתך חכמתכם חכמתכן חכמתו חכמתה חכמתם חכמתן**.

^א בריבוי.

^ב כי לא נוכל לומר מראובן: **ראובנים**, בעבור שהוא שם עצם פרטי.

^ג שבא שם עצם פרטי בריבוי.

^ד איננו שם עצם פרטי.

^ה ויהיה **לקרחים** שם היחס, שהוא שוה לשם המין, ויבא בריבוי.

^ו ריבוי זוגי (דואלים, צוויאצאהל).

^ז לא יבוא בלשון יחיד.

^ח ריבוי זוגי.

^ט שיבוא בלשון יחיד.

^י בריבוי.

^{יא} **השנים**, כצ"ל.

^{יב} ר"ל, שנקראו **השינים** בלשון ריבוי זוגי בעבור שהן בשתי מערכות, הכוונה: בשתי שורות.

^{יג} ראה למעלה בשער לשון הקודש בד"ה ורב סעדיה. (עמ' 69).

^{יד} כי שם עצם פרטי לא יתחבר עם הכינויים, כנודע.

* שם כלל כל מין אדם הוא שם עצם כללי, כמו **איש** ודומיו. ד"א.

והחלק השלישי תואר השם, והנה הוא מורכב מהשנים הנזכרים,^א כמו **אֵישׁ**, **חֲכָמָה**, והטעם איש שיש בו חכמה, והנה הוא **חָכָם**, ואם אמר **אֵישׁ־חָכָם** נִשְׁפָּט אֶת־אֵישׁ (משלי כט, ט), או יאמר חכם בלא זכר איש יספיק. כמו **אֵין־נִבּוֹן וְחָכָם** כְּמוֹדָה (בראשית מא, לט).^ב ונוכל לומר עשרת הקונים עם תואר השם, רק יבא קשה במקצתם, **מִתִּי מִתְּנוּ מִתְּדָה** קִבֵּר (בראשית כג, טו), **מִתְּדָה מִתְּהָם מִתְּכֶם מִתְּכֹן**, פְּנֵי מִתֹּן (בראשית כג, ג), **מִתְּהָה מִתְּם מִתְּן**, והנה **חֲכָמִי** גם **חֲכָמִיו** נכון, רק **חֲכָמוֹ** הוא מעט רחוק, בעבור שאיננו נמצא,^ג ואף כי האחרים. ודע כי יש שם שלא יהיה לעולם כי אם לשון רבים,^ד כמו **גֹּי וּמִחְנֶה וְקָהֶל**, לכן יתחברו^ה ותאמר **גֹּיִם**, ויש **לֵ"ה ע"ב** שלא יתחברו, כמו **טֶף**, ויאמר רבי משה הכהן ז"ל, כי **כֶּסֶף וְזָהָב וְנִחֲשֶׁת וּבְדִיל וּבְרָזָל וְעוֹפֶרֶת** לא ימצאו בלשון רבים והנה שכח וּלְהָשִׁיב כֶּסֶף־הֶם (בראשית מב, כה),^ו וְאֶסְיָרָה כָּל־בְּדִילֶיךָ (ישעיהו א, כה), ויש שימצאו על לשון רבים ולא יבא ממנו יחיד, כמו **זְקָנִים וְעוֹרִים חַיִּים פָּנִים**, ככה מצאנום, וגם יש אחרים עם אלה. ויש שמות שלעולם הם לשון זכר או נקבה, כמו **פֶּה**, וְדַבָּר־פִּי (תהלים סו, יד), **רַגְלִי עֲמֻדָה** בְּמִישׁוֹר (תהלים כו, יב), ויש שנמצא על לשון זכר ונקבה, וְהִנֵּה־יָד שְׁלוֹתָהּ אֵלַי וְהִנֵּה־בֹ מְגִלַת־סֵפֶר (יחזקאל ב, ט), וְרוּחַ^ז גְּדוּלָּה וְחֶזֶק (מלכים א יט, יא), **תֹּאכְלֶהוּ אִשׁ לֹא־נֶפֶחַ** (איוב כ, כו), **שֶׁמֶשׁ זָרְחָה וְנוֹדָד** (נחום ג, יז), **הַשֶּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ** (בראשית יט, כג), וְאֶרְצוֹ הָאֱלֹהִים^ט נִלְקָחָה (שמואל א ד, יז).

^א משם עצם ומשם המקרה.

^ב שמלת חכם, אף בלא זכר איש, הוא תואר השם, וטעמו: איש חכמה, איש שיש בו חכמה.

^ג במקרא.

^ד זהו שם הקבוץ (קאללעקטיפוס, זאממעלנאמען).

^ה בריבוי.

^ו ראה בפירושו שם ובפ' אמור (כא, יג).

^ז וְרוּחַ, כצ"ל. במקור הופיע רוּחַ בלי וי"ו. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^ח הַשֶּׁמֶשׁ, כצ"ל. במקור הופיע שֶׁמֶשׁ בלי ה"א. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^ט האלהים, כצ"ל. במקור הופיע אֱלֹהִים בלי ה"א הידיעה. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

אמר^א הגאון^ב, כאילו אמר תיבה^ג, ואין צורך^ד ויש לשון זכר מחובר^ה על לשון נקבות, לוח לוחות, והפך זה אשה^ו נשים^ז, פלגש פלגשים, ויש שימצא זה וזה, נפשים נפשות^ח, ולא כן אמרים אמרות, כי אמרים היא מגזרת אומר לשון זכר, רק אמרות הוא מגזרת אמרה, אמרת^ט צרפתהו (תהלים קה, יט). ויש שם אדם^י שהוא בגזרת לשון נקבה, כמו שמלה ממשרקה (בראשית לו, לו), ושם אשה, אביגיל^{יא} אבינועם^{יב}. ודע כי שם העצם לא יסמך אם היה בן אדם^{יג} כי מצאנו מבית לחם יהודה (רות א, א), ע"כ^{יד} <לוי ע"א> טעה שתי טעיות רבי אדונים הלוי ז"ל, שאמר כי האומר אם יש ביעקובים ביעקובנו^{טו} נכון הדבר, ומתי ראה הוא שני שמות עצם מתחברים^{טז} או יסמכו אל אחר^{יז}, ואין ראיה מסוד השם הנכבד והנורא, כי יש לו סוד עמוק, על כן נחשב הוא אחד מ"ג מדות^{יח} וכמוהו ויזכר ימי-עולם משה עמו (ישעיהו סג, יא), ויש אומרים שהוא משה ועמו. וכאשר תסתכל בשמות העצם שהם מתייחסים^{יט} לא תמצא שהם כולם על דרך סברה^כ כמו לשפופם (במדבר כו, לו) אמרו השופמים^{כא} והנה ימנה (במדבר כו, מד), על משקל ישנה (בראשית מו, יז), ואמרו הישני (במדבר שם) ולא אמרו הימני^{כב} גם תמצא נח ואיננו מגזרת ינחמנו (בראשית ה, כט), כי המ"ם הוא שרש, ולא יסור^{כג} שרש רק מאותיות הנח שהם אה"י או מאותיות הכפל^{כד}, רק טעם המלה שמרו^{כה} כי הנחמה להסיר עצב האבילות והוא נוח לנפש^{כו} ואמרו על יהודה אודה אתי^{כז} (בראשית כט, לה), והה"א^{כח} על-כן עמים יהודיך (תהלים מה, יח), ונמשיכי אהודנו (תהלים כח, ז), ראש התחלה יהודה לתפלה (נחמיה יא, יז), אמרו שמואל, פי מיי שאלתי (שמואל א, כ), וזה רחוק מאוד, <לוי ע"ב> רק פירושו שמו אל, שמתי שמו אל בעבור ששאלתיו ממנו, והנה יעבץ הפוך^{כט} כי שם כתוב פי ילדתי בעצב (דברי הימים א, ד, ט), והנה כמו שמלה שלמה וכבש וכשב, אמר על פריעה פי

^א מוסב למעלה על מלות: וארון האלהים וגו'.

^ב סתם גאון בדברי החכם ז"ל הוא הגאון רב סעדיה מפיטום ז"ל.

^ג פירוש, מלות: וארון האלהים נלקחה, כאילו כתיב: תיבה, ותיבת ארון האלהים נלקחה, כי ארון הוא לשון זכר.

^ד כי ארון הוא מהשמות שהם לשון זכר ולשון נקבה, כמו: יד, רוח ודומיהם.

^ה בריבוי.

^ו לשון נקבה.

^ז לשון רבים זכרים.

^ח שניהם ביחזקאל (יג, כ).

^ט שם איש.

^י בה"א הנקבה בסופו.

^{יא} ממשרקה, כצ"ל. במקור הופיע מסרקה בסמך. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י].

^{יב} שהם שמות נשים, בגזרת לשון זכר.

^{יג} השם הזה הוא שם איש (שופטים ד, ו), אבל צ"ל: אחינועם, שהוא שם אשה (שמואל א יד, נ - אחינועם, כה, מג - אחינועם).

^{יד} כי אז יהיה שם עצם פרטי, ושם עצם פרטי לא יבוא בסמיכות, כנודע.

^{טו} ר"ל, כי שם מקום, אף שהוא פרטי, יכול לבוא בסמיכות, וכ"כ במאזנים דף מ"ג ע"א, אך בפירושו לרות פירש: מבית לחם יהודה בלי סמיכות, וז"ל שם: מ"ם מבית לחם יהודה משמש עצמו ואחר עמו בעבור כי שם מקום לא יסמך. עכ"ל.

^{טז} בריבוי ובכינויים.

^{יז} בריבוי.

^{יח} בסמיכות או בכינויים.

^{יט} עיין בפירושו בפ' כי תשא (לד, ו).

^כ ראה בפירושו לשמות (ג, טו) בד"ה אמר אברהם המחבר.

^{כא} שנועשו מהם שמות היחס, וראה בדברי בעל מקנה אברהם בחלוקת השמות בשם היחס.

^{כב} על משקל הראוי מצד הסברה, כמו שמבאר והולך.

^{כג} והיה ראוי: השפופמי.

^{כד} תמהני על החכם ז"ל, שראיתו אינה מוחלטת, כי אמרו: הימנה מן ימנה, ואמרו הישוי מן ישוי, הנזכר בפסוק זה ובספר בראשית (מו, יז), ולא מן ישוה הנזכר שם, כי הוא חסר פה כמ"ש בביאור בפ' פנחס על פסוק זה, ובאמת נראה שהרגיש החכם בעצמו בזה בפירושו שם, וז"ל: לימנה משפחת הימנה ואיננו הימני כמו מן בריעה בריעי עכ"ל, וא"כ הביא ראיה ממלות: בריעה, בריעי, והיא ראיה נכונה, משא"כ ממלת הישוי שהזכיר בזה, כאמור, ושאלתי את פי אדמ"ו (אדוני מורי ורבי [י.י]) הדין המצויין כבוד מהור"ר יודא ליב האלברשטאט נ"י, וזאת תשובתו אלי בנועם אמרותיו: הנה יונתן בן עוזיאל תרגם על פסוק זה, וז"ל: לישנה גניסת ישנה עכ"ל, וא"כ

תרגם מלת לישוי במלת לישנה, והוא סיוע וסמך לדברי החכם ז"ל בזה. עכ"ל. ודפח"ח ("דברי פי חכם חן" [י.י]).

^{כה} כאשר אמר הכתוב, שנקרא שמו נח לאמור זה ינחמנו.

^{כו} יחסר.

^{כז} ולכן לא יתכן לומר, שנחסרה מ"ם ינחמנו במלת נח.

^{כח} כוונת המלה ולא המלה עצמה.

^{כט} ע"כ מלת נח ומלת ינחמנו הם טעם אחד, אף שאינם משרש אחד.

^ל הה"א הראשונה במלת יהודה חסירה במלת אודה, והראוי: אהודה, כמו שנמצא: יהודיך ודומיו.

בהיפוך אותיות השורש.

בְּרָעָה הִיְתָה בְּבִיתוֹ (דברי הימים א ז, כג), והטעם בעבור הרעה שהיתה בביתו קראו כן, והנה בית הבריעי ^{לא} כאילו הוא שרש. ^{לב} והתימה שאמרו **מְתִיחֵיִם** (אסתר ח, יז), ^{לג} והנה שב **יְהוּדָה** ^{לד} כמו פועל, ^{לה} והנכון בעיני שפירושו שהיו מתיחסים אל יהודה, ^{לו} ששבו לתורת יהודה, אע"פ שאדע כי רבים יתמהו הפירוש שפירשתי. ודע כי שמות העצמים שאינם שמות פרטים ישתנו בסמיכות, וטעם הפרטים **כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְצִיּוֹן**, ולא כן **כּוֹכַב וְשֶׁמֶשׁ וּבֵית**, כי הם שם כללי, כמו **אָנוּשׁ וְאָדָם וְנֶעֱר**, ואל יקשה עליך דבר השמש, ^{לז} כי גם הוא נחשב כאנוש שהוא כל, ^{לח} וזה הדבר צריך פירוש ארוך. וכאשר ישתנו השמות כן ישתנו שמות התואר ומשקלי השמות, ומשקלי השמות התואר אין קץ להם, רק אזכיר קצתם. יש שם שישתנה בסמיכה בתנועה ויחסר אות עם תנועה, כמו **חַי פְּרָעָה** (בראשית מב, טו), ^{לט} **בְּחַי הָעוֹלָם** (דניאל יב, ז), ^מ **וְחַי אֶחָיִף עַמְּךָ** (ויקרא כה, לו), והשלם שישתנו, ^{מא} **חַיִּי שָׁרָה** (בראשית כג, א). ויש שמות בסמיכה השתי תנועות, ^{מב} **עַד-מִשְׁבֵּר** (מלכים ב יט, ג) בקמ"ץ קטן, **בְּמִשְׁבֵּר בָּנִים** (הושע יג, ג), **מִשְׁעֵן וּמִשְׁעָנָה** כֹּל **מִשְׁעֵן-לָחֶם** (ישעיהו ג, א). ויש שישתנה ^{מג} להחליף אות באות והוא ה"א ^{ל"ז ע"א} נעלם עם תי"ו, **תְּרוּמָה תְּרוּמָה**, והנה תחת קמ"ץ גדול שב פת"ח גדול, וכן **תְּפִלָּה וּמִגְלָה**, ודרך אחרת **תְּפִאָרָה תְּפִאָרֶת**, ^{מד} ויתכן להיות רק **תְּפִאָרֶת** מוכרת בטעם, ^{מה} רק אם היה באתנח או בסוף פסוק ישוב אל"ף בקמ"ץ גדול, ^{מו} **גְּעָרָה קְעָרָה, גְּעָרַת אֶחָד** (ישעיהו ל, יז), ורבות סמוכות ^{מז} **קְעָרַת כֶּסֶף** (במדבר ז, פד), והמוכרת **קְעָרוֹת, נְעָרָה נְעָרוֹת אֶסְתֵּר** (אסתר ד, ד), **שִׁבְעַת הַנְּעָרוֹת** (אסתר ב, ט), **צִדְקָה צִדְקָת יְיָ עֲשֵׂה** (דברים לג, כא), **צִדְקוֹת יְיָ** (שופטים ה, יא), **לֹא עַל-צִדְקָתֵינוּ** (דניאל ט, יח), על כן טעה האומר על ^{מח} **נִשְׁמָתֵינוּ** הפקודות לך, ^{מט} בקמצות השי"ן, כי **נִשְׁמָה** על משקל **צִדְקָה**. ויש שם שהתי"ו שורש והמלה לשון נקבה, **פֶּת חֲרָבָה** (משלי יז, א) קמוץ, ^נ **וְעַל-פֶּת-לָחֶם** (משלי כח, כא) פתוח, בעבור היותו סמוך. ו**תִּמְצָא כֶּן** | **יְדִי** (ישעיהו י, יד), ו**דָּרֹר** | **קֹז לָהּ** (תהלים פד, ד), מוכרת, בקמ"ץ קטן, **קֹז-צִפּוֹר** (דברים כב, ו) סמוך. **כֹּל שֵׁם וּבֶן** ^{נא} שהוא סמוך הוא בשלש נקודות, ^{נב} ושוה הוא שיהיה במאריך ^{נג} או במקף, והמוכרת בטעם, ^{נד} ואם היה בטעם ^{נה} במקף, ^{נו} כמו **וּתְלֹד בְּלָהָה שְׁפָתָה רַחֵל בֵּן שָׁנִי**

^{לא} בית הבריעי (במדבר כו, מד), כצ"ל. במקור הופיע הכריעי בכ"ף ותקנתי לב"ת הבריעי [י.י.]

^{לב} נראה שהוא שורש, ויהיה שם בריעה בן אפרים (דברי הימים א ז, כג) נגזר ממלת רעה, כאמור, והבי"ת לשימוש, אבל בשם בריעה בן אשר (בראשית מו, יז) הבי"ת שרשית, וע"כ נאמר ממנו: הבריעי, בהתקיים ב"ת השורש.

^{לג} שהוא פעל מבנין התפעל.

^{לד} שהוא שם עצם פרטי.

^{לה} ולא יתכן לגזור פעל משם עצם פרטי, כנודע.

^{לו} שאמרו שהם מבני יהודה, ועיין במאזנים דף י"ט ע"ב ובפירושו לאסתר שם.

^{לז} כי באמת השמש הוא עצם פרטי, ואין דומה לו.

^{לח} שם עצם כללי.

^{לט} שנחסר בזה אות יו"ד עם תנועתה, והראוי: חַיִּי פרעה.

^מ ראה בסידור ויעתר יצחק להחכם רי"ס ז"ל סימן קל"א, ובתקוני התפלה להחכם רי"ל בן זאב ז"ל סימן ל"ה.

^{מא} שישתנה על משקלו השלם.

^{מב} בסמיכה, שישתנו השתי תנועות, כן נראה נהגיה, כמו: **מִשְׁבֵּר מִשְׁעֵן**, כשיבואו בסמיכות, ישתנו שתי התנועות, הפת"ח לחיר"ק והציר"י לפת"ח.

^{מג} בסמיכות.

^{מד} שנתהפכו שני הקמצי"ם לשני סגולי"ם.

^{מה} ויהיה תפארת מוכרת בטעם, והוא ישקל בפני עצמו, ואיננו הסמיכות ממלת תפארה.

^{מו} כמו: לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת (שמות כח, ב).

^{מז} לשון נקבות רבות בסמיכות.

^{מח} ועל, כצ"ל. המבאר התיחס כנראה לנוסח התפילה השגור לפניו. זה אינו נכון לפחות לנוסח התפילה; תימני בלדי. שם מופיע על ולא ועל. [י.י.]

^{מט} בתפלת ש"ע. מופיע במודים אנחנו לך; בשחרית, מנחה וערבית [י.י.]

^{מט} וצ"ל: **נִשְׁמָתֵינוּ** ע"מ **צִדְקָתֵינוּ**.

^נ נראה שהחכם ז"ל גורס בזה: **פֶּת** בקמ"ץ, אכן בספרינו כתוב: **פֶּת** בפת"ח. במקור הופיע **פֶּת** בפ"א קמ"ץ. תקנתי לפי כתר ארם צובא (פ"א בפתח) [י.י.]

^{נא} וכל שם בן, כצ"ל. ונ"ל שאין טעות כי גם שם הוא בצירי ובמקף הוא בסגול, וכן הוא בכתי"ו ובן עם ואו [י.י.]

^{נב} בסגול"ל.

^{נב} בנגינה.

^{נד} אם מלת בן מופסקת לפי טעם וכוונת המלה ואיננה בסמיכות.

^{נז} בנגינה.

^{נו} או במקף, כן נראה להגיה, ועיין לעיל דף ה' ע"א ומה שכתבתי שם בסימן ט'. (עמ' 14)

(בראשית ל, ז),^{נז} הוא בקמ"ץ קטן. **שַׁבֵּת** הוא (ויקרא כג, ג), בקמצות הבי"ת במקום מוכרת, **שַׁבֵּת-קָדֵשׁ** (שמות טז, כג), פתוח כי הוא סמוך, ולפי דעתי ככה דקדוק המלה, היתה בתחלה **שַׁבֵּתָת** בשלוש נקודות תחת הבי"ת, וכן תחת תי"ו הראשון שהוא שורש, על משקל **דִּלְקַת יִבְשֶׁת**, ובעבור התחברות שני תווי"ן חסרו האחד כמשפטם, כמלת **וְהַמֵּתָה**,^{נח} אֲתוֹ תִשְׁחִית וְכָרַתָּ (דברים כ, כ),^{נט} ופתחו הבי"ת^ס להיות לאות על <י"ז ע"ב> לשון נקבה, כאשר עשו במלת **מִשְׁרַת** אֶת-הַמִּלֵּךְ (מלכים א א, טו),^{סא} והנה עלת שַׁבֵּת בְּשַׁבְּתוֹ (במדבר כח, י), דגוש התי"ו להתבלע תי"ו השורש,^{סב} וכן משפט **בַּת** קמוץ במוכרת ופתוח בסמוך,^{סג} והוא חסר נו"ן,^{סד} וכן יבלעוהו במלת **בַּתוֹ**, בְּאֵמָה **בַּתָּה** (יחזקאל טז, מד). יש שם על משקל **עֵשֶׂן זָהָב**, שניהן קמוצין, ובסמוך **עֵשֶׂן הָעֵיר** (יהושע ח, כ), וְזָהָב הָאָרֶץ הָהוּא (בראשית ב, יב), ועל זה הדרך שם התואר, **חָכֵם יָקָר**, **חָכֵם-לֵב** (שמות לא, ו), **יָקָר-דָּוִד** (משלי יז, כז), והנה יתערב^{סה} שם התואר בסמוך עם השם הסמוך,^{סו} וְאֶת-יָקָרָא תַפְאָרַת גְּדוּלָּתוֹ (אסתר א, ד),^{סח} וְכָל-יָקָר רֵאֲתָה עֵינֶיךָ (איוב כח, י), קמוץ בעבור היותו מוכרת, וכמוהו אַחֲרֵי הַסֵּפֶר (דברי הימים ב ב, טז), וְתַעַל הַשָּׁלוֹ (שמות טז, יג), כִּי-הִנֵּה הַסֵּתוֹ (שיר השירים ב, יא). והנה מצאנו **חָרֶשׁ**, ורבים חשבו שמשקלו **חָכֵם**, ואיננו כן, רק הוא על משקל **גָּנֵב**, טוֹב וְסֹלֶחַ (תהלים פו, ה), והעד שאמר **חָרָשִׁים**, ולא היה החי"ת בפת"ח חטף כמשפט **חָכְמִים**,^{סט} ועד אחר, היות מְעַשֶּׂה **חָרֶשׁ** אֶבֶן (שמות כח, יא) פתוח הר"ש בעבור היותו סמוך,^ע כי כל **חָרֶשׁ** מוכרת בטעם לעולם הוא קמוץ. יש שם שימצא על שני משקלים, כמו **עֵשֶׂן**, והנה בסמוך **עֵשֶׂן הָעֵיר**, ואמרו **כָּעֵשֶׂן הַכְּבָשָׁן** (שמות יט, יח), ויש על שלשה משקלים, וקִנְיָה-בָּשָׂם (שמות ל, כג), והנו על משקל **קָדֵשׁ**, ובסמוך **בָּשָׂמִי**, בקמצת הבי"ת, והנה מצאנו אַרְיָתִי מוֹרִי עִם-בָּשָׂמִי (שיר השירים ה, א), שהוא בתחלה **בָּשָׂם**, על משקל **זָהָב שָׁלֵל עֵשֶׂן דָּבָר**, ועוד וקִנְיָן-בָּשָׂם מְחַצִּיתוֹ (שמות ל, כג). משקל **אָרֶץ** על שני דרכים, האחד להיות פ"א הפועל בקמץ קטן, כמו **סִפֵּר**, והשני בג' נקודות, <ח"ח ע"א> כמו **צָדֵק וְחֶסֶד**, והנה **סִפֵּר** לא ישוב קמוץ בקמ"ץ גדול במקום מוכרת,^{עב} גם כן **צָדֵק**, וישוב **חֶסֶד**,^{עד} והרוב שהם על משקלו,^{עה} והנה מלת **הָאָרֶץ** זרה בעבור קמצות האל"ף, והיה ראוי להיות כמו חביריו בעלי האל"ף, **הָאֵלֶּף לָךְ שְׁלֹמֹה** (שיר השירים ח, יב), וְהָאֵבֶן הַזֹּאת (בראשית כח, כב), מִן-הָאָרֶץ אֲשֶׁר בְּלִבָּנוֹן (מלכים א ה, יג), ודע כי **סִפֵּר וְצָדֵק** וכל מה שהוא על משקלם לא ישתנה כאשר יסמך, אע"פ שמצאנו מלות זרות והם מעטים, ו**בְּחֶדֶר**^{עו} מְשַׁכְּבֶהָ (שמות ז, כח), וְסִגְרָא דִּלְתָהָ (ישעיהו כז, כ),^{עז} מְסַפֵּחַ חֲמֻתָהָ (חבקוק ב, טו),^{עח} שהוא

^{נז} ותלד בלהה שפחת רחל בן-שני, כצ"ל, והחכם ז"ל אחז דרך קצרה. השלמתי את הפסוק. וכן אין מקף ב: בן-שני [י.י.]

^{נח} שהיה ראוי: וְהַמֵּתָהָ.

^{נט} שמשפטו: וְכָרַתָּהָ.

^ס במלת שַׁבֵּת.

^{סא} ראה למעלה דף ט"ז ע"ב. (עמ' 35)

^{סב} והיה ראוי: בְּשַׁבְּתוֹ מִן שַׁבְּתָת, כאמור.

^{סג} כן דעתו ז"ל, וכך כתב בפירוש מאזנים דף ט"ו ע"א וע"ב, אכן בספרינו **בַּת** בפת"ח, בסמוך ובמוכרת.

^{סד} כי בת מן וְאֵבֶנָה (בראשית ל, ג), ועיין במאזנים במקום הנזכר.

^{סה} ידבק ויסמך.

^{סו} עם השם שהוא סמוך לשם אחר.

^{סז} בפת"ח, כן גרסת החכם ז"ל, אבל בספרינו כתוב: יָקָר בקמ"ץ, וראה במכלול דף קס"ג ע"ב. במקור הופיע יָקָר בפת"ח. תקנתי לפי

תנ"ך ברויאר [י.י.]

^{סח} שמלת יקר סמוכה למלת תפארת, הנסמכת למלת גדולתו, ועיין בפירוש החכם ז"ל בסוף פ' מצורע. צ"ל תזריע [י.י.].

^{סט} מן חָכֵם.

^ע ואילו היה ממשקל חָכֵם, היה ראוי: חָרֶשׁ, כמו מן חָכֵם חָכֵם לב.

^{עא} בחיבור עם הכינויים.

^{עב} וקנמן, כצ"ל. במקור הופיע וקינמן. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^{עג} ומשפטו תמיד: סִפֵּר אף באתנח וסוף פסוק.

^{עד} חֶסֶד ישתנה בהפסק: חֶסֶד (תהלים סב, יג).

^{עה} רוב המשקל הזה ישתנה בהפסק, וראה במכלול שער דקדוק השמות במשקל פָּעַל.

^{עו} שהראוי: וּבְחֶדֶר.

^{עז} שהראוי: דִּלְתָהָ מִן דִּלְתָהָ, כמו בְּדִלְתָהָ (מלכים ב יב, י).

מגזרת וַיִּכְלּוּ הַמַּיִם מִן־הַתֶּמֶת (בראשית כא, טו), ודרך אחרת הַבֵּל הַבָּלִים (קהלת א, ב), ^{עט} וכבר הזכרתי כי ימצאו על הב' משקלים, כמו שֶׁנֶּר־אֶלְפִּיךָ (דברים ז, יג), ^פ ויש שם תואר על זה המשקל, כמו יֵלֵד, וַיָּבֵא הַלֵּךְ (שמואל ב יב, ד), ואם היה עי"ן הפעל בכל שם שהוא ע"מ אֶרֶץ אֶרֶץ אחד מהע"ח, יפתח הפ"א גם העי"ן בפת"ח גדול, כמו נַעַר שַׁעַר, ג"כ שם התואר, איש נַעַר, ^{פא} ודע כי השמות שהם על משקל אֶרֶץ כאשר יסמכו אל אחרים במלה אחת ^{פב} לשון רבים, הם על ב' דרכים, האחד אָבֵן, אֶת־אֲבִינִי (תהלים קב, טו), וְכָרֵב חֲסִדִּי (ישעיהו סג, ז), וכן נוכל לומר צִדְקִי, ^{פג} ואם לא נמצא. והדרך השנית רָגַל, אמרו רַגְלִי, ומלת קָרַן נאמרה על ב' דרכים, וְקָרְנִי רָאֵם קָרְנִי (דברים לג, יז), שְׁתֵּי קָרְנָיו (דניאל ח, ז), ^{פד} לִקְחָנוּ לָנוּ קָרְנִים (עמוס ו, יג), וְהַקָּרְנִים גְּבוּהוֹת (דניאל ח, ג). קָדֵשׁ, כולם בחולם, וכאשר יסמכו ^{פה} ישובו בקמ"ץ חטף קָדְשִׁי קָדְשׁוֹ קָדְשִׁם קָדְשֶׁךָ קָדְשָׁם קָדְשְׁכֶם קָדְשְׁכֶן קָדְשָׁה, ^{פז} וכן חביריו, חֲדָשׁ אֶרֶץ, רק אֶהָל ישתנה בסמיכות ^{פו} בעבור אות הגרון, והנה רוֹחַב שנפתח עין הפועל, כאשר יסמך ^{פי} הנו על מתכונת אֶרֶץ, רַחְבּוֹ רַחְבָּהּ, והנה מלת תֹּאֵר אמרו מֶה־תֹּאֲרוֹ (שמואל א כח, יד), והוא הדרך הידוע, על דרך קָדְשׁוֹ חֲדָשׁוֹ, ^{פט} וְתֹאֲרוֹ מִבְּנֵי אָדָם (ישעיהו נב, יד), נפתח האל"ף ^צ בעבור היותה מאותיות הגרון. בֵּית זֵית עֵיר לֵישׁ שֵׁית לֵיל בֵּיר תֵּישׁ, רובם בהיותם לשון רבים על משקל תֵּישִׁים, וְעֵירָם ^{צא} עֲשָׂרָה (בראשית לב, טז), ואם ישתנו קצתם בלשון זכר כאשר יסמכו, ^{צב} לֵילוֹ, אֶסְרִי לְגִפְנֵי עֵירָה (בראשית מט, יא), ⁺ שֵׁיתוֹ וְשִׁמְיֹר (ישעיהו י, יז), בֵּיתוֹ זֵיתוֹ, רק מלת זֵיתִים היא זרה, ^{צג} גם כן מלת בָּתִּים, ^{צד} ואין במקרא כלל דגש אחר קמ"ץ גדול, ^{צה} רק במלת בָּתִּים, בְּתִיךָ בְּתִי וּבְתִי ^{צו} כֹּל־עֲבָדֶיךָ (שמות י, ו), כל מלה שהוא מגזרת בֵּית, ויאמר ר' יהודה המדקדק ז"ל, כי היה כן, בעבור שלא תתערב חיסרון הי"ד שהוא השורש, ^{צי} ושלא תתערב המלה עם בָּתִּים, שהוא מגזרת בֵּית שהיא מדה, כִּי־עֲשֶׂרֶת הַבָּתִּים חָמֵר (יחזקאל מה, יד), ^{צח} אֲנִי עֹל, וַיִּבְתֵּר אֹתָם ^{צט} בְּתוֹךְ (בראשית טו, י) ישתנו, מִחֲשָׁבוֹת אוֹנֶה (ירמיהו ד, יד), בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם (תהלים קטז, יט), ומצאנו בְּעוֹל רַכֵּלְתָּךְ (יחזקאל כח, יח). ^ק שם התואר, כָּבֵד עָרַל, ובסמוך כָּבֵד עוֹן (ישעיהו א, ד), עָרַל לֵב וְעָרַל בָּשָׂר (יחזקאל מד, ט). שְׁבִי, סמוך

^{עח} שהראוי: חֲמַתָּךְ מן חֲמַת, כמו: חֲלָקָךְ מן חֲלָק.

^{עט} שבא הַבֵּל בסמיכות: הַבֵּל, בציר"י העי"ן.

^פ שנשתנה מלת שֶׁנֶּר בסמיכו, ופעמים לא תשתנה, כמו שֶׁנֶּר בְּהֶמָּה (שמות יג, יב), וע"ש בפירושו.

^{פא} לא נמצא בכל המקרא, רק צ"ל: אִישׁ־בָּעַר (תהלים צב, ז).

^{פב} על ידי הכינויים.

^{פג} מן צִדְק.

^{פד} קָרְנִי, כצ"ל, וזה שאמר: שני דרכים, קָרְנִי, קָרְנִי. במקור הופיע קָרְנִי. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^{פה} בכינויים.

^{פי} בכינויים, אֶהָלִי אֶהָלוֹ ודומיהם.

^{פז} בכינויים.

^{פח} שנשתנה החול"ם מן קָדֵשׁ חֲדָשׁ.

^{פט} לא נשתנה חול"ם תֹּאֵר.

^צ בחתף פת"ח.

^{צא} וְעֵירָם, כצ"ל. במקור הופיע וְעֵירָם. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר ולא כפי שהציע המבאר [י.י.]

^{צב} בכינויים.

⁺ במקור היה כתוב עֵירוֹ. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^{צג} שהראוי: זֵיתִים ע"מ תֵּישִׁים מן תֵּישׁ ודומיו, כאשר כתוב למעלה.

^{צד} שגם היא זרה, והראוי: בָּתִּים ע"מ תֵּישִׁים, או בָּתִּים ע"מ זֵיתִים.

^{צה} אשר לא כדת, כי לא יבוא דגש אחר תנועה גדולה. והמדקדקים מנו מילים נוספות כמו שמה למה וכו' שסימנם ל"ב אי"ש ולמעשה יש הרבה יותר, ותיקן הרב לחם הבכורים בדף לו ע"ב שמילים שדינם היה להיות בפתח, ובאו קמץ מפני הטעם המפסיק שבהם, לא נמנו בסימן זה. אבל המלים שכן נמנו בסימן ל"ב אי"ש תמיד יבואו בקמץ גם שלא בטעם מפסיק [י.י.].

^{צו} וּבְתִי, כצ"ל. במקור הופיע בְּתִי. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^{צי} בעבור חסרון הי"ד שהוא השורש, כצ"ל, ור"ל, שבאה דגש בת"ו בָּתִּים תחת יו"ד השורש הנח, כי היה ראוי: בָּתִּים.

^{צח} עיין במאזנים דף י' ע"א ובפירושו פ' בא (יב, ז).

^{צט} אותם, כצ"ל. במקור הופיע אותם. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^ק בְּעוֹל רַכֵּלְתָּךְ, כצ"ל. במקור הופיע עוֹל רַכֵּלְתָּךְ. טעות בניקוד מלת בְּעוֹל לפי המבאר. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

בטעם^{קא} ואשר איננו סמוך בטעם הוא שוה, רק ישתנה באתנח וסוף פסוק, וישב | ממנו שבי (במדבר כא, א), וכן פרי
מרי, קב ודרך אחרת יפי חכמתך (יחזקאל כח, ז), <ל"ט ע"א> כמוכרת יופי, עני קג עני, קד ואם נמצא אני הגבר ראה עני
(איכה ג, א), היא מלה זרה, קה חלי חלי, כל-חלי (דברים כח, סא), וכן משפט אני-שיט (ישעיהו לג, כא). חסר מלא שם התואר,
אמרו בסמוך חסר משגעים (שמואל א כא, טז), מלא ימים (ירמיהו ו, יא), והנה ומלא ברכת יי (דברים לג, כג), קו, רק אם-מאן
אתה (שמות ט, ב), איננו כן, כי היה עי"ן הפועל ראוי להדגש, כי לא מצאנו מזה הטעם כי אם מהבנין הכבד הדגוש. קי
פקיד שריד, כאשר יסמכו יסור הקמ"ץ, שרידי חרב (ירמיהו לא, ב), והדגש בעי"ן שהוא פתוח הפ"א, קח לא ישתנה,
הואל פביר ולא ימאס פביר פח לב (איוב ל"ו ה), והנה מצאנו אביר ישראל (ישעיהו א, כד), קט אביר קי הרעים
(שמואל א כא, ח), והנכון שבאו על שני המשקלים. קיא ויש שהוא סמוך ושאיננו סמוך שוה, כמו הן גביר שמתיו לך
(בראשית כז, לז), קיב ובשמות וכפיר קיג ומריא (ישעיהו יא, ו), והנה מלת ידיד יי (דברים לג, יב), לא נוכל לדעת איך היא
במוכרת. קיד מלת יקום אין על משקלה, ואף כי היו"ד נוסף כיו"ד את יריבי קטו ויאמר רבי יהודה המדקדק ז"ל, כי
הפוך העי"ן קודם הפ"א, קטז כי הוא אומר שאין פועל פחות משלש אותיות, כאשר אפרש, קיז על כן יטעו האומרים
יצור על משקלו, קיח והראוי להיות היו"ד קמוץ בקמ"ץ גדול, קיט כמו ידוע שמור ילוד, כי היא פעול, והיו"ד שורש
ואיננו נוסף או הפוך, ובסמוך יהיה יצור, כמו ילוד אשה (איוב יד, א), ויש שם על זה המשקל, כמו כרוב, ויש על
משקל כפור, והכלל <ל"ט ע"ב> משקלי השמות רבים, רק הזכרתי כמו כפור בעבור שהוא בסמוך ומוכרת שוה, פפור
כאפר יפזר (תהלים קמז, טז), קכ וכפר שמים (איוב לח, כט). קכא

קא בכוונת הענין.

קב בהפסק.

קג שלא בהפסק.

קד בהפסק.

קה כי היא בהפסק, והיה ראוי עני כאמור, וכ"כ במאזנים דף כ"ג ע"ב, אבל בפירושו לאיכה (שם) כתב: עני סמוך ויחסר מקום השבות
או הגלות.

קו זה איננו שם תואר כי אם בינוני.

קז ועיין בפירושו בפ' וארא (ז, כז), ובדברי רש"י ז"ל ובפירוש הבנת המקרא שם.

קה אם יבוא פ"א הפעל בפת"ח ועי"ן הפעל בדגש ובחיר"ק.

קט שישתנה בסמיכות.

קי אביר, כצ"ל, שלא נשתנה בסמיכות. במקור הופיע אביר ב"ת רפוי. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

קיא ויהיה הראשון מן אביר, משקל רפה, והשני מן אביר, משקל דגוש, שלא ישתנה.

קיב ויהיה בנפרד ובסמוך: גביר.

קיג וכפיר, כצ"ל. במקור הופיע כפיר כ"ף דגושה ובלי וי"ו. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

קיד אם היא: ידיד או: ידיד, כי לא מצאנוה במקרא כי אם בסמיכות, וראה מ"ש הר"ה ז"ל בדקדוק המלה הזאת בצוהר התיבה תיבת

השמות אות כ"ה. ר' שלמה זלמן הנאו = רז"ה; 1687-1746 [י.י.]

קטו לא נמצא כן בכל המקרא, וצ"ל: את יריבי (תהלים לה, א) שהיו"ד הראשונה נוספת. במקור הופיע יריבי. תקנתי לפי כתר ארם

צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

קטז ושרשו: ריב.

קז להלן בפעלים השניים בראש ד"ה אמר.

קיח ע"מ יקום, כי בו היו"ד נוספת, ובמלת יצור היא שרשית, כי שרשו: יצר.

קיט יצור.

קכ מוכרת.

קכא וכפור, כצ"ל, והוא סמוך. במקור הופיע כפור בכ"ף דגוש ועם וי"ו. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

המספר

והנה אדבר על המספר. דע כי מלת **אֶחָד** גם **אַחַת** מלשון נקבה הפך משפט הלשון, כי הפת"ח הקטן כמו **וַיֵּאמֶר** וַיֵּלֶךְ וַיֵּרֶד, ישוב פתוח בפת"ח גדול באתנח או בסוף פסוק,^א והנה אין כן והיו **לְאֶחָד**,^ב **כְּאֶחָד** מְקֻנָּנוּ (בראשית ג, כב),^ג וכן **אַחַת** אֶל-**אַחַת** (שמות לו, י),^ד אמרו מגזרת **אֶחָד** וְהָיוּ **לְאֶחָדִים** (יחזקאל לז, יז), והנה הפרש יש בין זאת המלה ובין וְהָיוּ **אֶחָד** בְּיָדֵי (יחזקאל לז, יט), כי השם יכול לעשות כן לבדו, * וי"א שהוא^ה חסר כ"ף, כמו וְאִישׁ נָבוֹב יִלְבָּב וְעִיר^ו פָּרָא אָדָם יוֹלֵד (איוב יא, יב), **אֵשׁ** אֹכְלָה הָוָא אֶל קִנָּא (דברים ד, כד). והנה על דרך סברא נאמר בעד נקבות **אַחַדוֹת**, ולא **אַחַתוֹת**.^ח

^א כמו: **וַיֵּאמֶר** (בראשית כד, לד) ודומיו.

^ב וְהָיָה **אֶחָד** (שמות כו, יא), כן נראה להגיה, ואולי יש לגרוס באופן אחר, ואין להאריך. והנה בא אחד בהפסק בסג"ל.

^ג שבא בסמיכות בפת"ח, הפך האמור, שנשתנה הסג"ל בהפסק לפת"ח.

^ד שבא בסמוך בפת"ח, ובהפסק בסג"ל.

* כוונת החכם, כי הפרש יש בין: והיה לאחדים בידיך, ובין והיה אחד בידי, כי אם נאמר: והיה אחד בידך היתה הכוונה, שהעצים יהיו באחדות גמורה ובפשיטות (איינפאכהייט) ביד הנביא, וזה בלתי אפשר, כי הש"י לבדו יכול לברוא עצם פשוט, כמו הנשמות והמלאכים, וכל הגופים בעולם הם מורכבים ובלתי פשוטים כנודע, רק פירוש המאמר, שהנביא יחבר את העצים יחד ועי"ז והיה לאחדים, מחוברים כדבר אחד בידו, אבל הש"י אמר: והיו אחד בידי, כי הכל יכול הוא לבדו יכול לעשות מעצמים רבים עצם אחד ופשוט, כאמור. ד"א.

^ה מלת אחד.

^ו כמו: **וּכְעִיר**, ע"ש בפירושו.

^ז משפטו: **כְּאֵשׁ**.

^ח כי שרש אחת הוא: אחד, וראה למעלה דף ט"ז ע"ב. (עמ' 35)

שנים. כל מה שנמצא על זה המשקל, שהיא המלה מלעיל ובסוף יו"ד ומ"ם, ידענו כי כן הוא, ^אשְׁפָתִים שְׁקִים בְּרָכִים, ואם מצאנו שְׁבַע עֵינִים (זכריה ג, ט), ^בחיבר הכתוב¹ כאשר הם בתולדות, ^דאֲזַנִּים יָדִים, ואמרו שְׁתֵּי יָדוֹת (שמות כו, יז), ^הוכן אמרו שְׁנֵתִים וְשְׁתֵּי שָׁנִים, וכן יוֹמִים, ונוכל לומר שְׁנֵי יָמִים, ^ווּפְעָמִים, גם כן שְׁתֵּי פְעָמִים, ומצאנו דְּרָכִים⁺, ולא מצאנו אֲנָשִׁים רק וְשְׁנֵי אֲנָשִׁים. יש אומרים כי מלת שְׁבַע עֵינִים (ישעיהו ל, כו), ארבעה עשר, והטעם כפל שבעה, ויונתן בן עוזיאל אמר שהוא שבעה על שבעה, רק לאור פְּאֹרֶ' שְׁבַע עֵינִים (שם) מפרש סוד שְׁבַע עֵינִים. וכן מלת אֲרַבְעָתִים (שמואל ב יב, ו), אִישׁ-הַבָּיִט (שמואל א יז, ד), ^זבֵּין שְׁתֵּי הַמַּעְרֻכּוֹת, אֵת כָּל-לַחְתִּים (יחזקאל כז, ה)^ח שיש ספינות משני לוחות, וְרֹאיתָן עַל-הָאֲבָנִים (שמות א, טז). ^טומלת נִקְבָּה שְׁתֵּים, והדגוש לחיסרון נו"ן שנים, כי הוא עיקר, וְלֹא אֲשַׁנָּה לוֹ (שמואל א כו, ח), לֹא שְׁנִיתִי (מלאכי ג, ו), וַיֵּאמֶר שְׁנֵי (מלכים א יח, לד), ונמצא חסר דגש' וְאֵנִי קָמָה נִקְמָה-אֶתְּ מִשְׁתֵּי עֵינִי (שופטים טז, כח), ^יוְרַבִּים פִּירְשׁוּהוּ מִטַּעַם אַחֵר. והנה מלת שְׁנֵים מצטרפת, ^{יב}וכן מלת אֶחָד, הִתְאַחֲדִי הִימְנִי (יחזקאל כא, כא), ^{יג}גַּם אֶל-תַּחַד כְּבָדִּי (בראשית מט, ו) הוא חסר אל"ף.^י

^א שהוא זוג ולשון שנים, כמו: שוקים, שני שוקים, ודומיו.

^ב שהם יותר משנים.

^ג בלשון רבים.

^ד כי בתולדות יש לאדם שתי עינים, ולכן באו במשקל שנים, אף אם הם יותר מזה המספר.

^ה תמורת יָדִים.

⁺ משלי כח פסוק ו ופסוק יח. [י.י.]

^י כאור, כצ"ל. במקור הופיע לאור בלמ"ד במקום כ"ף. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^ז הַבָּיִט, כצ"ל. במקור הופיע הַבָּיִטִים. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^ח לַחְתִּים, כצ"ל. במקור הופיע לוחותיים. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^ט וכתב הר"ש ו' מלך שם: ונקראו אבנים בלשון שנים לענין הצירים שהם בפתח הַרְחֵם שהם שנים כמו שני צירי הדלת, ובלקט שכחה שם: וי"א שהוא כלי עשוי מאבנים על צורת שני חלקים והאשה עומדת ביניהם. עכ"ל.

^י התי"ו רפה.

^{יא} והטעם, שהש"ן בשו"א נע בעבור הדגש שבתוכה לחסרון נו"ן מן, ולכן תי"ו שאחריה רפה, כמשפט.

^{יב} שבאה בצרוף זמן עבר או עתיד, כמו: אשנה ודומיו. וראה מה שכתבתי למעלה באות יו"ד סימן כ"ה. (עמ' 52).

⁺ במקור היה כתוב הִתְאַחֲדִי. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{יג} והראוי: תִּתְאַחֲדִי.

מלת שלשה. הנה במספר הה"א באחרונה עם הזכרים, ובחסרונה לנקבות, הפך לשון הקודש.^א ובסמוך יחליפו הה"א בתי"ו, וּשְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים (יחזקאל יד, יח), גם יאמרו כן בעבור הנקבות, וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו (בראשית ז, יג), ובמקום מוכרת בקמצות השי"ן, עַל הַשְּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה (דברים יט, ט), ודרך קצרה, וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה (שמות כא, יא), מִהָרִי שְׁלֹשׁ סָאִים (בראשית יח, ו), ואמרו צֹאֵן שְׁלֹשָׁתְכֶם (במדבר יב, ד). והנה שְׁלִישׁ שם התואר כי הוא כדמות שְׁלֹשָׁה במעלה אל האחד שהוא הראשון, והוא המלך, על כן יקרא השני למלך משנה, כאילו הוא שני לו, וכן טעם אֶת־מִשְׁנֶה הַתּוֹרָה הַזֹּאת (דברים יז, יח), כי משה כתב ספר תורה אחד ונתנו לכהנים הלויים, כאשר הוא כתוב,^ב כי הם השופטים, וצוה שיכתוב <מ' ע"ב> ספר שני כמוהו, ויתן למלך כי גם הוא שופט, וְכָל בְּשָׁלֹשׁ (ישעיהו מ, יב), מדה בת שלשה מקצועות. והמצטרף,^ג וּשְׁלֹשֶׁת אֶת־גְּבוּל אֶרֶץ (דברים יט, ג), הטעם תחלק הארץ לשלש מחלוקות, וּשְׁלֹשֶׁת תִּרְדּוּ מָאֵד (שמואל א כ, יט), טעמו תעמוד על הערב השלישית. ובתוספת מ"ם בתחילה, כְּמִשְׁלֹשׁ חֲדָשִׁים (בראשית לח, כד), ותוספת מ"ם באחרונה, כְּתִמּוֹל שְׁלֹשָׁם (שמות ה, ז), והמ"ם נוסף כמ"ם חֲנָם, ויש אומרים שהוא^ד סימן לשון רבים, והטעם על היום גם תמול, והיה ראוי להיות תחת השי"ן קמ"ץ גדול כמשפט.^ה שְׁלִישִׁית, חלק משלשה חלקים.^ו גם שְׁלִישִׁית לשון נקבה,^ז גם כן יהיה שְׁלִישִׁיה.

^א שהה"א סימן לנקבה, ובלא ה"א הוא לזכר.

^ב דברים לא, ט'.

^ג בצירוף הזמן.

^ד מ"ם שלשם.

^ה והיה ראוי: שְׁלֹשָׁם, שלישי שלהם, והטעם: שלישי של היום ותמול. והבט בפירושו לקהלת (ט, יב).

^ו מספר חלקי, בל"א: איין דריטטעל.

^ז שם מספר סידורי לנקבה.

ארבעה. האל"ף נוסף, והה"א סימן הזכרים כמשפט שלשה, ולנקבה, וְתַחַת אַרְבַּע (משלי ל, כא), עַל אַרְבַּעַת רַבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם (יחזקאל א, ח), רַבַּע שֶׁקָּל בְּסָף (שמואל א ט, ח), רַבִּיעֶת הֶהָיִן (ויקרא כג, יג), גם רביעית תואר שם נקבה כמו וְהַשְׁלִישִׁית, בְּנֵי רַבְעִים (מלכים ב י, ל), ומשקל אחר עַל־שְׁלִשִּׁים וְעַל־רַבְעִים לְשָׁנָאִי (שמות כ, ד), רַבּוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ (שמות כז, א), והטעם ארכו כמו רחבו ואיננו כן לפי דעתי מְרַבְּעוֹת לֹא עֲגָלוֹת (מלכים א ז, לא), והנה הוא פעול על דרך הבנין הכבד הדגוש, והילדים האלה וְהַיְלָדִים הָאֵלֶּה אַרְבַּעָתָם (דניאל א, יז).⁺

חמשה. דרך הה"א כחביריו חמשה כמספר^א חֲמִשָּׁת בְּנֵי מִיכָל (שמואל ב כא, ח), לְחֹמֶשׁ,^ב וְנָתַתָּם חֲמִישִׁית לְפָרְעָה (בראשית מז, כד), והמצטרף, וְחֲמֵשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם (בראשית מא, לד).

ששה. כֹּה עָשׂוּ שֵׁשֶׁת יָמִים (יהושע ו, יד), כמספר החשבון שהוא לפניו, וְשֵׁשִׁיתָם הָאֵיפָה (יחזקאל מה, יג), ויש אומרים כי מלת וְשֵׁשֶׁת־יָדִים (יחזקאל לט, ב) כן בדרך רחוקה.

⁺ במקור הופיע אַרְבַּעָתָם וזה טעות. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^א כמספר שהוא לפניו: שלשה, ארבעה, שהם בה"א לזכר, כאמור.

^ב לְחֹמֶשׁ (בראשית מז, כו), כצ"ל.

ספר צחות שער השמות

שבעה. כחביריו, שְׁבִיעֵי כמו שְׁשֵׁי חֲמִישֵׁי, וַיִּפְּלוּ שְׁבַעְתָּם יַחַד (שמואל ב כא, ט), שְׁבַעְתָּיִם יָקָם (בראשית ד, כד), שבעה דורות, וכן אַרְבַּעְתָּיִם (שמואל ב יב, ו) <מ"א ע"א> לפי דעתי, והיו כן^א בעבור שהחליפו הה"א ואם איננו עקר בתנ"י, ושמוהו מלעיל, שלא תתערב המלה עם ארבעים ושבעים, רק לא מצאנו מזאת המלה פועל כלל, ויתכן על דרך שאמר בעל ספר יצירה והיכל הקודש מכוון באמצע, היות מלת נשבע אֶזְ-הַשֶּׁבַע שְׁבַעָה (במדבר ל, ג) מגזרת שבעה, והעד שאמר הכתוב כי נקרא שם המקום שבעה, בעבור כי שם נשבעו שניהם, ובמקום אחר אמר כי בעבור שבע כבשות^ה נקרא שם המקום שבעה, והנה נקרא כן בעבור שהם שני דברים, או הם שני מקומות.^ה

^א מלות: שבעתים ארבעתים היו כן.

^ב ראה מ"ש החכם בזה בפירושו לזכריה (ד, י).

^ג בראשית כו, לג.

^ד יצחק ואבימלך, כמ"ש (שם כו, לא): וישבעו איש לאחיו.

^ה בראשית כא, ל.

^ו ויהיה שבעה ובאר שבע (שם כא, לא וכו, לג) מקום אחד.

^ז בעבור שבע כבשות ובעבור כי שם נשבעו שניהם.

^ח ושניהם נקראו: באר שבע, האחד בעבור שבע הכבשות ובעבור כי שם נשבעו שניהם, והשני בעבור השבועה לבד.

שמנה. כאשר יהיה הה"א קמוץ בקמ"ץ גדול, אז הוא סימן זכרים כמשפט כל המספר שהוא לפניו,^א וכאשר יהיה פתוח בפת"ח קטן הנו לשון נקבה, **בשנת**^ב **שְׁמֹנֶה** לְמַלְכוֹ (מלכים ב כד, יב), וכמוהו בפעלים, **וְלָנָה**^ג בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (זכריה ה, ד), וזאת המלה לא מצאנוה בפעלים מצטרפת. ולפי דעתי שהיא מגזרת וְהָיָה דָּשֶׁן וְשִׁמְן (ישעיהו ל, כג), **הַשְּׁמֹנֶה** הִוא אֶסְרָזָה (במדבר יג, כ), והם מגזרת המספר שהוא שמונה, בעבור כי העומק כגוף לא יהיה כי אם בתוך שמונה נקודות, והוא העובי,^ד וזאת דרך סברא.

תשעה. משפט הזכרים ככל המספר שהיה לפניו, וזאת המלה לא מצאנוה בכל הפעלים.

^א שתמיד הה"א וקמ"ץ לפני זכר.

^ב בשנת, כצ"ל. במקור הופיע **ובשנה** בתוספת וי"ו. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י].

^ג שהראוי: **וְלָנָה** בקמ"ץ, לשון נקבה.

^ד והעובי הוא קרוב מענין שומן (דיק פעטט).

עשרה. כמשפט, כשאר המספר שהוא לפניו, וְאֵפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם (ויקרא כו, כו), עֲשִׂירַת הָאִפָּה (ויקרא ה, יא), וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירֶיהָ (ישעיהו ו, יג), מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאן (ויקרא כז, לב), ובמוכרת, שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר (דברים כו, יב), וְעֶשְׂרֵן סֵלָת (שמות כט, מ) מוכרת, שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים (ויקרא כג, יג), ואמרו עֶשֶׂר תַּעֲשֵׂר (דברים יד, כב), ואמרו בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי (ויקרא כג, כז), והטעם ביום העשירי, יָמִים אֹ עֶשְׂוֹר (בראשית כד, נה), עשרה חדשים, <מ"א ע"ב> ויתכן שנשארו להשלמת השנה כפי מספר הארמים^א עשרה חדשים עד תחילת השנה, וזאת דרך הסברא, עָלִי-עֶשְׂוֹר (תהלים צב, ד), כלי ניגון שיש לו עשרה יתרים או נקבים, על כן טעה ר' משה הכהן ז"ל שאמר כי פירוש בְּנִגְלָל עֶשְׂוֹר (תהלים קמד, ט), שיש לו עשרה נקבים, אם כן מה טעם עלי עשור ועלי נבל, והנה הם שנים, רק פירושו בנבל עשור, בנבל בעשור, כמו כִּכְבֵּשׁ אֱלֹוף (ירמיהו יא, יט), ככבש כאלוף,⁺ כי האות הראשון מושך עצמו ואחר עמו, והנה הוא כמו כָּרַע-כָּאֵחַ לִי הַתְּהַלְכָתִי (תהלים לה, יד).

^א האומה, שממנה היו לבן הארמי אחי רבקה, ואמה, שאמרו דבר זה.
⁺ וכ"כ בפירושו בראשית לו, ב, תהלים לג, ב, שם סט, לב [י.י].

עשתי עשר.^א אמר ר' יונה המדקדק ז"ל, כי טעם עשתי עשרה החשבון שהוא למעלה משנים עשר, והוא אחד עשר, כי האחד קודם השנים, והנה הוא חסר למ"ד,^ב כאשר מצאנו **ויקח** גם **קח** שהוא חסר למ"ד,^ג וכן **ושני כפירים נתעו** (איוב ד, י), שהוא מגזרת **מלתעות**^ד כפירים (תהלים נח, ז) ולא אמר כלום מראיות רבות, האחת שהוא אמר כי אחד למעלה משנים^ה והנה זה הפך הכתוב, **מבן עשרים שנה ומעלה** (שמות ל, יד),^ו ועוד כי הנה **עשתי-עשר עזראל** (דברי הימים א כה, יח) הוא לשון זכר והנה ראוי הוא לפי דעתי^ז שיהיה **עשני** עשר עזראל, כי מלת שתי לשון נקבה, ומלת ויקח גם קח, עוד אדבר על זה,^ח ומלת **נתעו** מגזרת **והנה תעה** **בשדה** (בראשית לז, טו), והיא^ט מלה מורכבת בין פועל עבר ועתיד מבנין נפעל,^י כי יש מלות מורכבות משתים, כאשר אפרש בסוף הבנינים.^{יא} ומלת **עשתי** לפי דעתי מגזרת **יתעשת האלהים** (יונה א, ו), אולי פירושו מה שיולידו המחשבות, ואנחנו ידענו דעת ברורה כי במספר תשעה ישלם כל החשבון,^{יב} והנה עשרה כמו אחד, ועשרים כמו שנים כי הם שני עשרות, ושלושים מגזרת שלשה, וככה עד תשעים, ובעבור כי סך חשבון הוא עשרה, כי לא נוכל לומר אחד^{יג} עד השלמת עשרה, ונאמר אחד עשר יום, והנה העשרה הולידו זה החשבון,^{יד} והנה **עשתי** במשקל **ילדי**, והוא שוה לזכר ולנקבה.

^א הבט מ"ש החכם בעל מקנה אברם בזה, שהאריך בו.

^ב והראוי: על-שתי.

^ג כי שרשו: לקח.

^ד **מלתעות**, כצ"ל. במקור הופיע **ומלתעות** בתוספת וי". תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^ה ויהיה פירוש למעלה: פחות.

^ו שפירושו: יותר.

^ז דעתו, כצ"ל, ור"ל: לפי דעת ר' יונה הנזכר.

^ח להלן בשער בנין פֶּעַל.

^ט מלת **נתעו**.

^י מן **נתעו**, שהוא עבר, ומן **יתעו**, שהוא עתיד.

^{יא} לקמן בשער המורכבים.

^{יב} חשבון האחדים.

^{יג} האחד הראשון בטור השני מהעשרות.

^{יד} כי מספר האחד עשר נולד ממחשבת מספר העשרה, וע"כ נקרא: עשתי, לשון מחשבה, מענין יתעשת, כאמור. ועיין בפירושו בפ' נשא (ז, עב).

ספר צחות שער השמות

שנים עשר. אין במקרא מ"ם אחר יו"ד לשון רבים או שנים, שיהיה על דרך זה,^א ולפי דעתי שמלות שנים עשר ושתים עשרה כאילו הם דביקות ומוכרתות,^ב כי טעם שלשה עשר שלשה ועשרה, שחסרו הוא"ו דרך קצרה, ואמרו **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה** כאילו הוא סמוך, והראוי **שְׁלֹשׁ** בקמצות, והנה שנים עשר הוא שנים ועשר,^ג והסמוך בחסרון המ"ם, **שְׁנֵי עָשָׂר בְּקָר (מלכים א ז, כה),** וככה משפט שתיים עשרה. והנה אחד^ד עשרה סימן הנקבות בה"א כמשפט הלשון, עשתי עשרה שלש עשרה עד תשע עשרה, ולשון זכרים^ה בלא ה"א כמשפט הלשון, רק האחדים עמדו לבדם כאשר היו,^ו על כן אמרו לזכרים שלשה עשר ולנקבות שלש עשרה, וכן כולם.

^א כי היה ראוי: שני עשר, כי מלת שני סמוכה.

^ב כי המוכרת: **שְׁנֵים שְׁתֵּים**, והדבק: **שְׁנֵי שְׁתֵּי**, והנה **שְׁנֵים שְׁתֵּים** בציר"י ובמ"ם הוא דבק ומוכרת כאחד.

^ג וזהו הכוונה: דבק ומוכרת כאחד. וראה מ"ש בפירושו לנשא (ו, ג).

^ד אחת, כצ"ל.

^ה מספרי העשירות.

^ו ויבוא לשון זכר בה"א, ולשון נקבה בלי ה"א, כאשר מבאר והולך, וזהו הפך משפט הלשון, כאמור.

מלת עשרים. היה ראוי להיות הרי"ש פתוח להורות על שנים,^א אולי עשו כן להיותו על משקל חביריו הבאים אחריו.^ב והנה העשרות באו על לשון זכרים,^ג עשרים עד תשעים, ואחר כן מאה לשון נקבה,^ד והנה ה"א מאה שבה תי"ו במלת מאתים, ובהגיעם אל תשע מאות אמרו האלפים על לשון זכרים^ה ולעולם הם בתי"ו, שלשת אלפים עד עשרת אלפים, ויקראו זה המספר רַבְבָּה על לשון נקבה, גם אמרו רַבְבּוֹת, רַבָּאוֹת (דניאל יא, יב), ויתכן היות האל"ף תחת אות הכפל, כאשר אמר רבי משה הכהן ז"ל במלת אֶשְׁרֵי-בְּיָאֵר נְהָרִים (ישעיהו יח, ב),^ו ומצאנו רַבּוֹא באל"ף,^ז ובלא אל"ף.^ח <מ"ב ע"ב>

^א והראוי: עֶשְׂרִים, בריבוי זוגי, כי הוא שני עשרות.

^ב להשוות מספר עֶשְׂרִים למספר שְׁלֹשִׁים ודומיו.

^ג לזכרים ולנקבות: עשרים אנשים ועשרים נשים.

^ד ג"כ שוה לזכרים ולנקבות.

^ה והוא ג"כ משותף לזכרים ולנקבות.

^ו והראוי: בְּיָאֵר, וראה לעיל דף י"ב ע"ב סימן ט' מה שכתבתי שם. (עמ' 29)

^ז אֶרְבַּע רַבּוֹא (עזרא ב, סד).

^ח מְשִׁימֵי-עֶשְׂרֵה רַבּוֹ (יונה ד, יא).

שער הפעלים

הנה אתן לך כלל הפעלים כולם. דע כי הם נחלקים על שנים חלקים, כל הפעלים שניים^א או שלישיים^ב או רביעיים^ג, דרך אחד להם, ועתה שים לבך, כי כל המדברים אשר לא ידעו אלו החלקים יתעו. והנה החלק האחד פועל עומד, והטעם שלא יפעל הפועל באחד רק פועלו הוא בעצמו, כמו **קם עמד ישב**, והחלק השני פועל יוצא, והטעם שיצא פועל אל אחר ואיננו בו כלל, כמו **בז לך דבר, הרג לקח נתן**, והנה כל אלה הם מהבנין הקל הנקרא בנין **פעל** כאשר אפרש^ד, כי אם יאמרם האומר בבנין האחר ישוב הפועל העומד להיותו יוצא, כמו **הקים או קיים**^ה **דברי הפרים**, **העמיד הושיב ישב, וישבו טירתייהם, הוליד, ערום הלכו בלי לבוש**. ודע כי הפועל היוצא על דרכים רבים, יש יוצא בלי אות טעם או מלת טעם, כמו **יל מבטן קראני, קרא יי בשם**, כי בצלאל הוא הפעול^ו, ואין כן מלת **ויקרא** אל-משה, **יקרא יי למשה**.^ז ודע כי אין הפרש בין שיאמר קראני או קרא אותי, כי מלת **את** טעמה עצם הדבר, והאומר ראובן הרג שמעון לא נודע איזה מהם הפעול^ח, וכן אם יאמר ראובן הרג את שמעון, כי מלת את מצאנוה עם הפועל, רק אם אמר ראובן הרג לשמעון, אין ספק כי שמעון הוא הפעול, כמו **הרגו לאבגר**, וכן מלת **ונזה** דבקה עם **אחרי**. ויש פועל פעם דבק^ט ופעם איננו דבק, כמו **רדף, ארדוף אויבי, וירדפו מצרים, וישע יי**, דבק עם מלת **אל** בשלש נקודות, והאומר **שעני** הוא טועה^י, רק שעה **אלי**, כמו **ישעו ואין משיע אל-יי**, וכן האומר **ותערב**^{יא} **לפניו**, רק **עליה**, כמו **יערב עליו שיחי, או לך**, כמו **ושנתי ערבה לי**, כי אם אמר **ערבני**, כמו **ערבני עמך**, הנה יש לו טעם אחר^{יב}. ויש פועל יוצא בבנין הקל גם הוא יוצא בבנין הכבד^{יג}, כמו ויאמר המלך **מהרו** את-המזן, והנה בבנין הקל **מהר** **ימהרנה** לו לאשה, ועוד **אחר מהרו** (תהלים טז, ד),^{יד} והנה בבנין הכבד הדגוש **ברכו** את-יי, ובקל **ויברך** על-ברכיו, ויש שימצאו שניהם^{יח} **ויאמר ... ירה ויור** (מלכים ב יג, יז),^{טו} כי **ויור** הוא מהבנין הכבד הנוסף^{יז}, כאשר אפרש במקומו, ויש פעלים שבאו זרים ולא נלמוד מהם, כמו **נגענו** והטעם נגענו **בך** או **אליה**,^{יז} **ויצעקו**,^{יח} צעקו **אליה**, **וילחמוני**, נלחמו עמי, כי הם בעצמם הנלחמים, כי כל פועל עומד כמו **יצא**, לא יצא^{יח}, והנה מצאנו **בני יצאני**, והטעם יצאו ממני, וככה **ויבאני חסדך**^{יח}, **ויי**, והטעם יבואו אלי, **חזקתני ותוכל**, חזקת ממני, **לא יגרד רע**, לא יגור עמך רע. ודע כי מלת **שכב** מהפעלים העומדים, ואיש **אחר ישכבנה**, הטעם ישכב עמה, ומלת **בטח** גם היא עומדת בעבור אחר^{יח} **בטחו ביי**, ובטחו על ה'^{יח}, וככה מלת **חסה**, כי היא דבקה עם אות בית,

^א משתי אותיות.

^ב משלש אותיות.

^ג מארבע אותיות.

^ד להלן בשער הבנינים.

^ה קים, כצ"ל.

^ו שהקל הוא: קם, פועל עומד.

^ז והנה קרא דבק עם בצלאל בלי מלת טעם או אות טעם.

^ח שמלת קרא דבקה עם מלת משה ע"י מלת הטעם או אות הטעם.

^ט דברי החכם ז"ל בזה נראים סותרים למה שכתב למעלה בשער מלות הטעם ד"ה והנה, וגם למ"ש במאזנים דף מ"ה ע"א, וצ"ע.

^י עם מלת הטעם או אות הטעם.

^{יא} איננו דבק עם מלת הטעם או אות הטעם.

^{יב} דבק עם מלת הטעם: אחריהם.

^{יג} עיין טעם לזה במאזנים דף מ"ג ע"ב.

^{יד} ותערב, כצ"ל, וראה מ"ש החכם ר"ס ז"ל על מלה זאת בסידורו וי"צ, והחכם ר"ל בן זאב ז"ל באוצר השרשים שרש ערב, ובתקוני התפלה סימן פ"ו.

^{טו} כי ערבני עמך הוא מענין ערבון ובטחון.

^{טז} בנין פעל.

^{יז} שגם הוא מבנין הקל.

^{יח} קל והפעיל.

^{יט} ויאמר אלישע ירה ויור, כצ"ל, אך החכם אחז דרך קצרה.

^כ הפעיל.

^{כא} וכן השאר, כי לא יבוא פועל עומד עם כינוי הפעול.

^{כב} ויצעקוה (נחמיה ט, כח), כצ"ל.

^{כג} לא תצא הפעולה אל גוף אחר.

^{כד} ויבאני חסדך כצ"ל.

^{כה} ר"ל, שגם מלת בטח דבקה תמיד עם אות הענין או מלת הענין, והיא עומדת בעבור האות או המלה ההיא, אשר לא יתכן להסירם כלל, כמו הפעלים הנזכרים, שהם דבקים עם מלות: אל, מן ודומיהם.

^{כו} ראה מה שכתבתי למעלה בשער מלות הטעם ד"ה והנה סימן י"ב. (עמ' 71).

כָּל־חֹסִי בּוֹ, ויאמר ר' משה הכהן ז"ל כי זה פועל, ^{כז} והטעם פעול, ^{כח} ואני אומר כי הוא שם התואר, כי לא יתכן להיות פועל ^{מ"ג ע"ב} אם איננו יוצא, ^{כט} וכן הוֹלֵךְ, אֶסְ-אֶרְאֶה אֹבֵד, וכמוהו אֶרְמִי אֹבֵד אֲבִי, והטעם להורות כי ה' נתן נחלה לעמו, לא ירשוה מאב, כי האב היה עני, כמו אדם אובד, בהיותו בארם היה עובד ורועה צאן, ^ל וכתוב תִּגְוֶשְׁכֶּר לְאֹבֵד, ואחריו ישתה וישכח רישו, ^{לא} והנה ארמי כמו יִתֵּר הַיִּשְׁמְעֵאלִי, ^{לב} והטעם ארמי אובד היה אבי, וככה מל' נופל יוצא חי קם מת, ע"כ לא יתכן שיבוא פעול לעולם מפעלים שאינם יוצאים, ע"כ יטעה האומר אֹבֵד, ^{לג} והקשה האומר במקום נֹרָא יְרֹא, ^{לד} וְלֹא יֵרָא אֱלֹהִים, ^{לה} כי מלת יְרֹא איננה יוצאה, ^{לו} ואל יקשה עליך מִי לֹא יֵרָא, ^{לז} כי הטעם יירא ממך, ^{לח} כמו יפחד, וככה מלת מְלֹא גם חָסֵר, ואם היא סמוכה לדבר אחר, כמו חָסֵר מְשֻׁנְעִים. ומה נכבד דקדוק ר"מ הכהן ז"ל, כי אמר שר' יהודה הוא המדקדק אמר בספרו, כי מצא ארבע פעלים בכל המקרא, ואין להם חמישי, שבאו על משקל פועלים ^{לט} והם פעולים, ^מ ואלו הם, אֶסְ-תִּרְאֶה אֲתִי לִקְחַ מֵאֲתָדָךְ, כי הוא קמוץ להפריש בינו ובין כִּי־לִקְחַ עִמִּי חֲנֻם, ^{מא} וְהִסְגָּה אֵינֶנּוּ אֶכְלִי, שֶׁן רָעָה וְרָגַל מוֹעֲדָתָה, כִּהֶם יוֹקְשִׁים, ויאמר ר' יונה המדקדק כי מצא החמישי, והוא לִנְעֵר הַיִּנְלֵךְ, ויאמר רבי שמואל הנגיד ^{מב} כי הוא פועל עבר, והה"א נכנס עליו כה"א הָעִיר הַהִלָּה, ^{מג} ^{מ"ד ע"א} ובא ^{מד} פועל עבר תחת פועל עתיד כמשפט הנביאים, שידברו פעמים על עתיד בלשון עבר, בעבור שכבר נגזרה גזירה להיות כן, ^{מה} ויאמר הכהן כי הם ארבע לבדם, ^{מו} כי הוציא מכללם ורגל מועדת, בעבור כי מלת לֹא תִמְעַד אֲשֶׁרִיו מהפעלים העומדים, ^{מז} ואמר כי השור"ק תחת חול"ם, והיתה המלה ראוי להיותה ע"מ וּבְחֻמָּה הִיא יוֹשֶׁבֶת, ^{מח} והנה מלת יְרֹאִי אחר שנעלם האל"ף, הנו מגזרת יֵרֶה בֵּינָם, ואלהי הערלים הוא היה כן בחצים, והנה נמצא האומר כזה מברך השם, והתימה מזה הטפש, למה לא אמר הַנּוֹרָא כדרך כל המקרא. ודע כי יש בדברי קדמונינו ז"ל פעלים אינם על דרך דקדוק המקרא, והם יורו כן, שאמרו לשון מקרא לחוד ולשון תלמוד לחוד, והנה אמרו מן תְּרוּמָה תוֹרְמִין, ^{מט} גם אמרו מְדִיחַ וּמְלִיחַ, ^נ והאומר כי כמוהו את אֶת־מוֹצֵאךְ וְאֶת־מוֹבָאךְ, ^{נא} לא

^{כז} בינוני פועל.

^{כח} ויהיה: חוסי בו כמו: נחסים בו, נשמרים על ידו.

^{כט} כי לא יבוא בינוני פועל מפעל עומד, ומה שמצאנו: חוסי בו, הולך ודומיהם הם שמות התואר לדעתו ז"ל.

^ל ר"ל: עובד ורועה צאן. במקור היה כתוב עובד צאן והכנסתי את תיקון המבאר [י.].

^{לא} והנה: לאובד הוא שם התואר, והטעם: עני.

^{לב} הַיִּשְׁמְעֵאלִי, כצ"ל. ומוסב על ארמי אובד אבי, שהוא יעקב, ונקרא ארמי בעבור שהיה גר בארץ ארם, כמו יתר הישמעאלי, שהיה ישראלי (שמואל ב' יז, כה), ונקרא ישמעאלי בעבור שגר בארץ ישמעאל, כמ"ש שם הרד"ק ז"ל. וראה בפירוש החכם בפרשת כי תבוא בפסוק הנזכר. במקור הופיע הַיִּשְׁמְעֵאלִי ללא אל"ף ותקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.].

^{לג} כי פעל אבד הוא פועל עומד.

^{לד} יְרֹא, כצ"ל.

^{לה} מוסב למעלה, והטעם, שמלת ירא היא ג"כ שם תואר כמו מלות: נופל, יוצא ודומיהם, כי פעל ירא הוא פועל עומד.

^{לו} ולכן לא יתכן לומר ממנו: יְרֹא, שהוא פעול.

^{לז} שבא בכינוי, כאלו הוא פועל יוצא.

^{לח} והכינוי איננו כינוי הפעול, רק תחת מלת הטעם, כמו במלת יצאוני ודומיהם, הנזכרים למעלה.

^{לט} פעלים (צייטווערטער).

^מ שמות תואר מבנין פֻּעַל, ועיין במאזנים דף מ"ח ע"א.

^{מא} שהוא עבר מבנין פֻּעַל.

^{מב} ראה מ"ש החכם המבאר בספר מאזנים סימן קפ"ג. (וזה לשונו המבאר שם: אכן הוא פעל עבר מבנין פֻּעַל ובא פעל עבר תחת פעל עתיד כמשפט הנביאים שידברו פעמים על עתיד בלשון עבר. כן כתב בספר צחות בשער הפעלים דף ל' אמנם צ"ע כי שם הביא בשם הנגיד גם הוא שהוא פעל עבר. עכ"ל [י.]).

^{מג} שבאה ה"א עם פעל עבר.

^{מד} במלת היולד.

^{מה} והנביאים יודעים את הגזירה העתידה, וא"כ הוא בעיניהם כאלו כבר עבר.

^{מו} שהם פעולים, כאמור למעלה.

^{מז} ולא יבוא פעול מפעלים העומדים, כנודע.

^{מח} והיה ראוי: מוֹעֲדָתָה בחול"ם.

^{מט} בפרק קמא דתרומות, והוא נגד דקדוק לשון הקדש, כי שרש תרומה: רום, והפעל הנגזר ממנו היה ראוי להיות בחסרון ת"ו המשקל, כמשפט. וראה מה שהאריך בזה הרב בעל תוספות יום-טוב ז"ל בפ"ק דתרומות מ"א ד"ה לא יתרומו.

^נ חולין דף ק"ג ע"א, והנה החכם גורס: מְדִיחַ וּמְלִיחַ, שהוא שלא כמשפט לשון הקודש, כי הראוי: מְדִיחַ, שהוא בינוני פועל מבנין הפעיל מנחי ע"ו, כמו שמצאנו: יְדִיחַ (ישעיהו ד, ד), יְדִיחוּ (יחזקאל מ, לח), שהם עתידים מההפעיל מנחי ע"ו, וגם ראוי: וּמְלִיחַ, שהוא בינוני פועל מההפעיל משרש מלח, אכן בגירסא שלפני כתוב: ומולח, והוא כמשפט, שהוא בינוני פועל מבנין הקל משרש מלח.

אמר כלום, כי מליח חסר מ"ם, ^{נב} וכן מי שהיה ^{נג} נשוי, כי האיש הוא הנושא, ^{נד} וישאנו להם נשים, ^{נה} רכוב על החמור, יש לדחות במלת ה'יה לבש בגדים צואים, ^{נו} שתוי אל יתפלל, ^{נז} להפרש בינו ובין השיכור, ^{נח} והאמת כי היין הוא השתוי, רק לשון קדמונינו ז"ל דרך היא ^{נמ"ד ע"ב} בפני עצמה, לא יזיק זה כי העיקר שיבין האדם. ויש פועל יוצא לשנים פעולים, כמו ראובן האכיל את שמעון לחם, והנה ראובן הוא הסיבה הראשונה לאכילת הלחם, רק שמעון הוא האוכל והלחם הוא האוכל, וטעה האומר כי ימצא שיצא לשלשה פעולים, כמו שאמר ראובן האכיל את שמעון לחם חם, והנה אין שם פעול כי אם הלחם אשר הוא אוכל שמעון, כי חם הוא תואר הלחם, וכמוהו הלביש ראובן את שמעון בגד צמר דק, והנה כן ועילם ^{נט} יכסה בגד, ^ס המצמיח הרים חציר, על דעת ר' יונה המדקדק, ^{סא} ויפה אמר. ואחר שדברתי על הפעלים העומדים והיוצאים, אדבר על הפעלים כאשר יסמכו, ^{סב} ואבחר מלה אחת לשקול עליה. ודע כי לא מצאתי בבנינים מלה טובה מעבד ^{סג} לשקול עליה, בעבור שהיא מהפעלים היוצאים, ותמצא בכל הבנינים, ^{סד} עבדתיך ארבע עשרה שנה, העביד ^{סה} את-חילו, אשר לא עבד ^{סז} פה, מגזרת הבנין הכבד הדגוש ^{סו} כאשר אפרש בראיה גמורה, מלך לשדה נעבד ^{סז} בנין נפעל, רק באה קשה ^{סח} בעבור העי"ן שהיא מהגרון. ^{סח} ומצאתי מלת גדל בכל הבנינים, גם בבנין התפעל. והתגדלתי, לולא שהיא בבנין הקל מהעומדים, ולא יוכל אדם לסמוך עליה, ^{סט} ואל יקשה בעיניך כי מנעורי גדלני ^ע כאב, כי פירושו הוא גדל עמי, והוא סמוך אל היתום הנזכר למעלה, ^{עא} כאשר מלת אנחנה סמוכה אל אלמנה, ^{עב} והטעם כאילו היה, ^{עג} כן פירושו, והמפרש בו שהוא על השם, ^{עד} לא ידע בין ימינו לשמאלו. ^{עה} בעבור שלא אאריך להזכיר כל הבנינים בסמיכות, ^{מ"ה ע"א} בחרתי מלת שמר, ובחרתי הבנין הקל, ואחר שיבין התלמיד סמיכות הבנין הקל, כן יסמכם בבנינים הכבדים, גם בנין נפעל גם בנין התפעל אשר יסמכו עליהם, כי הם מעטים מאוד, והנה אחל על דרך עשרה הקונים שהזכרתי בתחלה, ואחל ממלת שמר בעבור שאין צריך לסימן. ^{עו}

^{נא} שהיה ראוי: מבואך מן מבוא, כמו מקומך מן מקום, ונשתנה לזווג המלות: מוצאך מוצאך, ועוד דומים לו, וכן מדיח ומליח, שלא כמשפט, לזווג המלות.

^{נב} ולא מצאנו בשום מקום שיחסר אות בעבור זיווג המלות, רק נשתנו התנועות בעבור זה.

^{נג} ריש פרק עשירי דכתובות.

^{נד} והוא הפועל, יהיה ראוי: מי שהיה נושא.

^{נה} ב"מ דף ח' ע"ב וט' ע"א, שהיה ראוי: רכב, כי הוא פועל.

^{הוספות לבאור: רכוב} על החמור. במסכת תענית דף כ' ע"א, וראה מ"ש הרד"ק ז"ל במכלולו דף כ"ג ע"ב.

^{נו} שהראוי: לובש, שהוא פועל, כי האדם הוא הלוּבש, והבגד הוא הנלבש.

^{נז} עירובין דף ס"ד ע"א.

^{נח} כי יש הפרש בין שיכור ובין שתוי, כי השיכור (דאר בערושטע) הוא מבולבל בדעתו יותר מן השתוי (דער בעטרונקענע).

^{נט} ועירום, כצ"ל. במקור הופיע וערום. המבאר טעה בתיקונו. בכתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר מופיע ויעירם ותקנתי לפיהם [י.].

^ס שהמלביש ערומים הוא הפועל הראשי ומסבב שהעירום יכסה את עצמו בבגד, והנה העירום והבגד שניהם פעולים מהמלביש.

^{סא} שהשם יתברך הוא הפועל הראשי, ומסבב שההרים יצמיחו חציר, וההרים והחציר שניהם פעולים. והבט במאזניים דף מ"ה ע"ב.

^{סב} כאשר יתחברו ויסמכו בכינויים.

^{סג} ממלת עבד.

^{סד} מבנין הקל.

^{סה} מההפעיל.

^{סו} מבנין פעל שהוא נגזר מבנין פעל.

^{סז} קצת שלא כמשפט, כי הראוי: נעבד, על משקל נפקד.

^{סח} ונרחבה בסגור"ל.

^{סט} לחברה עם כינויי הפעול.

^ע שבא בקל עם כינוי נ, והוא פועל עומד.

^{עא} בפסוק הקודם.

^{עב} שם פסוק ט"ז.

^{עג} כאילו גדל עמי, כאילו אנחנה מבטן אמי.

^{עד} ויהיה מוסב על פסוק ט"ו שם: הלא בבטן עושני וגו', ושיעור המאמר פה: כי מנעורי גידל אותי האל, ומבטן אמי הנחה והוליד אותי.

^{עה} כי לפי פירוש זה היה ראוי: גדלני, מבנין הדגוש, ולא גדלני מהקל שהוא פועל עומד, וגם: הנחני, או: הנחה אותי.

^{עו} כי העבר ליחיד נסתר הוא בלי סימן ואות שימוש כלל.

אמר ר' משה הכהן כי צריך להוסיף **הוא**^א, כמו **וְעָבַד הַלְוִי הוּא** (במדבר יח, כג), והטעם לפי דעתי הוא בעצמו. והנה **שְׁמֵר** סימן לשון יחיד ואיננו סמוך,^ב יחיד סמוך אל יחיד **שְׁמֵר**, ו**שְׁמֵר** פְּרָעָה עֲדָרָו (ירמיהו לא, ט), ובתוספת ה"א **שְׁמֵרָה**, והמ"ם והר"ש קמוצים כי באו על נחים נעלמים,^ג יחיד אל נקבה **שְׁמֵרָה**, ונמצא בחסרון המפיק והעלם הה"א, ו**עֲבָרְתוֹ שְׁמֵרָה** נֶצַח (עמוס א, יא), יחיד אל רבים **שְׁמֵרָם**, גם ר"ש קמוץ, וכן יחיד אל רבות **שְׁמֵרָן** הר"ש קמוץ, והכלל כל מה שהוא סמוך אל רבים לעולם האות שהוא לפניו הוא קמוץ, אולי עשו כן להפריש בינם ובין הפעלים שיש למ"ד הפועל מ"ם,^ד כמו **וְנָחֵם הָאֱלֹהִים (יונה ג, ט), רָחַם יְיָ עַל-יִרְאָיו (תהלים קג, יג), שְׁמֵרָנִי, כבר הזכרתי לך**^ה כי כל למ"ד הפועל שיבוא עם נ"י לעולם הוא פתוח, כן מצאנוהו ולא נדע טעמו, **שְׁמֵרָנוּ** העי"ן והלמ"ד קמוצין והם כמשפט, **שְׁמֵרָךְ** בסמוך, **שְׁמֵרָךְ** במוכרת, כמו **שְׁמַע לְאֲבִיךָ זֶה יְלֹדְךָ** (משלי כג, כב), כי בסמוך צור **יְלֹדְךָ** תלשי (דברים לב, יח), והנה הוא יחיד^ו אל נוכח זכר, יחיד אל נוכח נקבה **שְׁמֵרָךְ**, כמו **שְׁבָרְךָ בְּלֵב יָמִים (יחזקאל כז, כו), יחיד ונוכח רבים אל רבות**^ז **שְׁמֵרְכֶם שְׁמֵרְכֶן**, והנכון להפרידם, **שְׁמֵר אֶתְכֶם או אֶתְכֶן**. נקבה יחידה^ח עם יחיד שאיננו נמצא גם היא כן **שְׁמֵרְתָּהּ**^ט, ובחסרון הה"א והתבלעו בדגשות הת"ו **שְׁמֵרְתוּ**, ו**כְּמִץ גִּנְבְּתוּ סוּפָה (איוב כא, יח), כִּי כִלְתֶּךָ אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתְךָ יְלֹדְתוּ (רות ד, טו), יחידה עם רבים זכרים**^י **שְׁמֵרְתֶּם**, כִּי רָחֵל גִּנְבְּתֶם (בראשית לא, לב), ועם נקבות **שְׁמֵרְתֶּן**, יחידה עם יחיד מדבר **שְׁמֵרְתִּי**, ועם רבים **שְׁמֵרְתֶּנוּ**, ^{מ"ה ע"ב} יחידה עם יחידה שאיננה נמצאת **שְׁמֵרְתָּה**^{יא}, ו**כְּעֶסְתָּה**^{יב} צָרְתָּה (שמואל א א, ו), והה"א ראוי להיות מפיק, ובא נעלם כה"א ו**יִקְרָא לָהּ נָבַח בְּשִׁמּוֹ (במדבר לג, מב), ורבים כן, יחידה עם נוכח זכר יחיד שְׁמֵרְתְּךָ**, ועם נקבה **שְׁמֵרְתְּךָ**, **אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתְךָ (רות ד, טו)**,⁺ יחידה עם רבים^{יג} **שְׁמֵרְתְּכֶם**, ועם רבות **שְׁמֵרְתְּכֶן**, והנכון להפרידם.^{יד}

רבים^{טו} **שְׁמֵרוּ**, ועם יחיד שאיננו נמצא **שְׁמֵרוּהוּ**, ו**אֶכְלָהּ וְיִכְלָהּ (ירמיהו י, כה), ועם יחידה שְׁמֵרוּהָ**, ועם רבים **שְׁמֵרוּם**, ועם רבות **שְׁמֵרוֹן**, והוא מעט רחוק, והנכון להיותו^{טז} **שְׁמֵרוֹם**, כמו **וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם (שמות ב, יז)**,^{יז} אע"פ שמצאנו **אֲשֶׁר קָנִיָּהּ יִהְיֶה (זכריה יא, ה)**.^{יח} רבים עם יחיד מדבר^{יט} **שְׁמֵרוֹנִי**, ועם רבים **שְׁמֵרוֹנוּ**, ולעולם עי"ן הפעל קמוץ כמשפט, רבים עם נוכח יחיד **שְׁמֵרוֹךְ**, ועם נקבה **שְׁמֵרוֹךְ**, רבים עם נוכח רבים רחוק מאוד **שְׁמֵרוֹכֶם**, **שְׁמֵרוֹכֶן**, כי לא מצאנום, והנכון להפרידם.^כ והנה לשון רבים או רבות הנה שוה, ובתוספת הוא"ו על לשון עתיד,

^א מוסב למעלה על מלת שמר, ודעתו שגם העבר ליחיד נסתר צריך לסימן הגוף הנסתר הוא.

^ב שבא בלא כינוי.

^ג כי שתי הקמצי"ם מושכים אחריהם נח נסתר בכח המבטא.

^ד ולפניה פת"ח.

^ה למעלה דף ה' ע"ב. וכתב שם: והכלל כל מפעל שהוא עם סימן לשון יחיד מדבר באחרונה שהוא נר"ן וי"ד לעולם הוא פתוח, כן מצאנוהו (עמ' 75) [י.י.]

^ו נסתר.

^ז יחיד אל נוכח רבים ורבות, כצ"ל.

^ח נסתרת.

^ט שגם נקבה נסתרת באה בתוספת ה"א כמו זכר נסתר: שמרהו.

^י נסתרים.

^{יא} ראה במכלול דף ל"ג ע"א.

^{יב} ו**כְּעֶסְתָּה**, כצ"ל, בלי מפיק. במקור הופיע **וְכַעֲסָתָה** עם מפיק בה"א. תקנתי לפי המבאר [י.י.]

⁺ במקור הופיע ועם נקבה **שְׁמֵרְתְּךָ אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתְךָ**. בצירי. נראה כטעות דפוס. בתנ"ך מדויק מופיע בסגול ותקנתי בהתאמה לסגול.

במקור הופיע **אֶהְבֶּתְךָ**. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{יג} נוכחים.

^{יד} ולומר: שמרה אתכם, שמרה אתכן.

^{טו} נסתרים.

^{טז} גם לנקבות רבות.

^{יז} שמוסב על נקבות רבות, וטעם לזה ראה בפירושו שם. ושם כתב שלא תתערב המלה עם הנר"ן הנוסף בעתיד, כמו: **נָשִׂי עָמְלִי**

תְּגַרְשׁוֹן (מיכה ב, ט). וככה צאנא - במ"ם שלא להתחבר שני נוני"ן [י.י.]

^{יח} **יִהְיֶה**, כצ"ל. במקור הופיע **יִהְיֶהוּ**. תקנתי לפיהערת המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{יט} מדבר בעדו.

^כ ולומר: שמרו אתכם, שמרו אתכן.

כמו וּתְלַדְנָהּ, לעולם יהיו הסמוכים ^{כא} נפרדים. ^{כב} יחיד מדבר עם יחיד מדבר ^{כג} שְׁמֵרְתִּינִי, כמו וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי (יחזקאל כט, ג), ואין שני לו, ^{כד} יחיד מדבר עם רבים מדברים נעדר, כי לא יתכן, ^{כה} ויחיד עם יחיד שאינו נמצא שְׁמֵרְתִּינִי או שְׁמֵרְתִּיהוּ, ועם נקבה שְׁמֵרְתִּיהָ, ועם רבים זכרים שְׁמֵרְתִּים, ועם נקבות רבות שְׁמֵרְתִּין, פְּנִיתָמָר הִנֵּה יִדְעָתִין (ישעיהו מח, ז), יחיד מדבר עם נוכח זכר שְׁמֵרְתִּידָּ, ועם נוכח נקבה שְׁמֵרְתִּידָּ, ^{כז} ודרך הסברה להיות עם רבים שְׁמֵרְתִּיכֶם, ועם רבות שְׁמֵרְתִּיכֶן והנכון להפרידם. ^{כח} רבים מדברים שְׁמֵרְנוּ, ועם יחיד זכר שאינו נמצא שְׁמֵרְנוהוּ, וְלֹא חֲשַׁבְנָהוּ (ישעיהו נג, ג), ועם נקבה שְׁמֵרְנוּהָ, ועם רבים שְׁמֵרְנוּם, ועם נקבות שְׁמֵרְנוּן, והנכון בעיני להפרידם, ^{כט} רבים עם יחיד נעדר, ^ל ועם רבים שְׁמֵרְנוהוּ, ^{לא} לֹא־מִצְאָנָהוּ ^{לב} רבים עם נוכח יחיד שְׁמֵרְנוּדָּ, כַּאֲשֶׁר לֹא נִגְעָנוּדָּ (בראשית כו, כט), ^{לג} ועם יחידה שְׁמֵרְנוּדָּ, ודרך סברה ^{לד} שְׁמֵרְנוּכֶם, שְׁמֵרְנוּכָּ, עם רבים ורבות, כמו בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ (תהלים קיח, כו), והנכון להפרידם. ^{לה} יחיד נוכח עם יחיד נוכח עם יחיד שאינו נמצא שְׁמֵרְתִּו, ^{לו} ועם יחידה שְׁמֵרְתִּהָ, ועם רבים שְׁמֵרְתִּם, אֲתָה יִצְרָתֶם (תהלים עד, ז), ועם הנקבות שְׁמֵרְתִּן, ועם יחיד מדבר בעד נפשו שְׁמֵרְתִּנִּי, ועם רבים שְׁמֵרְתִּנִּי, ובקמ"ץ קטן תחת תי"ו הנוכח, כדרך ^{לז} אֲשֶׁר הוֹרְדָתֶנּוּ בֹּו (יהושע ב, יח). ואחר שנעדר יחיד נוכח עם יחיד נוכח, כן ^{לח} עם יחידה לנוכח ועם רבים ורבות לנוכח, יחידה לנוכח עם יחידה לנוכח או יחיד לנוכח ^{לט} או רבים או רבות לנוכח נעדר. ^מ יחידה לנוכח עם יחיד מדבר בעד נפשו שְׁמֵרְתִּינִי, הִכְרַע הִכְרַעְתִּינִי (שופטים יא, לה), ועם רבים ^{מב} נעדר, ^{מג} ^{מד} ועם יחיד שאינו נמצא שְׁמֵרְתִּו, ^{מה} ועם רבים שְׁמֵרְתִּים, לֹא־בִמְחַתֶּרֶת

^{כא} הכינויים.

^{כב} ונאמר: ותלדנה אותם, וכן השאר.

^{כג} כי מלת עשיתיני שלא כמשפט, כי מדבר בעדו עם כינוי מב"ע (מדבר בעד עצמו), שיהיה הפועל והפעול גוף אחד, לא יתכן, כי לזה הונח בנין התפעל, ובמקום: שמרתיני נאמר: השתמרתי, וכן כל הדומים לו. והבט במכלול דף ל"ב ע"א.

^{כד} כי לא יתכנו להיות רבים ויחיד בגוף אחד.

^{כה} ולומר: שמרתי אתכם, שמרתי אתכן.

^{כו} ולומר: שמרנו אותם, שמרנו אותן.

^{כז} מדברים בעדם.

^{כח} מדבר בעדו.

^{כט} לא יתכן להיות, מטעם שכתבתי לעיל בסימן כ"ד.

^ל רבים מדברים בעדם עם רבים מדברים בעדם ג"כ לא יתכן, מטעם שכתבתי למעלה בסימן כ"ג.

^{לא} החכם כופל בזה דבריו שאמר למעלה בסמוך: שמרנוהו וגו'. ועיין גם בהערה הבאה של המבאר. ונלע"ד שלא כפל דבריו שלא היה צריך לזה. כי יש כתיבי יד הגורסים שמרנונו (בשני נונות) לא מצאנוהו, ולפ"ז צ"ל פירושו שרבים מדברים בעדם עם כינוי למדברים בעדם צריך להיות לפי הסברה שמרנונו, אבל לא מצאנוהו במקרא [י.י.]

^{לב} לֹא־מִצְאָנָהוּ (איוב לז, כג), כצ"ל. במקור הופיע לא מצאנוהו. תוקן לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{לג} דברי החכם בזה נראים סותרים למה שכתב למעלה בשער הפעלים (עמ, 91): ויש פעלים שבאו זרים וגו', וצ"ע. שם כתב: ויש

פעלים שבאו זרים ולא נלמוד מהם, כמו נִגְעָנוּדָּ (בראשית כו, כט) והטעם נגענו בָּדָּ או אֶלֶידָּ, וְיִצְעָקוּדָּ, צעקו אֶלֶיךָ וכו'. פירוש שנגענוך הוא נגענו אותך כמו ששמרנוך הוא שמרנו אותך. אבל באמת בגלל שאינו פועל יוצא הוא מתפרש נגענו בך, וכן ויצעקוך שהוא צעקו אותך מתפרש צעקו אליך. ולכאורה אין סתירה לדבריו, כי שם דבר על פירוש המילה ופה על הדרך בה היא באה [י.י.]

^{לד} צ"ע למה הביא מדרך הסברה, הלא מקרא מפורש הוא בתהלים? ויתכן מפני שנמצא רק פעם אחת במקרא או שעולה על הכינוי לנקבות דווקא וזה לא נמצא.

^{לה} שהראוי: שמרנו אתכם, שמרנו אתכן.

^{לו} לא יתכן, מטעם שכתבתי למעלה בסימן כ"ג.

^{לז} ונמצא וְכִפְרָתָהוּ (יחזקאל מג, כ) [י.י.]

^{לח} דקדק לומר כן, כי באמת הציר"י תחת תי"ו: הורדתנו, הוא תמורת חיר"ק, וחיר"ק וציר"י קרובים להתחלף זה בזה, והראוי

הוֹרְדָתִינוּ בחיר"ק, כי הוא לנקבה נוכחת. וראה במכלול דף ל"א ע"ב ודף ל"ג ע"ב. נראה שקטע זה "ובקמ"ץ קטן תחת תי"ו הנוכח, כדרך

אֲשֶׁר הוֹרְדָתֶנּוּ בֹּו אין מקומו כאן אלא שייך לקטע הסמוך, לאחר: "יחידה לנוכח עם יחיד מדבר בעד נפשו שְׁמֵרְתִּינִי" [י.י.]

^{לז} יחיד נוכח.

^{לח} רבים נוכחים ורבות נוכחות.

^{לט} יחידה נוכחת עם יחיד נוכח.

^מ יחידה נוכחת עם רבים נוכחים או רבות נוכחות.

^{מא} כל אלה לא יתכנו, כי יש מהם שיבוא תמורתם בנין התפעל המונח לזה, ויש מהם שלא יתכנו בעבור שלא יוכלו להיות שני מספרים או שני מינים בגוף אחד, ועיין מ"ש למעלה בסימן כ"ג וכ"ד.

^{מב} יחידה נוכחת עם רבים נוכחים.

^{מג} מטעם האמור בסימן מ"א.

^{מד} וחיבור כינויי נקבה נוכחת שוה עם חיבור כינויי יחיד מדבר בד עצמו (מב"ע), כי שמרתיני הוא: שמרתי אותו או: שְׁמֵרְתִּינִי אותו, וכן

כולם. ועיין במאזנים דף נ"ה ע"ב, ובהבנת המקרא להחכם רוח"ה נ"י (שמות ב, י). אבל לכאורה לא נמצא במקרא כדוגמת שְׁמֵרְתִּיהוּ רק למדבר עם כינוי ונסתר ולא לנוכחת עם כינוי לנסתר [י.י.]

ספר צחות שער הפעלים

מִצָּאִים (ירמיהו ב, לד), ועם יחידה שְׁמִרְתִּיהָ, ועם רבות שְׁמִרְתִּין, או יפרידם. ^{מה} נוכח רבים הנכון להפריד כולם, ^{מו} ודרך סברא שְׁמִרְתוּהוּ שְׁמִרְתוֹם שְׁמִרְתוֹנִי, כמו הָצֹם צִמְתָּנִי (זכריה ז, ה), שְׁמִרְתוֹנִי, כדרך וְלִמָּה הֶעֱלִיתָנִי (במדבר כ, ה), וכן עם נוכח רבים אף כי נוכח רבות שלא יתכן כי אם להפרידם.*

^{מה} ויאמר: שְׁמִרְתָּ אותן.

^{מו} ולומר: שמרתם אותי, וכן השאר.

* מוסב למעלה על מלות: נוכח רבים הנכון להפריד כולם, והכוונה: הנכון שלא לחבר רבים נוכחים עם כינויים כלל, וכן נוכח רבים עם נוכח רבים לא יתכן לחבר אותה בחיבור הכינויים, כי לזה הונח בנין התפעל, וגם עם נוכח רבות לא יתכן, כי לא יוכלו להיות שני מינים בגוף אחד, ולכן אין טוב כי אם להפריד כל כינויי רבים נוכחים, כאמור. ד"א.

והנה אדבר בפעלים העתידיים שסימניהם אינ"ת, ואחל מהאל"ף.

אל"ף. עם יחיד שאיננו נמצא **אֶשְׁמְרֶנּוּ** בתוספת נו"ן^א או ה"א^ב **אֶשְׁמְרֶהוּ** או שניהם **אֶשְׁמְרֶנּוּהוּ**, **יִצְרְנֶהוּ** כְּאִישׁוֹן עֵינֹו (דברים לב, י), כי אין הפרש בעתידים רק באות האל"ף שהיא פתוחה^ג בעבור היותה מאותיות הגרון, ומנהגה להיותה רחבה, ועם נקבה **אֶשְׁמְרֶהּ**, בפת"ח קטן תחת הר"ש וקמצות הה"א כמשפט, או **אֶשְׁמְרֶנָּה** בדגשות הנו"ן גם בהעלם הה"א ופתחות הר"ש בפתח קטן, בעבור המפיק^ד הבא אחריו כי כן המשפט, ועם רבים **אֶשְׁמְרֶם**, והר"ש בקמ"ץ קטן, כי לעולם יהיה האות שהיא הסימן לשון רבים בקמ"ץ גדול או קטן, ועם רבות **אֶשְׁמְרֶן**, והוא מעט רחוק, והנכון להפרידם, ^ה או להיותו במ"ם, אל"ף מדבר עם סימן יחיד מדבר נעדר ואף כי עם רבים^ז, ועם נוכח יחיד **אֶשְׁמְרֶךָ**, עַל־כֵּן **אֶזְכְּרֶךָ** (תהלים מב, ז), ועם נקבה **אֶשְׁמְרֶךְ**, ועם רבים ורבות יאמר **אֶשְׁמְרְכֶם** **אֶשְׁמְרְכֶן**, והנכון להפרידם, ^ח ודע כי ישתנו משקלי ^{מ"ז ע"א} אלה הפעלים בעבור אות הגרון, כי אם היה בתחלה **אֶשְׁלַח**, יאמר **אֶשְׁלַחְךָ** **אֶשְׁלַחְנוּ** **אֶשְׁלַחְם** **אֶשְׁלַחְהּ**, וככה כולם, ועל דרך האל"ף דרך חביריו שהם ינ"ת.

לשון ציווי **שְׁמֹר**, עם יחיד שאיננו נמצא **שְׁמְרֶהוּ** והוא הנמצא, ודרך סברא **שְׁמְרֶנּוּ** בדגשות הנו"ן, רק **שְׁמֹר** בחסרון נו"ן או ה"א לא נמצא כאשר מצאנו^א **אֵיבִי יִרְדְּפוּ** (הושע ח, ג), **וְזֶה־שְׁמוֹ אֲשֶׁר־יִקְרָאֻ** (ירמיהו כג, ו), ע"כ טעה ר' יהודה המדקדק שאמר במלת **וְקִבְנוּ־לִי מָשֶׁם** (במדבר כג, יג), שהוא צווי בגזרת **קִבֵּן**,^ב והנכון להיות הנו"ן נוסף, והוא מפעלי הכפל כחבריו.^ג ציווי לזכר עם נקבה יחידה **שְׁמְרֶהּ** או **שְׁמְרֶנָּה**, ועם רבים **שְׁמְרֶם**, **כְּתֹבֶם** עַל־לֹוֹחַ לִבְךָ (משלי ג, ג), ועם רבות **שְׁמְרֶן**, והנכון להפרידם.^ד לשון צווי לנקבה **שְׁמְרִי**, והוא רחוק מאוד להיותם סמוכים עם הנקבה, כמו **שְׁמְרִיהוּ** או **שְׁמְרִים**, ג"כ **שְׁמְרִנִּי** או **שְׁמְרִינוּ**, כאשר יאמר^ה **שְׁמְרִנִּי שְׁמְרֶנּוּ**, רק לשון צווי כלל עם נוכח יחיד או רבים או יחידה או רבות הם נעדרים לא יתכנו כלל,^ו **שְׁמְרוּהוּ שְׁמְרוּהָ שְׁמְרוּם** נכונים, רק **שְׁמְרוּן** מעט קשה,^ז והנה עם נוכח יחיד או רבים או יחידה ורבות הם נעדרים.^ח

^א בתוספת נו"ן על וי"ו הכינוי.

^ב בתוספת ה"א.

^ג בפת"ח קטן (בסגור"ל).

^ד הדגש שהוא נח נראה, הנקרא בפי בעלי המסורת: מפיק.

^ה והראוי: אשמור אותו.

^ו **אֶשְׁמְרֶם**, וגם לנקבות רבות, בחילוף אותיות מ"ן, כמו וַיִּגְרְשׁוּם (שמות ב, ז), וראה שם בפירושו.

^ז מטעם הנאמר בדיבור הקודם סימן כ"ג וכ"ד.

^ח אשמור אתכם, אשמור אתכן.

^ט שבכלם עי"ן הפעל (צ"ל למ"ד הפועל [י.י.]) הגרונית בקמ"ץ, משא"כ אם איננה גרונית, כי אז היא בשו"א.

^י **שְׁמְרֶנּוּ**, כצ"ל.

^{יא} בעתיד.

^{יב} ויהיה ע"מ **שְׁמֹר** האמור, שאיננו נכון.

^{יג} והראוי: **קִבְּבוּ** או **קִבּוּ** ע"מ **סִבּוּ** כמשפט, ובא ע"ד זר מורכב עם נו"ן, וראה בפירושו שם.

^{יד} שמור אותו.

^{טו} לזכר.

^{טז} מטעם שכתבתי בדיבור הקודם סימן מ"א.

^{יז} הבט מה שכתבתי בדיבור הקודם בסימן י"ז.

^{יח} ג"כ מטעם שכתבתי שם סימן מ"א, ע"ש.

הפעלים השניים

אמר רבי יהודה המדקדק הגדול, כי מלת **קם ושב** וכל שהם על משקלם הם שלישיים, וראיותיו **קם** דבריו הפריס (אסתר ט, לב),^א ואמרו מגזרת דין וְהָיָה לִי לְדָיִן (שמואל א כד, טו),^ב ומגזרת **אימה אים** וְנִזְרָא הוּא (חבקוק א, ז), **אימה** בְּנִדְגָלוֹת (שיר השירים ו, ד), ומגזרת **ציד חיה** (ויקרא יז, יג) בהעלם ה"ד, יאמרו לְצִידִים רבים^ג על משקל **גנבים**,^ד ועוד הביא ראייה ממלת **נקאם** שְׂאוֹן בְּעֶמְקָה (הושע י, יד), שהוא כתוב באל"ף תחת אות השורש שהוא י"ד או ו"ו, וכן מביאים דָּאג וְכָל־מֶכֶר (נחמיה יג, טז), ועור אמר כי על כן נקמץ קו"ף **קם** להורות על האות החסר,^ה והוסיף ראיות ממלת העתיד **יקום** וחביריו, כי אם היה כמו **ישפוט**,^ו למה לא יפול הוא"ו בלשון רבים, כמו **ישפטו-הם** (שמות יח, כב), רק יאמרו לעולם **יקומו**,^ז והנה לעג על האומר הן נמצא האדם נודע טרם הבראו ומקודש טרם **צרותו**,^ח כי שקל מלת **יצר** שהוא מבעלי ה"ד עם מלת **עשה בנה** שהם מבעלי הה"א,^ט ואמר כי אם היה י"ד **יצר** נוסף וכן ה"א **עשה**, וכולם שניים כמו **קם ושב**, והנה נוכל לומר מגזרת **יצירה צרתי** כמו **קמתי**, **יצור** כמו **יקום**, **יצר ירד**, **יצרה** כמו **יבנה**, גם יאמר מגזרת **קם קמיתי** על משקל **עשיתי בניתי**, או **קמתי** על משקל **יצרתי**, גם יאמר מגזרת **בנה בנתי** תחת **בניתי**, והנה יהיה כמו **בנתי**^י לְרַעֲי מֶרְחֹק (תהלים קלט, ב), והנה גם כן יאמר **יבנתי**, והנה האומר כדברים האלה יהרוס חומות הלשון, והאמת שנרדף אחרי הכתוב, ולא נאמר **שבה** מלשון **שבתי**^{יא} רק **שביתי**. ויאמר ר' משה הכהן ז"ל אני אתן ראייה גמורה שלא יתכן להיות פועל בלשון הקודש פחות משלש אותיות, כי אם תהיה המלה משתי אותיות והיא מאותיות אה"י הנה תהיה נעדרת,^{יב} בעבור שמשפט אלה האותיות להיותם נעלמים גם פעמים נחסרים. ויאמר רבי שמואל הנגיד ז"ל^{יג} כי עיקר **קם** וחביריו שני אותיות נראים ואות נח נעלם גם הוא עיקר, ודעתי קרובה מאוד אל דעתו, בעבור שמצאנו הוא"ו באמצע כאשר הוא שורש לא יסור, כמו **גוע אהרן** (במדבר כ, כט), **ישועו מזרוע רבים** (איוב לה, ט), ואל תשמע אל המפרש הַיַּעֲרֹךְ שְׁוַעַד (איוב לו, יט) שהוא ממנו,^{יד} וכן **דוה** הוא"ו ^{מ"ח ע"א} לא יסור ממנו, גם כן מלת וְהָיָה בְּגֵן רָוִה (ישעיהו נח, יא), ואל ישיאך האומר כי **אף-בברי** (איוב לז, יא) מגזרתו,^{יז} גם כן **כונה** (שמות כא, כה), ואין כי תחת יופי^{יח} ממנו.^{יט} והנה למה לא יתנו לנו מלה בלשון הקודש פועל עבר או עתיד שיאמר **צידו קימו**,^{יט} ומלת **קים**^י את דברי^{יח} הפורים איננה טענה, כי הם שנים שרשים,^{יט} כאשר אמרו גם

^א **קים** דברי, כצ"ל. היה כתוב **קים** את דברי ותקנתי את הטעות [י.י].

^ב **לדין**, כצ"ל. היה כתוב **לדין** ותקנתי את הטעות [י.י].

^ג לא מצאתי כן בכל המקרא רק צ"ל: לְרַבִּים צִידִים (ירמיהו טז, טז). במקור היה כתוב (ירמיהו טז, יז) וזה טעות [י.י].
^ד שהוא מהשרש.

^ה שהו"ו הנח נסתר במלה זאת, הוא רק למשך ולא לשרש.

^ו והו"ו אחר הקו"ף לא תחסר כלל, ומזה נדע שהיא לשורש.

^ז כי **צרותו** ע"מ **בנותו**, שהוא מקור מבנין הקל מנחי ל"ה, והיה ראוי: **יצרו** על משקל **יצקו** מקור מבנין הקל מחסרי פ"א י"ד.

^ח **בנתי**, כצ"ל, שהוא מנחי ע"ו מענין בינה. במקור היה כתוב **בנת** ותקנתי לפי ההערה [י.י].

^ט שהוא משרש שוב מנחי ע"ו.

^י ר"ל, שהוצרך כל פעל להיות משלש אותיות, כדי שתשארנה שנים מהן בחסרון אחת מהן, אם תהיה מאותיות אה"י, ואם תהיה רק משתי אותיות, ותחסר אחת מהן, תהיה המלה, נחסרת לגמרי, כי אין מלה פחותה משתי אותיות כנודע. ועיין במאזנים דף מ' ע"ב.

^{יא} מדקדק גדול ממדינת קורטבה, וחבר שנים ועשרים ספרים בחכמת הלשון.

^{יב} שיהיה לשון תפלה, מענין ישועו הנזכר, ובאמת לדעתו ז"ל מלת שועך הוא תואר להון ועושר, ובעל ההון נקרא **שוע** (איוב ל, כד), ועיין בפירושו לאיוב במקומות הנזכרים.

^{יג} ויהיה בית ברי לשימוש, ושרשו: רוה, אך לדעתו מלת ברי נגזרת משרש ברר, והוא תואר לאויר ברור, וכן פירש הרלב"ג ז"ל, ע"ש בדבריהם.

^{יד} כִּי־תַחַת יָפִי (ישעיהו ג, כד), כצ"ל.

^{יז} לדעת רבותינו ז"ל (שבת דף ס"ב ע"ב) מלת כי פה היא מלשון כויה, וכן הוא דעת הרד"ק ור"ש ו' מלך ז"ל, אבל לדעתו ולדעת רש"י ז"ל, איננו כן, עיין בדבריהם.

^{יט} **צידו קימו**, כצ"ל, ור"ל, שאם היה כדעת ר"י המדקדק הנזכר במלת קם וחבירי שהם שלישיים, למה לא מצאנו: **צידו** כמו **פקדו**, מגזרת השלמים.

^י שבא על דרך השלמים.

^{יח} **קים** דברי, כצ"ל.

^{יט} קם וגם קים.

הם במלות הַלֵּךְ אֶלֶךְ (שופטים ד, ט),^כ והנה נוכל לומר כי בעבור היות המלה משתי אותיות^{כא} יוסיפו יו"ד באמצע,^{כב} כאל"ף וְהֶאֱזִיחוּ, ^{כג} או בעבור הנח הנעלם שהוא עיקר כדעת הנגיד, ולמה תמה^{כד} על קמצות קם, והנה כן ש"ן שָׁמַר, וראיתו ממלת יָקוֹם איננה ראייה, כי הנה אראה לו וְשָׁמַרְתִּי לעתיד לעולם לא סר הנח הנעלם שהוא אחרי השי"ן, שאין לו טעם חסרון אות, והנה וְקָמְתִי עַל-בֵּית יִרְבְּעָם (עמוס ז, ט), פתוח הקו"ף, והנה סר קמצות מלת קם וחבירו, וכן וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם (בראשית כח, כא). והנה עתה אתן לך כלל איך תוכל לשקול כל הפעלים עד שתדע שרשם. דע כי היו"ד בראש המלה ימצא שורש, כי"ד יִדַּע אֶת-כָּל-אֲשֶׁר נַעֲשָׂה (אסתר ד, א), גם נמצא חסר, ^{כה} והיום יָד מֵאֵד (שופטים יט, יא), ^{כו} גם כן האל"ף נמצא^{כז} בעתיד, כמו וְלַעֲמֹשָׁא תִמְרוּ (שמואל ב יט, יד), ^{כח} גם במלת חַד, וְדָבַר-חַד אֶת-אַחֲד (יחזקאל לג, ל), ^{כט} גם הנר"ן בתחילה^ל כמו יָפֹל לְגִשֵּׁת, תַּתָּה לִי עֶרְף (שמואל ב כב, מא), ^{לא} תַּת פָּחַדְךָ (דברים ב, כה), וה"א עָשָׂה חסר בלשון רבים, עָשׂוּ בָנוּ, גם בסמוכים, ^{לב} >מ"ח ע"ב< הוא עָשָׂה (דברים לב, ו), הוּא-עָשָׂנוּ (תהלים ק, ג), גם באותיות הכפל, כִּי אִם-תֵּם הֶפְסֵךְ (בראשית מו, יח), בָּזְנוּ לָנוּ (דברים ג, ו), יָלוּתִי, רַב-לָכֶם סָב (דברים ב, ג), והנה בפועל^{לג} שהוא לשון יחיד זכר תמצאם כולם שלמים, שוֹמֵר שוֹמֵעַ, ובבעלי האל"ף אוֹחֵז אוֹהֵב, ובבעלי היו"ד יוֹרֵד יוֹשֵׁב, ובבעלי הנר"ן נוֹפֵל נוֹדֵד נוֹתֵן, ובבעלי האל"ף בסוף מוֹצֵא קוֹרֵא בּוֹרֵא, ובבעלי הה"א בסוף עוֹשֶׂה בּוֹנֶה קוֹנֶה, ובבעלי הכפל בּוֹזֵז גּוֹזֵז סוֹבֵב. והנה הפועל מגזרת שָׁב, שהוא כדמות שם התואר, גם הוא שָׁב, הַנִּגְיֵ-שָׁב שְׁבוּת אֶהְיֶי יַעֲקֹב (ירמיהו ל, יח),^{לד} והנה לאות כי ככה שרשו, גם אשר אמר רבי משה הכהן ז"ל שתהיה המלה נעדרת^{לה} לא דבר נכונה, כי אל"ף עם אל"ף לא נמצא ולא אל"ף עם ה"א, ולהיותו עם וא"ו או יו"ד לא יתכן בעבור שלא ימצא אחד מהם שורש בסוף בעבור הסבה שהזכרתי,^{לו} וכן ה"א בתחילה שלא יהא נעדר כי דרכו בכל האותיות,^{לז} כי איננו מאותיות המשך, והנה גם וא"ו לא ימצא בתחילה שורש, גם לא ימצא יו"ד עם יו"ד ולא עם אל"ף, ולא עם ה"א רק במפיק, והוא השם הנכבד והנורא,^{לח} רק כל מה שאמר רבי יהודה המדקדק מן יִצְרָה^{לט} קָמִיתִי, דבריו נכונים, על כן נשקול בעלי היו"ד עם חביריו, וכן בעלי האל"ף בתחילה גם בעלי הנוני"ן, גם נשקול בעלי הה"א באחרונה עם חביריו גם כן בעלי האל"ף, כי דרך אחרת יש לבעלי האל"ף מהדרך הנמצאה לבעלי הה"א כאשר אפרש בבנינים, גם נשקל בעלי אותיות הכפל עם חביריו, וככה נעשה במלת קָם שָׁב, נשקלם לעולם עם חבריהם, רק נאמר שהם שניים לא שלישיים, גם כן נשקול הרביעיים עם חבריהם. ודע כי אלו השניים לא יתכן שימצאו על דרך הבנין הכבד הדגוש, כי אין להם אות האמצעי שידגישוהו, לפי דעתי ולפי דעת המדקדקים הוא נעלם גם לא ידגישוהו, על כן שמו העברים תמורתו כפל אות אחריו, כמו קוֹמֵם שוֹבֵב, כוֹנֵן לְמַשְׁפֵּט כְּסָאָו (תהלים ט, ח), והנה מדקדק גדול אומר שהם על משקל פוֹעֵל והוא בנין כבד נוסף,^מ ולא אמר כלום, כי אם ישנו מלת קָם משלש אותיות הנה קוֹמֵם הוא

^כ שהן משני שרשים: הלך ילך.

^{כא} קם.

^{כב} קים.

^{כג} עיין לעיל דף י"ב ע"ב ומ"ש שם בסימן ח'. (עמ' 29)

^{כד} ר"י המדקדק הנזכר.

^{כה} יו"ד השרש.

^{כו} והראוי: יָרַד.

^{כז} חסר.

^{כח} והראוי: תִּאֲמָרוּ.

^{כט} שדינו: אֶחָד.

^ל נון פ"א הפעל חסר.

^{לא} בחסרון הקצוות, והראוי: נִתְנָתָה.

^{לב} בכינויים.

^{לג} בבינוני פועל.

^{לד} יעקוב, כצ"ל, מלא וי"ו, וכן נמסר שם במסורה. במקור הופיע יעקב ותקנתי את הטעות [י.].

^{לה} אם יהיה השורש רק משתי אותיות ואחת מהן מאותיות אה"י, ועיין מ"ש לעיל בסימן יו"ד.

^{לו} למעלה באות יו"ד.

^{לז} כי ה"א פ"א הפעל לא יהיה נח נסתר.

^{לח} השם: יָה. ואם תחובר בסוף השרש אחת מאותיות אה"י עם שאר האותיות, לא תחסר אות אה"י כלל, רק תנוח, כמו: בא ודומיו.

^{לט} יִצְרָה, כצ"ל.

^מ בנין פוֹעֵל לדעת מניחיו נקרא ג"כ: בנין כבד נוסף, בעבור שנוסף בו תמיד וי"ו אחר פ"א הפעל, ולעולם לא יסור מן המבטא. וראה

במאזנים דף נ"ג ע"א.

על משקל **פִּעֵלֵל**, ^{מא} כי הוא הנה תחת ע"ן הפועל לפי דעת כל המדקדקים שהיו לפני והם בן סרוק ^{מב} וראשם רבי יהודה נ"ע, ואם לפי דעתי שהם שניים לא נשקלם בפועל שהוא מהפעלים השלישיים, ואני אינני מודה כלל שיש בנין כבד הוא **פועל**, והעתיד **אֶפְעֵל יִפְעֵל תִּפְעֵל נִפְעֵל**, כי הראיה שהביאו המדקדקים איננה גמורה, והוא שמצאו **לְמִשְׁפָּטִי אֶתְחַנֵּן** (איוב ט, טו), ⁺ וְאֶת־הַנְּעָרִים יוֹדְעֵתִי (שמואל א כא, ג), ואיך יתכן להיות בנין בלשון ולא ימצאוהו לאלפים כמוהו, בעבור יודעתי שהיא מלה זרה, גם כן יתכן היותה מורכבת מפועל עבר ועתיד, ^{מג} כאשר אראה לך כמוהו בשער המורכבים בסוף הספר, נעשה בנין שלם, ומלת למשופטי גם כן איננה ראיה, כי על פי עד אחד לא יקום דבר, ואף כי נוכל לומר שהוא שם התואר, ושמות התואר ישתנה משקלם, ויש מהם במ"ם נוסף, כמו וַיִּהְיֶי^{מד} **הַמֶּלֶצֶר** (דניאל א, זט) שרשו **לִצֵּר**. והנה בשניים כמו בפעלים השלמים, יש שהם עומדים כמו **קם**, ויש מהם יוצאים כמו **שָׁב**, והנה מלת **שָׁב** מצאנוה עומדת גם יוצאת, ויאמר רבי יהודה המדקדק ז"ל כי כל **שָׁב** שהוא עומד הוא מגזרת **תְּשׁוּבָה**, כמו וְהָעָם לֹא־שָׁב (ישעיהו ט, יב), רק אם היה יוצא היא מגזרת **בְּשׁוּבָה וְנָחַת** (ישעיהו ל, טו), שטעמו השקט ומנוחה, כמו **שׁוּבָה יִרְבְּבוּת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל** (במדבר י, לו), הַנְּגִי־שָׁב שְׁבוּת אֱלֹהֵי יַעֲקֹב (ירמיהו ל, יח), ^{מה} וַיִּי שָׁב אֶת־שְׁבוּת אֱיֹב (איוב מב, י), ^{מו} **שׁוּבְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** (תהלים פה, ה), והנה הטעם השקיטנו, וילעג עליו רבי מרינוס המדקדק, כי להשקיט השבות ^{מז} במקומו ^{מח} ולא ישיבם, ^{מט} הוא גנאי, ^נ והנה אמר כי זאת המלה פעם היא עומדת ופעם יוצאת. וזה הכפול שהוא בשניים יתערב עם בעלי ^{מ"ט ע"ב} אותיות הכפל, ^{נא} כמו **רִזְמֹמוּ יִי אֱלֹהֵינוּ** (תהלים צט, ה) יתכן להיות מפעלי הכפל, כמו **סָבוּ** מגזרת **רִזְמוּ** מִלְעַט (איוב כד, כד), גם יתכן להיותו מהשניים, במשקל **פִּזְנִנוּ קִזְמִמוּ שׁוּבְבוּ**, מגזרת **אָרוּם בָּגֹזִים אָרוּם בְּאָרֶץ** (תהלים מו, יא). ודע כי זה הדרך שהוא כמו **פִּזְנִנוּ קִזְמִמוּ**, לעולם יהיה פועל יוצא בכל המקרא, כמו **וְאֶמְתֵּהוּ** (שמואל ב א, י), אין זר אתנו לפי דעתי.

^{מא} **פִּעֵלֵל**, כצ"ל. ועיין מ"ש החכם המבאר למאזנים בסימן שמ"ה שם.

^{מב} זהו רבי מנחם בן סרוק ספרדי, ומנה אותו החכם ז"ל בפתיחה לספרו מאזנים בתוך זקני לשון הקודש.

⁺ במקור היה כתוב **לְמִשְׁפָּטִי**. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^{מג} כי היר"ד שהיא מאותיות אית"ן לעתיד היא תמורת ה"א: הודעתי שהוא עבר. ועיין במאזנים דף נ"ג ע"א.

^{מד} ויהי, כצ"ל. היה כתוב **ותהי ותקנתי את הטעות** [י.י.]

^{מה} יעקוב, כצ"ל, מלא וי"ו וכן נמסר במסורה. במקור **יעקב חסר** וי"ו ותקנתי לפי הנכון [י.י.]

^{מו} ראה בפירושו שם.

^{מז} שבות אהלי יעקב.

^{מח} בגלות.

^{מט} ולא ישיב אותם מהגלות.

^נ והיפך המכוון האמיתי, שהוא על שיבת ישראל מהגלות.

^{נא} כי נחי עי"ן וי"ו כפולי למ"ד הפעל בבנין הכבד, כמו: **קִזְמִמוּ**, דומים הם לגזרת הכפולים האמיתיים בבנין זה, כמו: **סִזְבְּבוּ**.

שער הבניינים

הקל והכבדים והנוספים. המדקדקים אמרו כי **פָּעַל** משקל קל, כמו **שָׁמַר** **זָמַר** **שָׁאָג** **אָחַז** **יָצָא** **קָם** **עָשָׂה** **בָּרָא** **נָפַל** **גָּזַז**, בעבור שיפול הנוח הנעלם שהוא אחר שי"ן שמר בעתידים, **אָשְׁמֹר** **יִשְׁמֹר** **נִשְׁמֹר** **תִּשְׁמֹר**, או **אָשְׁלַח** מבעלי הגרון, גם כן בסמוכים **שְׁמַרְתִּיךָ** **שְׁמַרְתָּו** **שְׁמַרְתִּי**, והצווי **שָׁמֹר** **שְׁמְרוּ** **שְׁמְרֵי** **שְׁמֹרְנָה**. והנה בבנין הפעיל הה"א נוסף,^א כמו **הַשְׁלִיךְ** **הַשְׁלִיכוּ** **הַשְׁלַכְתִּי** **הַשְׁלַכְתָּו**, ואמרו כי היה ראוי להיות **אֶשְׁלִיךְ** **אֶשְׁלִיכוּ** **אֶשְׁלַכְתִּי**, שלם,^ב כמו **עָלֶיךָ** **עָלֶיךָ** **עָלֶיךָ** **עָלֶיךָ** (תהלים מה, יח), ו**מְשִׁירִי** **אֶהְיֶה** (תהלים כח, ז), **יְהוֹשִׁיעַ**, והצווי **הַשְׁלִיךְ** **הַשְׁלִיכוּ** **הַשְׁלַכְתִּי** **הַשְׁלַכְתָּו**, **הַשְׁלִיכְהוּ** **אֶרְצָה** (שמות ד, ג), והפועל בתוספת מ"ם כמו **מְשַׁלֵּךְ**, והפעול **מְשַׁלֵּךְ**, לא כן הבנין הקל כי הוא פועל ופעול,^ג והנה נקרא זה הבנין הכבד הנוסף. והבנין הכבד הדגוש הוא כמו **שֶׁבַר דְּבַר**, והנה הדגש לעולם לא יסור גם בעתידים **אֶדְבֵר**, **יְדְבֵר** ובצווי **דְּבַר דְּבַרִּי**, ובפעול גם הוא בתוספת מ"ם **מְדְבֵר**, **הֵם הַמְדְּבָרִים** (שמות ו, כז), והפעול כן, נְכַבְּדוּת **מְדְבֵר** **בְּךָ** (תהלים פז, ג). ואלה השלשה הבנינים הם עיקרים לכל הלשון ולכל הפועלים שהם שלישיים והם הרבים, כי השניים מעטים הם, גם הרביעיים ^דמעטים המעטים בעבור היותם כבדים על הלשון, והנה כל השניים הנמצאים בלשון המקרא ואשר אינם נמצאים יגיעו תס"ב, רק השלישיים הם יותר מתשעת אלפים,^ה גם בשניים הכפולים בסוף הם כבדים בעבור האות הנוסף **אֶשׁוּבָב** **יִשׁוּבָב**, גם כן לשון פועל גם בתוספת מ"ם וכן הפעול,^ו כאשר אפרש במקומו. והנה בנין **נִפְעַל** גם הוא נוסף בעבור הנו"ן שהוא לעולם בפעלים העוברים, והדגש הקבוע בעתידים בפ"א הפועל לחסרון נו"ן **אֶשְׁמַר** **יִשְׁמַר**. והנה בנין התפעל גם הוא נוסף תי"ו בכל עבר ועתיד, ופועל^ז גם יהיה בו מ"ם נוסף כמ"ם **הַמְתַּקְדְּשִׁים** **וְהַמְטַהֲרִים** (ישעיהו סו, יז), ודגשות הטי"ת להתבלע תי"ו התפעל בו.^ח והנה אין בנין קל רק **פָּעַל** לבדו.

^א נוסף לסימן הבנין.

^ב בה"א הבנין.

^ג ר"ל: בבנין הקל, אשר גם בו בינוני פועל ופעול, לא יבואו בתוספת מ"ם כמו בבנין פָּעַל והפעיל, כי אם בלא מ"ם, כמו: פוקד, פקוד.

^ד ראה במאזניים דף מ' ע"ב, ומ"ש שם החכם המבאר בסימן ש"ל.

^ה כמו: **מְשׁוּבָב** **מְשׁוּבָב**.

^ו בינוני פועל.

^ז והראוי: ומתטהרים.

שער בנין פֿעל

משפט אנשי הדקדוק לקרוא הפעלים שאין בהם אות מאותיות הגרון או מהנחים והם אהו"י שלמים. והנה אדבר בתחלה בשלמים, כמו **שָׁמַר שְׁמָרו שְׁמָרָה**, לעולם פ"א הפעל קמוץ בקמץ גדול אם לא יהיו הפעלים סמוכים,^א רק עי"ן הפועל ישתנה רובו להיותו בפת"ח גדול, רק במקום אתנח וסוף פסוק יקמץ, ויש שיהיה בקמ"ץ קטן, כמו **כִּי-יָקֹץ יִצְחָק** (בראשית כז, א), **כָּאֲשֶׁר אָהָב** (בראשית כז, ט), והנה זה משקל **פֿעל**, ויש שיהיה בחול"ם והוא מעט המעט, וְלֹא-יָכֹל יוֹסֵף (בראשית מה, א), **יָגַרְתִּי יִקְשָׁתִּי**. והנה העתיד בכל אלה הדרכים ישתנה, כי מן **שָׁלַח יִשְׁלַח, וַיֵּאָהָב יִצְחָק** (בראשית כה, כח), וְלֹא יוֹכֵל (שמות י, ה), ויאמר רבי יהודה המדקדק כי היה ראוי להיותו על משקל **יאמר**,^ב רק החליפו החול"ם בשור"ק שלא תתערב המלה עם **יאכל** מגזרת אכילה, ויפה אמר, רק בסמיכות בפעלים שעברו יעמדו בעלי קמוצי העי"ן,^ג **אָהָבְנִי, וְאֵדָנִי שְׂכַחְנִי** (ישעיהו מט, יד),^ד והעתיד מזה הבנין בשלמים על משקל **יפֿעול**, **ישְׁמור יִזְכּור**, ויאמר רבי משה הכהן ז"ל כי היה ראוי להיותו **יאמור** על משקל **יפֿעול**, רק כאשר העלימו אל"ף **אמר** לא יכלו להעלימו בחיר"ק, שלא יתערבו בעלי האל"ף בתחלה בבעלי היר"ד, שהם **איָרָא נִירָא**, והנה הוצרכו להחליפו בוא"ו נעלם,^ה ומשפטו להעלם עם חול"ם,^ו והנה היה **יאמור**,^ז וכבד על הלשון, על כן פתחו עי"ן הפועל. ואם היה עי"ן הפועל או למ"ד הפועל אחד מאותיות הגרון, יבא על משקל **יפֿעל**, **ידָאג ישָׂאג יִשְׁלַח ישְׁמע**, וכן בכל הסמיכות ישתנו כל אחד לפי דרכו בלא סמיכה, אף על פי שמצאנו **וַיִּנָּהֶם עָלָיו** (ישעיהו ה, ל),^ח אין לסמוך על זרים, ג"כ מצאנו **וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְכַּב**, גם הם כמו זרות,^ט ואם היה פ"א הפועל אחד מאותיות הגרון שהם הח"ע, יבא האל"ף בפת"ח קטן כמנהגו עם השלמים, כמו **טָרַם אָעֲנָה אֲנִי שִׁגְגָּה** (תהלים קיט, טז), ופעמים יפתח בפת"ח גדול, **אָעֲנָה אֲפ־אֲנִי חִלְקִי** (איוב לב, יז), **וְאֶחָדָלָהּ מֶה־מִּנִּי יִהְיֶה** (איוב טז, ו), ואותיות ינ"ת גם יבואו רובם בפת"ח גדול, **יַעֲנָה נַעֲנָה תַעֲנָה נַעֲרֹדָה**, גם יאמר **אֲשֶׁר־י הִגְבֵּר יִחְסֶה־בּוֹ** (תהלים לד, ט) בפת"ח קטן, וְתַחַת־כַּנְפָּיו תַּחֲסֶה (תהלים צא, ד). ואם היה פ"א הפועל אל"ף יבא העתיד על ב' דרכים, האחד כמו השלם, **אֲאֵלֶף יֵאֵלֶף נֵאֵלֶף, תֵּאֵלֶף אֲרַחֲתּוֹ** (משלי כב, כה), כי אחר שמצאנו אחד מהעתידים לבא על מנהג הלשון לא על דרך נכרי נלמוד ממנו על כל חביריו, והדרך השני, כמו **אֲמַר אֶל־אֱלֹהִים** (איוב י, ב), **וְאֵכֹל פִּתִּי לִבְדִּי** (איוב לא, יז),^י **וְאֵהָב אֶת־יַעֲקֹב** (מלאכי א, ב), ונמצא על דרך הראשון רק הוא חסר אל"ף, אֲנִי אֶהָבִי אָהָב (משלי ח, יז),^{יא} ועם קמ"ץ קטן בעי"ן הפועל ותחת **כִּי־א**^{יב} האל"ף^{יג} וא"ו נעלם עם חול"ם, **וְאֵחָזוּ בְּפִלְגֶשֶׁת** (שופטים כ, ו), ולא יקרה זה המקרה כ"א עם האל"ף לבדו בעבור התחברות שני אלפ"ן,^{יד} כי עם חביריו^{טו} הנו

^א בכינויים, כי אז פ"א הפעל בשוא, כמו: **שְׁמָרו** ודומיו.

^ב כי שרשו: יכל, ונחלפה יר"ד השרש בוא"ו, וא"כ ראוי: **יוֹכֵל** בחולם, כמנהג בכל מקום בהתחלף יר"ד השרש בוא"ו כמו: **אוליד** וכדומה, חוץ מהבנינים הפעולים, כמו: **יִלְד, יולד** ודומיהם. ד"א.

^ג מוסב למעלה על העבר, והטעם שבמשקל **פֿעל** ישתנה פתח עי"ן הפעל לקמ"ץ בכינויים, כמו **פֿקדני מן פֿקד** ודומיו, אבל במשקל **פֿעל** תעמוד עי"ן הפעל בקמ"ץ קטן (בציר"י), כאשר מבאר והולך.

^ד **שְׂכַחְנִי**, כצ"ל במקמץ בעבור שהוא בסוף פסוק, וכ"כ הרד"ק ז"ל בפירוש במכלולו דף ל' ע"א. במקור הופיע **שְׂכַחְנִי**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^ה ר"ל: להניח האלף בחול"ם, כאילו היא וי"ו נעלם.

^ו משפט המ"ם להנכד בחול"ם, שאחריו וי"ו נעלם.

^ז עי"ן הפעל בחול"ם על משקל **יפֿעול**.

^ח שעי"ן הפועל בחול"ם אף שהיא גרונית.

^ט כי הרוב עי"ן הפועל בחולם. ואמרו המדקדקים כי רק הפעלים העומדים יבאו בפת"ח עי"ן הפעל כמו: **יִרְכַּב יִגְדֵל** ודומיהם.

^י **וְאֶחָדָלָהּ**, כצ"ל. במקור הופיע **וְאֶחָדָלָהּ**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{יא} **וְאֵכֹל פִּתִּי לִבְדִּי** (שם לא, יז), כצ"ל. במקור הופיע **וְאֵכֹל** (שם לה). תקנתי כתיב ומראה מקום לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{יב} **וְאֵהָב**, כצ"ל. במקור הופיע **וְאֵהָב**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{יג} והראוי: **אָהָב** בפתח, על דרך **תֵּאֵלֶף**, ובא קמוץ בעבור שהוא באתנח. תוקן מראה המקום (היה משלי ח, טז). המקום היחיד

שמצאתי את מלת תֵּאֵלֶף הוא במשלי (כב, כה) פֿון־תֵּאֵלֶף אֲרַחֲתּוֹ וְלִקְחָתָּ מִזֶּקֶשׁ לְנַפְשְׁךָ: [י.י.]

^{יד} אל"ף השרש.

^{טו} אל"ף אית"ן ואל"ף השרש.

עם אותיות ינ"ת.

בשלמים פעמים, כמו **יֵאָחֹז וַאֲחֹזִי**, **יֵאָמֵר וַאֲמֵר**. ודע כי כל פועל עבר בהכנס עליו וא"ו, יש פעמים שהוא וא"ו הדבק **טז** וישאר **יז** כאשר היה, כמו מִי־פֶעַל וְעָשָׂה (ישעיהו מא, ד), והרבים **יח** ששייבהו הוא"ו לעתיד, **יט** כמו וְעָשָׂה בְּצִלָּאֵל וְאֶהְיֶיבָא (שמות לו, א), וכן הנקבה וְעָשָׂה, או לשון רבים וְעָשׂוּ אֲרֹן (שמות כה, י), וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם (שמות יד, יח), על כן אמר רבי יהודה המדקדק, כי וידעו מצרים פועל עבר והי"ד שורש השי"ן **כ** וְשָׁמְרוּ דִּרְדָּךְ יי (בראשית יח, יט), והוא"ו השיבו להיותו עתיד במשפט, וַיִּדְעוּ בקמ"ץ קטן תחת הי"ד גם כן לעתיד, רק הי"ד הוא סימן העתיד כיו"ד וַיִּשְׁמְרוּ, כי הנח הנעלם שהוא אחרי הי"ד העתיד **כא** הוא תחת יו"ד השורש, ויפה אמר. והנה כל עתיד שיכנס עליו וא"ו פתוח הנו עבר, **כב** כמו וַיִּשְׁמָע יְהוָה (שמות יח, א), וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ (תהלים קו, מה), וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא (בראשית כז, מב), וַיַּעֲבֹר אֶת מִעְבַּר יִבְקָ: וַיִּקְחֻם וַיַּעֲבֹרֻם (בראשית לב, כג, כד), וַתִּפְגְּוּ וַתַּעֲלֹוּ ההרהר, **כג** ועם בעלי האל"ף בתחלה וַאֲמֵר עַד־מָתִי (ישעיהו ו, יא), וַאֲחֹז בְּפִילִגְשִׁי (שופטים כ, ו), ועם יו"ד וַיֵּאמֶר יי (בראשית ב, יח), וכמוהו וַיֹּחֶר מִן־הַמוֹעֵד אֲשֶׁר יַעֲדוּ (שמואל ב, ה), וַיִּסֹּף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בַּחֹר בִּישְׂרָאֵל (שמואל ב, ו, א), כי הוא מגזרת אָסַף, רק אם תסור הוא"ו **כד** לא יתנועע עי"ן הפועל כי אם בפת"ח גדול, כן מצאנוהו בכל המקרא, וַאֲמֵר־נָא יִשְׂרָאֵל (תהלים קיח, ב), רק אֲמַרְיָה תֹאמֶר (משלי א, כא), **כה** שהוא סוף פסוק. **כו** ודע כי בעתיד בכל הבנינים פעמים שיוסיפו ה"א באחרונה, אֲשַׁמְעָה מֶה־יִדְבֹּר (תהלים פה, ט), אֲשַׁמְרָה דִּרְכִי (תהלים לט, ב), ואם היה באתנח או סוף פסוק אמרו אֲשַׁמְעָה בקמצות עי"ן הפועל והמלה מלעיל, כמו גָּזוּ אֱלִיף אֲשַׁמְרָה (תהלים נט, י), **כז** וכן משפט חביריו, רק לא מצאנו במקרא עם יו"ד העתיד ה"א נוסף באחרונה, רק יִמְהַר | יְחִישָׁה (ישעיהו ה, יט), ומלת יִשְׁתַּחֲוֶה, וכן עם תי"ו תִּעֲפָה בְּפֶקֶר תִּהְיֶה (איוב יא, ז), תִּתְחַרְרָה אֶת־הַסּוּסִים (ירמיהו יב, ה), וכבר הזכרתי **כח** שהמדקדקים אומרים שהוא משקל הרביעיים. ובעלי הי"ד בראשונה כמו השלמים, **כח** יִדַע, וְלֹא יֵרָא אֱלֹהִים (דברים כה, יח), יֵצֵא, יֵצְאָה בִי (רות א, יג), וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ (ישעיהו סו, כד), והעתידים על שני דרכים, האחד אֲרַד או אֲדַע בעבור אות הגרון, יֵרַד יֵרְדוּ תֵרַד בקמצות הרי"ש, או תֵרַד בפתחות הרי"ש, נֵרַד תֵרַד, ובתוספת ה"א אֲרַדְהָנָא וְאֲרַאָה (בראשית יח, כא), נֵרַדְהָ וְנִשְׁבְּרָה לָךְ אֲכָל (בראשית מג, ד), והנה הנח הנעלם שהוא אחרי העתיד **כט** הוא תחת יו"ד השורש, ויש ששימום דג"ש תחתיו ויבלעו הי"ד בעי"ן, כמו כִּי אֶצְקֶ֫ל מִיָּם (ישעיהו מד, ג), בְּטָרִם אֶצְרָךְ בְּבִטָן (ירמיהו א, ה), על כן טעה המפרש שהוציאו מגזרת אֶצַר, ואמר שהוא חסר אל"ף כחסרון אל"ף ממלת וְאֲרוֹתִי אֶת־בְּרֻכּוֹתֵיכֶם (מלאכי ב, ב), **לא** והנה טעה כהתעות שכור בקיאו, כי לא יתכן להיות שנים סמוכים **לב** בראש ובסוף כי האחד יספיק, כי לא נמצא אֶפְעַלְתִּי, רק וְאֲרוֹתִי הוא כמו וְבִקְתִי (ירמיהו יט, ז), וְגִנּוּתִי עַל־הַעִיר הַזֹּאת (ישעיהו לו, לה), והוא"ו השיבו לעתיד כמשפט כל הפעלים, ויאמר רבי משה הכהן ז"ל כי יש פעלים בבעלי האל"ף שהם דומים לבעלי הי"ד, כמו וְהִאֲדָמָה לֹא תִשֵּׁם (בראשית מז, יט), כי הנה הנעלם שהוא אחרי התי"ו הוא תחת אל"ף השורש, **לג** וכמוהו אֶל־תִּתֵּן כְּבִדִּי (בראשית מט, ו), **לד** ויפה דקדק, והדרך השני בבעלי הי"ד, בהכתבו ואם איננו נראה, **לה**

טז וי"ו החיבור.

יז עבר.

יח ר"ל: הרוב.

יט והוא וי"ו ההיפוך.

כ כשי"ן, כצ"ל.

כא במלת וַיִּדְעוּ.

כב והי"ו הוא וי"ו ההיפוך מעתיד לעבר.

כג לא נמצא כן בכל המקרא, רק: וַיִּפְגְּוּ וַיַּעֲלֹוּ הִתְרָה (דברים א, כד), ואולי כיון החכם ז"ל על הפסוק: וַתִּזְדוּ וַתַּעֲלֹוּ הִתְרָה (שם א, מג).

כד ר"ל: אם יבוא בלא וי"ו ההיפוך.

כה תֹאמֶר, כצ"ל. במקור הופיע תֹאמֶר. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

כו בא בציר"י בעבור ההפסק, וכ"כ במכלול דף צ"ד ע"ב.

כז לעיל דף ז' ע"ב.

כח בעבר ובבינוני.

כט אחרי אינ"ת, אותיות העתיד.

ל אֶצְקֶ, כצ"ל. במקור הופיע אֶצֹק. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

לא ברכותיכם, כצ"ל. במקור הופיע ברכותיהם. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

לב כינויי הגוף.

לג כי שרשו: אשם, כמו תאשם שומרון.

לד שרשו: אחד.

אִירָא יִירָא נִירָא תִירָא, כִּי לֹא יִירֶשׁ (בראשית כא, י), ויש בבעלי האל"ף כמוהו וְהִבְמָזוֹת תִּישָׁמְנָה (יחזקאל ו, ו), שהוא מגזרת תִּישָׁמְנָה שְׁמִינִי (הושע יד, א), ולא מצאנו פועל עבר חסר יו"ד, כי אם וְהִיזִם רַד מֶאֱד (שופטים יט, יא),^{לו} ויתכן היותו מהשניים, כי יש פעלים שהם שני שרשים, כמו יָעַץ, עֲצוֹ^{לז} עֲצָה (ישעיהו ח, י), והטעם אחר, ל"כ יודו כל אנשי הדקדוק. ובעלי הנו"ן בראשונה בפועל שעבר כמו השלמים נִדְר נִפְל נִטֵּע, רק מלת וְאֵיבִי תִתֵּה^{לט} לִי עֲרָף (שמואל ב כב, מא), ויאמר רבי חסדאי הלוי ז"ל^מ כי וִיקַח שרשו נָקַח, כי לא מצאנו למ"ד מבולע, ועל דעת המדקדקים שהוא לָקַח, רק היא^{מא} זרה כי אין אחרת זולתה רק מגזרת לקיחה, והעתיד מבעלי הנו"ן על שני דרכים, האחד שיבליע הנו"ן בעי"ן הפועל והם הרב אָפּוֹל, ובמוכרת^{מב} עם תוספת ה"א, וּבִיד־אֲדָם אֶל־אֶפְלָה (שמואל ב כד, יד), יפּוֹל, יפּלוֹ מִמַּעְצוֹתֵיהֶם (תהלים ה, יא), נָבַל תִּבָּל (שמות יח, יח), לֹא־תִקֶּם וְלֹא־תִטֹּר (ויקרא יט, יח), והדרך האחרת והוא האמת^{מג} בהראות הנו"ן, עֲצִיבֵיכֶם תִּנְגְּשׁוּ (ישעיהו נח, ג), כִּהְנַדִּף עֲשֵׂן תִנְדֹּף (תהלים סח, ג), והנה בעלי הנונו"ן אם יכנס וא"ו פתוח על העתידים הנו כשלמים, וְאָפּוֹל, וְיִפְלוּ שְׂבַעֲתָם (שמואל ב כא, ט), ולא כן בבעלי היר"ד כי העתיד הוא מלרע, אֲרֹד יִרְד נִרְד פִּרְד, ואות העתיד גם עי"ן הפועל קמוצים בקמ"ץ קטן, ובהכנס הוא"ו על האל"ף יעמוד כאשר היה,^{מד} וְאֲרֹד מִן־הָהָר (דברים י, ה), רק עם היר"ד וחביריו הנשארים^{מה} תהיה המלה מלעיל, והנה צריך להיות תחת עי"ן הפועל פת"ח קטן בעבור שהוא על נח נראה בלא המתנה,^{מו} וְיִרְד מִזֶּה (שמות יט, יד), וְנָשַׁב בְּמִצְרַיִם (במדבר כ, טו), וְתָשַׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ (בראשית מט, כד), ובעבור זה ישוב פת"ח גדול באתנח או בסוף פסוק,^{מז} וַיֵּט שְׁמַיִם וַיִּרְד (שמואל ב כב, י). ובעלי האל"ף באחרונה בפעלים שעברו, מִצָּא קָרָא כמו השלמים, והעתידים אֲמָצָא אֲקָרָא, על דרך אֲשַׁמֵּע אֲשַׁמְעָה, רק האל"ף נעלם בעבור סוף המלה, כאשר לא יהיה בסוף יִרְאָה,^{מח} אֲמָצָאנוּ, אֲזִי יִקְרָאנוּ (משלי א, כח), ובא מלת ^{צ"ב ע"ב} וְאֲקָרָא לָךְ (שמואל א כח, טו) בדרך הפעלים הרביעיים,^{מט} או היא זרה. ובעלי הה"א באחרונה עֲשָׂה בְנָה קִנָּה בהכתב הה"א והוא נעלם, ואם יסמכו יסור הה"א, הוּא עֲשֵׂךְ (דברים לב, ו), הוּא־עֲשֵׂנוּ (תהלים ק, ג), וכן בלשון רבים אורבות כי הם שוים עֲשׂוּ, טָווּ אֶת־הָעֵצִים (שמות לה, כה), ולשון נקבה יחידה בהתחלף הה"א עם תי"ו, עֲשֵׂתָה בְּנִתָּה, ובחסרון הה"א וְעֲשֵׂתָ אֶת־הַתְּבוּאָה (ויקרא כה, כא), ויש פעמים שישימו יו"ד תחת הה"א, חֲסִיָּה נִפְשִׁי (תהלים כז, ב), וכן עשו בלשון רבים צוֹר חֲסִיּוֹ בּוֹ (דברים לב, לז), רק המלה לעולם היא מלעיל, שלא תבוא על דרך שהי"ד הוא שורש,^נ אף על פי שאמר ר"מ הכהן ז"ל כי שרשו יו"ד באחרונה איננו נכון בעיני, וראיתו עֲשִׂיתִי בְּנִיתִי איננה גמורה כי אותיות אהר"י יתחלפו, ואילו היה כן^{נא} למה אמרו עֲשֵׂתָה,^{נב} ובמוכרת^{נג} אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־עֲשֵׂתָה (אסתר ה, יב), ואם הוא עם טרחא.^{נד} והעתידים אֲבָנָה תִבְנָה יִבְנָה נִבְנָה, ויפתח הוא"ו וישוב עבר וְאֲבָנָה^{נה} וכן חביריו,

^{לה} איננו נרגש במבטא.

^{לו} שמשפטו: יִרְד.

^{לז} והנה עוצו מהשניים הנראים, כ"כ בפירושו שם.

^{לח} אחד, כצ"ל, ור"ל: הכוונה אחת.

^{לט} שנחסרה נו"ן השרש בעבר.

^מ ובמאזנים דף ל"ב ע"א כתב זאת בשם: רבי יונה בן חסדאי נ"ע.

^{מא} מלת ויקח.

^{מב} בסוף פסוק.

^{מג} הדרך הישר, בלי חסרון אות.

^{מד} מלרע.

^{מה} נו"ן ותי"ו אינ"ת.

^{מו} בלא נגינה, (עיין מה שכתבתי למעלה דף ד' ע"א סימן ח') (עמ' 12), ולכן עי"ן הפעל בסג"ל תמורת הציר"י, כי לא יתכן לבוא נח

נראה אחר תנועה גדולה בלי נגינה.

^{מז} כי הסג"ל נהפך לפת"ח, ועיין לעיל דף ב' ע"ב. (עמ' 10)

^{מח} יראה, כצ"ל, ור"ל: אם לא יהיה האל"ף בסוף המלה, אז יראה ויורגש במבטא ע"י תנועה, כמו: אמצאנו ודומיו.

^{מט} על דרך תִּתְחַרְה (ירמיהו יב, ה). הבט למעלה דף ז' ע"ב. (עמ' 19).

^נ ר"ל היר"ד במלות: חסיה חסיו, איננה שורש בעצמה, רק היא תחת ה"א למ"ד הפעל, כי השורש: חסה.

^{נא} שמלות עשיתי ודומיהם שורשן יו"ד באחרונה.

^{נב} כי לא מצאנו שתתחלף יו"ד בתי"ו, רק ה"א בתי"ו כנודע, ולכן התחלפה ה"א עשה בתי"ו, כמנהג.

^{נג} בהפסק מאמר.

^{נד} ר"ל, שמלת עֲשֵׂתָה בקמ"ץ עי"ן הפעל מפני ההפסק, אף שהיא מוטעמת בטרחא (בטפחא), שאיננו מפסיק גדול. ועיין למעלה דף ט' ע"א. (עמ' 20)

והנה בעבור שהיא הה"א נעלם והוא שורש, לא יתכן שיוסיפו ה"א נעלם עליו כה"א אֲשַׁמְעָה, רק יחסרונה, אֶפֶן יִפֹּן נִפְן תִּפֹּן, ועם פתחות הוא"ו בלשון עבר וּאֶפֶן וְאָרְד, ^נוּפִן פִּרְעָה (שמות ז, כג), ונפן ותפן, תחת אות העתיד קמ"ץ קטן להפריש בין זה הבנין. ^{נז}והבנין הכבד הנוסף כמו וּפִן זָנַב אֶל־זָנַב (שופטים טו, ד) <נ"ג ע"א> שהוא בפתח קטן, כי בשלם הוא בפתח קטן * כאשר אפרש עוד, ^{נח}גם ישקטו ^{נט}תנועת פ"א הפועל ויבא שו"א נח אחר שו"א נע, ^סכמו וְאֶשֶׁת וְגַם הַגְּמִלִים הַשְּׁקֵתָה (בראשית כד, מו), וְיִשָּׁת מִן־הַיָּיִן וְיִשְׁכָּר (בראשית ט, כא) בקמץ קטן, וְיִפֹּת בִּסְתֵר לְבִי (איוב לא, כז) בחיר"ק, וְנִשְׁתָּ וְתִשְׁתָּ, יֵין וְשִׁכָּר אֶל־תִּשְׁתָּ (ויקרא י, ח) גם כן תחת הת"ו קמץ קטן, ^{סא}ובאה מלה אחת על זה הדרך בבעלי ה"ר"ד רק היא עם חול"ם כי המלה מהבנין הכבד הנוסף, אֶל־תִּוְסַף ^{סב}עַל־דְּבָרָיו (משלי ל, ו), ואם היה פ"א הפועל אל"ף יבא משונה, כמו לֹא־תֵאבְּה לֹא (דברים יג, ט), אֶם־תֵּאבְּו (ישעיהו א, יט), בעבור היות בראש המלה וסופה אותיות הנוח, ^{סג}וְאֵת אֱלִית (שופטים יז, ב) ⁺כמו עֲשִׂיתָ, והעתיד יֵאֵלָה או יֵאֵלָה כמו לֹא־יֵאבְּה יֵי (דברים כט, יט), ותעו האומרים כי וְאֵנֹו הַדִּיגִים (ישעיהו יט, ח) כמו וְעֵשׂוֹ, ^{סד}ואיננו כי אם מהשניים, ^{סה}ובאה המלה ^{סו}מלרע ^{סז}כמו וְשָׁמוֹ ^{סח}אֶת־שָׁמִי (במדבר ו, כז), וְסָרוּ הַצִּפְרֹדָעִים (שמות ח, ז), ^{סט}כי המלה ^עמגזרת לֹא־אֶכְלָתִי בֹאֲנִי (דברים כו, יד), ^{עא}וְתִפְּהוּ (שמואל א כח, כד), והנה הוא"ו ^{עב}שהוא אחרי הת"ו תחת אל"ף השורש, ^{עג}וככה מקרה בעלי ה"ר"ד בתחילה והה"א באחרונה שורש, יֵרֶה בֵּים (שמות טו, ד), והעתיד אֵיֶרֶה יֵרֶה תֵיֶרֶה, על כן אמרו רבים כי וְיִצְרָם אֶבֶד חֲשֹׁבוֹן (במדבר כא, ל) ^{עד}<נ"ג ע"ב> מגזרת יֵרֶה בים ואיננו רחוק, וכן אמרו על מלת נִינִם יִחַד (תהלים עד, ח) מגזרת לֹא תִוְנוּ (ויקרא יט, לג) ואם הוא מבנין אחר, ^{עה}כמו וַיֵּיָף בְּגִדָּלוֹ (יחזקאל לא, ז), וְתִיפִי (יחזקאל טז, ג), על כן טעה האומר כי הפ"א לבדו הוא שורש רק שרשו שלש אותיות, ^{עו}ובעבור התחברות יו"ד עם יו"ד חסרוהו, וְתִיפִי ^{עז}בְּמֶאֱד מֶאֱד, על כן

^{נח}דברי החכם ז"ל בזה תמוהים מאוד בעיני, כי נראה שהוא גורס וי"ו ההיפוך עם אל"ף אית"ן בפת"ח הו"ו, כמו: וְאֵבְנָה, וכן גורס

בסמוך וּאֶפֶן וְאָרְד, וכ"כ להלן בראש ד"ה ועתה אדבר: ובעתידים עם הוא"ו הפתוח וְאֶקֹּום וְאֶשׁוּב, ובכל הספרים המדויקים הו"ו קמוץ בכל אלה, כדון וי"ו ההיפוך קודם אל"ף אית"ן, שנשתנה הפת"ח לקמ"ץ לתשלום דגש, וכ"כ הוא בעצמו למעלה דף ג' ע"א (וכמו שביארתי שם בסימן ל"ג [עמ' 10]), ולהלן בשער בנין פעל הדגוש, וצ"ע. ואולי כוונת החכם במלות ויפתח ודומיהן על הקמ"ץ, כדרך רש"י צ"ל לקרוא בכמה מקומות את הקמ"ץ בשם פת"ח, כמו שתראה בפירושו בפרשת משפטים (כב, יט), ובהבנת המקרא שם להחכם רו"ה נ"י. ^{נו}בספרינו (דברים ט, טו): וּאֶפֶן וְאָרְד, הווי"ו קמוצין.

^{נז}בנין הקל.

* ר"ל, שהעתיד מההפעיל משלמים ומנחי ל"ה בתשלומם בפת"ח אותיות אינ"ת, כמו אֶפְקִיד אֶפְנָה, ודומיהם, (ומה שנאמר פה:

בפת"ח קטן, הוא טעות הדפוס, וצ"ל: בפת"ח גדול). ד"א.

^{נח}להלן בשער בנין הפעיל במאמר: וזה הוא ההפרש וגו', ועיין עוד במאזנים דף ט' ע"ב ומ"ש שם החכם המבאר בסימן (0) [*].

^{נט}יניחו בשו"א נח.

^סשו"א נח, כן נראה להגיה, כי במלת וְאֶשֶׁת ודומיהם שני השוא"ם בסוף במלה הם נחים כנודע, וכ"כ למעלה דף ב' ע"א ובמאזנים דף ב' ע"ב ודף י"א ע"ב.

^{סא}אף שהמלה בלי וי"ו ההיפוך.

^{סב}הבט בביאור למאזנים סימן ס"ד.

^{סג}כי שרשו: אבה, מורכב מנפ"א ומנחי למ"ד ה"א.

⁺במקור היה כתוב אֱלִית. תקנתי לפי כתר ארם ונתנ"ך ברויאר [י.י].

^{סד}ויהיה שרשו: אנה מנל"ה.

^{סה}מגזרת נע"ו, ושרשו: און, שתי אותיות ונוח נעלם ביניהן.

^{סו}מלת ואנו.

^{סז}אף שמשפטו מלעיל כדון נע"ו, וראה למעלה דף ח' ע"ב, ומה שבארתי שם בסימן כ"ז. (עמ' 20).

^{סח}שהוא מלרע אף שהוא מנע"ו, וזה על דרך זר.

^{סט}ראה שם בתקון סופרים למהרש"ד ז"ל.

^עמלת ואנו.

^{עא}ראה שם בפירושו.

^{עב}הו"ו נח נסתר הנמשכת בכח המבטא מהחול"ם.

^{עג}כי שרשו: אפה.

^{עד}ע"ש בפירושו.

^{עה}כי נינם לפי דעה זאת, מבנין הקל, ומלת תונו מבנין הפעיל.

^{עו}וַיֵּיָף, כצ"ל. במקור הופיע וַיֵּיָף. תקנתי לפי נתנ"ך ברויאר ולא לפי המבאר [י.י].

^{עז}יפה, והוא מבנין הקל.

^{עח}כי הראוי בתשלומו: וְתִיפִי בפלס וְתִנְדִּלִי, ובעבור התחברות יו"ד תחת ה"א השרש וי"ד לנקבה נוכחת, חסרו האחד, והניחו יו"ד

פ"א הפעל בחיר"ק גדול, להקל על הלשון, ואמרו: וְתִיפִי.

הוא כתוב^ט להורות על שרשו^פ וכן וַיִּיף בגדלו בשני יודין, ומחלוקת בקריאתו^{פא} וככה מקרה בעלי הנר"ן בתחלה והה"א שורש באחרונה כמו נָטָה, אמרו וַיִּט שָׁמַיִם (שמואל ב כב, י) בקמ"ץ קטן, אֶל־תִּשְׁכַּח וְאֶל־תֵּט (משלי ד, ה), וַיִּז ממנו^{פב} בחיר"ק, ומצאנו בבעלי הה"א באחרונה והאל"ף עי"ן הפעל מלה זרה, פֿג והיא כמו וַיִּרָא בָּלֶק (במדבר כב, ב), וַיִּרָא וְהָנָה בְּאֵר בְּשָׂדֶה (בראשית כט, ב), והיה ראוי להיותו שלם וַיִּרָא, ועל דרך וַיִּקַּח אֶת־חִלְקֶת הַשָּׂדֶה (בראשית לג, יט)^{פד} וַיִּרָא, כמו וַיִּדָּא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ (תהלים יח, יא), או וַיִּרָא בחיר"ק, פֿה והנה אם בא על דרך וַיִּשְׁבֵּי | מִמֶּנּוּ (במדבר כא, א) יעלים האל"ף, והנה יבא וַיִּרָא, והנה יתערב עם פועל יִרָה, פֿו אמרו וַאֲרָא, פֿז והנה זאת המלה פֿח לא תמצא כי אם בעתיד יו"ד עם וא"ו, פֿט אמרו אֶל־יִרָא צֵא בְּפִלְגֹת (איוב כ, יז), והנה תתערב זאת המלה צב בפועל הקל והכבד צג כי האחד צד עומד צה והשני צו יוצא, צז והנה <י"ד ע"א> וַיִּרָא בֶּלֶק מַגִּזְרַת רָאָה מִבְּנֵי הַקֵּל, וַיִּרָא אֲתָם אֶת־בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ (מלכים ב יא, ד), זה הוא על דרך הלשון שהוא מגזרת הַרָאָה, כאלו אמר וַיִּרָאָה בפתחות היו"ד כמשפט בנין הפעיל הוא הכבד הנוסף, ואין הפרש בין שניהם בניקוד כ"א בטעם, צח וככה מקרה וַיַּעַל מִשָּׁה (שמות יט, כ) שהיה ראוי להיותו על משקל וַיִּפֹּן פרעה, רק נפתח בעבור העי"ן כמו וַיַּעַן אֲזֹב (איוב ו, א), כי לעולם העי"ן יותר נרחב מהחי"ת, כי הנה וַיִּחַן בְּגִחְל־גִּרָר (בראשית כו, יז), וַיִּחַד יִתְרוֹ (שמות יח, ט), וַיִּחַר לְמִשָּׁה (במדבר טז, טו), צט גם יש מבעלי העי"ן, וַיִּחַץ אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־אֱתָו (בראשית לב, ח), והנה וַיַּעַל משה מהבנין הקל כי הוא מן עֵלָה, וַיַּעַל פֶּרֶר וְאֵיל בְּמִזְבֵּחַ (במדבר כג, יד) פתוח היו"ד בעבור שהוא מהבנין הכבד, כי הוא בתחלה וַיַּעַלָה ובחסרון הה"א וַיַּעַל, ובעבור העי"ן נפתח, קא והנה הוא קב מן הַעֵלָה והוא פועל יוצא. קג

ט תי"ו אית"ן כתובה בחיר"ק גדול ואחריה יו"ד נח נסתר.

פ שהוא: יפה.

פא בין בן אשר ובין בן נפתלי, וראה במכלול דף קל"ח ע"א ובדברי ר"ש ו' מלך ז"ל בפירושו שם.

פב לא נמצא כזה בכל המקרא, רק: וַיִּז מִמֶּנּוּ (ויקרא ח, יא) בפת"ח היו"ד מההפעיל, אך החכם ז"ל כיוון על פסוק: וַיִּז מִדְּמָה (מלכים ב ט, לג), שהוא בחיר"ק היו"ד, והוא מהקל.

פג הבט בפירושו לספר בראשית (כט, ב).

פד בחסרון ה"א למ"ד הפעל.

פה כמו: וַיִּקַּח.

פו ר"ל: אם נאמר וַיִּרָא תתערב המלה עם מלת וַיִּר מן יִרָה בים, ע"כ נקדו ביו"ד בפת"ח: וַיִּרָא, שלא לטעות כן.

פז כמשפט, כמו: וַיִּדָּא.

פח וַיִּרָא שהוא על דרך זר כאמור.

פט ביו"ד אית"ן עם וי"ו ההיפוך. כמו: וירא.

צ בלא וי"ו ההיפוך.

צא כמשפט, כמו: תִּפֹּן ודומיו.

צב וַיִּרָא.

צג הכבד הנוסף (הפעיל), כי בקל ובהפעיל נאמר בשוה: וַיִּרָא.

צד הקל.

צה כוונתו פה במלת עומד, שהוא רק יוצא לשני.

צו ההפעיל.

צז יוצא לשלישי.

צח כוונת הענין, שזה יוצא לשני וזה יוצא לשלישי.

צט שבא יו"ד אית"ן בחיר"ק אף שפ"א הפעל גרונית.

ק פירוש, שפ"א הפעל חי"ת, ואעפ"כ נרחב אות האית"ן בפת"ח כאילו פ"א הפעל עי"ן, כמו וַיַּעַן ודומיו.

קא מוסב על ויעל משה שהוא מבנין הקל, ונפתח יו"ד אית"ן בעבור עי"ן פ"א הפעל שהיא גרונית.

קב מוסב על ויעל פר ואיל.

קג אבל ויעל משה הוא מהקל והוא פעל עומד.

ועתה אדבר על הפעלים השניים, והזכרתים פה בעבור היות דעת כל המדקדקים שהם שלישיים כי הם ישקלוהו על המשקל **פֿעל**, ואמרו שהוא קל, **קם** לשון יחיד, **קמו** מלעיל לעולם לשון רבים או רבות, **קמה** אֶלְמָתִי (בראשית לז, ז) לשון נקבה, יחידה ולעולם מלעיל, ובאו מלות זרות מלרע, כִּי־שָׁמוּ אֶתִי בַּבּוֹר (בראשית מ, טו) ואחרים, **קמתי** מלעיל וכן בתוספת הוא"ו, ^א ואם היה מלרע יהיה לעתיד, ^ב **וְקָמְתִי** עַל־בֵּית יִרְבֶּעָם (עמוס ז, ט), וככה משפט השלמים, והשתנה וְאֶכְלֶת וְשִׁבַּעְתִּי (דברים ת, י) בעבור היותו במקום אתנח, ^ג גם כן **וְנִגְבַּתִי** (משלי ל, ט), גם בעבור השתנה וְתִפְשָׁתִי שָׁם אֱלֹהֵי (שם), ובעתידים עם הוא"ו הפתוח וְאָקוּם וְאֶשׁוּב^א לעולם מלרע, ועם שאר העתידים המלה מלעיל, ^ב ^ג **וַיָּקָם, וַיֵּשֶׁב** אֲבָרָהָם אֶל־נַעֲרָיו (בראשית כב, יט), הנה הקו"ף והשי"ן חנועתם עם קמ"ץ חטוף, כי עקרו להיות חול"ם עם הקו"ף והשי"ן כאשר הם בסוף פסוק או באתנח, כמו וְהוֹאֲנִירָדָם וַיַּעַף וַיִּמָּת (שופטים ד, כא), והנה בעבור היות וַיִּמָּת יוֹסֵף (בראשית נ, כו) דבק בקריאה חטפוהו, ^ה על כן הקורא קו"ף וַיָּקָם ומ"ם וַיִּמָּת פתוחים הוא טועה, כי הנה בעבור שהיא התנועה ^ט מלעיל הנה נופל על נח נראה לא נח נעלם כלל, * ואיך יקראנו ככה' והוא קמוץ, ואם היה סוף המלה עי"ן או ח"ת יסור הקמ"ץ ויהיה פתוח האות הראשון ^א בפתח גדול, **וַיַּנֵּעַ** לָבָבָו (ישעיהו ז, ב), **וַיִּנָּח** בָּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם (שמות י, יד), והיה זה בעבור שהיה מנהג אותיות הגרון להרחיב אשר לפנייהם על כן נפתח, וכן אם היה ר"ש באחרונה, ^ב כמו וַיִּזֹּר אֶת־הַגִּזָּה (שופטים ו, לח), ^ג **וַיִּסָּר** אֶלְיָה (שופטים ד, יח), ואיננו כן וַיִּסָּר אֶת אֶפֶן מִרְכַּבְתִּי (שמות יד, כה), כי הוא מגזרת הִסִּיר, והיה ראוי להיות וַיִּסָּר בשלש נקודות תחת הסמ"ך כמו וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ (בראשית יד, טז), ^א ויש שהם על משקל וַיֵּשֶׁב אֲבָרָהָם (בראשית כב, יט), וַיִּגֵּר אֲבָרָהָם (בראשית כא, לד), וַיִּגֵּר מוֹאָב (במדבר כב, ג), ותעו האומרים כי יש הפרש ביניהם בדקדוק כאשר הם בטעם, ^ד כי ויגר מואב הוא מגזרת וַאֲשֶׁר יִגְרָתִי (איוב ג, כה), ^ט ואילו היה כן היה על משקל וַיִּרֵד אַבְרָהָם, ^ט רק הוא מהשניים כמו גִּזְרוּ לָכֶם (איוב יט, כט), הלא תראה כי כמוהו גִּזְרָה בְּאֶרֶץ הָאֵת (בראשית כו, ג), והנה הם שורש אחד ובשני טעמים, ובלשון רבים לעתיד ישובו אלה כמשפטים, ובעתיד היחיד במקום מוכרת, ^א **יָקוּמוּ יֵשׁוּבוּ וַיָּקוּמוּ וַיֵּשׁוּבוּ** וכן כולם, ואין מלה זרה בכל המקרא. ובבעלי הכפל גִּזָּז שָׁלַל, וְשָׁלַל (יחזקאל כט, יט), שָׁלַל רָב (תהלים קיט, קסב), הראשון פתוח הלמ"ד כמשפט כל פועל עבר, ^א ^ב והשני קמוץ כמשפט כל השמות כמו זָהָב עָשָׂן וחביריהם, ולשון רבים גִּזְזוּ סָכְכוּ, ופעם יחסרו האות האחת וידגישו הנשאר ויבאו על שני דרכים, האחד מלעיל כמו דָּלוּ מֶאֱנֹשׁ נָעוּ (איוב כח, ד), והשני מלרע רָכוּ דְּבָרָיו מִשְׁמָן (תהלים נה, כב), רָכוּ | מִשְׁעָרוֹת רֹאשִׁי (תהלים סט, ה), ובסוף ^א מִלֶּת דָּגְגָם וְתִירוֹשָׁם רָבוּ (תהלים ד, ח) מלעיל ולשון נקבה יחידה סָבְבָה, גם יבולע האות האחר, סָדָם וְעַמְרָה כִּי־רָבָה (בראשית יח, כ), לעולם מלעיל, כי אם היתה המלה מלרע

^א שהוא רק לחיבור.

^ב ואז הוא וי"ו ההיפוך מעבר לעתיד.

^ג שהנגינה מלעיל אף שהו"ו הוא וי"ו ההיפוך.

^ד ונשתנה פת"ח עי"ן הפעל לקמ"ץ בעבור ההפסק, ולכן באה הנגינה באותה התנועה שנשתנה בעבורה, כמשפט.

^ה הבט בביאור למאזנים בסימן רצ"ג.

^ו שדינו להיות מלרע, ובא מלעיל בעבור מלת וְנִגְבַּתִּי, שהיא מלעיל, וראה במאזנים דף ל"ו ע"ב.

^ז עיין מה שכתבתי בדיבור הקודם בסימן נ"ה.

^ח נקדוהו בקמ"ץ חטף.

^ט התנועה הראשית במלה.

^{*} הנה צריכים אנחנו לנקד בסוף המלה תנועה קטנה שהיא נופל' על נח נראה, לא תנועה גדולה, שהיא נופלת רק על נח נעלם,

בעבור שבסוף המלות האלה בא נח נראה, ולכן יהופך החולם מן וַיִּמָּת ודומיו לקמ"ץ חטוף תולדתו, אבל מאין יבוא במלות האלה פת"ח

שהיא תולדת הקמ"ץ הגדול, לא תולדות החולם? ד"א.

^א בפת"ח.

^ב מהשרש.

^ג כי גם להאות רי"ש יש לפעמים דין הרחבה, כמו אותיות הגרון.

^ד במקור הופיע ויסר את הגז. תקנת ל-ויזר לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י].

^ה שהוא מההפעיל.

^ו בכוונת הענין.

^ז ויהי' שרשו: יגר, מנחי פ"י.

^ט פסוק זה איננו במקרא, וצ"ל: וַיִּרֵד אֲבָרָם (בראשית יב, י), ור"ל שהיה ראוי: וַיִּגֵּר.

^י בהפסק מאמר בא פ"א הפעל בחול"ם כמו וַיֵּשֶׁב (מלכים א ב, מא) ודומיו.

^{יח} בסוף הפסוק.

תהיה שם התואר, ^ט כי האחד **רַב**, **רַבִּים**, והנקבה כִּי **רַבָּה** היא (אסתר א, כ), והנה בפועל שעבר גם הוא על שני דרכים, יש שלא תסור הכפל כמו **אַפֶּף**, ויש שהוא חסר, **רַב־לִבָּבָה** (מלכים ב כב, יט), כִּי אִם-תִּסַּף (בראשית מז, יח), ולעולם פ"א הפועל פתוח בפת"ח גדול להפריש בינו ובין השניים. ^{כא} והעתידים כמו השלמים **אַסְבַּב יִסְבַּב** וכן חביריו, ובחסרון הכפל **אַסֹּב** בקמצות האל"ף, **יִסֹּב** אִתּוֹ (מלכים א ז, כג) והנה בדרך השניים **יִשֹּׁב** וְיִצְפֹּר (שופטים ז, ג), **יִקֹּם** ^{כב} לְקוֹל הַצִּפּוֹר (קהלת יב, ד), וכן בתוספת הוא"ו הפתוח להורות על פועל עבר, **וַיִּסֹּב** אֶת-אֶרֶץ אֲדוֹם (שופטים יא, יח), והנה כמו **וַיִּקֶּם** אֲבִרְהָם (בראשית כג, ז) בקריאה, **סִבְבֹּתִי** פועל עבר, ובבילוע ^{כג} **סִבְבֹּתִי** מלעיל, **דִּלְתִּי** וְלִי יְהוֹשִׁיעַ (תהלים קטז, ו) מלרע, כִּי **דִּלְוֹנוּ** מֵאֵד (תהלים עט, ח). והנה אתן לך כלל בבנין הקל בשלמים, כי כל פועל עבר שאיננו סמוך אל אחר ^{כד} לעולם הפ"א קמוץ בקמ"ץ גדול, כי כן באותיות הגרון גם בשניים גם באותיות הכפל אם באו שניהם, ^{כה} ואות העתיד בשלמים אם הוא אל"ף לעולם בפת"ח קטן, והאחרים ^{כו} בחיר"ק, ועם אותיות הגרון בפת"ח גדול או קטן, ובשניים בקמצות אות העתיד וכן בכפולים, ורבים אמרו כי **וַיִּסֹּב** וְיִצְפֹּר (שמואל ב יח, ל) מהבנין הקל, ^{כז} ולפי דעתי שהוא מבנין נפעל כאשר אפרש במקומו, ומלת **וַיִּתְּמוּ** יָמֵי בָכִי (דברים לד, ח), **וַיִּדְמֻ** לְמוֹ עֲצָתִי (איוב כט, כא) ^{כח} זרות. ^{כט} והנה אתן לך ^{כ"ה ע"ב} כלל בלשון ציווי מזה הבנין, לעולם הוא על דרך העתיד אין הפרש ביניהם, רק שיניע השו"א שהיה נח"ל בעבור היותו תחלת המלה, ^{לא} אמרו מן **יִשְׁמֹר שְׁמֹר**, ובתוספת הה"א **שְׁמֹרָה**, **זְכָרְה־לִּי** אֱלֹהֵי לְטוֹבָה (נחמיה ה, יט), ומן **יִשְׁלַח שְׁלַח**, **שְׁמַע**, ובמוכרת ^{לב} **אֲדֹנִי** | **שְׁמַעְהָ** **אֲדֹנִי** | **סִלְחָה** (דניאל ט, יט) ^{לג} ובתוספת ה"א, כי בסמוך ^{לד} הוא **שְׁמַעְהָ סִלְחָה**, **זְכָרְהִי** גֵּא (שופטים טז, כח), **שְׁמַעְנִי** אדוני, ^{לה} **רִיבָה** רִיבִי וּגְאֻלִּי (תהלים קיט, קנד) בעבור אות הגרון, ^{לו} **זְכָרְם פְּתַבְם**, **זְכָרִי שְׁמַעִי** לשון נקבה, **שְׁמַעֻ** לזכרים רבים, ובמוכרת **זְכָרוּ שְׁמַעֻ**, לנקבות רבות **שְׁמַעְנָה** נָשִׁים (ירמיהו ט, יט) לעולם מלעיל, וכן, באותיות הגרון בתחלה **עֲמֹד עֲמְדוּ עֲמֹדְנָה**, **אַהֲב־אֶשָּׁה** (הושע ג, א), **אַהֲבָה** וְתִצְרֹךְ (משלי ד, ו). ובבעלי היר"ד בחסרון יו"ד שהוא פ"א הפועל כעתידים שהם גם חסרים, אמרו מן **יָרַד יָרְדִי יָרְדוּ יָרְדָה**, בעבור אות הגרון **דַּע דְּעִי דְּעוּ דַעְנָה**, ובעתידים שהיו"ד כתוב כמו **יִירָא**, **יִירָא-אֶת־יְיָ** (משלי כד, כא), והעתיד **יִירָאוּ** אֶת־יְיָ קִדְשָׁיו (תהלים לד, י), ויאמר רבי יונה המדקדק כי העלימו האל"ף שלא תתערב המלה עם עתיד **רָאָה**, כמו **וַיִּרְאוּ** ^{לז} צִדִּיקִים (תהלים נב, ח), ויפה דקדק, ^{לח} ויש שימצא על שני דרכים הַחֵל רֶשֶׁ (דברים ב, לח), ^{לט} יָם וְדָרוֹם **יִרְשָׁה** (דברים לג, כג), **צַק** לָעַם (מלכים ב ד, מא), וגם **יִצּוֹק** בֶּם, ^מ **וַיִּצְקוּ** ^{מא} עַל־הָעֵלָה (מלכים א יח, לד),

^ט ותהיה המלה מלרע כדן שם שסופו ה"א הנקבה.

^כ שם תואר ליחיד זכר.

^{כא} כי בשניים פ"א הפעל בקמ"ץ כמו: **שָׁב** ודומיו.

^{כב} **וַיִּקֹּם**, כצ"ל. במקור הופיע **וַיִּקֹּם**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{כג} בהתבלע אות הכפל.

^{כד} ר"ל: אם איננו מחובר בכינויים.

^{כה} אם באו בדרך השלמים, כמו: גזז ודומיו.

^{כו} אותיות ינ"ת.

^{כז} ותבואנה אותיות אית"ן בקל מהכפולים בחירק, וראה במאזנים דף נ"ח ע"ב.

^{כח} **וַיִּדְמֻ** למו עצתי, כצ"ל. במקור הופיע **וַיִּדְמֻ**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{כט} שהראוי: **וַיִּתְּמוּ וַיִּדְמֻ**, בחול"ם פ"א הפעל ובדגש מ"ם למ"ד הפעל.

^ל בעתיד.

^{לא} בציווי.

^{לב} בהפסק מאמר.

^{לג} אדני **שְׁמַעְהָ** אדני **סִלְחָה**, כצ"ל. במקור הופיע ה' **שְׁמַעְהָ** ה' **סִלְחָה**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{לד} בלי הפסק מאמר.

^{לה} לא נמצא כן במקרא, רק: **שְׁמַעְנֻ** | **אֲדֹנִי** (בראשית כג, ו), ואולי כיוון החכם ז"ל על פסוק: **אֲדֹנִי שְׁמַעְנִי** (שם פסוק יא).

^{לו} מלות: **שְׁמַעְנִי גְאֻלִּי** נשתנו בעבור אות הגרון.

^{לז} **וַיִּירָאוּ**, כצ"ל. במקור הופיע **יִירָאוּ**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{לח} ובפירושו לתהלים (לד, י) כתב, וז"ל: אמר ר' משה היה ראוי להיות יראו כמו קראו, רק בא משונה בעבור שלא תתערב עם יראו צדיקים. עכ"ל. והנה לדעת ר"מ הנ"ל מלת **יִירָאוּ** היא ציווי, ולא עתיד, וכן דעת המדקדקים האחרונים, וראה במכלול לרד"ק ז"ל דף ק"ט

ע"א, וכן הוא דעת הרמ"ק (אחי הרד"ק) ז"ל בספר מהלך בספר שני שער וי"ו, וכמ"ש הרב ר' אליה בחור ז"ל בביאורו שם.

^{לט} **רֶשֶׁ**, כצ"ל. במקור הופיע **רֶשֶׁ**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^מ לא מצאתי כן במקרא, רק: **יִצַּק** בָּו (יחזקאל כד, ג).

<נ"י ע"א> ואין יִרְדְּלִי בְּגִבּוֹרִים (שופטים ה, יג) מזאת הגזרה ולא מבנין הקל.^{מב} ובבעלי הנ"ן בראשונה בחסרונם גִּשְׁתְּלָאָה (בראשית יט, ט), וְגַע אֶל־עַצְמוֹ וְאֶל־בְּשָׁרוֹ (איוב ב, ה), גִּשְׁוֹנָא אֱלִי (בראשית מה, ד), גִּשְׁוּ בַּמָּקוֹם מוֹכֶרֶת, גִּשְׁי לִנְקֵבָה, גִּשְׁי הַלֵּם (רות ב, יד), ויש עם נר"ן נִפְלִי עָלֵינוּ (הושע י, ח), אם כן יהיה האחר ^{מג}נִפְּלִי, נִפְּלִי נִפְּלִינָה ובבעלי האל"ף באחרונה מִצָּא נָא אֶת־הַחַיִּים (שמואל א כ, לו), ^{מד}קָרָא, קָרָאוּ לִי לְבַת־שֹׁבַע (מלכים א א, כח), קָרָאִי, קָרָאנָה לו, ^{מז}קָרָאוּ לוֹ^{מז} ובבעלי הה"א באחרונה עֲשֵׂה בְּנֵה קִנָּה, עֲשֵׂה בְּנֵי קִנּוּ, קִנֵּי קִנְיָנָה וכן הכל. ובשניים שוב שוּבָנוּ, ויאמר מן שוּבָנִי שׁוּבִי מִלְעִיל, עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבֹרָה (שופטים ה, יב) מלרע, עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבִיר־שִׁיר (שם) מלעיל, ^{מה}ובתוספת ה"א שׁוּבָה יְיָ רַבָּבוֹת (במדבר י, לו) מלרע, קוֹמָה | וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמּוּנָו (ירמיהו מו, טז) מלעיל, קוֹמָה | יְיָ וַיִּפְצֹץ אֶבְיִידָּה (במדבר י, לה) מלרע, קוֹמָנָה שׁוּבָנָה לִנְקֻבוֹת, כי העתידים הם תְּקוּמָנָה, תְּשׁוּבָנָה^{מו} לְקִדְמָתָן (יחזקאל טז, נח), ^{מז}אף על פי שנמצאו תְּשׁוּבָנָה (שם), וְתִבְאֲנֶנָּה (ירמיהו ט, טז), גם וְתִבְאֲנֶנָּה לְךָ (ישעיהו מז, ט), לא מצאנו כן בלשון צווי. ובכפולים סֶבֶל דְּמָה־^{מח} לְךָ דוֹדֵי (שיר השירים ב, יז), והשלם סֶבֶב, ולנקבה סֶבִי עֵיר (ישעיהו כג, טז) מלעיל, רָנִי וְשִׁמְחִי (זכריה ב, יד) מלרע, וכן לשון רבים רָנּוּ^{מט} שְׁמִים (ישעיהו מד, כג), סֶבֶב צִיּוֹן (תהלים מה, יג), ולנקבות סוּבָנָה כי העתידים תְּסוּבָנָה, אף על פי שמצאנו וְהִנֵּה תְּסוּבִינָה אֶל־מַלְאֲכֵיכֶם (בראשית לז, ז) לא יאמר סֶבִינָה.^{נא} ושם הפועל אם איננו סמוך^{נא} הוא לעולם על משקל פֿעוּל כמו <נ"י ע"ב> שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן (דברים ו, יז), וימצא ברבים^{נב} קודם הפעלים רק מעטים נמצאו אחריהם, לְמָה הִעֲבַרְתָּ^{נב} הָעֵבִיר (יהושע ז, ז), ^{נד}וּבָא וּבָא בּוֹא וְשִׁטְף וְעָבַר (דניאל יא, י), ודע כי שם הפועל הוא עיקר כל הפועלים, על כן יאמרו פעמים שם הפועל תחת פועל עבר ותחת לשון צווי, כמו זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת (שמות כ, ז), והנה טעמו קרוב כמו זכירה, ^{נה}על כן יבואו מהם על משקלים אחרים כמו בְּהִרְגָּה^{נו} הִרְגָּה (יחזקאל כו, טו), כי הוא בשם, ^{נז}והסמוכים בתנועה פ"א הפועל בשו"א לְבַלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו (דברים ח, יא), ואם בראשיתו אות^{נח} ינוח השו"א כמו לְשִׁמֹּר אֶת־בְּרִיתִי (יחזקאל יז, יד), ואע"פ שמצאנו עֲזָבוּ לְשִׁמֹּר (הושע ד, י) והוא סוף פסוק, ^{נט}איננו דבק עם הבא אחריו, ^סכי הנה נשים המפסיק פסוקים^{סא} שאיננו יודע הטעמים^{סב} חלילה חלילה, והלא כמוהו הִסְכַּלְתָּ עֲשֹׂו (בראשית לא, כח), ^{סג}לא יוכלו קוֹם, ^{סד}שהם

^{מא} וַיִּצְקוּ, כצ"ל. במקור הופיע וַיִּצְקוּ. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{מב} רק מבנין פֿעל מנל"ה, ומשפטו בתשלומי: יִרְדָּה ע"מ יְגֵלָה.

^{מג} הציווי ליחיד.

^{מד} מִצָּא נָא את החצים, כצ"ל. במקור הופיע מִצָּא את החצים. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{מז} לא נמצא כן במקרא, רק: קָרָאֵן לִי (רות א, כ).

^{מז} גם זה לא נמצא במקרא, רק: קָרָאוּ לִי (מלכים א א, לב).

^{מה} והוא על פי המסורה.

^{מו} תְּשׁוּבָנָה, כצ"ל. במקור הופיע תְּשׁוּבָנָה. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{מו} והכלל: בהסיר אותיות אית"ן מהעתיד תמיד יצא לך הציווי, כנודע.

^{מח} דמה, כצ"ל. במקור הופיע דומה. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{מט} גם הוא מלרע.

^נ דברי החכם ז"ל בזה שותרים למה שכתב בסוף ספרו מאזנים דף נ"ח ע"ב: ולרבות (הציווי) סֶבִינָה, כי לעתיד תְּסוּבִינָה, והבט מ"ש שם בביאור סימן תמ"ו, וצ"ע.

^{נא} אם איננו דבק למלה שאחריו.

^{נב} לרוב.

^{נב} הִעֲבַרְתָּ, כצ"ל, הה"א בציר"י שלא כמשפט, ועיין בפירוש הרד"ק ז"ל שם. במקור הופיע הִעֲבַרְתָּ. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{נד} הָעֵבִיר, כצ"ל. במקור הופיע הָעֵבִיר. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{נה} כי המקור יבוא לפעמים תחת שם המקרה, ויהיה זכור כמו: זכירה.

^{נו} בְּהִרְגָּה, כצ"ל. במקור הופיע בְּהִרְגָּה. תקנתי על פי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר מופיע שם בְּהִרְגָּה ולא בסג"ל כדברי המבאר [י.י].

^{נז} כשם המקרה האמור.

^{נח} מאותיות השימוש בכל"ם.

^{נט} ובאמת לרוב מלת לשמור דבקה למלה שאחר' כנודע.

^ס כדעת הגאון רב סעדיה ז"ל, שהדביק מלת לשמור לפסוק שלאחריו (שם פסוק יא), ושיעורו: את ה' עזבו לשמור זנות וגו' (כִּי־אֵתֵיִי

עֲזָבוּ לְשִׁמֹּר: "זנות) [י.י].

^{סא} מסדר נגינות הטעמים, שהפסיק מלת לשמור בסוף פסוק.

^{סב} כוונת המקרא.

סמוכים ורבים כן רק תחסר מלה, ^{סח} ועם תוספת ה"א לְקַרְבָּה אֶל־הַמִּלָּאָה (שמות לו, ב), והנה זה הה"א שבת"ו ^{סו} בסמוכים, ^{סז} בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי־יְיָ (ויקרא טז, א), ואיננו ^{סח} כמו חֲכָמָתָם כאשר אמר רבי ישועה, ^{סט} ויש על דרך אחרת שם הפועל לִשְׁכַּב אֶת־בִּתְיָעָקֵב (בראשית לד, ז), ואלה כמו זרות, כי אחר ששם הפועל הוא כאשר ^{ע"ז ע"א} איננו סמוך פֿעול בחול"ם לא פֿעל, שלא יתערב עם פועל עבר, ^ע ידענו כי היה ראוי להיות לִשְׁכַּב לִשְׁכּוֹב, והנה בסמוכים ישובו דרך אחת, כי מן זָכוֹר תאמר לְזַכְרִי ג"כ לְשִׁלְחִי. ^{עא} ועם בעלי האלף בתחלה כמו עם חביריו שהם אותיות הגרון, ואין ביניהם ובין השלמים כי אם להוסיף על השו"א פת"ח ^{עב} והנה הוא חטוף ^{עג} לְאַחֲזוֹ כמו לַעֲרוֹךְ לַעֲמֹד, וְלֹאֲכֹל לְטַפֵּחַם (בראשית מז, כד), גם יעלם האלף לְאִמָּר לְאִסּוּרִים צָאוּ (ישעיהו מט, ט). ובעלי היר"ד כאשר איננו סמוך כמו השלמים יָרַד יִרְדְּנוּ (בראשית מג, כ), אֲזִי־יָרָה יִיָּרָה (שמות יט, ג), ובסמוכים ^{עד} אמרו לְרֹדֶת לִשְׁבֹּת, רק מבעלי היר"ד הנכתב אמרו אֵינְנוּ מִנִּית לֹו לִישׁוֹן (קהלת ה, יא), לִרְאֵה מִפְּנֵי דָוִד (שמואל א יח, כט) בחסרון היר"ד. ובעלי הנר"ן בראשונה בהראות הנר"ן ולא יהיה מבולע כלל, לְנִטּוֹעַ לְנִטּוֹת, גם יש בחסרוננו לְטַעַת לְגַעַת על דרך בעלי היר"ד, ^{עז} וכן לְגַשְׁת, כי נפתחו לְטַעַת גם לְגַעַת בעבור אות הגרון, גם נמצאו שלמים עת לְנִטּוֹעַ, ^{עח} לְנִגְעַת אֵלֶיהָ (בראשית כ, ו), רק כאשר אינם סמוכים לעולם יהיה בנר"ן כמו נִגְף וְרָפָא (ישעיהו יט, כב), ודע כי יש נר"ן והיא פ"א הפועל ולא יתכן שיהיה חסר לעולם בצווי או בעתיד או בשם הפועל, כמו נָאֹף, כי תתערב המלה עם אחרות. ^{עח} ובעלי הה"א בסוף בְּנָה ^{עט} בְּנִיתִי (מלכים א ח, יג), כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה־לּוֹ כְּנַפְּיִם (משלי כג, ה), ובסמוך ^פ בהתחלף הה"א בת"ו עֲשׂוֹת סְפָרִים הִרְבָּה (קהלת יב, יב), וכן בכל הסמוכים וְיָהִי כְּרֹאֲתוֹ (שופטים יא, לה), לְרֹאֲתוֹ בְּרֹאֲתוֹ, ויאמר רבי משה המדקדק הכהן כי לא יתכן ^{ע"ז ע"ב} שימצא שם הפועל סמוך עם פועל עבר ועתיד, כמו שְׁמֹר שְׁמֵרְתִּי, בְּנֹת בְּנִיתִי, ואמת אמר, רק נמצאה מלה אחת זרה והיא הָיוֹת־אֵלֶיהָ כְּמוֹךְ (תהלים נא, כא). ובעלי האלף באחרונה כמו השלמים וכן הסמוכים, אף על פי שנמצא מִחֲטֹ חסר אלף, ^{פא} הנה כן בפועל עבר וְנָשׂוּ ^{פב} אֶת־כָּל־מִתָּתָם (יחזקאל לט, כו), כי בא על דרך בעלי הה"א באחרונה, וכן לְבִלְתִּי קְרֹאֲתוֹ לָנוּ (שופטים ח, א) ^{פג} על דרך בעלי הה"א במבטא רק במכתב כתוב באלף. ובכפולים אם

^{סג} משובש מאוד בדפוס, וצ"ל: הַסְּכֵלֶת עָשׂוּ (בראשית לא, כח). במקור הופיע הַסְּכֵלֶתִי עָשׂוּ. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{סד} לא נמצא כן בכל המקרא, רק, וְלֹא־יִכְלֹוּ קוֹם (תהלים יח, לט), ואולם שם מלת קום איננה סמוכה ולא תחסר מלה, אך החכם ז"ל כיוון על פסוק: בִּידֵי לֹא־אוּכַל קוֹם (איכה א, יד), ושם מלת קום סמוכה ותחסר מלה, וז"ל בפירושו שם: ויחסר אשר אחר ביד, גם אחר קום עמו או מפניו. עכ"ל.

^{סה} כי מלת לשמור הנזכרת סמוכה למלה חסרה, וענינו: לשמור דרכו או תורתו, וחסר הנסמך, כמ"ש בפירושו להושע (ד, י), וגם עשו סמוכה למלה חסרה, שהיא: זָה או פֶּן, כמ"ש בפירושו שם, וכן אחר מלת קום תחסר מלה, כאמור בסימן הקודם.

^{סו} שב ת"ו, כצ"ל.

^{סז} בכינויים.

^{סח} איננה שם המקרה.

^{סט} זה הוא שם חכם אחד, והחכם ז"ל הביא אותו הרבה פעמים בפירושו.

^ע שהוא ברוב ע"מ פֿעל.

^{עא} מן המקור שָׁלַח.

^{עב} פת"ח גדול או פת"ח קטן (סג"ל).

^{עג} חטף פת"ח או חטף סג"ל.

^{עד} בחיבור עם אותיות בכל"ם.

^{עה} לְרֹא, כצ"ל. במקור הופיע לְרֹא. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{עו} כמו: לְרֹדֶת ודומיו.

^{עז} פסוק זה לא מצאתי בכל המקרא, כי בקהלת (ג, ב) כתיב: עַת לְטַעַת וְעַת לַעֲקֹר נְטוּעַ, ומזה אין ראיה כלל, כי מלת נטוע פה הוא שם, אך החכם ז"ל כיוון על פסוק: לְנִטּוֹעַ שְׁמִיִּם (ישעיהו נא, טז), או על פסוק: לְבָנוֹת וְלְנִטּוֹעַ (ירמיהו א, י).

^{עח} כי אם תחסר הנר"ן, והאלף איננה מקבלת דגש, ונצטרך לומר: אֲאָף בְּצִיר"י לתשלום דגש, ותתערב המלה עם אָדַע תָּדַע, שהם מנפ"י, וגם לא יתכן לומר בציווי ובמקור: אוֹף או אוֹף בחסרון נר"ן, כי יתערב עם נע"ו וכפולים, כמו: שׁוּב סב ודומיהם.

^{עט} בְּנָה, כצ"ל. במקור הופיע בָּנוּ. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^פ למלה שאחריה.

^{פא} עיין למעלה דף א, ע"ב. (עמ' 8)

^{פב} שהראוי: וְנָשָׂא מן נשא.

^{פג} כמו גָּלוֹת מן גלה. וכן וְנָשׂוּ כמו: גָּלוּ מן גלה.

שם הפועל איננו סמוך **סבוב**, הִלּוּךְ וְטַפֵּף (ישעיהו ג, טז), ואם הוא סמוך פעם שלם כמו **לִסְבֹּב** אֶת־אֶרֶץ אֲדוֹם (במדבר כא, ד), ופעם חסר רב־לָמָּם **סָב** (דברים ב, ג), ואם תסמכנו תבלע הנר"ן ותאמר **לִסְבֵנו לִסְבֵם לִסְבֵה**, וכן דרך סברה. הפועל יחיד זכר **שׁוֹמֵר זֹכֶר**, ואם למ"ד הפועל אחת מאותיות הח"ע יפתח בקריאת האל"ף^{פד} כמשפט **שׁוֹמֵעַ**, כאשר אמרו בפועל שעבר צִעֲקוּ וַיִּי שָׁמַע (תהלים לד, יח), ורבים, **עוֹמְדִים שׁוֹמְעִים**, ובסמוך בחסרון המ"ם, אֲדֹנָיִי^{פה} **בְּסִמְכֵי נַפְשִׁי** (תהלים נד, ו), והיחידה **פּוֹעֵלָה**, הָאִמְרָה בְּלִבָּהּ (ישעיהו מז, ח), והנמצא ברוב **פועלת אומרת**, אֲשֶׁ אֵכֹלָה הִוא (דברים ד, כג), **אֵכֹלֶת יוֹשְׁבֵיהָ** (במדבר יג, לב) בסמוך ושאיננה סמוך, רק באתנח וסוף פסוק יהיה עי"ן הפועל קמוץ, וּבְחֻמָּה הִיא יוֹשֶׁבֶת (יהושע ב, טו), ובעלי הגרון בשלמים וכן בעלי הי"ד ובעלי הנר"ן, **יֹרֵד יוֹרְדִים יוֹרְדֵת יוֹרְדוֹת**, **נוֹטֵעַ נוֹטְעִים נוֹטַעַת נוֹטְעוֹת**, כמו **שׁוֹמְרוֹת**, ובסמוכים תאמר **שׁוֹמְרָתִי**, אֶל־תִּשְׁמָחִי אִבְתִּילִי לִי (מִיכָה ז, ח), **אִזְבּוֹתִי שׁוֹמְרוֹתִי**, **שׁוֹמְרֵי שׁוֹמְרָךְ**, ובמוכרת יי שְׁמֹרֶךְ (תהלים קכא, ה) בלא יו"ד, כי אם היה הי"ד כתוב יהיה לשון רבים כמשפט הלשון, **אוֹהֲבֵי אוֹהֲבוֹ אוֹהֲבֵי אוֹהֲבֵיךְ**, או **אוֹהֲבֵכָה אוֹהֲבֵכֶן אוֹהֲבֵם אוֹהֲבֵיהֶם אוֹהֲבֵיהָ אוֹהֲבֶן** או **אוֹהֲבֵיהֶן**. ובעלי הה"א באחרונה **עוֹשֶׂה בּוֹנֵה**, **קוֹנִים עוֹשִׂים בּוֹנִים**, **עוֹשֶׂה** בקמצות העי"ן הפועל לנקבה, ^{<נ"ח ע"א>} **עוֹשֶׂה עוֹשִׂי**, אִיָּה אֵלֹהֶ עוֹשִׂי (איוב לה, י), ^{פו} **עוֹשֶׂה עוֹשֶׂה עוֹשֶׂה עוֹשֶׂה** וכו'. ובעלי האל"ף **מוֹצֵא מוֹצֵאָה** או **מוֹצֵאָת**, **כְּמוֹצֵאָת**^{פז} שְׁלוֹם (שיר השירים ח, י), **מוֹצֵאִים מוֹצֵאֹת**, וְהִיָּה כָל־מֹצֵאִי (בראשית ד, יד), **מוֹצֵאִי מוֹצֵאָתִי**, דרך סברה **מוֹצֵאֹתִי**. ואין בשניים פועל, ^{פח} רק שם התואר, הַנִּגְי־שֶׁב (ירמיהו ל, יח), ולנקבה **שָׁבָה מלרע**, ^{פט} **שָׁבִים שָׁבוֹת**, **שָׁבִי שָׁבִי**, וְשָׁבִיָּה בְּצִדְקָה (ישעיהו א, כז). והכלל כי כל שם התואר לסומכו^צ הוא קשה, כמו חכם ורשע, אף על פי שמצאנו מְטַל פְּנֵי מֶתוֹ (בראשית כג, ג), קשה הוא לאמר **חֲכָמוֹ** או **רִשְׁעוֹ**, ומצאנו **חֲכָמִיו**. ובעלי הכפל כל פועל^{צא} כמו השלמים **גִּזְזוּ**, **עַל־גִּזְזֵי** צֶאֱנֹו (בראשית לח, יב), **לִפְנֵי גִזְזִיָּה נֶאֱלָמָה** (ישעיהו נג, ז), **גִּזְזִים גִּזְזָה** או **גִּזְזוֹת גִּזְזוֹת**. והפעול בבנין הקל **שָׁמַר**, **שָׁלוּחַ** בעבור אות הגרון, **שָׁמוּרָה שָׁלוּחָה שָׁמוּרִים שָׁמוּרוֹת**, **שָׁמוּרֵי שָׁמוּרִי**, **בְּרוּכִי יְיָ הֵמָּה** (ישעיהו סה, כג), וכן אם היה אות הגרון תחלת הפועל^{צב} אין בינו ובין השלמים הפרש רק שיהיה פת"ח עם השו"א, **אַחֲזִי חֲרָב** (שיר השירים ג, ח), וְיִין **עֲנוּשִׁים** (עמוס ב, ח), **יָמֵי הַחֲנֻטִּים** (בראשית ג, ג), **הַרוּגִים**. ובעלי הי"ד בתחלה **יָדוּעַ יָדוּעָה יָדוּעִים**, וְיָדָעִים לְשִׁבְטֵיכֶם (דברים א, ג), **יָדוּעוֹת**. ובעלי הנר"ן בראשונה **נָטוּעַ**, וְכַמְשֹׁמְרוֹת^{צג} **נָטוּעִים** (קהלת יב, יא), **נָטוּעָה נָטוּעוֹת** כמו בשלמים. ובעלי האל"ף בסוף אָנִי **קָרוֹא** (אסתר ה, יב), ^{צד} **בְּרֹאשׁ הַקְּרוֹאִים** (שמואל א ט, כב), **קָרוֹאָה קָרוֹאוֹת**. ובעלי ההא בסוף עם יו"ד **הַעֲשׂוֹי**, **הַעֲשׂוֹים בְּאֵמֶת וַיִּשָּׁר** (תהלים קיא, ח), **עֲשׂוּיָה**, **הַרְאִיּוֹת לְתַת־לָּהּ** (אסתר ב, ט), ונמצא בבעלי האל"ף שבא כדרך בעלי הה"א, **אֲשֶׁרִי נִשְׁוִי־פֶשַׁע** (תהלים לב, א), ובשניים **כִּי־מַלְיִם הָיוּ** (יהושע ה, ח), **סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים** (שיר השירים ז, ג), ותעו האומרים כי **סוּג לָב** (משלי יד, יד), ^{<נ"ח ע"ב>} פעול רק הוא תואר השם, ^{צה} כי הכל **סָג**^{צו} איננו פועל יוצא ואיך ימצא ממנו פעול, ^{צז} גם כן **אֱלֹקִים עָמָו** (משלי ל, לא) איננו פעול כאשר אמרו אנשי הדקדוק, רק הוא שם הפועל כמו בִּידִי לֹא־אוּכָל **קוֹם** (איכה א, יד), ודרך אחרת^{צח} לא יתכן בפירוש, ^{צט} הלא הראה כי מלת קם מהפעלים העומדים היא, והנה

^{פד} עיין למעלה דף ו"ו ע"ב ומ"ש שם בסימן ט'. (עמ' 16)

^{פה} אדני, כצ"ל. במקור הופיע ה'. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{פו} עוֹשִׂי, כצ"ל, בקמ"ץ בעבור האתנח.

^{פז} כְּמוֹצֵאָת, כצ"ל. במקור הופיע כְּמוֹצֵאָת. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{פח} בינוני פועל.

^{פט} כדן שם שסופו ה"א הנקבה, כי הבינוני דינו כשם.

^צ בכינויים.

^{צא} בינוני פועל.

^{צב} הפעול, כצ"ל.

^{צג} וְכַמְשֹׁמְרוֹת, כצ"ל. במקור הופיע במסמרות. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{צד} קָרוֹא, כצ"ל. במקור הופיע קָרָא. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{צה} ראה למעלה דף ד' ע"א ומ"ש בסימן ו"ב. (עמ' 12).

^{צו} לא נמצא כן במקרא, וצ"ל: כָּל־סָג (תהלים נג, ד).

^{צז} כי הפועל העומד פעולתו עומדת בעצמו ולא תצא לאחר.

^{צח} כדעת אנשי הדקדוק, שמלת אלקום הוא פעול.

^{צט} ר"ל: לפרש כן.

אין לה פעול כי פעלו בעצמו לא באחר. ובבעלי הכפל כמו בשלמים **בָּנוּ וְשָׁסוּ** (ישעיהו מב, פב), **בְּזוּזִים בְּזוּזִי בְּזוּזָה בְּזוּזוֹת**.

שער בנין הפעיל

הַשְׁלִיךְ הַשְּׁמִיד, הַשְּׁלִיכוֹ הַשְּׁמִידוֹ לשון רבים ולעולם מלעיל, וככה לשון נקבה **הַשְּׁלִיכָה הַשְּׁמִידָה, הַשְּׁלַכְתִּי** בסור היר"ד, **הַשְּׁלַכְנוּ הַשְּׁלַכְתִּנוּ הַשְּׁלַכְתִּיךְ** וכן הכל, ועל זה המשקל אם היה עי"ן הפועל אחד מאותיות הגרון **הֶרְחִיב, הֶרְעִים** יִי עַל־מִים (תהלים כט, ג), **הֶבְהִיל**, ואם היה פ"א הפועל, **הַעֲמִיד הַחֲלִיא הַחֲזִיק, הַאֲמִירָךְ** הַיּוֹם (דברים כו, יח), ובהכנס הוא"ו **הַעֲמִיד** פעם יעמוד ללשון עבר **הַעֲמִיד** פעם לעתיד **הַעֲמִיד** כמשפט הבנין הקל, רק הוא"ו יהיה בשו"א. והעתידים כולם בהפתח אות העתיד בין שיהיה אחרי"ן אות גרון או לא יהיה, **אֲשַׁלֵּךְ אֲעַמִּיד יִשְׁלֹךְ, או יִשְׁלַךְ** בקמ"ץ קטן, **יַעֲמִיד** או **יַעֲמִד** וכן חבריהם, ובתוספת הה"א **אֲעַמִּידָה אֲשַׁלֵּכָה** וככה חבריו ולעולם מלעיל, **וְאֲשַׁלֵּךְ** אֶת־עַפְרוֹ (דברים ט, כא), **וְיִשְׁלַךְ** אֶל־הַמַּיִם (שמות טו, כה). ובבעלי האל"ף בשלמים, **אֲאִזֵּן, רק אֲזִין** עֲדַת־בּוֹנֵי־כֶסֶם (איוב לב, יא) בא חסר אל"ף להקל על הלשון בעבור שהתחברו שני אלפ"ן. ובבעלי היר"ד בראשונה בהתחלף **הִירָד** בוא"ו נעלם בפעלים שעברו **הוֹדִיעַ הוֹשִׁיעַ, ויִרָד** בראשונה וה"א באחרונה הודה **הוֹגֵה הוֹרָה הוֹנֵה**, וכן בעתידים **אוֹדִיעַ יוֹדִיעַ**, ובתוספת ה"א **אוֹדִיעָה־נָא** (ישעיהו ה, ה) וככה חבריו, ונמצא **אֲהוֹדְנוּ** (תהלים כח, ז) בהראות ה"א הבנין, **אוֹשִׁיעַ** יִדְלֹתִי וְלִי **יְהוֹשִׁיעַ** (תהלים קטז, ו), **יְהוֹשִׁיעַ** יִי (שמואל א יז, מז), **יִירָה** **צָדֵק** (הושע י, יב), ונמצא **וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁעַ יְרָה וַיִּיר** (מלכים ב יג, יז), **יִירָה** **וַיִּירָה** **צָדֵק** (הושע י, יב), ונמצא **וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁעַ יְרָה וַיִּיר** (מלכים ב יג, יז), **יִירָה** **וַיִּירָה** **צָדֵק** (הושע י, יב), וכאשר נעלם הה"א **יִירָה** הוסר מהמכתב כאשר סר מהמבטא כי עקרו מן הוסיף, **יִירָה** **וַיִּירָה** **צָדֵק** (הושע י, יב), וכמו אל **תוֹסִיף**, ובמוכרת זכר **מִלְחָמָה** **אֶל־תוֹסִיף** (איוב מ, לב), גם הוא פתוח אע"פ שהוא סוף פסוק, **יִירָה** כי בתחלה היה אל תוסף עם פת"ח קטן כמו חבריו, **יִירָה** ויורד כנהרות מים (תהלים עח, טז) מלעיל, ויושב יוסף (בראשית מז, יא) מלרע, והוא בקמץ קטן בעבור הטעם **יִירָה** שיש אחריו נח נעלם. **יִירָה** ובבעלי הנ"ן בתחלה **הִפִּיל אֶפִּיל** בהתבלע הנ"ן וככה חבריו, **אֶסֶף** נִסְפִּיהֶם (תהלים טז, ד), ולא נמצא במקרא **יִירָה** נראה כמו **תִּנְדֹּף** בבנין הקל, רק בשם הפועל **וְלִנְפֹל** יִירָה (במדבר ה, כב). **יִירָה** ובבעלי האל"ף באחרונה **הִמְצִיא הִמְצִיאוּ, הִמְצִיאוּהוּ** כמו השלמים, והעתיד **יִמְצִיא יִמְצִיאוּ תִמְצִיאוּהוּ**, בהעלם האל"ף לנקבות שהם

^א מים, כצ"ל. במקור הופיע המים. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^ב אחת מאותיות הגרון.

^ג ראה בפירוש הרשב"ם ז"ל לפ' וארא (ח, כה), ומ"ש בביאור למאזנים סימן שפ"ב.

^ד הֶחֱלִי (ישעיהו נג, י), כצ"ל, חסר אל"ף, וכ"כ בפירוש במאזנים, דף נ' ע"ב, ועיין במכלול דף קפ"ג ע"ב.

^ה כשיחובר הו"ו לעבר.

^ו והו"ו הוא לחיבור.

^ז והו"ו להיפוך.

^ח אחריו, כצ"ל.

^ט וְאֲשַׁלֵּךְ, כן צריך להיות. במקור הופיע וְאֲשַׁלֵּךְ. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^י שרשו: ידה מגזרת המורכבים, וכן כולם.

^{יא} וַיִּירָה, כצ"ל. במקור הופיע וַיִּירָה. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר ולא לפי המבאר [י.י.]

^{יב} עיין מ"ש לעיל בשער הפעלים סימן י"ט (עמ' 90). במקור הופיע וַיֹּאמֶר יְרָה וַיִּיר. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁעַ יְרָה וַיִּיר [י.י.]

^{יג} ראה בביאור למאזנים סימן ס"ד.

^{יד} מן תוסף.

^{טו} שרשו: יסף.

^{טז} תִּסְפֵּה, כצ"ל. במקור הופיע תִּסְפֵּה. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{יז} והיה ראוי בתנועה גדולה, ולא בפת"ח שהיא תנועה קטנה.

^{יח} ונהפך הסג"ל לפת"ח בעבור ההפסק כמשפט, כמו: וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר ודומיהם.

^{יט} הנגינה.

^כ כי הנגינה מארכת את הברת האות, ותמיד יבוא אחריה נח נעלם במבטא, ולכן ש"ן ויושב, שהיא בנגינה, בציר"י שהוא תנועה גדולה.

^{כא} בבנין הפעיל.

^{כב} וְלִנְפֹל, כצ"ל. יש טעות בהערה. במקור הופיע גם וְלִנְפֹל. ותקנתי לפי תנ"ך ברויאר וְלִנְפֹל [י.י.]

לנוכח או בעד שאינם נמצאות כי גזרה אחת להן, כמו וּתְחִיין אֶת־הַיְלָדִים (שמות א, יז) שהם שניים.^כ ובעלי הה"א הרבה, כִּי הַרְבֵּה (שמואל א א, יב), הרבו, אֶרְבָּה בפתחות האל"ף וככה חביריו. ובאותיות הכפל לא מצאנוהו^{כד} שלם כמו סֵבֶב בבנין הקל, ^{כ"ט ע"ב} הַחֵל הַקֵּל^{כה} אֶרְצָה זָבֵלוֹן (ישעיהו ח, כג), אֲשֶׁר־הִחֲלוּ (אסתר ט, כג), הַחֲלָה הַחֲלוּ הַחֲלֹתִי, והיה ראוי להיותו הַחֲלֹתִי כמו הַסְבֹּתִי, וְאִתָּה הַסְבֵּת אֶת־לִבְּךָ אַחֲרָיִת (מלכים א יח, לז), רק בעבור אות הגרון שהוא החי"ת נפתח הה"א.^{כו} ובשניים הַקִּים הַשִּׁיב, הַקִּימוּ הַשִּׁיבוּ, ועם אות הגרון הַרַע לָעַם הַזֶּה (שמות ה, כג), הַרַעוּ מַאֲבֹתֶם (ירמיהו ז, כו), הַקִּימֵי הַרִימוּ הַקִּימוֹנוּ, הַשִּׁיבֵנוּ אֵלֵינוּ (בראשית מד, ח), או הַשִּׁבֵנוּ אֵלֵינוּ, הַבֵּאת או הַבִּיאוֹת, עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם (במדבר לב, יז), והעתידיים אֲשִׁיב יָשִׁיב וְשִׁיב תָּשִׁיב בקמצות אות העתיד, וכן בתוספת ה"א אֲשִׁיבָה וכן חביריו, ובתוספת הוא"ו הפתוח טרם אות העתיד להורות על פועל עבר, וַיָּקָם מִשָּׁה אֶת־הַמֶּשְׁכָּן (שמות מ, יח), ^{כז} יָשַׁת חֹשֶׁךְ | סָתְרוּ (תהלים יח, יב), ולא ימצא כן בבנין הקל בלא וא"ו וַיָּקָם אֲבָרָהָם (בראשית כג, ז),^{כח} והנכון שלא באה כן בעבור שהוא טעם^{כט} במלה שאחריה באות ראשון כמשפט הלשון על כן השתנה, ^ל יְקִימוּ יְקִימֵי יְשִׁיבֵי, יְקִימוּ יְיָ לֹא לָעַם (דברים כח, ט), מִי יְקִימוּנוּ (בראשית מט, ט), והנה כלל בבנין הפעיל הכבד שלעולם פ"א הפועל בשו"א בפעלים שעברו ובעתידים ובצווי ופועל ופועל, ואותיות העתידים פתוחים, רק זה הכלל בכל הוא חוץ מן השניים, והזכרתיים עם זה הבנין כי המדקדקים אומרים כי הַקִּים היה ראוי להיותו הַקִּיִּים על משקל הפעיל. ולשון צווי בה"א הַשִּׁלַּךְ הַשְּׁלִיכוּ הַשְּׁלִיכִי הַשְּׁלַכְנָה, הַשְּׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה (שמות ד, ג), הַעֲמֵד הַמִּצְפָּה (ישעיהו כא, ו), יֶאֱבֹרֶגֶן (איוב לט, כו), בבעלי האל"ף, וְנִאֲצַל מִן־הָרוּחַ (במדבר יא, כה), בהעלם האל"ף והיה ראוי להיותו נראה. ובעלי היו"ד בתחלה הוֹדַע הוֹדִיעֵי הוֹדַע הוֹדִיעֵי הוֹדִיעֵהוּ הוֹדִיעֵהוּ הוֹדִיעֵהוּ, ונמצא ^{כ"ט ע"א} הַיִּשָּׁר לִפְנֵי דֶרֶךְךָ (תהלים ה, ט), הַיִּצָּא אֶתְּךָ (בראשית ח, יז), ודרך אחרת בבעלי היו"ד הַטִּיב, ^{לא} הַטִּיבוּ דֶרֶכֶיכֶם (ירמיהו ז, ג),^{לב} ואיננו כמו הַטִּיבוּ אֲשֶׁר דִּבְּרוּ (דברים יח, יז), כי זה האחרון הוא מהשניים כמו הַשִּׁיבוּ הַבִּיאוּ, וזה הראשון עקרו עם היו"ד שהיא פ"א הפועל, ^{לג} וכן הַלִּילוּ, ^{לד} הַלִּיכִי^{לה} אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִנֵּקְהוּ^{לו} לִי (שמות ב, ט), ואין המלה ^{לז} שתי מלות כאשר אמר הגאון,^{לח} כי אין בכל המקרא לִיכִי סימן לשון נקבה, רק הוא לעולם לָךְ, גם ימצא כן^{לט} לשון זכר, רק לשון זכר לא

^{כג} שנים, כצ"ל, ור"ל: שמלת ותחין כתובה בפסוק הנזכר פה לנקבות נסתרות ובפסוק שלאחריו לנקבות נוכחות.
^{כד} ר"ל בנין הפעיל.

^{כה} הקל, כצ"ל. במקור הופיע הקל. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].
^{כו} במלת החילות.

^{כז} וַיָּקָם משה את המשכן, כצ"ל, והחכם אחז דרך קצרה. במקור הופיע וַיָּקָם. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].
^{כח} ר"ל: בקל לא נמצא יָקָם בלי וי"ו ההיפוך מן וַיָּקָם, כאשר מצאנו יָשַׁת בלי וי"ו ההיפוך מן וַיָּשַׁת.
^{כט} הנגינה.

^ל מוסב למעלה על מלות: ישת חושך, ופירוש: בעבור שבמלת חושך באה הנגינה מלעיל כמשפט, ומפני זה באה הנגינה במלה ישת ג"כ מלעיל, כי היא נסוג אחר מפני קירוב הטעמים, ולכן השתנה התנועה הגדולה הראויה לבוא תחת ש"ן ישת לסגול"ל שהיא ת"ק, כי לא יתכן לבוא נח נראה אחר ת"ג בלי נגינה כנודע.

^{לא} הַטִּיב, כצ"ל, ביו"ד אחרי הה"א.

^{לב} הַטִּיבוּ דרכיכם, כצ"ל. במקור הופיע הַטִּיבוּ. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{לג} הנה מדבריו אלה מוכח, כי לדעתו הַטִּיבוּ אשר דברו חסר היו"ד אחרי הה"א, ובמלת הַטִּיבוּ דרכיכם כתובה היו"ד אחרי הה"א, וכן במלת הַטִּיבוּ כֹל־אֲשֶׁר דִּבְּרוּ (דברים ה, כד) דעתו ז"ל שחסר היו"ד אחרי הה"א והמלה פעל עבר מהשניים הנראים (נחע"ו) כמש"כ בפירושו שם, וכ"כ בפירושו לשמות (ב, ט): הַטִּיבוּ כל אשר דברו כמו והם הַבִּיאוּ אליו מעלומי העי"ן, עכ"ל, ונפלא מאוד בעיני, כי בספרינו המדויקים הַטִּיבוּ כל אשר דברו וגם הַטִּיבוּ אשר דברו שניהם מלא דמלא, וכן נמסר במסורה בדברים (יח, יז), וכ"כ שם בעל מ"ש והרמ"ה ז"ל (שם ה, כה), ועיין בת"ס למהרש"ד ז"ל במקומות הנזכרים, וצ"ע.
^{לד} הַלִּילוּ (ישעיהו כג, א), כצ"ל, מלת יו"ד אחרי הה"א, כי שרשו: ילל מנחפ"י.

^{לה} הַלִּיכִי, כצ"ל, מלא דמלא. במקור הופיע הַלִּיכִי. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{לו} והינקהו, כצ"ל, ועיין שם בת"ס למהרש"ד ז"ל. במקור הופיע והינקהו. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].
^{לז} מלת היליכִי.

^{לח} רב סעדיה גאון, כי הוא ז"ל תרגם בתרגומו הערבי מלת היליכִי כמו ב' מלות, וגם אונקלוס תרגם: הא ליכִי, ויהיה הא כמו הַא־לָכֶם יָרַע (בראשית מז, כד) לשון הנה, לִיכִי לנקבה נוכחת, וע"ש בפירוש החכם ז"ל.

^{לט} מלת לָךְ.

יהיה כן כי אם באתנח או סוף פסוק, ומלות זרות כמו אֶפְעֵל | לָדָּ (איוב ז, כ),^מ רק לשון נקבה כן יהיה, לא ישתנה כאשר ישתנה לשון זכר להיות הכ"ף קמוץ בקמ"ץ גדול, וכן מלת בָּדָּ גם אֶתְדָּ גם עֲמָדָּ.^{מא} ובעלי ה"ד בתחלה וה"א באחרונה הוֹדָּה הוֹדִי, הוֹדִי לִי (תהלים לג, ב), הוֹדָּה. ובעלי הנ"ן בתחלה הִגִּישוּ הִגִּישִׁי הִגֵּשׁ^{מב} הִגִּשָּׁה, ובתוספת ה"א הִגִּישָׁה אֵלַי עוֹד (מלכים ב ד, ו). ובעלי הכפל הִסֵּב מאחריהם^{מג} הִחֵל, הִסֵּבִי עֵינַי (שיר השירים ו, ה), <ס"ב> הִסֵּבוּ הִסֵּבָה, הִסֵּבִי הִסֵּבֵנוּ, הִסֵּבִי הִסֵּבֵנוּ. ובשניים הִשָּׁב הִשִּׁבוּ הִשִּׁבִי הִשִּׁבָה, הִשִּׁבֵנוּ וְאֶשְׁוֹבָה (ירמיהו לא, יז), הִשִּׁבֵנוּ יִי | אֵלַי וְנִשְׁוֹבָה (איכה ה, כא). ושם הפועל הִקְטֵר יקטירון ביום,^{מד} רק וְהִתְחַל (יחזקאל טז, ד), וְהִפְדָּה (ויקרא יט, כ), איננו כי אם מאשר לא נקרא שם פועלו,^{מה} רק הִתְחַרְבּוּ (מלכים ב ג, כג) הוא מזה הבנין^{מו} ובקמ"ץ החי"ת בעבור היותו מהגורן, הִתְחַרַם פֶּלֶעִיר מִתָּם (דברים ג, ו), ובסמוך^{מח} הִתְחַרַם לְהִתְחַרַם בְּהִתְחַרַם, ובא חסר ה"א לְשִׁמִּיד וְלִנְפִיל. ובעלי ה"ד בתחלה הוֹשִׁיעַ לְהוֹשִׁיעַ מְהוֹשִׁיעַ, הוֹרֵד לְהוֹרִיד וככה חבריו. ועם בעלי ה"ד וה"א באחרונה הוֹדוּת לְהוֹדוּת וְלְהוֹדוּת. ובעלי הנ"ן לְהִישׁ הנ"ן מבולע, רק במלת וְלִנְפִיל.^{מט} ובעלי הה"א בסוף לְהִרְאוּת לְהִרְבּוּת, לְנַחֲתָם הִדְרָךְ (שמות יג, כא), לְמָרוֹת עֲנִי כְבוֹדוֹ (ישעיהו ג, ח). ובעלי האל"ף להמציא וככה כלם. ובכפולים לְהִחֵל, מִהִחֵל חֲרַמֶּשׁ (דברים טז, ט), והמוכרת^{נא} כן הִחֵל, ובסמוך הִחֵלֵם לְעֵשׂוֹת (בראשית יא, ו), והיה ראוי להיות הה"א בפתח, חט"ף רק נפתח בעבור החי"ת הבא אחריו, גם כן הִעִירְתָּהוּ בְצֹדֶק (ישעיהו מה, יג), הִעִידֵתִי, כי היו ראויים להיות הה"א בפת"ח חטף, גם כן בעלי הכפל הִחֲלוּת לְהִרְאוּת אֶת־עֲבָדָךְ (דברים ג, כד), ואין מלה זרה, ואפילו בה"א התימה כן יקרה כמו הִחִייתָם פֶּלֶאֱנִקְבָה (במדבר לא, טו).^{נב} ובשניים הִקֵּם יקימו,^{נז} הִשָּׁב תִּשְׁבִּי לֹו (שמואל א ו, ג), לְהִקִּים לְאֶחָיו (דברים כה, ז) וכן חביריו, <ס"א ע"א> הִשָּׁב אֶל־תַּעֲרָה (יחזקאל כא, לה), רבים אמרו שהוא שם הפועל, והנכון שהוא לשון צווי, כמו וְאִין־אִמְרָ הִשָּׁב (ישעיהו מב, כב) בעבור היותו סוף פסוק,^{נה} וכן אמרו כי הִרָב פִּבְסָנִי מְעוֹנִי (תהלים נא, ד) שם הפועל, והנכון שהוא לשון צווי כמו הִרָף מִמֶּנִּי (דברים ט, יד), ומלת כבסני שם הפועל, והיה ראוי להיות הִרָף כמו הִרְפָּה־לָהּ (מלכים ב ד, כז), בעבור שיבא העתיד מבעלי ה"א באחרונה בחסרון ה"א,^{נד} כמו וַיִּזֶן אֶת־יִשְׁשָׁכָר יְרוּשָׁלַם (דברי הימים ב כא, יא) שהוא תחת וַיִּזְנָה בפתחות ה"ד, כי הוא פועל יוצא מהבנין הכבד הנוסף, על כן שמו תחת אות העתיד פת"ח קטן, וזה הוא ההפרש, אם יאמר אֶל־תִּפְּנֶן (במדבר טז, טו), אם היה קמוץ בקמ"ץ קטן הנו מהבנין הקל,

^מ כי איננו באס"ף, והראוי: לָדָּ.

^{מא} כי לשון נקבה, בין בסמוך בין במוכרת: לָדָּ בָדָּ אֶתְדָּ עֲמָדָּ, ואין הפרש, כמו בלשון זכר.

^{מב} מהופך, והראוי: הִגֵּשׁ וגו'.

^{מג} פסוק כזה לא מצאתי בכל המקרא, רק: הִסֵּב אֶל־אֲחֵרֵיהֶם (שמואל ב ה, כג), או: הִסֵּב מִעֲלֵיהֶם (דברי הימים א יד, יד).

^{מו} הִשִּׁבֵנוּ, כצ"ל. במקור הופיע הִשִּׁבֵנוּ. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{מד} משובש מאוד בדפוס, כי פסוק כזה לא מצאתי בכל ספרי תנ"ך, רק: קִטֵּר יִקְטִירוּן פִּיּוֹם (שמואל א ב, טז), וזה אין לו שייכות לדברי החכם פה, כי קִטֵּר הוא שם הפועל מבנין פֶּעַל ולא מבנין הפעיל, ולכן נראה להגיה, וכצ"ל: ושם הפועל הִקְטֵר, ומלות: יקטירון ביום, אך למותר הנה, ואין כאן מקומו.

^{מה} מבנין הִפְעֵל, וגם הרד"ק במכלולו דף ע"ב ע"ב, והרמ"ק במהלך ספר שני שער ח' קראו לבנין הפעל: שלא נזכר שם פועלו.

^{מו} הִתְחַרַב, כצ"ל. במקור הופיע הִתְחַרַב. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{מז} מבנין הפעל, וכ"כ במכלול דף ע"ד ע"א.

^מ מתם, כצ"ל חסר יו"ד, וכן נמסר שם במסורה. במקור הופיע מתים. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{מח} בחיבור עם אותיות בכל"ם.

^{מט} במלה הזאת נכתבה נ"ן השורש.

^נ עני, כצ"ל, חסר יו"ד, וכן נמסר שם במסורה: לית חסר. במקור הופיע עני. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{נא} בלי בכל"ם.

^{נב} שהראוי: הִחִייתָם, הה"א בחטף פת"ח כמשפט הה"א התימה. במקור הופיע הִחִייתָם תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{נז} לא מצאתי כן בכל המקרא, רק: הִקֵּם הִקִּימוּ (שופטים ז, יט).

^{נז} הִשָּׁב, כצ"ל. במקור הופיע הִשָּׁב. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{נה} ונשתנה הציר"י לפת"ח בעבור ההפסק, כמשפט.

^{נו} ממני, כצ"ל. במקור הופיע ממנו. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{נד} והציווי והעתיד דומים הם כנודע.

ואם היה בפת"ח קטן הנו מהבנין הכבד,^{נח} כי משפטו להיות אות העתיד בפת"ח גדול ופת"ח קטן קרוב ממנו.^{נט} והפועל בתוספת מ"ם **משליכים משליך, משליכה או משלכת** מלעיל, **משליכות, מבליגיתי** (ירמיהו ח, יח), מלה מורכבת מן^ס מלשון **מבליגי** לשון זכר גם מלשון **מבליגיתי** נקבה^{סא} ובאותיות הגרון **מאבד מאבדת או מאבדה מאבדים, מעבירים עס"י** (שמואל א ב, כד), **מעבירות מאליפות**. ועם בעלי היר"ד בראשונה **מוריש מוריד**, ובתוספת יר"ד **מושיבי** | **עקרת הבית** (תהלים קיג, ט), **מושיבה או מושבת מורידים מורידות**. ובעלי היר"ד בראשונה ואל"ף בסוף **מוציא"רוח** (תהלים קלה, ז), ונקבה **מוציאת מוציאים מוציאות**. ועם בעלי ה"א בסוף ויר"ד בתחלה ושמתייה **בידמוגיד** (ישעיהו נא, כג) שהוא מגזרת **אשר הוגה יל** (איכה א, יב),^{סב} **והאכלתי אתמוגיד** (ישעיהו מט, כו) מגזרת **ולא תנוג** איש **אתעמיתו** (ויקרא כה, יז),^{סג} **אשר אנכי מורה** (שמואל א כ, לו), **ראות אתמוגיד**^{סד} (ישעיהו ל, כ). ועם בעלי הנר"ן בתחלה **מפיל מגיע, מפילה או מפלת מגיעה או מגעת** מלעיל, **מגיעות מגיעים, משיקות** אשה **אלאחותיה** (יחזקאל ג, יג). ובשניים **מקים משיב מרים מטיב** בלא יר"ד,^{סה} וביר"ד הנו מהשלישים כי היר"ד הוא פ"א הפועל, **מקימה מקימות**. ובכפולים **מחל מסב, מחלים מסבים, מסבי, ראש מסבי** (תהלים קמ, ז),^{סו} **מסבה, והוא מסבות** (איוב לו, יב). והפועל בתוספת מ"ם **משלך, משקב עלמטותו** (מלכים ב ד, לב), **משלכה מלרע או משלכת** מלעיל, **משלכים משלכות**, ואם היה פ"א הפועל אחד מהגרון יהיה דרך אחרת, כמו **מאחז מאחזים, מעמד** במרכבה (דברי הימים ב יח, לד),^{סז} **מעמדה או מעמדת** מלעיל, **מעמדים מעמדות, ומצאנו ואין מעמד** (תהלים סט, ג) **בקמצות העי"ן**,^{סח} והיה ראוי להיות פתוח^{סט} בעבור שהיא שם, ע" כי לא יתכן להיות פעול, ע" כי אלו היה כן היה ואיננו ע" ולא ואין, ע" ועוד מה יהיה זה כי בתחלה אמר **טבעתי**.^{עד} ובעלי היר"ד בתחלה **מורד, מורדה או מורדת** מלעיל, **מורדים מורדות**, וככה בשניים אין הפרש ביניהם, **מושב מושבים, מובאות לך** (תהלים מה, טו). ובעלי האל"ף **מוצא מוצאים מוצאות מוצאה**. ובעלי הה"א **מגלה, המגלים** **בבלה** (ירמיהו מ, א), **מגלה מגלות, אשראתה מראה** (שמות כה, מ) **בקמ"ץ חטף תחת השור"ק, וכמוהו בשלמים ומקור משחת** (משלי כה, כו) **ורבים כן. ובכפולים דגוש הפ"א מסב ע" מסבה מסבים,**

^{נח} מהכבד הנוסף (מההפעיל).

^{נט} ר"ל: הפת"ח הקטן (הסג"ל) והפת"ח הגדול (הפת"ח) הם קרובים במבטא, והברת הגדול בקטן, כי הקטן מורכב ממנו ומקמ"ץ קטן, כמבואר למעלה דף וי"ו ע"א, ולכן יתחלפו לפעמים זה בזה.

^ס מלה זאת מיותרת, וראוי להסירה.

^{סא} עיין במכלול דף ע"א ע"ב.

^{סב} ושרשו: יגה.

^{סג} ושרשו: ינה.

^{סד} **מוריד, כצ"ל**. במקור הופיע **מורד**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{סה} אחר מ"ם הבינוני.

^{סו} **מסבי, כצ"ל**, בקמ"ץ בעבור האתנח. במקור הופיע **מסבי**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{סז} **מעמד** **במרכבה** (מלכים א כב, לה), **כצ"ל**, כי בד"ה שם כתוב: **מעמיד** במרכבה.

^{סח} ר"ל: אות העי"ן מנוקדת בחטף קמ"ץ.

^{סט} המ"ם הראשונה והעי"ן, כי הראוי: **מעמד**.

^ע בפלס: **מחמד, מחשך** ודומיהם, (ומ"ם האחרונה במלת מעמד קמוצה בעבור האתנח).

^{עא} בינוני פעול מבנין הפעיל.

^{עב} **ואינני, כצ"ל**.

^{עג} ר"ל: כי אם היתה מלת מעמד פעול, היה צריך לומר: **ואינני** מעמד, ולא **ואין**, כי בראש הפסוק אמר טבעתי שהוא מדבר בעדו,

ולמדבר בעדו צ"ל: **ואינני, ולא ואין**, שהוא לשון נסתר. וראה במכלול דף ע"א ע"א וע"ב.

^{עד} פירוש: ועוד ראייה שמלת מעמד היא שם ולא פעול, כי אם היתה פעול מה צורך להכפיל המאמר? כי בראש הפסוק אמר: טבעתי, והאדם שכבר טבע ביון מצולה, ממילא אין לו מעמד, אך אם הוא שם, תהיה הכוונה: טבעתי ביון מצולה, אשר אין בה מעמד. והנה לדעת

החכם ז"ל פה ובפירושו לתלים שם, מלת מעמד היא שם ולא פעול, והוא סותר למה שכתב בספרו מאזנים דף כ"ד ע"ב, שמלת מעמד

הנזכרת כאן, היא כמו **משלך** שהוא פעול מבנין הפעיל. וצ"ע. וכבר תפשו בזה החכם רור"ה נ"י בביאורו שם בסי' קפ"ט, והדין עמו.

^{עה} וכ"כ במאזנים דף נ"ט ע"א, וזה שלא כדעת הרד"ק ז"ל במכלול דף קמ"ה ע"ב ואחיו הרמ"ק ז"ל במהלך ספר שני שער ז', שלדעתם

הפעול מההפעיל מהכפולים: **מוסב** וכן כולם, בוי"ו נחה אחרי מ"ם הבינוני, ופ"א הפעל רפה.

ספר צחות שער בנין הפעיל

מוֹסֶבֶת^{עו} נָשִׁים (במדבר לב, לח), ודע כי מוֹסֶד מוֹסֶד (ישעיהו כח, טז) ^{עז} איננו ^{עח} מפעלי הכפל, רק הוא מפעלי היו"ד, ^{עט} והיה הדגש תחת הוא"ו שהוא תחת יו"ד השורש, כמלת כְּרָאִי מוֹצֵק (איוב לז, יח).^פ

^{עו} מוֹסֶבֶת, כצ"ל, וכן מצאתי בכל הספרים המדויקים, וראה בת"ס למהרש"ד ז"ל בפרשת פקודי (לט, יג). במקור הופיע מְסֻבּוֹת. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{עז} מוֹסֶד מוֹסֶד, כצ"ל, הראשון רפה והשני דגוש עם הוי"ו שלא כמשפט, ועיין בפירוש הרד"ק ור"ש ש' מלך ז"ל שם, ובמכלול דף ק"ה ע"א ומ"ש שם הרב ר"א בחור ז"ל בנימוקיו, אך מדברי החכם ז"ל פה מוכח שלפי גרסתו מוֹסֶד הראשון הוא בלא וי"ו ובדגש הסמ"ך. במקור הופיע מְסֻד מְסֻד. גרסת מוֹסֶד לפי המבאר לא תואמת את הגרסה בכתר ארם צובה ותנ"ך ברויאר. תקנתי לפי כא"צ ותנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{עח} מוֹסֶד הראשון, כי מוֹסֶד השני הוא לדעתו ז"ל בפירושו שם מהכפולים והדגש לבילוע הכפל.

^{עט} והוא שם, ושרשו: יסד, כמו היסוד, וכ"כ שם בפירושו.

^פ מוֹצֵק, כצ"ל, הצד"י רפ"ה, ר"ל, שגם במלת מוצק הוי"ו תחת יו"ד פ"א הפעל, כי שרשו: יצק. במקור הופיע מוֹצֵק. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

שער בנין פעל הדגוש

פועל עבר על שני דרכים, להיות העי"ן בקמ"ץ קטן כמו **דבר**, או בפת"ח **אבד ושב** בריי"ה (איכה ב, ט), **דברו** לשון רבים, הטיבו^א **אשר דברו** (דברים יח, יז) במוכרת, **דברה**, ואם היה הפ"א אחד מאותיות הגרון הנו כשלמים **ואזן וחקר**^ב (קהלת יב, ט), **כי לא ענה** (איכה ג, לג), רק עם ה"א באה מלה זרה והיא **התל** ב"י (בראשית לא, ו), גם היה ראוי להיות הת"ו דגוש כתי"ו **ויהתל בהם אליהו** (מלכים א יח, כז),^ד וכן **אם-פהתל**^ה **באנוש** (איוב יג, ט) וכל זאת הגזרה. ואם העי"ן אחת מאותיות אחהע"ר **לא ידגש העי"ן** כמשפט, ויש שישתנה הפ"א הפועל להיותו בקמ"ץ קטן, ויש שלא ישתנה רק יהיה חיר"ק כמשפט, **נאץ רשע** | **אלהים** (תהלים י, יג), **מאן בלעם** (במדבר כב, יד), **שתת** לו (דברים לב, ה), **ולא-אתר הנער** (בראשית לד, יט), **רתם** יל על-יראיו (תהלים קג, יג), **ונער פרעה** (תהלים קלו, טו), **אשר רעה** לו (שופטים יד, כ), **ברך נבות** אלהים (מלכים א כא, יג), **ערה מגן** (ישעיהו כב, ו), **חקר עשהו** (משלי יז, ה). והעתיד **אדבר ידבר** או בתוספת ה"א, ובמוכרת **שמעה עמי** | **ואדברה** (תהלים ג, ז) וככה החבירים. והנה יהיה לעולם תחת פ"א הפועל פת"ח גדול, ואם עי"ן הפעל אחד מהאותיות שלא ידגשו יהיה הפ"א קמוץ בקמ"ץ גדול, כמו **אברך** אֶת־יִי (תהלים טז, ז) וכן כולם, ואין מלה זרה. ובבעלי האל"ף כמו השלמים, **כי יאלף עונד פיד** (איוב טו, ה), וכן בבעלי הי"ד **ידעת השחר מקמו** (איוב לח, יב), **אישר נישר, וישרם**^ח והיה ראוי להיותו^ט על משקל **ויאבדם**, וכן גוער בים **ויבשהו** (נחום א, ד),^י היה ראוי להיותו^{יא} על משקל **ויעזקהו** (ישעיהו ה, ב), והנה הם זרות, והיה כן בעבור התחברות שנים יוד"ן. ובבעלי הנ"ן בראשונה כמו השלמים, **וינצלו** אֶת־מִצְרַיִם (שמות יב, לו). ובבעלי הה"א באחרונה **ענה ענו ענתה אענה, ואענה**^ב אֶת־זֶרַע דָּוִד (מלכים א יא, לט) נכתב האל"ף שהוא סימן המדבר והנעלם במבטא, כאל"ף ברוך יי **ואעשר** (זכריה יא, ה),^ג שהמלה היא מהבנין הכבד הנוסף. ודע כי הוא"ו בפת"ח שיוורה על הפועל עבר בהכנסו על אות העתיד, **בעבור היות האל"ף בבנין הזה לעולם מתנועע הוצרכו המדקדקים לשום קמ"ץ גדול תחת הוא"ו שהוא פועל עבר**,^{טו} כמו **ואדבר אליכם ולא שמעתם** (דברים א, מג), ואם היה פתוח הנו לעתיד, כמו **ואדברה באזניהם** (דברים לא, כח) אין מלה זרה רק **ואמזתתהו**.^{טז} ודע כי העתיד בבנין הזה הוא נע עם שו"א^{יז} עם אות אל"ף ונר"ן ות"ו, רק עם יר"ד יהיה נח נראה **וידבר ויכלו, וימלא שבט** זאת (בראשית כט, כח), **ויכל** אלהים (שם ב, ב). דע כי כבר אמרתי שיחסרו הה"א שהוא שורש בסוף המלה בבניין הקל, כמו **וישף מן-היין** (בראשית ט, כא) שהוא בקמ"ץ קטן, וכן **וירד**^{יח} מיעקב (במדבר כד, יט), ואם היה הי"ד פתוח בפת"ח גדול הנו מבנין הפעיל, ומלכים **ירד** (ישעיהו מא, ב),^{יט} והשם^כ הנזכר

^א הטיבו, כצ"ל, והבט מה שכתבתי בדיבור הקודם בסימן ל"ג. במקור הופיע הטיבו. תקנתי לפי המבאר כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י].
^ב בסוף פסוק.
^ג ואזן וחקר, כצ"ל. במקור הופיע **אזן וחקר**. תקנתי לפי המבאר כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י].
^ד וא"כ הראוי: **התל**, וע"ש בפירושו.
^ה **פהתל**, כצ"ל, והראוי: **פהתל**. במקור הופיע **להתל**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].
^ו **אדברה**.
^ז ברביע שהוא טעם מפסיק.
^ח **וישרם** (דברי הימים ב לב, ל), כצ"ל.
^ט **וישרם**.
^י **ויבשהו**, כן צריך להיות. במקור הופיע **ויבשהו**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].
^{יא} **ויבשהו**.
^{יב} ראה למעלה דף י"ב ע"ב ומ"ש שם בסימן ז' (עמ' 29). במקור היה כתוב **ואענה**. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י].
^{יג} **ואעשר**, כצ"ל. במקור הופיע **ואעשר**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].
^{יד} שהוא וי"ו ההיפוך.
^{טו} לתשלום דגש הראוי לבוא אחרי וי"ו ההיפוך.
^{טז} עיין לעיל דף כ"ב ע"א ומ"ש שם בסימן כ"ו. (עמ' 44)
^{יז} יותר נכון לסרס המלות, וכצ"ל: עם שו"א נע.
^{יח} **וירד**, כצ"ל. במקור הופיע **וירד**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].
^{יט} ובתשלום: **ירדה** ע"מ **יגלה**.
^כ השם יתברך.

למעלה^{כא} הוא הפועל הראשון, וככה פירושו, דע כי וירד מיעקב טעמו שיקום מיעקב מי שיהיה רודה באחרים, ולא הזכירם הכתוב כי אחז דרך קצרה, כמו שיאמר וימלוך ולא יזכור על מי מלך, והנה ומלכים ירד יעשה שיהיה רודה במלכים^{כב}, או טעמו כטעם הלא שרי יחדו מלכים^{כג} (ישעיהו י, ח), * וכאשר חסרו הה"א בבנין הכבד הדגוש סר הדגש, כי הוא סוף המלה כי לא יתכן להיותו כן^{כד}, ושמה יטען טוען ויאמר הנה אל-יחד בימי שנה (איוב ג, ו), וישת ויבד, ויחד יתרו (שמות יח, ט), לא אמר כלום כי אלה הם מאותיות בג"ד כפ"ת ואין ראייה להיותו רפה יותר מהיותו דגש^{כה}, והנה אמרו ויחל משה (שמות לב, יא), ויתו ויצו, ובסור הוא"ו יתנועע היו"ד בשו"א נע כמשפט כל הבנין, יצו יי אתד את-הברכה (דברים כח, ח), וכמוהו ירד-לי בגבורים (שופטים ה, יג), והנה וירד מיעקב, ומלכים ירד, ירד לי בגבורים, מגזרה אחד וטעם אחד וכולם מבעלי הה"א בסוף רק הם משלשה בנינים. ובפעלי הכפל כמו חלל יהודה (מלאכי ב, יא), הלל רשע (תהלים י, ג), והללו את-י (ישעיהו סב, ט), והע"ן רפה בעבור התחברות שני אותיות^{כז}, אהלל יהלל וכן חבירי, ועם ה"א אהללה יי בתי (תהלים קמו, ב), והצוי הלל, ^{ס"ג ע"ב} הללי נפשי (תהלים קמו, א), הללו את-י (תהלים קיז, א), הללנה, וכן דבר דברי דברנה. ובבעלי היו"ד בראשונה יושבי ישוב^{כט} מגזרת וישובו טירוחיהם (יחזקאל כה, ד) כדרך השלמים. ובעלי הנו"ן כן נגן נגנו נגני נגנה בדגשות נו"ן לחסרון נו"ן השורש, כי הוא מבולע בנו"ן שהוא סימן הנקבות. ובעלי האל"ף בסוף כמו השלמים. ובעלי הה"א ענה ענו עני ענינה, וככה כולם. ושם הפועל יסר יסרני ייה (תהלים קיח, יח), וזה לא יהיה סמוך לפי דעת כל המדקדקים^ל, רק לפי דעתי יתכן להיותו סמוך^{לא}, כי הוא המעט^{לב} כי הרב הוא דבר ידברו (שמואל ב כ, יח), קטר יקטירון (שמואל א ב, טז), והסמוכים לדבר, בדברים אל-פרעה (שמות ז, ז), דברו לשלם (בראשית לז, ד), ובתוספת ה"א כ-טוב זמרה אלהינו (תהלים קמז, א), לאהבה את-י (דברים יא, יג), ויש אומרים שהוא מהבנין הקל והשתנה בעבור אות הגרון ובעלי היו"ד והנו"ן בראשונה כמו השלמים. ובעלי הה"א אס-ענה תענה (שמות כב, כב), והסמוך על-מחלת לענות (תהלים פח, א), ויהי ככלתו (במדבר טז, לא). ובכפולים כמו השלמים, והלל ליי (דברי הימים א טז, לו). הפועל בתוספת מ"ם לעולם ותנועת פ"א הפועל בפת"ח גדול כן בשלמים ובבעלי היו"ד והנו"ן ובכפולים ובבעלי הה"א באחרונה, ואם ע"ן הפעל אחד מאותיות הגרון או ר"ש אז יהיה מתנועע בקמ"ץ גדול, מדבר מדברה או מדברת מדברים, שפת כנען (ישעיהו יט, יח), כי כלם מיראים (נחמיה ו, ט). מברך מברכים מברכת מברכות, מכלה מכלים מכלה, מכלות עינים (ויקרא כו, טז), מגרה מזון^{לג}, מהלל מהללים, מהללה או מהללת והוא הנמצא ברוב, מהללות. הפעול מדבר בך (תהלים פז, ג), מדברה או מדברת מלעיל והוא הנמצא ברוב, ^{ס"ד ע"א} מדברים מדברות, ואם היה הע"ן מהאותיות שלא ידגשו יבואו בחול"ם מברך מברכים, כי מברכיו יירשו^{לד} ארץ (תהלים לז, כב), והנה איננו כמו ומקלציו יפרתו (שם), מברכת יי ארצו (דברים לג, יג), מברכות. ועם בעלי האל"ף בראשונה או חבירי שהם אותיות הגרון כמו השלמים, מאשר מחפם. ועם בעלי הנו"ן בתחילה כמו השלמים מנגע, מנגעה או מנגעת בפתחות הע"ן, כי לעולם תהינה פתוחות בכל הבנינים כמו ידעת אש

^{כא} בראש הפסוק הזה: מי העיר וגו'.

^{כב} והנה הש"י הוא הפועל הראשון, והוא יוצא לשני פעולים, כי פירוש: ומלכים ירד שיעשה השם, שיהיה עבדו רודה במלכים, (ע"ש בפירושו), והנה השם הוא המרדה, ועבדו הוא הרודה, שפעולת רדיותו נעשה ע"י המרדה, והמלכים הם הנרדדים, והם פעולים מן הרודה.

^{כג} מלכים, כצ"ל. במקור הופיע ומלכים. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{כד} * ר"ל, שפירושו: הלא שרי, שאני מושל עליהם, המה יחדיו מלכים המושלים על אחרים, וכן טעם: ומלכים ירד, יעשה עבד ה' שיהיו שרי, שהוא מושל עליהם, מלכים הרודים ומושלים על אחרים. ד"א.

^{כה} להיות דגש חזק בסוף המלה.

^{כז} ודגש קל יוכל לבוא בסוף המלה כנודע.

^{כז} ויתו (שמואל א כא, יד), כצ"ל, בקמ"ץ הוי"ו, וכ"כ במכלול ק"ל ע"א.

^{כז} וירד מבנין הקל, ירד מההפעיל, ירד מבנין פעל הדגוש.

^{כח} שתי אותיות דומות, ואם נדגיש ונכפיל אחת מהן יפגשו ג' אותיות דומות וזה קשה על המבטא, ועיין במכלול דף ס"ד ע"ב ומה שהעיר שם הרב ר"א בחור ז"ל.

^{כט} משובש מאוד בדפוס, וכצ"ל: יושבי ישובו.

^ל כי לדעתם מלת יסור איננה מקור, ויהיה סמוך ודבק למלת יסרני שהיה עבר כמנהג, רק היא שם ע"מ פעול.

^{לא} כי הוא מקור וסמוך לפעול.

^{לב} שבא ע"ן הפעל בחול"ם.

^{לג} נפלא מאוד בעיני, כי פסוק כזה לא נמצא בכל ספרי תנ"ך, רק: יגרה מדון (משלי טו, יח), וממלת יגרה אין ראייה פה כי היא לעתיד.

^{לד} יירשו, כצ"ל. במקור הופיע ירשו. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

ספר צחות
שער בנין פעל הדגוש

(במדבר לא, יז), לא תמצאנה עם פת"ח קטן. ועם בעלי היר"ד בראשונה **מִידֶע**, כמו השלמים. ובעלי הה"א באחרונה **מִעֲנָה**. ואין שניים לבנין הזה. ובבעלי הכפל כמו השלמים **מִהֶלֶל** אֶקְרָא יי^{לה} (תהלים יח, ד), **מִהֶלֶלָה** או **מִהֶלֶלֶת** **מִהֶלֶלֹת**.

^{לה} משובש מאוד בדפוס, וצ"ל: ה'. במקור הופיע **אקראה**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]

שער בנין הכפל

אמר ר' יהודה המדקדק ז"ל כי יש בנין פועל כמו **שופט**, **למשפט** **אתחנן** (איוב ט, טו),^א ואנחנו לא נלמוד ממלה זרה ואף כי משם התואר^ב כי על משקלים רבים ימצא, ויאמר רבי משה הכהן ז"ל **כונן** **למשפט** **בסאז** (תהלים ט, ח) על משקל **פועל**, ואמת דבר אם המלה מהשלישיים, ולפי דעתי בעבור שלא יתכן בשניים בנין כבד דגוש^ג שמו זה הכפול במקומו, וכן הוא **כונן** פועל עבר, **כוננו** חצם על-יתר (תהלים יא, ב), כוננה פועל עבר לשון נקבה יחידה, **כוננתי**, **ועלתי** **בעפר** **קרני** (איוב טז, טו), **אחולל** **יחולל** **נחולל** **תחולל** **תחוללי** **תחוללו** **תחוללנה**, רק מלת **באין-תהמות חוללתי**^ד (משלי ח, כד), איננה כן ועוד אפרשנה. ולשון צווי **חולל** **כונן**, **כוננה** **עלינו** (תהלים צ, יז), **כונני** **כוננו**, **רוממו** **ייעלנו** (תהלים צט, ה), וכן שם הפועל **לכונן** וככה חבירי הלמ"ד. והכלל כי פ"א הפועל בשלמים בכל עתיד וצווי ושם הפועל גם פועל הוא פתוח.^ה והנה זה הבנין^ו שהוא בפעלים השניים לבדם יתערב עם פעלי הכפל,^ז אמרו **יסובבו** תחת **יסבו** והנה כמו **יכוננו**, והפרש ביניהם בפועלים,^ח כי מן סבב יאמר **סובב**,^ט ומהשניים **מכונן** בתוספת מ"ם, **מכוננה** או **מכוננת** **מכוננים** **מכוננות**, ואל יקשה עליך **ועננים** **כפלשתים** (ישעיהו ב, ח), **ומעוננים** **לא יהיו**^י **לך** (מיכה ה, יא), כי הם שני שרשים^{יב} והטעם אחד, כמו **רם** עם **רמס** ורבים אחרים. והפעול **מכונן**, **ומרומם**^{יג} **על-כל-ברכה** ו**תהלה** (נחמיה ט, ה), **מרוממה**, או **מרוממת**, **משובבת** **מחרב** (יחזקאל לח, ח), **מרוממים** **מרוממות**. ודע כי הכפולים כן מתכוננתם להוסיף מ"ם עם הפועל והפעול וישאר הכפל, **טלטל** **אטלטל** **טלטל** **טלטלו**, **מטלטל** (ישעיהו כב, יז), **מטלטל**, **טלטלה** **גבר** (שם), וכן **תשגשיגי** (ישעיהו יז, יא), על דרך אחד אין הפרש ביניהם, אף על פי שמלת מטלטל מהשניים ומלת תשגשיגי מבעלי הה"א באחרונה, וכן **קלקל** **בחצים** (יחזקאל כא, כו) שהוא מבעלי הכפל.

^א וכן דעת הרד"ק ז"ל במכלול דף ע"ב וע"ה ע"א ורמ"ק ז"ל במהלך ספר שני שער ח', ועיין מ"ש המדקדק הגדול ה"ר דוד אבן יחיאל בס' לשון למודים שער ב' פרק ב'.

^ב כי לדעתו ז"ל מלת למשופטי ודומיו הן שמות התואר, כמ"ש במאזנים דף נ"ג ע"א, וראה לעיל בסוף שער הפעלים השניים. והנה החכם ז"ל איננו מודה כלל שיש בנין כבד והוא פועל, וכן הוא דעת בעל שר שלום, והמדקדק הגדול ה"ר שלמה ירחי בספרו לשון למודים.
^ג כי עי"ן הפעל נחה ולא יתכן להדגישה.

^ד **חוללתי**, כצ"ל, בקמ"ץ בעבור האתנח. במקור היה כתוב **חוללתי**. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^ה בבנין **פעל**, כמן **אפקד** וכן כולם.

^ו בנין הכפל.

^ז כפולים האמיתיים.

^ח בבינונים.

^ט בבנין הקל, ולא ימצא **מסובב** בבנין **פעל**.

^י **בפעל**, ולא מצאנוהו בבנין הקל.

^י שבא הבינוני מגזרת הכפולים בקל ונפעל.

^{יא} יהיו, כצ"ל. במקור היה כתוב יהיה. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{יב} עון וענן. וע' בפירושו בפ' קדושים (יט, כו).

^{יג} בקמ"ץ המ"ם, ובספרינו: ומרומם בפת"ח המ"ס. במקור היה כתוב **ומרומם** מ"ם בקמ"ץ. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר (מ"ם בפת"ח). [י.י.]

שער בנין נפעל

זה הבנין לעולם בפעלים שעברו בתוספת נו"ן **נִשְׁמַר נִשְׁמְרוּ**, ובמקום מוכרת שְׂבַעִים בְּלָחֶם **נִשְׁכְּרוּ** (שמואל א ב, ה), **נִשְׁמְרָה**, ובמקום מוכרת תהיה המלה מלעיל אַחַת מֵהֶנָּה לֹא **נִשְׁכְּרָה** (תהלים לד, כא), להפריש בינה <ס"ה ע"ב> ובין שם התואר זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ **נִשְׁכְּרָה** (תהלים נא, יט),^א וכן עשו במלת נשבר שהע"ן לעולם אם לא היה באתנח או בסוף^ב יהיה פתוח בפת"ח גדול כמשפט, ואם היה שם התואר יהיה קמוץ, כדרך ופָּחַד וְרָחַב^ג לְבָבָךְ (ישעיהו ס, ה), כְּפָרְץ רָחַב^ד יָאֲתִי (איוב ל, יד), ואם היה פ"א הפועל אחד מאותיות הגרון ישתנה הנו"ן כמו נֶאֱחַז בְּסֶבֶךְ (בראשית כב, יג), מֵאֵד נִעְלִית (תהלים צז, ט), אֶל גִּעְרָץ בְּסוּד־קִדְשֵׁים רַבָּה (תהלים פט, ח). ובבעלי היר"ד בראשונה יתהפך היר"ד לוא"ו **נִזְרָא, נִזְדָּע | יֵי מִשְׁפָּט עֲשֶׂה** (תהלים ט, יז),^ה **נִזְרָא, וְנִזְדָּעָה יְד־יָי** (ישעיהו סו, יד), **נִזְרָא נִזְדָּעוּ**, אין מלה זרה. ובבעלי הנו"ן **נִגְשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל** (שמות כ, יז), **הַנִּגְשִׁים אֶל־יְי** (שמות יט, כב). ובבעלי הה"א באחרונה **נִבְנָה נִבְנוּ נִבְנָתָה**. ובבעלי האל"ף באחרונה כמו השלמים. ובעלי הכפל על שני דרכים **נָמַסְהוּ**, וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס (שמות טז, כא), ובקמ"ץ בעבור היותו סוף פסוק, **אִמַּר אֱלֹהֵי כִי הוּא בַּפֶּתַח ח' הוּא פֶתַח דִּסְפָּרָא**.^ו **נָמַסוּ**, הָרִים כְּדוֹנָג **נָמַסוּ** (תהלים צז, ה), ולשון יחידה **וְנִבְקָה ט' רוּחַ־מִצְרַיִם** (ישעיהו יט, ג), וְרָחַבָּה וְנִסְבָּה (יחזקאל מא, ז),^ז ודרך אחרה **נָגַל, וְנָגְלוּ** כִּסְפֵּר הַשָּׁמַיִם (ישעיהו לד, ד), לעולם דגוש להפריש בינו ובין השניים **נָכוֹנוּ** לְלִצִּים שְׁפָטִים (משלי יט, כט), וְנָגְלוּ מלעיל להפריש בינו ובין השניים, וְהָעִיר שׁוֹשָׁן נְבוֹכָדָה (אסתר ג, טו).^ח והעתיד מהדרך הראשון שהוא **נָמַס נָקַל, אָמַס יָמַס תָּמַס**, והעתיד מהדרך השני **אָסֹב יָסֹב, וְיָסֹב וְיַעֲמֹד** (שמואל ב יח, ל), **יָסֹבוּ** ואם לא נמצא. **נָמַס בְּתוֹךְ מַעֵי** (תהלים כב, טו) שם התואר, **נָמַסָּה**, <ס"ה ע"ב> **הַנִּקְלָה בְּעֵינֶיכֶם**^{יב} (שמואל א יח, כג), וְכֵם אֲנַחְנוּ נִמְקִים (יחזקאל לג, י), **נִמְקוֹת**. והנה בעתידים כולם לא מצאנו בבנין הזה שיראה או יכתב נו"ן נפעל רק הוא מבולע לעולם בפ"א הפועל, ואם היה פ"א הפועל אחד מהאותיות שלא ידגישו יהיה נח נעלם אחר אות העתיד תחת הדגש שהוא חסר, **אֶשְׁמַר יִשְׁמַר**, או **אֶשְׁמְרָה** בתוספת ה"א וככה חביריו, והנה האל"ף בפת"ח קטן, גם נמצא בחיר"ק **וְאִבְנָה גַם־אֲנָכִי** (בראשית ל, ג), **וְאִכְבְּדָה בְּפָרְעָה** (שמות יד, יז), **אֲרָאָה** אל אחאב,^{יג} **וְאִחְבָּא, יִרְאָה כָּל־זִכְרוֹךְךָ** (שמות לד, כג), כָּכָה יַעֲשֶׂה לְשׁוֹל (במדבר טו, יא), **תִּבְנֶנָּה וְתִכְוֹנֶנָּה** (במדבר כא, כז). ודע כי מלת **וְתִכְוֹנֶנָּה** איננה מבנין נפעל רק מבנין התפעל, והת"ו מבולע בדגשות כ"ף ותכונן, כמו וְכִבְּסֵה הַמִּטְהָר אֶת־בְּגָדָיו (ויקרא יד, ח), שהוא כמו מתטהר, וכן הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטְהָרִים (ישעיהו סו, יז), ואם טען טוען אולי בא כן בעבור היות הט"ת קרוב מאוד ממוצא הת"ו,^{יד} הנה וְיִשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹו (במדבר ז, פט) שהוא לפי דעת כל בעלי הדקדוק מתדבר, ולא דעתי רק הוא שם הפועל כמו וְיִירָאֻ מִגִּשְׁת^{טו} אֱלֹו (שמות לד, ל), והנה כמוהו לֹא־יִדְעָתִי

^א שהוא מלרע כדן שם עם ה"א הנקבה.

^ב בסוף פסוק.

^ג שהוא פעל.

^ד שהוא שם תואר.

^ה במקור היה כתוב נִזְדָּע. תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י].

^ו נָמַס, כצ"ל, בפת"ח.

^ז הוא המדקד' הגדול הרב ר' אליהו בחור אשכנזי ז"ל.

^ח הנה לפי דעת החכם בעל ההערה הזאת, המ"ם במלת ונמס בפת"ח, וכ"כ בספרו הבחור בבנין נפעל מהכפולים, וגם העיר כן בנימוקיו לספר המכלול דף קמ"ג סוף ע"ב, אך בכל ספרינו המדויקים המ"ם בקמ"ץ בעבור ההפסק, וכן דעת החכם ז"ל פה כאמור, וכ"כ במכלול במקום הנזכר.

^ט בנימוקיו לס' המכלול דף י"ט ע"ב ביאר מהו פתח דסיפרא, וז"ל: כן בכל ספר פתוחים באס"פ על פי המסורת וקראו להן פתחין דסיפרא, עכ"ל, וכ"כ בספרו מסורת המסורת מאמר ב'.

^י ראה במכלול דף קמ"ד ע"א.

^{יב} ורחבה וְנִסְבָּה כצ"ל. במקור הופיע וְנִסְבָּה ורחבה. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{יג} דברי החכם ז"ל בזה נבוכים הם בעיני, כי בפירושו לאסתר שם כתב: נבוכה פועל עבר על כן הוא מלעיל. עכ"ל. וצ"ע.

^{יד} הַנִּקְלָה בעיניכם, כצ"ל. במקור הופיע הַנִּקְלָה היא בעיניכם. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{טו} פסוק זה לא מצאתי בכל המקרא, רק: הִרְאָה אֶל־אֲחָאָב (מלכים א יח, א), והחכם ז"ל כיוון על פסוק: אֲרָאָה אֱלֹו (שם יח, טו).

^{טז} משא"כ במלת ותכונן.

^{טז} שהוא כמו: מִן גִּשְׁת, וכן מדבר כמו מִן דְּבַר.

דְּבַר (ירמיהו א, ו),^{טז} גם יוכל עוד להשיב הטוען כי כן הדלת הקרוב ממוצא הת"ו והנה מה יעשה במלת **וּנְכַפֵּר** לָהֶם הָדָם (דברים כא, ח) שהוא **וּנְתַכֵּפֶר**, ועוד אפרשנה.^{יז} ובעלי האל"ף בראשונה כמו השלמים, רק בבעלי היר"ד יתחלף בוא"ו נראה בעבור צורך הדגשות שהיא לבלוע **אֲנֹדַע**, **יִנְדַּע** לָכֶם (יחזקאל לו, לב), וככה כולם, אֲזִי-יָרָה **יִיָּרָה** (שמות יט, יג), לפי דעתי שבאה כן **יט** שלא תתערב המלה עם עתיד **יָרָא** בבנין נפעל כמו לִמְעַן **תִּנָּרָא** (תהלים קל, ד), כי אין הפרש במבטא בסוף המלה אל"ף נח נעלם או ה"א נח נעלם, כי הנה מצאנו שיעשו כן העבריים במלות רבות, והנה **אָח** כמו **אָב** וכמו **בֵּן** והנה שלשתם מהפעלים שסופם ה"א, והנה היה ראוי להיות לשון נקבה מגזרת **אָח אָחָה**, **וְהָיָה** וְהָיָה **אָחָת**,^{יח} והנה גם היא מתערבת עם **אָחָת** אֶל-**אָחָת** (שמות לו, י), על כן שינו ואמרו **אָחָת** ואין לה אחות בדקדוק, על כן כאשר רצו לעשות דרך לשון רבים הוסיפו יר"ד ואמרו **אָחָיוֹת** ובסמוך **אָחִיוֹתֶיךָ**. ובנין נפעל בבעלי ה"א באחרונה **נִבְנָה נִבְנָה**, ותואר השם **נִרְאָה נִרְאִים נִבְנָה**, ולשון נקבה פועל עבר **נִרְאָתָה נִבְנָתָה**, ואם היה שם התואר **כא** הוא כמו פועל לשון זכר, **כב** אִין אֶבֶן **נִרְאָה** **כב** (מלכים א, ו, יח), וְאִשְׁרָה הָיָה **נַעֲשָׂה** לַיּוֹם אֶחָד (נחמיה ה, יח), וְכָל-נַעֲשָׂה **כד** **בְּמִרְחֶשֶׁת** (ויקרא ז, ט), ואף על פי שמצאנו כִּי הָיָה **יִי נִרְאָה** אֲלֵיכֶם (ויקרא ט, ד), **נִרְאָה** **כה** | אָתָּה **יִי** (במדבר יד, יד), ויש להשיב שהוא כמו **וְנִאֲשָׂא אֶגְיִי** (יחזקאל ט, ח) כִּי **אֲמַלֵּל** אֶנִּי (תהלים ו, ג), בעבור שהוא פתוח, והנה איננו שם התואר. **כו** והעתיד **אֲגַל אֲגַל**, **תִּגְלַל עֲרוֹתֶיךָ** (ישעיהו מז, ג), **וְתִקַּל** **כז** **גְּבִרְתָּהּ** (בראשית טז, ד), **עַד-חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשֶׂה** (אסתר ה, ו), והנה אלה באו חסרי ה"א. ובנין נפעל בשניים **נָכוֹן**, נָכוֹנוֹ לְלַצִּים שְׂפָטִים (משלי יט, כט) והם מעטים, **נָכוֹנָה** להפריש בין זאת המלה ובין שם התואר, **כח** על כן מצאנו **נָכוֹנָה** מלעיל בקמצות נר"ן בנין נפעל, **כט** **נָכוֹנָה** כְּעֶבְדִּי אֵיזֵב (איוב מב, ז) והיא חסרת מלה, **ל** כי נכונה שם התואר, **נְכוֹנוֹתִי נְכוֹנוֹנוֹ**, והנה **נָכוֹן** פועל עבר כמו אחד, **לא** **וְנִגְלֹוּ כְּסָפְךָ**, **לב** רק בסמוכים **לג** יש ביניהם הפרש כי יאמר בבעלי הכפל **נִמְקוֹתִי נִסְבוֹתִי נִמְקוֹנוֹ**. **לד** והעתיד **אֶכּוֹן יָכוֹן תָּכוֹן**, וצווי גם שם הפועל **הַכּוֹן**. ובשלמים **הַשְּׁמֶר**, **סו"ו ע"ב** **הַלָּחֶם בְּעַמְלָק** (שמות יז, ט), **הַשְּׁמֶרִי**, **הַשְּׁמֶרֹוּ** לָכֶם (שמות יט, יב), **הַשְּׁמֶרְנָה**, ואם פ"א הפועל אחד מאותיות הגרון **הַאֲסֶרֹו הַחֲלָצוֹ, וְהַאֲסֶרֹו אֶל-עַמִּיךָ** (דברים לב, ג). ובבעלי היר"ד **הִנְדַּע הִנְדַּעִי** וככה חביריו. ובבעלי ה"א באחרונה **הַנִּקְהָה הַנִּקְהִי הַנִּקְהִי הַנִּקְהִי**. ובבעלי הכפל **הַמָּס או הַמָּסֶס** שלם, ומהדרך האחרת **הַבּוֹז הַגּוֹל הַגּוֹל** בדגשות הלמ"ד וכן לשון רבים, ולשון נקבה **לה** בקלות הלמ"ד **הַגּוֹלְלָה**. **לו** ושם הפועל בכפולים כן **הַבּוֹק** | תִּבְּוֹק (ישעיהו כד, ג), **הַמָּס יִמָּס** (שמואל ב, יז, י), רק בשלמים יבוא על שני דרכים, האחד כמו **הַכָּרַת** | תִּכְרַת (במדבר טו, לא), וכן הסמוכים **לה** **בְּהַכָּרַת** רְשָׁעִים (תהלים לז, לד), ונמצא חסר ה"א **וּבִכְשָׁלוֹ אֶל-יִגְלַל לְבָבְךָ** (משלי כד, יז), והשנית על משקל נפעל **נִשְׁאָל נִשְׁאָל דָּוִד**

^{טז} שהוא ג"כ מקור.

^{יז} להלן בשער המורכבים.

^{יח} נר"ן הבנין.

^{יט} והראוי: **יִיָּרָה** כמו: **יִיָּדַע**.

^כ ר"ל: שהיה ראוי להיות: אחת לנקבה מן אח.

^{כא} לנקבה.

^{כב} בעבר.

^{כג} לשון נקבה.

^{כד} ג"כ לשון נקבה.

^{כה} שהם בינונים, והראוי **נִרְאָה**.

^{כו} רק הם עברים.

^{כז} דבריו ז"ל בזה סותרים למה שכתב בפירושו שם, וז"ל: הנח הנעלם אשר בין האות המשרת ואות השורש תחת הדגש הנתון להתבלע אות הכפל, והוא בנין נפעל. עכ"ל. וצ"ע. וגם לדעת הרד"ק ז"ל במכלול דף קמ"ג ע"ב מלת ותקל מהכפולים.

^{כח} שהוא מלרע.

^{כט} והוא פעל עבר.

^ל כמ"ש רש"י זצ"ל בפירושו שם: טענה נכונה.

^{לא} אחר, כצ"ל, ור"ל, מלת נכון היא פעל עבר מנע"ו, והיא דומה למלה אחרת, שהיא מגזרת הכפולים: ונגולו.

^{לב} **וְנִגְלֹוּ כְּסָפְךָ** (ישעיהו לד, ד), כצ"ל. **במקור הופיע וְנִגְלֹוּ** בספר. **תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י.]**

^{לג} בחיבור עם כינויי הגוף.

^{לד} ובנע"ו נכונותי וחביריו.

^{לה} לרבות.

^{לו} **הַגּוֹלְלָה**, כן נראה להגיה.

^{לז} בחיבור עם בכל"ם.

(שמואל א כ, כח), אִם-נִלְחָם נִלְחָם בָּם (שופטים יא, כה), וְנִשְׁלָחוּ סִפְרִים (אסתר ג, יג), וְנִחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ (אסתר ח, ח) והשתנה בעבור אות הגרון.

שער בנין התפעל

קודם שאדבר על זה הבנין אדבר כלל על בנין נפעל ובנין התפעל, כי **וְנִבְרָכוּ** איננו בטעם כמו **וְהִתְבָּרְכוּ**, כי והתברכו הוא יתברך בו ויתכן שלא יהיה כן ואיננו כן ונברכו, **יֵשׁ מִתְעַשֵּׂר** (משלי יג, ז) **מִתְרוֹשֵׁשׁ** (שם), **אֵישׁ מִתְהַלֵּל** (משלי כה, יד), **מִמִּתְכַּבֵּד וְחִסְרֵי-לֶחֶם** (משלי יב, ט), איננו כמו **נִכְבֵּד**,^א והנה כן בבנין^ב **הַתְּכַבֵּד הַתְּכַבְּדוּ הַתְּכַבְּדָה הַתְּכַבְּדוּ**, גם יש בבנין זה שיראה שאיננו עומד רק יוצא, כמו **וְהִתְנַחֵלְתֶּם אֶת-הָאָרֶץ** (במדבר לג, נד), **וְהִתְאֵוִיתֶם לָכֶם** (במדבר לד, י), כאשר חשבו רבים כי כן בבנין נפעל מלת **נִלְחָם וְנִשְׁבַּע**, ואין צורך, גם **אֲשֶׁר נִשְׁפָּרְתִּי אֶת-לִבִּי** (יחזקאל ו, ט), הנכון היות **אֶת** תחת **מִן** כמו **כָּצַאתְלִי אֶת-הָעִיר** (שמות ט, כט), **כִּדְּק יִטּוֹל** (ישעיהו מ, טו) **ס"ו ע"א** מהבנין הקל, ואיננו מבנין נפעל כלל כאשר אמר ר' יהודה המדקדק.^ג **אֶתְּבָרַךְ יִתְבָּרַךְ תִּתְבָּרַךְ תִּתְבָּרְךָ יִתְבָּרְכוּ תִתְבָּרְכוּ תִתְבָּרְכֶנָּה**, ואם היה פ"א הפועל אחת מאותיות השריקה יהיה האות של שורש קודם ת"ו התפעל **וְיִשְׁתַּמֵּר** חקוֹת (מיכה ו, טז), **כִּי-תִשְׁתַּתֵּר עָלֵינוּ גַם-הַשֹּׁתֵרֵר** (במדבר טז, יג), והוא שם הפועל כמו **וְלִהְתַּנַּפֵּל**^ד עָלֵינוּ (בראשית מג, יח), **לִהְתַּחֲנוּן-לּוֹ** (אסתר ד, ח), ומלת **וְהִתְשַׁוֵּטְטָה** זרה,^ה בעבור התחברות שני טית"ן עם אות הת"ו שהוא קרוב ממוצא, ועם הצד"י יבא תחת ת"ו טית"ן בעבור לדבר בצד"י לשון צחות ומה-**נִצְטַדֵּק** (בראשית מד, טז), **וְיִצְטִידוּ**,^ו **הַצִּטִּידוּ** (יהושע ט, יב), ומלת **וְתִתְצַב** (שמות ב, ד) זרה, כי טעמה היות היר"ד אחר הת"ו האחרון,^ז והנה בא היר"ד ואחריו הת"ו, הפך **וַיָּבֹא יְיָ וַיִּתְיַצֵּב** (שמואל א ג, ח), **לִהְתִּיצֵב** עַל-יְיָ (איוב א, ו), כי בעלי היר"ד בתחלה כמו השלמים **תִּתְנַפַּח**, ועם-יִשְׁרָאֵל **יִתְנַפַּח** (מיכה ו, ב). ובעלי הה"א באחרונה **הַתַּעֲלָה הַתַּעֲלִיתִי אֶתְעַלָּה** וככה חביריו, ובחסרון הה"א **וְאֶל-יִתְעַלֵּל בְּסִרְיָנוּ** (ירמיהו נא, ג), **וַיִּתְבַּסּ** (מלכים ב יט, א), **וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֹהֶלָה** (בראשית ט, כא).^ח ושם הפועל **בְּהִתְגַּלּוֹת** לָבֹ (משלי יח, ב), כי בעבור הה"א בא הת"ו, ויאמר ר' יהודה המדקדק כי שם הפועל בבנין הקל בבעלי היר"ד עם נו"ן^ט בראשונה נמצא בתוספת ת"ו, כמו **לִרְדֹּת לְגִשְׁת לְטַעַת**, וככה בסמוכים **לְגִשְׁתִּי לִרְדֹּתִי** בעבור חסרון הפ"א, והנה מה יעשה במלת **לִהְתַּעֲנוּת**,^י גם בבנין נפעל וביום **הָרְאוֹת** לו,^י **וּבְהִתְגַּלּוֹת הָעֵנָן** (שמות מ, לו), והנה הוא כמו ומן האכול **יֶאֱכָל**.^י ובעלי הכפל כמו השלמים **תִּתְהַלֵּל אֶתְהַלֵּל**, ובו **יִתְהַלֵּלוּ** (ירמיהו ד, ב) בסוף פסוק. והנה לפי דעתי כי זה הבנין לקוח מהבנין הכבד הדגוש על כן נדגש עי"ן הפועל, ושם התואר כמתפועל,^י בתוספת מ"ם בעבור אות הת"ו,^י **ס"ו ע"ב** על כן יחסרו הה"א והמ"ם בעתידים בעבור שיש אות קודם אות הת"ו, **מִתְכַּבֵּד מִתְכַּבְּדִים מִתְכַּבְּדָה מִתְכַּבְּדִישָׁת** מִטְמָאָתָה (שמואל ב יא, ד), **הַמִּתְקַדְּשִׁים** (ישעיהו סו, יז).

^א הבט במאזנים דף נ"ד ע"ב.

^ב התפעל.

^ג ובפירושו שם כתב זאת בשם ר' יונה המדקדק ז"ל.

^ד **וְלִהְתַּנַּפֵּל**, כצ"ל. במקור הופיע **לִהְתַּנַּפֵּל**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^ה עיין לעיל דף י"ז ע"א ומ"ש שם בסימן י"ח. (עמ' 35)

^ו **וְיִצְטִידוּ**, כצ"ל.

^ז והראוי: **וְתִתְיַצֵּב**, וע"ש בפירושו.

^ח הנח נעלם אחר ת"ו הראשון.

^ט **בְּסִרְיָנוּ**, כצ"ל. במקור הופיע **בשריונו**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^י **אֹהֶלָה**, כצ"ל. במקור הופיע **אוהלו**. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.י].

^{יא} בעלי הנר"ן.

^{יב} שאין בו ובחביריו חסרון פ"א הפעל.

^{יג} לא נמצא כזה בכל המקרא, רק: **וְבִיּוֹם הָרְאוֹת** בְּו (ויקרא יג, יד).

^{יד} ואם **הָאֶכָל** ויקרא ז, יח, כן צריך להיות.

^{טו} כמו מתפעל, כן נראה להגיה.

^{טז} שלא תתערב עם ת"ו אית"ן.

שער הבנינים הנלקחים מאחרים

בעבור שאין לשניים אות להדגש בו כאשר הזכרתי אמרו^א בכפל, התבונן התבוננו התבוננה התבוננתי, והתבוננת על־מקומו,^ב אֶתְבוֹנוּ יִתְבוֹנוּ, יִתְבוֹנוּ חֲסְדֵי יי (תהלים קז, מג), התבונן התבונני וככה הכל, להתבונן שם הפועל, מתבונן, מתבוננים, מתבוננה או מתבוננת מתבוננות, ואמר ר' יהודה המדקדק ז"ל כי להתעולל מפעלי הכפל, כי הוא מגזרת אֶמְרָתִי לְהוֹלִים אֶל־תְּהִלּוֹ (תהלים עה, ה),^ג וכמוהו לְהַתְעוֹלֵל עֲלֵלוֹת (תהלים קמא, ד), ובדרך אות השריקה הסתוללו הסתוללה אסתולל וככה חביריו, מסתולל כמו פועל, מסתוללה מסתוללים, ומצאנו אֶשְׁתוּלְלוּ | אֶבְיִרִי לָב (תהלים עו, ו), והנה האלף תחת הה"א של הבנין, כמו ואחרי כן אֶתְחַבֵּר יְהוֹשֻׁפָּט (דברי הימים ב כ, לה), ורבים אמרו כי הַתְחַפֵּשׁ וְבָא בְּמִלְחָמָה (מלכים א כב, ל) היה ראוי להיותו באלף, ואין צורך לנו רק הוא שם הפועל, וכן וְבָא בְּמִלְחָמָה, כי שם הפועל יבא תחת פועל עבר או צווי, להתעולל עלילות שם הפועל, והנה הפרש גדול יש בין מִתְהַלֵּל ובין מִתְהוֹלֵל, כי מִתְהַלֵּל הוא מהפעלים השלישיים רק מִתְהוֹלֵל מהשניים. והנה מצאנו עוד הופעל מבנין הכבד הנוסף הַשְׁלַח הַשְׁלָכָה הַשְׁלַכְתִּי, גם יבא הה"א בקמ"ץ חטף על־שֶׁבַר בְּתַעֲמִי הַשְׁבַּרְתִּי^ד (ירמיהו ח, כא), וכן הַכְרַת מִנְחָה (יואל א, ט), אֶשְׁלַח יֶשְׁלַח נִשְׁלַח, וְתִשְׁלַח הַשְׁדָּה (יחזקאל טז, ה), ודע כי חפשתי בכל המקרא ולא מצאתי או אֶפְעַל או אֶפְעַל, והעיקר בנין שלא נקרא שם פועל בסימן אלף המדברים או עם נו"ן סימן רבים, רק מלת <ס"ח ע"א> מִפְּטָן לִקְבֵר אוֹבֵל (איוב י, ט),^ה לא נמצא, רק דרך סברה היא שיאמרו כולם, ואם היה פ"א הפועל אחת מאותיות הגרון בא על דרך אחרת הַעֲמַד הַעֲמַדְתִּי אֶעֱמַד, יַעֲמַדְתִּי (ויקרא טז, י), יִחְרַם כָּל־רְכוּשׁוֹ (עזרא י, ח), ואם היה פ"א הפועל יו"ד אמרו הוֹרֵד, וְהוֹשַׁבְתֶּם לְבִדְכֶם (ישעיהו ה, ח), מגזרת יֹשֵׁב, אוֹשֵׁב יוֹשֵׁב וככה חביריו, והנה אין הפרש ביניהם ובין השניים הוֹשֵׁב כְּסָפִי (בראשית מב, כח), כִּי הוֹבֵאוּ בֵּית יוֹסֵף (בראשית מג, יח), מִתְרַשֵּׁישׁ יוֹבָא (ירמיהו י, ט),^ו ומבעלי הה"א באחרונה הִרְאָה הִרְאִיתִי, ועם בעלי הגרון בְּחִכָּה הִעֲלָה (חבקוק א, טו),^ז רק מלת הַחֲלָתִי באה משונה, כי היה הה"א ראוי להיותו בקמ"ץ חטף, אולי היה כן בעבור אות הגרון, אֶרְאָה יֶרְאָה וככה חביריו, ובעלי הכפל הִסַּב בדגשות הסמ"ך לחסרון אות הכפל אֶסַּב,^ח על־כֶּמֶן יוֹסֵב^ט (ישעיהו כח, כז), הִסְבָּה הִסְבּוֹת, ובעלי הנו"ן הִדַּד, וַיִּדַּד כְּחִזְיוֹן^י לִילָה (איוב כ, ח), והנה כל אלה מבנין הפעל. ויש שלא נקרא שם פועל והוא נלקח מבנין הכבד הדגוש כמו פִּעַל, שֶׁבַר דָּבַר, יִדְבַּר בה,^י וְאֶסַּף שְׁלָלְכֶם (ישעיהו לג, ד), ואם היה עי"ן הפועל אחד מאותיות אחהע"ר יהיה פ"א הפועל עם חול"ם, כמו וּמָרַק וְשָׁטַף (ויקרא ו, כא), יִבְרַךְ גְּבָרָה (תהלים קכח, ד), ובעלי היו"ד בתחילה

^א לתשלום דגש.

^ב משובש בדפוס, וצ"ל: וְהַתְבוֹנוּנָה על־מקומו (תהלים לז, יד). טעות במראה המקום. צ"ל (תהלים לז, י). במקור הופיע הַתְבוֹנוּנָה עד

מקומו. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^ג שגם הוא מהכפולים.

^ד אֶתְחַפֵּשׁ.

^ה במקור הופיע הַשְׁבַּרְתִּי (ב' בפתח). תקנתי לפי כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר (ב' בקמץ). בתנ"ך קורן מופיע בפתח [י.י.]

^ו אוֹבֵל, כצ"ל. במקור הופיע אוֹבֵל. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^ז מוסב למעלה אחר מלות נו"ן סימן רבים.

^ח יִחְרַם, כצ"ל. במקור הופיע יִחְרַם. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^ט שהם מנע"ו.

^י ובספרנו: הִעֲלָה, הה"א בציר"י והעי"ן בחטף פת"ח, כמ"ש הרד"ק ז"ל בפירושו שם, וראה בביאור למאזנים בסימן שפ"ג. במקור

הופיע הִעֲלָה. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^י הַחֲלָתִי, כצ"ל, ועיין לעיל דף כ"ד סוף ע"ב. (עמ' 49)

^{יא} הבט בביאור למאזנים ס' תנ"א.

^{יב} יוֹסֵב, כצ"ל, בוי"ו ובדגש ע"ד ז"ר, ועיין בדברי ר"ש נ' מלך ז"ל שם. במקור הופיע יוֹסֵב. תקנתי לפי המבאר כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר

[י.י.]

^{יג} וַיִּדַּד כְּחִזְיוֹן, כצ"ל. במקור הופיע וַיִּדַּד כְּחִזְיוֹן. תקנתי לפי המבאר כתר ארם צובא ותנ"ך ברויאר [י.י.]

^{יד} לא מצאתי כן, רק: שִׁידְבַּרְבָּה (שיר השירים ח, ח).

כמו השלמים ימים יצרו (תהלים קלט, טז), ילדו על-ברכי יוסף (בראשית נ, כג), ובעלי הנזון כן נגע ינגע, ובעלי הה"א בסוף ענה ענו, אשר-עשיתי בסתר (תהלים קלט, טו), אשר לא-תענה (ויקרא כג, כט), ובעלי הכפל כמו השלמים שדד, אשר שדד, שדדה גיגזה (נחום ג, ז), ובבנין שלא נקרא שם פועלו ^{ס"ח ע"ב} מהשניים מבנין פעלל חולל אכולל, ^ט באין-תהמות חוללתי (משלי ח, כד), והנה אין הפרש בין חוללתי פועל או פעול, ^{טז} ויאמר ר' משה הכהן ז"ל כי לקח עמי חנם (ישעיהו נב, ה) מהבנין הקל, ^{יז} ואמר כי יוכל האדם להפריש אי זה מהם הוא מהקל או מהבנין הדגוש, כי אם מצא פועל יוצא בבנין הקל ידע שהוא ^{יח} ממנו, ^{יט} ואם איננו יוצא הנו מהכבד, ואחרי שמלת לקח מהיוצאים על כן הוא מהקל, ולא אמר כלום, כי מה הפרש יש בין הקל והכבד כי אם בעבור הדגש הקבוע, והנה לקח אלקח ילקח כמו ואתם תלקטו לאתד אתד (ישעיהו כז, יב) לא ייסור לעולם הדגש, ^כ וככה אמרו רבים על מלת וכי יתן מים (ויקרא יא, לח), שהיתה ראוי להיותה ינתן בעבור שלא מצאנו הנתן בבנינים, ואין צורך, כי אם לא מצאנוהו כתוב במקרא ובא כמשפט הלשון אם ^{כא} אנחנו חוששים, כמו השמחת כל-אויביו ^{כב} (תהלים פט, מג), ואין לה שנית, וככה אמר ^{כג} במלת יקח-כד נא מעט-מים (בראשית יח, ד), וכן אומר כי לקח עמי מהכבד ואם לא נמצא כתוב במקרא, ויאמר ר' יונה המדקדק כי אֵת כל-ענותו (תהלים קלב, א) שם הפועל מהבנין שלא נקרא שם פועלו ^{כה} על דרך הגד הגד לִי (רות ב, יא), ואם הוא מהבנין הנוסף, ^{כו} ואיננו רחוק, וככה הסכימה דעת ר' שמואל הנגיד ז"ל על זה. ^{ס"ט ע"א}

^ט לא מצאתי כן בכל המקרא, ואולי כיוון החכם על פסוק: אשר אדרים שדדו (זכריה יא, ב), רק אחז דרך קצרה.

^{טו} חולל אכולל, כצ"ל, בפת"ח, ועיין במאזנים דף נ"ח ע"ב ובביאור שם סימן תמ"ג.

^{טז} בפעל ובפעל, כי שניהם בפת"ח.

^{יז} פי' שאין מלת לקח תולדת בנין הכבד הדגוש, כי לא מצאנו ממנה: לקח, רק היא תולדת בנין הקל, כי מצאנו: לקח, ועיין בפירושו לישעיה (לב, יד) ובביאור למאזנים סי' שצ"ג. והנה דעת רש"י זצ"ל כדעת ר"מ הנזכר, כנראה מפירושו לפ' שמות (ג, ב), לפי ביאור החכם רוח"ה נ"י בהבנת המקרא שם.

^{יח} בנין פעל.

^{יט} מהקל, אם לא נמצא בנין פעל.

^כ וא"כ לא יתכן להיות לקח תולדת בנין קל, כי הוא ותולדתו אין להם דגש כלל.

^{כא} אין, כצ"ל.

^{כב} אויביו, כצ"ל. במקור הופיע אויבי. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר [י.].

^{כג} אומר, כצ"ל.

^{כד} שהיא מבנין הפעל, אף שלא מצינו הקח ולא הקיח מההפעיל.

^{כה} מבנין פעל.

^{כו} ר"ל: מבנין הפעל, שהוא תולדת הבנין הכבד הנוסף (ההפעיל).

שער המורכבים

יש מלות טעם, המורכבים מזה בידך, מלכסם תדכאו עמי,^א ויאמר רבי מרינוס כי כמוהו מדוע, כי אמר שהשם דוע או דע כמו אשא דעי (איוב לו, ג), ואינו רחוק, אשר המה חיים עדנה (קהלת ד, ב)⁺ טעמו עד הנה, ועוד נמצא את אשר-עדן לא היה (קהלת ד, ג), וככה מלת בלעדי,^ב לפלמוני המדבר (דניאל ח, יג) כמו פלני אלמני (רות ד, א), והנה פלוני אלמוני ממלות הטעם. אמר בעל המסורת כי והנהו^ג עושה מלאכה חסר אלף והם שתי מלות,^ד ולפי דעתי שאין צריך רק הה"א נוסף על הנו בידך. ולפי דעתי שלא יתכן להרכיב שם עם שם או שם עם פועל כי לא נמצא, רק בפעלים ימצאו. שהם מורכבים כמו יודעתי (שמואל א כא, ג) שהם^ה מורכב מעתיד ועבר,^ו מקננת בארזים (ירמיהו כב, כג) מורכב מפועל עבר מהבנין שלא נקרא שם פועל^ז עם פועל מהבנין הכבד הדגוש,^ח ישבת בלבנון (שם), וילדת בן (בראשית טז, יא) מורכבת מפועל עבר מהבנין הקל ומפועלת,^ט צמתותני (תהלים פח, יז) אמר רבי יהודה המדקדק ז"ל שהמלה גם היא מורכבת מהפועל עבר מהבנין הדגוש ומנוכח לשון רבים עם סמיכה אל יחיד,^י מבליגיתי לפי דעתי מלה מורכבת לזכר ולנקבה,^{יא} לזר תחשבני (איוב יט, טו)^{יב} מורכבת בין זכרים ונקבות,^{יג} ותקרבו עצמות (יחזקאל לז, ז) ג"כ,^{יד} וכמו וישרנה^{טו} הפרות (שמואל א ו, יב),^{טז} ויחמנה בבאן לשותות (בראשית ל, לח).^{יז} <ס"ט ע"ב> ודרך אחרת להיות המלה מורכבת משני בניינים כמו ונכפר להם הדים (דברים כא, ח)^{יח} שהוא ונתכפר^{יט} על דרך ואשת מדינים נשתנה (משלי כז, טו), והנה הם בנין נפעל והתפעל, אחרי | הכבס אתהנגע (ויקרא יג, נה) היה ראוי להיותו התכבס, והנה כגון הוא^כ שלא נקרא שם פועל^{כא} עם בנין התפעל,^{כב} נאלו בדם (איכה ד, יד) בנין נפעל^{כג} עם בנין שלא נקרא שם פועל,^{כד} נולדו^{כה} להרפא (דברי הימים א כ, ח),^{כו} בנין נפעל^{כז} עם בנין שלא נקרא שם פועל,^{כח} ונפרו^{כט} כל־הנשים (יחזקאל כג, מח)

^א ראה למעלה דף י"ט ע"א, ומ"ש שם בסימן ל"ח. (עמ' 39).

⁺ במקור היה כתוב עדנה. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר [י.י.]

^ב עיין לעיל דף כ"ו וע"ב ומ"ש שם בסי' ל"ב. (עמ' 52)

^ג והנהו, כצ"ל.

^ד הבט למעלה דף כ' ע"ב ומ"ש שם בביאורי. (עמ' 40).

^ה שהוא, כצ"ל.

^ו מן ידעתי שהוא עבר, ומן יודע שהוא בינוני.

^ז שהוא: קננת.

^ח שהוא: מקננת.

^ט מן ישבת וישבת, ולדת וילדת.

^י מן צמתו שהוא עבר לרבים נסתרים מבנין פעל, ומן צמתותני שהוא עבר לרבים נוכחים עם כינוי מדבר בעדו.

^{יא} עיין לעיל דף ס"א ע"א. (עמ' 114)

^{יב} תחשבני, כצ"ל. במקור היה כתוב תחשבוני. ותקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{יג} ראה בביאור למאזנים סימן קמ"ח.

^{יד} גם הוא מורכב מזכרים ונקבות, כי לזכרים הראוי: ויקרבו, ולנקבות: ותקרבה.

^{טו} כי לזכרים הראוי: וישרו, ולנקבות: ותשרנה, והבט בביאור למאזנים סי' קמ"ט.

^{טז} (שמואל א ו, יב), כצ"ל. במקור היה כתוב שופטים כ"ח וזה טעות. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{יז} שהוא מורכב כמלת וישרנה.

^{יח} (דברים כא, ח), כצ"ל. במקור היה כתוב במדבר כ"ח וזה טעות. תקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{יט} ראה בפתיחה לבית השני מספר גן נעול להחכם ר' הירץ וויזל ז"ל דף י"א ע"ב, ודף י"ב ע"א וע"ב, כי שם יישב הרכבת מלת ונכפר ומלת הכבס, הבאה בסמוך, בטוב טעם ודעת.

^כ הוא כגון, כצ"ל.

^{כא} הכבס מההפעל.

^{כב} התכבס.

^{כג} נאלו.

^{כד} גאלו.

^{כה} נולדו, כצ"ל, הלמ"ד בדגש אחר תנועה גדולה שלו כמשפט, ע"פ המסורה. במקור היה כתוב נולדו. ותקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{כו} להרפא, כצ"ל. במקור היה כתוב להרפה עם ה"א. ותקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{כז} נולדו.

היה ראוי וְנִתְּסָרוּ בנין נפעל עם התפעל. ודע כי מצאתי מלות רבות בפעלים שהם מטעם אחד ואין השורש אחד כמו הִלְךְ אֶלֶף עֶמֶד (שופטים ד, ט), כי אין מחלוקת בין המדקדקים כי אֶלֶף מבעלי היר"ד שיעלם, ^ל כי הה"א איננו מאותיות המשך. ^{לא} וכן וְהִתְחַלֵּל לֹא חֲתָלָה (יחזקאל טז, ד) משני בנינים, ^{לב} קָטַר יִקְטִירוֹן כִּיּוֹם (שמואל א ב, טז) ^{לג} משני בנינים, ^{לד} ולדעת רבים כמוהו מִקְטָר ^{לה} מִגֶּשׁ (מלאכי א, יא), ולפי דעתי לא כן. ^{לו} אמר רבי יונה המדקדק נ"ע ושני כפירים נִתְּעוּ חסר למ"ד מגזרת מִלְתָּעוֹת כפירים, ^{לז} ולא אמר כלום כי אין טעם לפירוש, רק הוא מגזרת תִּתְּעוּ בְּמִדְבָּר (תהלים קז, ד), ומלת נתעו חוזרת לכפירים, והנה נתעו כמו אוֹבֵד כי כן בתחלה ^{לח} ליש אוֹבֵד מבלי טרף, וכן דקדוק המלה, פועל עבר נִתְּעוּ כמו נראו נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים (בראשית ח, ה), ובעתיד יִתְּעוּ, ^ל והנה היא מלה מורכבת מפועל עבר ועתיד, ובאה מלעיל בעבור שהוא סוף פסוק כמו עָרוּ | עָרוּ לְעֵד הַיְסוֹד בָּהּ (תהלים קלז, ז) שבא האחרון מלעיל בעבור היותו באתנח, ^{לט} כי היה ראוי להיותו על משקל חֲלוּ-נָא פְּנִי-אֵל (מלאכי א, ט), ^מ ובעבור היות הטעם בראש המלה ^{מא} שב גם הראשון מלעיל, ^{מב} כמו לֹא כִּחְטָאִינוּ עֲשֵׂה לָנוּ (תהלים קג, י) כמשפט רוב הלשון, וככה פירוש הפרשה, אומר בתחלה מְנַשְׁמֵת אֶלְוָה יֹאבֵדוּ (איוב ד, ט), ואומר אחריו שְׁאֲגַת אֲרִיָּה וְקוֹל שֶׁחַל, והנה דימה רוח אף השם וקצפו לשאגת אריה והכפירים, והטעם רעבים שהם הולכים כמו חועים בשדה לבקש טרף. ודע כי מצאנו במקרא מלות זרות או שבאו על דרך משקל אחר, כמו את מוֹצָאָךְ ואת מוֹבָאָךְ, ^{מג} כי אמר ר' יונה כי זה ^{מד} בא ^{מה} בעבור מלת מוצא, אֶת-יְרִיבִי (תהלים לה, א), ^{מו} אֶם-יִשׁוּב ^{מז} יִשְׁיבֵנִי ^{מח} יֵל (שמואל ב טו, ח) והפך זה אֶם-שׁוּב ^{מט} תִּשְׁבּוּ ^נ בְּאֶרֶץ (ירמיהו מב, י), ואילו הם מלות מעטות ואחר שלא באו על משפט חביריהם ויצאו מכלל לא נלמד מהם רק נסמך על הדרך הישרה, והנה אמרו המדקדקים על מלת הִיקוֹם (בראשית ז, כג) ^{נא} ואמרו כי שורש וְיִשְׁחָד בְּקִרְבָּךְ וְתִסַּג וְלֹא תִפְלִיט (מִיכָה ו, יד), מבעלי היר"ד ^{נב} ואין צורך רק הוא מבעלי הה"א בסוף. ^{נג}

כח ילדו.

כט וְנִתְּסָרוּ, כצ"ל. במקור היה כתוב וְנִתְּסָרוּ. ותקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר. [י.י.]

ל ושרשו: ילך.

לא ר"ל, שלא יתכן להיות אלך משרש הלך, כי הה"א איננה מאותיות המשך ולכן לא תחסר ולא תנוח באמצע המלה.

לב מההפעל ומהפעל.

לג יִקְטִירוֹן כיום, כצ"ל. במקור הופיע יִקְטִירוֹן ביום. ותקנתי לפי תנ"ך ברויאר ולא לפי המבאר. [י.י.]

לד מהפעל ומההפעל.

לה דברי החכם בזה הם קשי ההבנה עד מאוד, ונראה לי כוונתו, שמלת מוקטר כמו קטורת, (ע"ש בפירושו), ויהיו כן מלות: קָטַר

יקטרון, ואינן משני בנינים, רק קטר הוא שם ע"מ: פָּעַל, ולא מקור.

לו רק קטר מקור מבנין פעל, וא"כ קטר יקטרון משני בנינים כאמור.

לז עיין לעיל דף מ"א ע"ב. (עמ' 87)

לח קודם מלות: ושני כפירים נתעו.

לט ע"ש בפירושו.

מ ובא עי"ן ערו בקמ"ץ לתשלום דגש עי"ן הפעל.

מא במלות ערו האחרון.

מב שהוא נסוג אחר מפני קירוב הטעמים.

מג ראה למעלה דף מ"ד ע"א ומה שכתבתי שם בסימן נ"א. (עמ' 92).

מד מוֹבָאָךְ.

מה שלא כמשפט.

מו ע"ש בפירושו.

מז מקור ע"ד נחי פ"א יו"ד.

מח עתיד מנע"ו.

מט מקור ע"ד נע"ו.

נ תִּשְׁבּוּ, כצ"ל, והוא עתיד מנפ"י. במקור היה כתוב תִּשְׁבּוּ. ותקנתי לפי המבאר ותנ"ך ברויאר. [י.י.]

נא שהוא מהפעלים נחי העי"ן והוא הפוך, וע"ש בפירושו.

נב ושרשו: ישח, והמלה ע"מ: וְיִשְׁחָד.

נג ושרשו: שחה והמלה מההפעל, והראוי: וְיִשְׁחָד ע"מ: וְיִפְרָךְ (בראשית כח, ג).

שער הרביעיים

הפעלים הרביעיים הם מעטים מאד במקרא בעבור שהמלה הרביעיית כבדה על הלשון, והם **כָּרַס** **אָכַרַס** **יָכַרַס** **נָכַרַס** **תָּכַרַס**, **יָכַרַסְמָנָה** **חָזִיר מִיָּעַר** (תהלים פ, יד), ואל תשמע אל האומר שהוא מגזרת מלא מלא **כָּרַשׁ**^א **מַעְדָּנִי** (ירמיהו נא, לד), **כִּי** הוא כאילו הוא יכרסם ממנה, והפועל **מָכַרַס** **מִכְרַסִּים** **מִכְרַסְמָה** או **מִכְרַסְמַת**, והפועל **מָכַרַס**, ו**יָדִיד**^ב **מְכַרְבֵּל** | **בְּמַעַל בּוֹץ** (דברי הימים א טו, כז), **יָדַק מְחַסְפָּס** (שמות טז, יד), **תָּחַרָה** פועל עבר, **אֶתְחַרָה** **מִתְחַרָה**. והשמות רבים מהפעלים כמו דפסרות^ג **גִּבְעוֹל זֶרְזִיף**, ויש שמות חמשיים^ד והם מעטים, כמו **שַׁעֲטָנָז**, **אֲגַרְטָלִי** (עזרא א, ט). ויאמר רבי יהודה המדקדק נ"ע כי אותיות אמת"ן נוספין בשמות כמו אשר אלה * **בְּאֶזְרוֹעַדִּי**^ה **אֶקְדָּח**, **מְהוּמָה מְשֻׁמָּר**, **תַּעֲוִדָה תִּלְבוּשֶׁת**, **יִצְהָר יִצְחָק**, **נִפְתּוֹחַ**, וכן אם היה **אֲגַרְטָלִי** מהרביעיים^ו, ויאמר הנזכר כי **הָאֲחֻשְׁדָּרְפָּנִים** מלה מורכבת והטעם שרי הפנים, והנכון בעיני שהיא מלה פרסית והובאה על מתכונת לשון הקודש.

^א **כָּרַשׁ**, כצ"ל. במקור היה כתוב **כָּרִיסוֹ**. תקנתי לאחר אימות בכתר ארם צובא. [י.י.]

^ב דיד, כצ"ל, כי בכל ד"ה הוא מלא יו"ד, וראה במסורה (מלכים א יא, ד ויחזקאל לד, כג). במקור היה כתוב **וידוד**. תקנתי לאחר אימות בכתר ארם צובא. [י.י.]

^ג משובש בדפוס, וצ"ל: **רַפְסְדוֹת** (דברי הימים ב ב, טו).

^ד מחמשה אותיות שרשיות.

^ה **וְאֶשְׂרָאֵלָה** (דברי הימים א כה, ב), כצ"ל, והוא שם איש, והאל"ף בראשו נוספת, אם לא יהיה מהשמו' החמישיים, שהם מעטים מאוד. ד"א. מופיע בשי"ן ולא בשי"ן **וְאֶשְׂרָאֵלָה** [י.י.]

^ו לא נמצא כזה בכל המקרא, רק: **וּבְאֶזְרוֹעַ** (ירמיהו לב, כא).

^ז ותהיה האל"ף נוספת, ושרשו: גרטל.

כלל גדול בכל המקרא, יש דגשים נמצאים שאין צורך להם, אִם-יִקְרָא עֲזָן (שמואל א כח, י), כִּי אֲשֶׁר קָרָא (דברים כה, יח), כִּמו עֲשֶׂה בְנָד, עוֹד אֲבָנָד (ירמיהו לא, ג), יִבְנֶה, ויאמר רבי יונה המדקדק נ"ע כי עשו כן בעבור לדבר בלשון צחות, גם אמרו בדגשות הצד"י הַצְפִּינוּ (שמות ב, ג), רק בדגשות למ"ד הָרִים נִזְלוּ (ישעיהו סג, יט)^א שהוא סוף פסוק, כי שרשו נזל והוא על משקל וְלֹא יִכְלוּ (שמות ח, יד)^ב, והאומרים כי על משקלו נִזְרוּ אֲחֹזר (ישעיהו א, ד), מגזרת וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשֵׁי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל (ויקרא כב, ב) אינם רחוקים מהאמת, גם יתכן היותו מבנין נפעל מהפעלים השניים, ויש מלות צריכות דגש כמו תִּיּוֹ תִּהְיֶה^ג בּוֹ (איוב יג, ט), ונדגש הלמ"ד בעבור שהוא סוף פסוק, כִּי בּוֹ <ע"א ע"ב> לא יחשב כי הוא דבק עמו, כִּמו יִשְׁפּוּטוּ^ד הֵם, בְּקִשּׁוֹ נִפְשֵׁי (תהלים נד, ה) חסר דגש^ה וככה רבים. יש תנועה תחת תנועה כמו וַיִּרְשָׁתָהּ^ו וַיִּשְׁבָּתָהּ^ז בָּהּ (דברים יז, יד), והנה החיר"ק^ח תחת פת"ח גדול, וּבִפְרָשְׁכֶם כְּפִיכֶם (ישעיהו א, טו). הנה החיר"ק תחת פת"ח קטן, כי הוא על משקל כְּדַבְּרְכֶם מהבנין הכבד הדגוש, יִשׁוּב בשור"ק גם בחול"ם, ומלת קִדְשׁ^ט שהיא בחול"ם ישוב בקמ"ץ חטף קִדְשׁוֹ קִדְשֵׁים. יש אות תחת אות כאשר פרשתי והם אותיות אה"י לבדם ואות ש"ן בסמך בְּשׁוּרֵי מהם^י ובעל המסורת הזכירים, אִי רק אמר בי נִתַּן הַסֵּכֶל בְּמִרוֹמֵי רַבִּים (קהלת י, ו) הסמך תחת השי"ן, יב ואין צריך כאשר פרשתי בקהלת, ויש אומרים כי קִפּוֹז כמו קִפּוֹד^{יב} בעבור שהם קרובים במכתב, רְעוּאֵל דְּעוּאֵל, יד ואיננו נכון כלל, רק אומרים שיש לאדם אחד שני שמות כשלמה וקהלת גם ידידיה, טו גם שם אם המלך אֲבִיהָ^{טז} ושם אֲבִיהָ, יז וכן אומר בשמות שישארו מקצת אותיות כמו תוּחוּ עם מִחַת, יח שהיו לו שני שמות^{יט} ואין זה נלקח מזה. יש אות חסר בוא"ו אֲדָם שֵׁת אֲנֹשׁ (דברי הימים א א, א) כי אחזו דרך קצרה, שֵׁשׁ יָרַח עָמַד וְבִלָּה (חבקוק ג, יא), ככבש אלוף הכף ישרת עצמו ואחר עמו וכן הוא ככבש כאלוף, כמו אֲלוֹפִינוּ^{כא} מִסְבָּלִים (תהלים קמד, יד), וכמוהו כִּרְעֵ-כַּאֲחָ לִי הִתְהַלֵּכְתִּי (תהלים לה, יד), וְאֵת שְׂדֵי וַיִּבְרַכְךָ (בראשית מט, כה) פירושו ומאת שדי, וכן וְשָׁמִי יְיָ לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם (שמות ו, ג) ובשמי ה' כי נודעתי בנין נפעל, הנמצא בית ה' <ע"א ע"ב> חסר בי"ת, וכן כי ששת ימים, כב בעבור כי כל דבר צריך לזמן ומקום על כן אם יחסרו העברים לא יחושו. יש וא"ו נוסף ואיה וענה, כג ורבים אמרו כי כן היה

^א וא"כ מלת יקרא כמו יבנה, מנחי ל"ה שאין להם דגש.

^ב נִזְלוּ (ישעיהו סג, יט), כצ"ל, ובנוסחה שלפני כתוב: (שופטים ה'), וטעות הדפוס הוא, כי שם כתבו נִזְלוּ בלי דגשות הלמ"ד ובטעם

משרת. תקנתי את המקור לפי גרסת המבאר. בשופטים ה, ה (שירת דבורה) מופיע הָרִים נִזְלוּ כמו שהעיר המבאר. [י.י.]

^ג שהלמ"ד רפה.

^ד והראוי: תִּהְיֶה מבנין הכבד הדגוש.

^ה כי מלת תהתלו מוטעמת במרכא משרת ודביקה עם מלת בו, ונחשבת עמה למלה אחת.

^ו עיין לעיל דף כ"ג ע"א ומה שכתבתי שם בסימן נ"ג. (עמ' 45)

^ז הראוי בעיני הפעל לסימן בנין פעל הדגוש.

^ח משובש מאוד בדפוס, וצ"ל: וַיִּרְשָׁתָהּ. במקור היה כתוב וַיִּרְשָׁתָהּ. תקנתי כמו המבאר לאחר אימות בתנ"ך ברויאר [י.י.]

^ט תחת הר"ש.

^י הבט למעלה דף כ"ד ע"א. (עמ' 47).

^{יא} עיין לעיל דף ל' ע"א. (עמ' 59)

^{יב} והראוי: הַשֵּׁכֶל. במקור היה כתוב הַסֵּכֶל סמ"ך בצירי. בתנ"ך ברויאר מופיע סמ"ך בסגול ותקנתי על פיו [י.י.]

^{יג} ראה למעלה דף ל' ר"ש ע"א. (עמ' 61).

^{יד} ע"ש דף ל"א ע"א.

^{טו} ע"ש דף ל"א ע"א.

^{טז} אֲבִיהָ, כצ"ל, ור"ל: אם המלך אביה בן ירבעם היו לה שתי שמות, כי בדברי הימים ב (יג, ב) נזכרת בשם מִיכָיָהּ, ושם (יא, כ)

ובמלכים א (טו, ב) נזכרת בשם מַעֲכָה.

^{יז} ושם אביה, כצ"ל, ור"ל, שגם לאבי אם המלך הנזכרת היו שתי שמות, כי בד"ה (שם) נזכר בשם: אֲרִיאֵל, ולעלה מזה (יא, כ)

ובמלכים (שם) נזכר בשם: אֲבִשְׁלוֹם. (במלכים כתוב אֲבִשְׁלוֹם [י.י.]) ונמצא, אדם אחד נזכר בשתי שמות, וראה שם בפירוש רש"י זצ"ל, ובדברי הרד"ק ז"ל.

^{יח} נראה להגיה פה, וצ"ל: תוּחוּ עם נַחַת.

^{יט} פירוש, שהשם נַחַת הנזכר בדברי הימים א (ו, יא), הוא תוּחוּ הנזכר בתחלת ספר שמואל: בן תוּחוּ בן צוף. וע"ש בדברי הרד"ק ז"ל.

^כ ראה בכל זה למעלה דף כ"ב ע"ב ומ"ש שם בביאורי.

^{כא} אֲלוֹפִינוּ, כצ"ל. במקור היה כתוב אֲלוֹפִינוּ. תקנתי כמו המבאר לאחר אימות בתנ"ך ברויאר [י.י.]

^{כב} עיין לעיל דף ט"ו ע"א ובביאורי שם. (עמ' 33)

^{כג} הבט למעלה דף כ"ב ע"ב. (עמ' 44).

שמו^{כד} כמו וְשָׁנִי (דברי הימים א ו, יג), ואיננו רחוק, וְתִשָּׁב תִּמְלֹךְ וְשִׁמְמָה (שמואל ב יג, כ), ולפי דעתי שתחסר מלה כמו עצובה והדומה לה. כה יש מלות חסרות כמו יִעָנֶה עֲזוֹת (משלי יח, כג) יחסר מלת כו, ולפי דעתי כי כל פועל ראוי להכתב עמו שם הפועל, רק פעם יאחזו העברים דרך קצרה כי יסמכו על דעת הקורא או השומע, כמו וּבָרַב יוֹעֲצִים תִּקְוֶם (משלי טו, כב) והיא מלת עצה, וככה אמר רבי משה הכהן ז"ל על מלת וְתִקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים (יהושע ב, ד), לִקַּח, ועליו ישוב וא"ו וְתִצְפְּנוּ, ויאמר רבי יהודה המדקדק כי הוא כח שב אל מלת אַת שהוא עצם הדבר, כט ומהמלות החסרות חמור לחם, ל והיה כאוכלי שלחניך. לא יש כתיב וקרי והטעם אחד, כמו לִבָּג (לִבֹּז) (יחזקאל כה, ז), לב כי הוא כמו פֶּתֶבַג הַמֶּלֶךְ (דניאל א, יג), וְלֹא עִם לוֹ, לד גם יש שני הטעמים להם כמו הוֹאֵעַ עֲשָׂנוּ וְלֹא (וְלוֹ) אֲנַחְנוּ (תהלים ק, ג), לו רק העיקר שהוא וא"ו בטעם לו ואין בכל המקרא מלה קשה, כי טַחְרִים תחת עֲפָלִים (שמואל א ה, ט) דרך כבוד, גם כן צֶאֱתָם רִגְלֵיהֶם^{לט} כי שִׁינֵיהֶם^מ מגזרת מִשְׁתִּין בְּקִיר (מלכים א יד, י) על דרך המפרשים, ולפי דעתי שהם <ע"ב ע"א> שני שרשים, מא והמלה הקשה היא ביחזקאל (מב, טז) חמש מֵאוֹת^{מב} עם אֲמוֹת^{מג}, ויש להשיב כי מאות עם אמות הם אחת כמו כבש כשב שלמה שמלה, יעֲבֹץ^{מד} כִּי יִלְדְּתִי בְּעֶצֶב^{מה} (דברי הימים א ד, ט). פעם יאחזו הסופרים דרך קצרה לכתוב חסר, ופעם להוסיף באר לכתוב מלא, רק טעמי חכמי המסורת נכונים הם כנגד נכונים בדבר אחד בלבד. ויש שתי מלות משתי פרשיות שוות והם שונות, אֲמַרְתִּי אֶדְבַּר־שְׁפָתַי (ישעיהו לו ה), ובספר האחר^{מו} אֲמַרְתִּי, וזה הוא הקשה, אמרתי בלבי אך דבר שפתים לך לאמור עצה וגבורה לי. מז השמר לך ושמור נפשך מאוד שלא תאמין בדברי המדקדק שהזכיר בספרו יותר ממאה מלות ואמר כי כולם צריכים חילוף, חלילה חלילה כי זה איננו נכון בדברי חול ואף כי בדברי אלהים חיים וספרו ראוי להשרף.

כד ואיה בוי"ו.

כה עיין לעיל במקום הנזכר ובביאורי שם.

כו אמרות, כ"כ בפירושו שם.

כז ויהיה כאילו כתוב: ותקח האשה את שני האנשים לקח ותצפנו, והטעם שהסתירה לקיחתה, ועיין במאזנים דף י"ט ע"א.

כח וי"ו ותצפנו.

כט ראה במאזנים שם.

ל הבט למעלה דף כ"ב ע"ב. (עמ' 44).

לא והיו באוכלי שלחנך, כצ"ל.

לב שהכתיב: לבג, והקרי: לבז.

לג פֶּתֶבַג, כצ"ל, מלה אחת, וענינו: מאכל, וכן טעם לבג, ועיין בפירושו לדניאל (א, ה).

לד וְלֹא עִם לוֹ, כצ"ל, ור"ל, שמלת לא באל"ף מתחלפת לפעמים עם מלת לו בוי"ו, על פי קרי וכתבי, כמו אֲשֶׁר־לֹא (לו) כְּרָעִים (ויקרא

יא, כא) כתיב, וקרי: לוֹ בוי"ו, וע"ש במסורה.

לה הכוונות.

לו והקרי: וְלוֹ בוי"ו, ובפירושו כתב וז"ל: ושלו אנחנו עמו והמלה כמו כל קרי וכתבי, ע"כ אמר הגאון כי ולא אנחנו הפך ואני עשיתיני.

עכ"ל. והטעם: כי אנחנו לא עשינו עצמינו, כמ"ש בשם הגאון בפ' משפטים (כא, ח).

לז כמו שהוא בקרי: לו בוי"ו.

לח צוֹאֲתָם (מלכים ב יח, כז), כצ"ל, והוא הקרי, והכתיב: חֲרִיקָם.

לט חסרה פה מלת מִימִי, וכן צ"ל מִימִי רִגְלֵיהֶם (שם), והוא הקרי.

מ שִׁינֵיהֶם, כצ"ל, והוא הכתיב. במקור היה כתוב שִׁינֵיהֶם. שיניהם כתיב מִימִי רִגְלֵיהֶם קרי (ישעיהו לו, יב). תקנתי לפי המבאר ותנ"ך

ברויאר [י.י.]

מא כי שיניהם שרשו: שון, ומשתין שרשו: שתן.

מב והוא הקרי.

מג אֲמוֹת, כצ"ל. והוא הכתיב. וכך הוא בתנ"ך ברויאר. בכתר ארם צובא יש חולם באל"ף וצירי במ"ם אֲמוֹת [י.י.]

מד יעֲבֹץ, כצ"ל. במקור היה כתוב יעֲבֹץ. תקנתי כמו המבאר לאחר אימות בכתר ארם צובא ובתנ"ך ברויאר [י.י.]

מה בְּעֶצֶב, כצ"ל. במקור היה כתוב בְּעֶצֶב. תקנתי כמו המבאר לאחר אימות בכתר ארם צובא ובתנ"ך ברויאר [י.י.]

מו מלכים ב יח, כ.

מז ולפ"ז האמת הוא: אמרתי וכו', כאמור בישעיה.

ואני הנה אפרש לך קצת הקשים שהזכיר בעבור שלא יוכל לפרש אותם כמשמעם, והם גם-זרע יַעֲקֹב^א וְדָוִד עַבְדִּי (ירמיהו לג, כו), יאמר, כי תחת יעקב אהרן בעבור שהזכיר למעלה^ב שתי משפחות,^ג והנכון להיותו כמשמעו, והעד שאמר מִקַּחַת מִזֶּרְעוֹ מְשָׁלִים (שם), וככה פירושו, איך אמאס^ד מי שהוא מזרע יעקב בעבור שאמרה התורה שלא יהיה מלך מושל בישראל כ"א יעקב, ועוד שיהיה ממשפחת דוד והנה שתיים מעלות, והנה אראה לו כמוהו בעל כרחו שלא יוכל להחליף כלל, בְּגִי-יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סָלָה (תהלים עז, טז).^ה וְהַגְבִּילָה אֶת-הָעַם (שמות יט, יב), הַגְבִּיל אֶת-הָהָר (שמות יט, כג), אמר כי היה ראוי להיות העם, ולא אמר כלום, כי אם הגביל את העם הגבול בהר, ואם אמר שמת גבול בהר אין הפרש ביניהם.^ו וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר-מֵל יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ה, ד) אמר כי הדבר תחת הָעַם, ואיננו כי אם כמשמעו, וזה הדבר כאומר בעבור זה הדבר מל אותם יהושע. וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה (מלכים א ב, כח), אמר כי הוא תחת שְׁלֹמֹה, ואין צורך כי אחרי שאמר הכתוב שנטה אחרי אדוניהו מה צורך לאמור כי לא נטה אחרי שלמה כי מיד יבין זה השומע, רק בא הכתוב <ע"ב> לבאר דבר אחר כי יואב לא נטה עם אבשלום בעבור שהיה יודע כי איננו ראוי להיות לו המלוכה גם כן חשב על שלמה. וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיֹּאמְרוּ לְאַשְׁת־שֹׁמֶשׁ (שופטים יד, טו), היה ראוי לפי דעת^ז המהביל להיותו הַרְבִּיעִי, בעבור שמצא למעלה^ח וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד הַחִידָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים, גם הכתוב אומר^ט וַתִּבְדֹּךְ עָלָיו שִׁבְעַת הַיָּמִים, ולא אמר כלום, וככה פירושו, התעסקו והטריחו נפשם שלשה ימים להגיד החידה ולא יכולו וכאשר ראו כן נואשו ממנה, ובאשר היה ביום השביעי אמרו לאשת שמשון פתי את אישך, וכאשר הציקתהו ביום השביעי בעבור הדברים שנאמרו להגיד לה כי כן כתוב, וטעם ותבך עליו שבעת ימים, ספר הכתוב כי היא מעצמה היהיה בוכה כל אותן הימים שיגיד לה החידה אף על פי שלא בקש אדם ממנה מזה. דָּוִיד הַשְּׁבִיעִי^י (דברי הימים א ב, טו), אמר כי היה ראוי להיותו הַשְּׁמִינִי כי כן כתוב וַיַּעֲבֹר יֵשׁוּעַ שִׁבְעַת בָּנָיו (שמואל א טז, י),^{יב} ורבים השיבו כי מת אחד מהם ולא אמרו כלום, כי בימי הכותב דברי הימים לא היה אחד מהם חי, רק יתכן שהיה לישי אשה אחרת והוליד ממנה בן, והכתוב הראשון^{יג} אמר בן לישי מאיזה אשה שיהיה, ובדברי הימים נסדרו כאשר היה מבטן אחת,^{יד} וכמוהו בַּלֵּעַ בְּכָרוֹ אֲשָׁבֵל הַשְּׁנִי (דברי הימים א ח, א).^{טו} יש אומרים כי ימצא בלשון הקודש פעלים שהם לדבר אחד ולהפך, וזה לא יתכן כלל כי איך יבין השומע, רק יהיה לעולם הפרש בין הפעלים להיותם מבניינים משונים כמו שָׁרַשׁ, וַתִּשְׁרַשׁ שָׁרְשֶׁיהָ (תהלים פ, י), מבנין הפעיל, וְשָׁרַשְׁךָ מֵאֲרֶץ חַיִּים סָלָה (תהלים נב, ז), מבנין פעל הדגוש, והטעם, יכרת השורש, וככה מִסְעָרָה^{טז} פֶּאֶרָה (ישעיהו י, לג), לֹא תִפְאָרַךְ (דברים כד, כ), וְכָרַמְךָ לֹא תַעֲזֹל (ויקרא יט, י), אֶת-סוּסֵיהֶם תַּעֲלֹר^{יז} (יהושע יא, ו), כמו הפך אֶזְלָה לַעֲקָרָה (ויקרא כה, מו) <ע"ג> כמו שהוא שורש, פֶּן-יִחַסְדֹּךְ^{יח} שְׁמֶעַךְ^{יט} (משלי כה, י), הפך חֶסֶד שהוא מבנין הקל, וככה וַיַּעֲזָקוּ וַיִּסְקָלוּ^כ הפך וַיִּסְקָלוּ אֹתָם (יהושע ז, כה). יש אומרים

^א יעקוב, כצ"ל, מלת וי"ו, וכן נמסר במסורה. במקור הופיע יעקב בלי וי"ו. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^ב בפסוק כ"ד. שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת (ירמיהו לג, כד) [י.י.]

^ג המשפחות, כצ"ל, והכוונה על משפחת אהרן הכהן ומלכות בית דוד. העתקתי את כל הפסוק (ירמיהו לג, כד) כדי להבהיר את

ההערה. הָלֹא רִאִיתָ מִהֲהֶעָם הַזֶּה דִּבְרוּ לְאֹמֶר שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בָּחַר יְיָ בָּהֶם וַיִּמָּאֶסּוּ וְאַתְּ עֹמֵד גֹּי לִפְנֵיהֶם [י.י.]

^ד משובש מאוד בדפוס, וצ"ל: אמאס. במקור הופיע אמת. תקנתי לפי הערת המבאר. [י.י.]

^ה ע"ש בפירושו.

^ו ראה שם (יט, יב) בפירושו.

^ז המדבר דברי הבל ורעות רוח.

^ח בפסוק י"ד.

^ט בפסוק י"ז.

^י הימים, כצ"ל. במקור הופיע ימים בלי ה"א. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{יא} דוד הַשְּׁבִיעִי, כצ"ל. במקור הופיע הַשְּׁבִיעִי בלי דגש בשי"ן וי"ד לאחר הבי"ת. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{יב} ואח"כ בא דוד כמ"ש שם.

^{יג} בספר שמואל.

^{יד} וכן פירש הרד"ק ז"ל בד"ה שם, ועיין בדבריו.

^{טו} ובאמת היה אשבל השלישי, כי בני בנימין: בַּלֵּעַ וְכָכָר וְאַשָׁבֵל (בראשית מו, כא), אך לדעתו ז"ל, היתה לבנימין אשה אחרת והוליד

ממנה בכר, והיו בלע ואשבל מאם אחת, ובכר מאם אחרת, וא"כ היה אשבל השני לאמו, והשלישי לאביו. וע"ש בפירוש הרד"ק ז"ל.

^{טז} ג"כ מבנין פֶּעַל וכן בכל הראיות שהביא פה, והטעם: יכרית הסעיפים.

^{יז} לא תסיר הפארות, וע"ש בדברי רש"י זצ"ל.

^{יח} לא תכרית העוללות.

^{יט} שטעמו: כריתת רגלי הבהמה, וראה שם בדברי הר"ש ו' מלך ז"ל.

^כ שהוא כמו שָׁרַשׁ, כצ"ל. וע"ש בפירושו.

^{כא} שענינו: יחדפך.

^{כב} שומע, כצ"ל. במקור הופיע השומע עם ה"א. המבאר תקן בלי ה"א והשאיר את הוי"ו. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר שאין שם וי"ו. [י.י.]

כי מצאנו ב' מקומות חסרי מלת **לא**, אם דרך קבלה נקבל, ואם דרך סברה יש להשיב איך יתכן שתחסר מלת לא, והנה יהיה הדבק **כד** הפך רצון המדבר, **כה** והם כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לִפְעֻלָּי (בראשית ד, כג), **כו** ופירושו כאשר אמרתי, יש פעלים על לשון עבר תחת עתיד כמו **נָתַתִּי כז** בְּסֵף הַשָּׂדֶה (בראשית כג, יג), ועתיד תחת עבר כמו **יַעֲשׂוּ-כח** עֲגֹל בְּחֶרֶב (תהלים קו, יט), אֲזִי יֵשִׁיר-כט מִשֶּׁהָ (שמות טו, א), גם יתכן לאמר בהם שהם לזמן העומד^ל כדרך **יִכְסֶה פָּנָיו** (ישעיהו ו, ב), ויִנְעֹז (ישעיהו ו, ד), בעבור כי אין בלשון הקודש סימן לזמן האמצעי ידברו בלשון עבר ועתיד, והנה הִרְגָתִי תחת אֶהְרֹג, והטעם כי אם אדם יפצעני מיד אהרגנו כי כבר בטלה גזרת שְׂבַעֲתִים יִקָּם (בראשית ד, טו). **לא** כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה (דברים כ, יט), אם טעמו אל תשחיתו בעבור שלא יוכל לברוח, **לב** רחוק הוא מאד, רק הוא כן, **לג** תִּשְׁחִית אֶת-עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גִּרְזֹן לְבֹא מִפְּנֵיךְ בַּמָּצוֹר, והטעם כי האדם עץ השדה כי חיי האדם הוא עץ השדה, **לד** וכמוהו כִּי-נִפְשׁ הוּא חָבֵל (דברים כד, ו), **לה** ואל תשמע אל דברי החולם החלום שאמר שהוא דבק עם הכתוב למעלה, **לו** כי הפסקה **לז** יש ביניהם, ואם אמר מי הוא החובל, הנה תשובתו אֲשֶׁר יִלְדֶה אֹתָהּ **לח** לָלוּי (במדבר כו, נט), **לט** וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף (בראשית מח, א), **מ** והנה לא יחבול החובל, כי חיי נפש הוא חובל, ואם פירושו כאשר יאמרו חסידיו הדעת, **מא** למה מלת חובל, ואם היה מגזרת יִתְבַּל-מב אָנוּ (תהלים ז, טו), הנה יהיה הפך רצונם. **מע"ג ע"ב** יש מפרשים רבים מטעים **מג** את המפסיק, **מד** ולא אמרו נכונה, מהם ר' משה הכהן שאמר כי **לְמַכְבִּיר** (איוב לו, לא) סמוך עם עַל-כִּפְּיָם כְּסֶה-אֹזֶר (איוב לו, לב), **מה** וכן בְּרָגַז רַחֲם תִּזְכֹּר (חבקוק ג, ב) דבק עם אלוה מתמן אֶלּוֹה מְתִימָן **מו** יָבוֹא (חבקוק ג, ג), **מז** וכבר פרשתי שניהם שהם מוכרתים, **מח** וכל זה אירע בעבור שמצאו בדברי היחיד **מט** שיש עשרה פסוקים במקרא שהיו ראויים להיותם דבוקים, ואני לפי דעתי אתמה מזה חמהון גדול, איך טעה המפסיק, ואף כי אם הוא עזרא הסופר, והכלל כי המפסיק לא היה אחריו חכם כמוהו, כי הנה ראינו בכל המקרא לא הפסיק כי אם במקום ראוי, והנה ראינו ששם הטעם במלות וַיִּקְרָא-שָׁם בְּשֵׁם **יז** (בראשית כא, לג), **יח** דבק שָׁם עם הַשֵּׁם, **יט** ובפסוק וַיִּתְּצֵב עָמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם (שמות לד, ה) הפסיקו, **יב** והוא

כג שהכוונה: הסיר האבנים.
כד חיבור וכוונת הענין.
כה ר"ל: כי אם תאמר לא שהיא השלילה (דיא פערניינונג), יהיה המאמר מחייב (בעיאהענד).
כו שפירושו לדעת י"א: כי לא הרגתי איש לפצעי.
כז תמורת: אתן.
כח תחת: עשו.
כט כמו: שָׁר.
ל לזמן ההווה.
לא עיין בפירוש החכם ז"ל שם (ד, כג).
לב ויהיה פירוש המקרא: לא תשחית עץ פרי, כי איננו כבני אדם שיוכל לברוח מפניך, ותחסר מלת לא כאילו כתוב: כי לא האדם עץ השדה.
לג לא, כצ"ל, כי כן הוא במקרא. במקור הופיע ואל. תקנתי לפי תנ"ך ברויאר. הפסוק (דברים כ, יט) מופיע לא בצורה מלאה וצרפתי אותו כאן. כִּי-תִצְוֶה אֶל-עֵרִי יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְחַפְּשָׁה לֹא-תִשְׁחִית אֶת-עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גִּרְזֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֵאָכֵל וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְבֹא מִפְּנֵיךְ בַּמָּצוֹר [י.י].
לד והטעם: לא תשחית עץ פרי, שהוא חיים לבן אדם.
לה שהכוונה: כי חיי נפש הוא חובל וע"ש בפירושו.
לו על פסוק: וְשָׁמַח אֶת-אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר-לָקַח (דברים כד, ה), וע"ש בפירושו.
לז סוף פסוק.
לח אותה, כצ"ל. במקור הופיע אותו. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י].
לט שטעמו: ילדה היולדת אותה.
מ שענינו: ויאמר האומר.
מא שהכוונה: על מניעת המשגל (ע"ש בפירושו).
מב שהוא ענין לידה, כמ"ש בפירושו שם.
מג מחזיקים לפעמים כטועה.
מד מסדר פסקי הטעמים.
מה ובאמת מלת למכביר היא בסוף פסוק.
מו מתימן, כצ"ל. במקור הופיע מתמן בלי י"ד. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י].
מז ומלת תזכור היא ג"כ בס"פ.
מח מופסקים כדן לפי פיסוק הטעם.
מט אחד מהגאונים, כמ"ש בפירוש בספרו מאזנים דף ד' ע"ב.
י נראה שכוונת החכם פה על פסוק וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְיָ (בראשית יב, ח; כו, כה; וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְיָ בראשית כו, כה). וע' בסי' הסמוך מ"ש שם.
יא דבק בשם עם השם, כצ"ל, ור"ל, שמלת ויקרא מופסק בטפחא, ומלת בשם היא סמוכה למלת ה', ועל כן היא מוטעמת במרכא, שהיא טעם משרת. ועיין במאזנים דף ה' ע"ב ובביאור שם, ובספר שיערי זמרה להרב רז"ה ז"ל בשער ראשון אות ה'.
יב ר"ל: הפסיק מלת בשם בטעם טפחא ממלת ה'.

האמת כמו וְקִרְאֲתִי בְשֵׁם (שמות לג, יט).^{נג} והנה אזכיר מקצת העשרה ואקח הקשה שבכולם, והוא יי' הַטּוֹב יִכְפֹּר בְּעַד (דברי הימים ב ל, יא),* אמרו כל המפרשים שהוא סמוך עם כָּל־לִבָּבוֹ הַכֵּין^{נד} (דברי הימים ב ל, יט) ואיננו, כי אם על חזקיהו דבר הכתוב שהכין כל לבבו, והעד שיאמר^{נה} אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו (שם), ועוד וְלֹא כְּתָהֳרַת^{נו} הַקֹּדֶשׁ (שם), והיה ראוי להיותו בעד אלה, והם שאכלו הפסח בלא ככתוב, ואם טען טוען איך יתכן מלת בעד להיותה במקום מופסק, התשובה כי משפט אתנח וסוף פסוק שוה, והעד וְתִשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבַּעַיִם שָׁנָה (שופטים ה, לא),^{נז} תָּמּוּ דְּבָרֵי אֵיזֹב (איוב לא, מ),^{נח} <ע"ד ע"א> והנה מצאנו אִם־אֲמַרְתִּי אֶסְפָּרָה כְּמוֹ (תהלים עג, טו),^{נט} וַיֵּד הַנְּבִיאִים אֲדָמָה (הושע יב, יא), אמרו כי הוא דבק,^ס ואיננו כי אם מוכרת, שיראה דמיונות כיד הנביאים, וטעם אם גלעד און אך שוא היו תחלת דבור, והוא נכון, וכן לְמַעַן יִמְצְאוּ (ירמיהו י, יח), איננו דבק באשר הוא אחריו במענה^{סא} ותחסר מלת המכים,^{סב} כי איך חהיה דבקה עם מלת אוי. כִּי־אֶת־יִי עָזְבוּ לְשֹׁמֵר (הושע ד, י), ראו^{סג} לשמור דברו, כמו הסכלת עשו, כי כן הוא שם פועל דבק^{סד} וכמוהו רבים, ואם תסתכל הנשארם תמצאם נכונים והם מוכרתים. גם כן בדברי יחיד שיש לנו במקרא מלות הם תקון סופרים ואמרו כי כן כתבו הנביאים, אם כן למה נקראו תקון סופרים, והנה אזכיר קצתם, וְאַבְרָהָם עוֹדְנוּ עִמָּד לְפָנָי יי' (בראשית יח, כב),^{סה} יתכן להיותו כמשמעו, והעד אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָי יי' (בראשית יט, כז), וְאֶל־אֲרָאָה בְּרַעְיָתִי (במדבר יא, טו),^{סו} גם הוא נכון, שלא יכול לסבול טורח צבור, ^{סז} אֲשֶׁר בָּצָאתוּ מִרְחֹם אֲמֹו (במדבר יב, יב),^{סח} נפל המת בצאתו מהרחם יש מקומות בבשרו שלא ירגישו וככה המצורע,^{סט} ואם על דרך כנוי, מהטעם^{עא} אשר בצאתו, יהיה ראוי להיותו אשר יצא^{עב} כי אשר בצאתו לאות על זמן צאתו, ועוד מה טעם חצי בשרו,^{עג} והנה יוסף שהוא חלק משנים עשר אמרו עליו כִּי־אֶחָיו בְּשָׂרְנוּ הָאֵל (בראשית לז, כז), וַיִּרְשָׁעוּ^{עד} אֶת־אֵיזֹב (איוב לב, ג),^{עה} הנה מצאנו כן חביריו של איוב שהרשיעוהו, וְאֶהְיָ עָלַי לְמִשָּׁא (איוב ז, כ),^{עו} הטעם שישנא נפשו ולא ירצה לחיות, לֹא־עַי נִמּוֹת (חבקוק א, יב),^{עח} גם הוא נכון, והטעם שאמר הנביא אתה ה' אלהי קדושי שאתה קדוש ישראל, הושיעני ואל נמות בידי זה הרשע נבוכדנצר, כי ידענו כי אתה שָׁמְתוּ לעשות משפט ולהוכיח הרשעים.^{עט} ולא אומר כי אלו

^{נג} ע"ש בפירושו.

* בשלשים ושתים מדות דר"א ב"ר יוסי הגלילי מדה י"א מפורש: מהסידור שנחלק, כיצד? מרבית העם וגו', יכפר בעד כל לבבו הכין וגו'. סידור הזה ראוי להיות אלא שנחלק, מאמתי נדין אותו בסידור שנחלק? משינהג אותהענין. ד"א.

^{נד} לבבו הכין, כצ"ל. במקור הופיע לבבי הכין. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{נה} שאמר, כצ"ל.

^{נו} כטהרת, כצ"ל. במקור הופיע בטהרות. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{נז} צ"ל: (שופטים ה, לא), ור"ל, שמלת בגבורתו (שם) מוטעמת באתנח, והיתה ראויה בס"פ, כי מאמר ותשקוט וכ' אין לו חיבור כלל עם שלפניו. במקור יש הפניה לשופטים ג'. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{נח} שמלת באשה ג"כ מוטעמת באתנח, והיתה ראוי בס"פ, כי מאמר תמו וגו' איננו מחובר כלל עם שלפניו. והנה ראינו שמשפט אס"ף שוה בהפסקם.

^{נט} שמלת כמו מופסקת באתנח, וכן יתכן שתופסק מלת בעד בס"פ, כי אס"פ שוים בהפסק כאמור.

^ס עם המקרא שלאחריו: אם גלעד וכו'.

^{סא} בדברי הנביא, עם הפסוק שלאחריו: או לי וגו'.

^{סב} ופירוש הפסוק לפי דעתו ז"ל, ראה שם בדברי הר"ש ש' מלך ז"ל.

^{סג} ראוי, כצ"ל.

^{סד} דבק עם מלה אחרת הנחסרת בפסוק, ועיין לעיל בדף נ"ו ע"ב ומ"ש בסימן ס"ה. (עמ' 109)

^{סה} שהיה לו לכתוב: וה' עודנו עומד לפני אברהם, ועיין שם בפירש"י זצ"ל.

^{סו} שהיה לו לכתוב: ברעתם, וע"ש בהנ"ל.

^{סז} ע"ש בפירושו.

^{סח} היה לו לומר: אמנו, כמ"ש רש"י ז"ל שם.

^{סט} והטעם: כנפל המת כאשר יצא מבטן אמו נאכל חצי בשרו, וכן בשר המצורע. ראה שם בפירושו.

^ע שכינה הכתוב (כמ"ש רש"י ז"ל בזה), וא"כ מוסבת מלת בצאתו על מרים.

^{עא} מה טעם, כצ"ל.

^{עב} בעבר, כי הכוונה על לידת מרים.

^{עג} כי היה ראוי: ויאכל בשרו, כמו שאמרו על יוסף אחינו בשרנו הוא.

^{עד} וירשיעו, כצ"ל. במקור הופיע וירשיע. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{עה} וירשיעו כלפי המקום בשתיקותם היה לו לכתוב. (מדברי רש"י זצ"ל שם).

^{עו} שהוא כאילו כתוב: ואהיה לך למשא, כמ"ש הרלב"ג ז"ל שם.

^{עז} לא, כצ"ל. במקור הופיע ולא עם וי"ו. תקנתי לפי המבאר ולפי תנ"ך ברויאר. [י.י.]

^{עח} ע"ש בדברי רש"י ז"ל.

^{עט} כל הפסוקים האלה, שהביא החכם פה: ואברהם עודנו וגו', הם מן י"ח תקון סופרים, המובאים במסורה, בספרי ובמכילתא ובשאר מקומות, וראה בתקון סופרים למהרש"ד ז"ל בפרשת וירא (יח, כב) ובפ' בעלתך (יא, טו ויב, יב).

תם באור ספר צחות,

הפירושים הם אמת ואין בהם ספק, רק שבעים פנים לתורה, כי ידוע ידעתי כי דעת הקטן שהיה בקדמונים רחבה מדעתנו.

נשלם ספר צחות

ולשם רוב תושבחות

קְחָה* מְלִים בְּכוֹר דַּעַת עָרוּפִים
וְלָרַעֲבִים מְתוּקִים הֵם כְּצוּפִים
טַעֲמִים בְּסִפְרֵים הֵם פְּזוּרִים
רְאֵה כֻלָּם בְּסִפְרֵי נֶאֱסָפִים
בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ שָׁנָה יֵשׁ נִשְׁלָמוּ עִם
תִּשְׁעַת מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים.

(*) השיר הזה הוא מרבי אברהם ן' עזרא נ"ע, ומיוסד על משקל: יתד ושתִי תנועות ויתד ושתִי תנועות ויתד ותנועה. (דברי המבאר)

בעזר משביע נפש בצחצחות.

נספח א': אינדקס פסוקים

29, 11.....	איוב לה, יא	44.....	איוב א, א
125.....	איוב לו, ג	122.....	איוב א, ו
131.....	איוב לו, לא	108.....	איוב ב, ה
131.....	איוב לו, לב	40.....	איוב ב, ו
97.....	איוב לז, יא	117.....	איוב ג, ו
114.....	איוב לז, יב	19.....	איוב ג, יח
115.....	איוב לז, יח	43, 19.....	איוב ג, כו
94, 37.....	איוב לז, כ	27.....	איוב ד, ה
116.....	איוב לח, יב	126.....	איוב ד, ט
79.....	איוב לח, כט	87, 57.....	איוב ד, י
49.....	איוב לט, יג	57.....	איוב ד, יב
112.....	איוב לט, כו	105.....	איוב ו, א
111, 37.....	איוב מ, ל	132, 113.....	איוב ז, כ
111.....	איוב מ, לב	29.....	איוב ח, ח
121.....	איוב מב, ז	119, 99.....	איוב ט, טו
99, 40.....	איוב מב, י	59.....	איוב ט, יז
114.....	איכה א, יב	37.....	איוב טו, ב
110, 109.....	איכה א, יד	116.....	איוב טו, ה
34.....	איכה א, כ	58.....	איוב טז, ו
116, 13, 9.....	איכה ב, ט	119.....	איוב טז, טו
13, 9.....	איכה ב, טז	43, 18.....	איוב טז, יב
79.....	איכה ג, א	101.....	איוב י, ב
116.....	איכה ג, לג	123.....	איוב י, יט
125, 64, 20.....	איכה ד, י	80.....	איוב יא, יב
125.....	איכה ד, יד	102, 39, 19.....	איוב יא, יז
64.....	איכה ד, יח	128, 116.....	איוב יג, ט
64.....	איכה ד, יט	37.....	איוב יג, כה
51.....	איכה ה, יז	79.....	איוב יד, א
113.....	איכה ה, כא	71.....	איוב יד, יט
77.....	אסתר א, ד	125.....	איוב יט, טו
43.....	אסתר א, ט	106.....	איוב יט, כט
107, 57.....	אסתר א, כ	9.....	איוב כ, ב
110.....	אסתר ב, ט	105.....	איוב כ, יז
120.....	אסתר ג, טו	74.....	איוב כ, כו
122.....	אסתר ג, יג	93.....	איוב כא, יח
98.....	אסתר ד, א	55.....	איוב כא, כג
76.....	אסתר ד, ד	58.....	איוב כד, כב
122.....	אסתר ד, ח	40.....	איוב כד, כג
39.....	אסתר ד, יד	99.....	איוב כד, כד
121.....	אסתר ה, ו	72.....	איוב כד, כה
110, 103.....	אסתר ה, יב	106.....	איוב כח, ד
122.....	אסתר ח, ח	77.....	איוב כח, י
76.....	אסתר ח, יז	30.....	איוב כט, ו
70.....	אסתר ט, ג	72.....	איוב כט, יט
112.....	אסתר ט, כג	107.....	איוב כט, כא
97.....	אסתר ט, לב	120.....	איוב ל, יד
64.....	במדבר א, יג	104.....	איוב לא, כז
56.....	במדבר ג, מט	132.....	איוב לא, מ
111.....	במדבר ה, כב	132.....	איוב לב, ג
40.....	במדבר ה, כז	111.....	איוב לב, יא
21.....	במדבר ו, כד	101, 48.....	איוב לב, יז
104.....	במדבר ו, כז	45.....	איוב לב, כב
76.....	במדבר ז, פד	48.....	איוב לג, כא
120.....	במדבר ז, פט	37.....	איוב לד, יח
38.....	במדבר טו, טו	38.....	איוב לד, לא
120.....	במדבר טו, יא	97.....	איוב לה, ט
121, 38.....	במדבר טו, לא	110, 29, 11.....	איוב לה, י

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

75.....	בראשית ה, כט	113, 105, 51.....	במדבר טז, טו
65.....	בראשית ו, ג	122.....	במדבר טז, יג
10.....	בראשית ו, טז	117.....	במדבר טז, לא
82, 66.....	בראשית ז, יג	108.....	במדבר י, לה
126.....	בראשית ז, כג	108, 99.....	במדבר י, לו
126.....	בראשית ח, ה	132.....	במדבר יא, טו
20.....	בראשית ח, יא	37.....	במדבר יא, יב
112.....	בראשית ח, יז	112.....	במדבר יא, כה
122, 116, 9.....	בראשית ט, כא	82.....	במדבר יב, ד
78.....	בראשית טו, י	132.....	במדבר יב, יב
121.....	בראשית טז, ד	43.....	במדבר יג, יד
125.....	בראשית טז, יא	85, 37.....	במדבר יג, כ
64.....	בראשית י, ד	110.....	במדבר יג, לב
54.....	בראשית י, יט	121.....	במדבר יד, יד
113.....	בראשית יא, ו	38.....	במדבר יז, ג
51.....	בראשית יא, יב	34.....	במדבר יז, כג
43.....	בראשית יא, ל	43.....	במדבר יח, א
106, 39.....	בראשית יב, י	93.....	במדבר יח, כג
70.....	בראשית יג, י	95.....	במדבר כ, ה
106.....	בראשית יד, טז	103.....	במדבר כ, טו
43.....	בראשית יד, יח	97.....	במדבר כ, כט
52.....	בראשית יד, כד	105, 79.....	במדבר כא, א
39.....	בראשית יז, א	110.....	במדבר כא, ד
37.....	בראשית יז, יז	120.....	במדבר כא, כז
124.....	בראשית יח, ד	104.....	במדבר כא, ל
82.....	בראשית יח, ו	105.....	במדבר כב, ב
102.....	בראשית יח, יט	106.....	במדבר כב, ג
132, 106, 102.....	בראשית יח, כ	57.....	במדבר כב, יג
102.....	בראשית יח, כא	116.....	במדבר כב, יד
132.....	בראשית יח, כב	96.....	במדבר כג, יג
108.....	בראשית יט, ט	105.....	במדבר כג, יד
56.....	בראשית יט, יא	45.....	במדבר כד, ג
66.....	בראשית יט, יט	116, 51.....	במדבר כד, יט
74.....	בראשית יט, כג	75.....	במדבר כו, לט
132.....	בראשית יט, כז	76.....	במדבר כו, מד
37.....	בראשית כ, ה	131.....	במדבר כו, נט
109, 64, 8.....	בראשית כ, ו	77.....	במדבר כח, י
55.....	בראשית כ, יג	84.....	במדבר ל, ג
78.....	בראשית כא, טו	113, 37.....	במדבר לא, טו
131.....	בראשית כא, לג	118.....	במדבר לא, יז
43.....	בראשית כב, ד	15.....	במדבר לב, א
120.....	בראשית כב, יג	66.....	במדבר לב, טו
106.....	בראשית כב, יט	52.....	במדבר לב, יב
76.....	בראשית כג, א	112.....	במדבר לב, יז
110, 40.....	בראשית כג, ג	115.....	במדבר לב, לח
107, 58, 46.....	בראשית כג, ו	40.....	במדבר לב, מב
112, 107.....	בראשית כג, ז	93.....	במדבר לג, מב
131.....	בראשית כג, יג	122.....	במדבר לג, נד
31.....	בראשית כד, טו	39.....	במדבר לד, ה
104.....	בראשית כד, מו	122.....	במדבר לד, י
86, 10.....	בראשית כד, נ	33.....	במדבר לה, יז
86.....	בראשית כד, נה	71.....	בראשית א, א
106.....	בראשית כו, ג	30.....	בראשית א, יא
105.....	בראשית כו, יז	77.....	בראשית ב, יב
94.....	בראשית כו, כט	102.....	בראשית ב, יח
101.....	בראשית כז, א	80.....	בראשית ג, כב
58.....	בראשית כז, יט	131.....	בראשית ד, טו
79.....	בראשית כז, לז	110.....	בראשית ד, יד
38.....	בראשית כז, לח	131.....	בראשית ד, כג
49.....	בראשית כז, מא	84.....	בראשית ד, כד

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

52, 40.....	בראשית מט, יא	102.....	בראשית כז, מב
103.....	בראשית מט, כד	98.....	בראשית כח, כא
128, 56, 44.....	בראשית מט, כה	77.....	בראשית כח, כב
110.....	בראשית נ, ג	105.....	בראשית כט, ב
124.....	בראשית נ, כג	37.....	בראשית כט, ה
106.....	בראשית נ, כו	116.....	בראשית כט, כח
128, 44.....	דברי הימים א א, א	120, 77.....	בראשית ל, ג
64.....	דברי הימים א א, ז	77, 14.....	בראשית ל, ז
130.....	דברי הימים א ב, טו	45.....	בראשית ל, לא
53.....	דברי הימים א ב, יג	51.....	בראשית ל, לד
26.....	דברי הימים א ב, לד	125.....	בראשית ל, לח
55.....	דברי הימים א ג, ב	116.....	בראשית לא, ו
129, 75.....	דברי הימים א ד, ט	109, 108, 8.....	בראשית לא, כח
129, 43.....	דברי הימים א ו, יג	93, 14.....	בראשית לא, לב
76.....	דברי הימים א ז, כג	105.....	בראשית לב, ח
130.....	דברי הימים א ח, א	78.....	בראשית לב, טז
23.....	דברי הימים א טו, יב	17.....	בראשית לב, כו
127.....	דברי הימים א טו, כז	48.....	בראשית לג, יח
117.....	דברי הימים א טז, לו	109.....	בראשית לד, ז
61.....	דברי הימים א יט, יח	116, 72.....	בראשית לד, יט
125.....	דברי הימים א כ, ח	20.....	בראשית לד, כט
87.....	דברי הימים א כה, יח	49.....	בראשית לה, ה
73.....	דברי הימים א כו, א	44.....	בראשית לו, כד
51.....	דברי הימים א כח, ט	75.....	בראשית לו, לו
38.....	דברי הימים א כט, יז	117.....	בראשית לז, ד
77.....	דברי הימים ב, טז	106.....	בראשית לז, ז
47.....	דברי הימים ב טז, יד	87.....	בראשית לז, טו
29.....	דברי הימים ב י, יח	39.....	בראשית לז, כו
114.....	דברי הימים ב יח, לד	132.....	בראשית לז, כז
123, 30.....	דברי הימים ב כ, לה	55.....	בראשית לח, ט
113.....	דברי הימים ב כא, יא	40.....	בראשית לח, יב
132.....	דברי הימים ב ל, יא	82.....	בראשית לח, כד
132.....	דברי הימים ב ל, יט	38, 14.....	בראשית לט, י
110.....	דברים א, יג	38, 14.....	בראשית לט, יז
39.....	דברים א, כב	46.....	בראשית מא, ב
72.....	דברים א, לו	46, 15.....	בראשית מא, לג
116.....	דברים א, מג	74.....	בראשית מא, לט
66.....	דברים א, מד	48.....	בראשית מב, א
110.....	דברים ב, ג	76.....	בראשית מב, טו
98, 50.....	דברים ב, כה	123.....	בראשית מב, כח
107.....	דברים ב, לח	123, 122.....	בראשית מג, יח
55.....	דברים ג, ה	109.....	בראשית מג, כ
113, 98, 44.....	דברים ג, ו	112.....	בראשית מד, ח
38.....	דברים ג, יא	122, 50, 35.....	בראשית מד, טז
113.....	דברים ג, כד	44.....	בראשית מד, כב
49.....	דברים ג, כה	108.....	בראשית מה, ד
110.....	דברים ד, כג	53.....	בראשית מה, יב
80.....	דברים ד, כד	76, 75.....	בראשית מו, יז
66.....	דברים ד, כט	98.....	בראשית מו, יח
71.....	דברים ד, לב	38.....	בראשית מו, כו
37.....	דברים ד, לג	111.....	בראשית מז, יא
49.....	דברים ד, לה	107, 22, 15.....	בראשית מז, יח
45.....	דברים ה, כג	102, 30.....	בראשית מז, יט
108.....	דברים ו, יז	42.....	בראשית מז, כג
52.....	דברים ו, כד	112, 83.....	בראשית מז, כד
78.....	דברים ז, יג	20.....	בראשית מז, לא
58.....	דברים ח, טז	131.....	בראשית מח, א
106.....	דברים ח, י	54.....	בראשית מח, ה
108.....	דברים ח, יא	81, 30.....	בראשית מט, ו
113.....	דברים ט, יד	112.....	בראשית מט, ט

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

35.....	דניאל ב, ט	111, 44.....	דברים ט, כא
78.....	דניאל ח, ג	54.....	דברים טו, טז
78.....	דניאל ח, ז	49.....	דברים טו, יד
125.....	דניאל ח, יג	113, 56.....	דברים טז, ט
76.....	דניאל ט, יח	103.....	דברים י, ה
107.....	דניאל ט, יט	56, 29.....	דברים יא, יב
108, 89.....	דניאל יא, י	117.....	דברים יא, יג
89.....	דניאל יא, יב	43.....	דברים יא, כו
44.....	דניאל יב, ב	104.....	דברים יג, ט
76.....	דניאל יב, ז	86.....	דברים יד, כב
58.....	דניאל יב, יג	128.....	דברים יז, יד
34.....	הושע ב, ד	82.....	דברים יז, יח
107.....	הושע ג, א	116, 112.....	דברים יח, יז
43.....	הושע ג, ה	82.....	דברים יט, ג
132, 108.....	הושע ד, י	82.....	דברים יט, ט
20.....	הושע ו, א	131.....	דברים כ, יט
45.....	הושע ו, ג	77, 66.....	דברים כ, כ
39.....	הושע ז, ד	125, 121.....	דברים כא, ח
96, 45.....	הושע ח, ג	66.....	דברים כא, יא
14.....	הושע ט, ז	40.....	דברים כב, א
47.....	הושע ט, יב	76.....	דברים כב, ו
108.....	הושע י, ח	40.....	דברים כב, כט
111.....	הושע י, יב	47.....	דברים כג, יד
97.....	הושע י, יד	131.....	דברים כד, ו
39.....	הושע יא, ג	130.....	דברים כד, כ
48.....	הושע יא, יא	113.....	דברים כה, ז
30.....	הושע יב, ט	128, 102, 51.....	דברים כה, יח
132.....	הושע יב, יא	86.....	דברים כו, יב
33.....	הושע יב, יג	104.....	דברים כו, יד
53.....	הושע יג, ד	30.....	דברים כו, יז
46.....	הושע יג, טו	111.....	דברים כו, יח
76.....	הושע יג, יג	117.....	דברים כח, ח
103, 30.....	הושע יד, א	112.....	דברים כח, ט
123.....	ויקרא ו, כא	39.....	דברים כח, מג
121.....	ויקרא ז, ט	38.....	דברים כח, נד
10.....	ויקרא ח, כג	79.....	דברים כח, סא
33.....	ויקרא ח, לב	39.....	דברים כט, יח
121.....	ויקרא ט, ד	104.....	דברים כט, יט
71.....	ויקרא טו, ג	38.....	דברים ל, יט
109.....	ויקרא טז, א	71.....	דברים לא, טז
123.....	ויקרא טז, י	116.....	דברים לא, כח
104.....	ויקרא י, ח	116, 34.....	דברים לב, ה
37.....	ויקרא י, יט	103.....	דברים לב, ו
124.....	ויקרא יא, לח	96, 93, 56, 45, 40.....	דברים לב, י
40.....	ויקרא יג, ד	56.....	דברים לב, יז
125.....	ויקרא יג, נה	93.....	דברים לב, יח
120, 36.....	ויקרא יד, ח	103.....	דברים לב, לז
97, 62.....	ויקרא יז, יג	121.....	דברים לב, נ
130, 103.....	ויקרא יט, י	10.....	דברים לג, ב
103.....	ויקרא יט, יח	51.....	דברים לג, ו
113, 49.....	ויקרא יט, כ	79.....	דברים לג, יב
104.....	ויקרא יט, לג	117.....	דברים לג, יג
18.....	ויקרא כא, ה	78.....	דברים לג, יז
128.....	ויקרא כב, ב	76.....	דברים לג, כא
77.....	ויקרא כג, ג	79.....	דברים לג, כג
86, 83.....	ויקרא כג, יג	107.....	דברים לד, ח
48.....	ויקרא כג, יז	71.....	דניאל א, ה
86.....	ויקרא כג, כז	99.....	דניאל א, טז
124.....	ויקרא כג, כט	129.....	דניאל א, יג
114.....	ויקרא כה, יז	83.....	דניאל א, יז

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

58.....	יחזקאל ד, ט	103, 66.....	ויקרא כה, כא
103, 30.....	יחזקאל ו, ו	76, 55.....	ויקרא כה, ל
122.....	יחזקאל ו, ט	76.....	ויקרא כה, לו
67.....	יחזקאל ט, ד	130.....	ויקרא כה, מו
121.....	יחזקאל ט, ח	117.....	ויקרא כו, טז
126, 113, 64.....	יחזקאל טז, ד	86.....	ויקרא כו, כו
123.....	יחזקאל טז, ה	39.....	ויקרא כו, לו
44.....	יחזקאל טז, יא	54.....	ויקרא כז, יב
42.....	יחזקאל טז, מג	86.....	ויקרא כז, לב
77.....	יחזקאל טז, מד	72.....	זכריה ב, ח
108.....	יחזקאל טז, נה	108, 70, 29.....	זכריה ב, י
52.....	יחזקאל יג, יח	70.....	זכריה ב, יב
82, 66.....	יחזקאל יד, יח	108.....	זכריה ב, יד
37.....	יחזקאל יז, טו	81.....	זכריה ג, ט
108.....	יחזקאל יז, יד	85.....	זכריה ה, ד
57.....	יחזקאל יז, כג	66.....	זכריה ה, ט
44.....	יחזקאל כ, יד	43.....	זכריה ז, א
81.....	יחזקאל כא, כא	95.....	זכריה ז, ה
119.....	יחזקאל כא, כו	54.....	זכריה י, ח
113.....	יחזקאל כא, לה	116, 93.....	זכריה יא, ה
38.....	יחזקאל כב ז	9.....	חבקוק א, ג
71.....	יחזקאל כג, ג	97, 51.....	חבקוק א, ז
125.....	יחזקאל כג, מח	123.....	חבקוק א, טו
44.....	יחזקאל כד, יח	132.....	חבקוק א, יב
117.....	יחזקאל כה, ד	77.....	חבקוק ב, טו
129.....	יחזקאל כה, ז	131.....	חבקוק ג, ב
108.....	יחזקאל כו, טו	131.....	חבקוק ג, ג
37.....	יחזקאל כו, יז	19.....	חבקוק ג, ו
81, 19.....	יחזקאל כז, ה	128, 44, 40.....	חבקוק ג, י
93.....	יחזקאל כז, כו	128, 44.....	חבקוק ג, יא
79.....	יחזקאל כח, ז	35.....	חגי א, ו
37, 11.....	יחזקאל כח, ט	129.....	יהושע ב, ד
11.....	יחזקאל כח, טז	110.....	יהושע ב, טו
78.....	יחזקאל כח, יח	44.....	יהושע ב, יא
94.....	יחזקאל כט, ג	94.....	יהושע ב, יח
106.....	יחזקאל כט, יט	130.....	יהושע ה, ד
64.....	יחזקאל ל, יח	110, 12.....	יהושע ה, ה
30.....	יחזקאל לא, ה	83.....	יהושע ו, יד
104.....	יחזקאל לא, ז	108.....	יהושע ז, ז
120.....	יחזקאל לג, י	54.....	יהושע ז, כא
98.....	יחזקאל לג, ל	130.....	יהושע ז, כה
121, 51.....	יחזקאל לו, לב	77, 20.....	יהושע ח, כ
72.....	יחזקאל לו, לה	50, 35.....	יהושע ט, ד
125.....	יחזקאל לז, ז	122.....	יהושע ט, יב
80.....	יחזקאל לז, יז	37, 13.....	יהושע י, כד
119.....	יחזקאל לח, ח	130.....	יהושע יא, ו
35.....	יחזקאל לח, כג	38.....	יואל א, ד
71.....	יחזקאל לט, ב	14.....	יואל א, ז
109.....	יחזקאל לט, כו	123.....	יואל א, ט
39.....	יחזקאל מ, יט	34.....	יונה א, ה
120.....	יחזקאל מא, ז	87.....	יונה א, ו
13.....	יחזקאל מא, טו	65.....	יונה א, יב
9.....	יחזקאל מג, כז	93.....	יונה ג, ט
78.....	יחזקאל מד, ט	89, 57.....	יונה ד, יא
43.....	יחזקאל מד, יז	83.....	יחזקאל א, ח
83.....	יחזקאל מה, יג	58.....	יחזקאל א, יא
78.....	יחזקאל מה, יד	39.....	יחזקאל א, כד
66.....	יחזקאל מו, יז	10.....	יחזקאל ב, א
38.....	יחזקאל מו, כב	74.....	יחזקאל ב, ט
47.....	יחזקאל מז, ג	114.....	יחזקאל ג, יג

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

110.....	ישעיהו א, כז	57.....	יחזקאל מז, ז
119.....	ישעיהו ב, ו	102, 34.....	ירמיהו א, ה
76.....	ישעיהו ג, א	121.....	ירמיהו א, ו
113.....	ישעיהו ג, ח	37.....	ירמיהו ב, יד
39.....	ישעיהו ג, טו	52.....	ירמיהו ב, כב
116, 40.....	ישעיהו ה, ב	95.....	ירמיהו ב, לד
111.....	ישעיהו ה, ה	122.....	ירמיהו ד, ב
123.....	ישעיהו ה, ח	78.....	ירמיהו ד, יד
102, 39.....	ישעיהו ה, יט	79.....	ירמיהו ו, יא
29.....	ישעיהו ה, כב	112.....	ירמיהו ז, ג
101.....	ישעיהו ה, ל	112, 22.....	ירמיהו ז, כו
131.....	ישעיהו ו, ב	114, 52.....	ירמיהו ח, יח
131.....	ישעיהו ו, ד	123.....	ירמיהו ח, כא
102.....	ישעיהו ו, יא	108.....	ירמיהו ט, טז
86.....	ישעיהו ו, יג	107.....	ירמיהו ט, יט
106.....	ישעיהו ז, ב	43, 30, 11.....	ירמיהו טו, י
17.....	ישעיהו ז, יא	30.....	ירמיהו טו, יא
103.....	ישעיהו ח, י	11.....	ירמיהו טו, יט
112.....	ישעיהו ח, כג	123.....	ירמיהו י, ט
99.....	ישעיהו ט, יב	132.....	ירמיהו י, יח
27.....	ישעיהו ט, יג	93.....	ירמיהו י, כ
72.....	ישעיהו ט, יח	93.....	ירמיהו י, כה
117.....	ישעיהו י, ח	86, 44, 20.....	ירמיהו יא, י
37.....	ישעיהו י, טו	86, 44.....	ירמיהו יא, יט
27.....	ישעיהו י, יג	43.....	ירמיהו יב, א
76.....	ישעיהו י, יד	103, 102, 39, 19.....	ירמיהו יב, ה
78.....	ישעיהו י, יז	40.....	ירמיהו יח, ב
130, 27.....	ישעיהו י, לג	102.....	ירמיהו יט, ז
66.....	ישעיהו יא, ב	44.....	ירמיהו כ, טז
79.....	ישעיהו יא, ו	19.....	ירמיהו כב, טו
57.....	ישעיהו יב, א	71.....	ירמיהו כב, יד
61.....	ישעיהו יד, כג	125.....	ירמיהו כב, כג
51.....	ישעיהו יד, לב	43.....	ירמיהו כג, ג
119.....	ישעיהו יז, יא	96, 45.....	ירמיהו כג, ו
34.....	ישעיהו יז, יג	30.....	ירמיהו כה, ג
89.....	ישעיהו יח, ב	37.....	ירמיהו כו, יט
120.....	ישעיהו יט, ג	8.....	ירמיהו ל, טז
29, 22.....	ישעיהו יט, ו	110, 98.....	ירמיהו ל, יח
104.....	ישעיהו יט, ח	79.....	ירמיהו לא, ב
117.....	ישעיהו יט, יח	128.....	ירמיהו לא, ג
109.....	ישעיהו יט, כב	93.....	ירמיהו לא, ט
112.....	ישעיהו כא, ו	113.....	ירמיהו לא, יז
57.....	ישעיהו כב, ד	130.....	ירמיהו לג, כו
116.....	ישעיהו כב, ו	114.....	ירמיהו מ, א
119, 34.....	ישעיהו כב, יז	126.....	ירמיהו מב, י
108, 12.....	ישעיהו כג, טז	108.....	ירמיהו מו, טז
121.....	ישעיהו כד, ג	35.....	ירמיהו מט, ג
58.....	ישעיהו כו, טז	30.....	ירמיהו נ, יא
124.....	ישעיהו כז, יב	122.....	ירמיהו נא, ג
77.....	ישעיהו כז, כ	34.....	ירמיהו נא, כה
115, 48.....	ישעיהו כח, טז	127.....	ירמיהו נא, לד
51, 13.....	ישעיהו כח, י	35.....	ירמיהו נא, נח
13.....	ישעיהו כח, יב	128, 78, 20.....	ישעיהו א, ד
123.....	ישעיהו כח, כז	44.....	ישעיהו א, ז
30.....	ישעיהו כח, כח	35.....	ישעיהו א, טז
66.....	ישעיהו כט, יד	30.....	ישעיהו א, יז
76.....	ישעיהו ל, יז	104.....	ישעיהו א, יט
114, 85, 81, 70, 39.....	ישעיהו ל, כ	110, 79, 74, 53.....	ישעיהו א, כ
85, 70.....	ישעיהו ל, כג	79.....	ישעיהו א, כד
81.....	ישעיהו ל, כו	74.....	ישעיהו א, כה

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

126.....	מלאכי א, יא	39.....	ישעיהו ל, כח
102, 34.....	מלאכי ב, ב	123.....	ישעיהו לג, ד
117.....	מלאכי ב, יא	79.....	ישעיהו לג, כא
81.....	מלאכי ג, ו	30.....	ישעיהו לג, כד
43, 31.....	מלאכי ג, כ	121, 120.....	ישעיהו לד, ד
77, 35.....	מלכים א א, טו	37.....	ישעיהו לו, יח
108.....	מלכים א א, כח	102.....	ישעיהו לז, לה
44.....	מלכים א ב, ז	8.....	ישעיהו לח, טז
130.....	מלכים א ב, כח	122.....	ישעיהו מ, טו
45.....	מלכים א ג, יח	82.....	ישעיהו מ, יב
77.....	מלכים א ה, יג	116.....	ישעיהו מא, ב
121.....	מלכים א ו, יח	102, 44.....	ישעיהו מא, ד
107.....	מלכים א ז, כג	64.....	ישעיהו מב, טז
88.....	מלכים א ז, כה	113.....	ישעיהו מב, כב
83.....	מלכים א ז, לא	111.....	ישעיהו מב, פב
109.....	מלכים א ח, יג	72.....	ישעיהו מג, ד
44.....	מלכים א ח, כד	102.....	ישעיהו מד, ג
57.....	מלכים א ח, נז	108, 12.....	ישעיהו מד, כג
63.....	מלכים א י, כב	113, 29.....	ישעיהו מה, י
29.....	מלכים א יא, יד	113.....	ישעיהו מה, יג
116, 29.....	מלכים א יא, לט	121.....	ישעיהו מז, ג
29.....	מלכים א יב, יח	66.....	ישעיהו מז, ז
129, 34.....	מלכים א יד, י	110, 31.....	ישעיהו מז, ח
116.....	מלכים א יח, כז	108.....	ישעיהו מז, ט
107, 81.....	מלכים א יח, לד	94.....	ישעיהו מח, ז
112.....	מלכים א יח, לז	45.....	ישעיהו מח, יד
74.....	מלכים א יט, יא	71.....	ישעיהו מט, א
37.....	מלכים א כא, ז	109.....	ישעיהו מט, ט
116.....	מלכים א כא, יג	101.....	ישעיהו מט, יד
123, 114, 49, 47.....	מלכים א כב, ל	114.....	ישעיהו מט, כו
49.....	מלכים א כב, לד	71.....	ישעיהו נא, ח
114.....	מלכים א כב, לה	114.....	ישעיהו נא, כג
47.....	מלכים א כב, לח	124.....	ישעיהו נב, ה
113, 49.....	מלכים ב ג, כג	78, 48.....	ישעיהו נב, יד
113.....	מלכים ב ד, ו	94.....	ישעיהו נג, ג
52.....	מלכים ב ד, ז	110.....	ישעיהו נג, ז
72.....	מלכים ב ד, כה	103.....	ישעיהו נח, ג
113.....	מלכים ב ד, כז	97.....	ישעיהו נח, יא
114.....	מלכים ב ד, לב	54.....	ישעיהו נט, יח
107.....	מלכים ב ד, מא	120.....	ישעיהו ס, ה
37.....	מלכים ב ה, ו	34.....	ישעיהו סא, א
37.....	מלכים ב ו, כא	30.....	ישעיהו סא, ו
13.....	מלכים ב ז, ב	117.....	ישעיהו סב, ט
52.....	מלכים ב ז, ד	78.....	ישעיהו סג, ז
33.....	מלכים ב טז, ח	75, 56.....	ישעיהו סג, יא
10.....	מלכים ב י, י	128.....	ישעיהו סג, יט
83.....	מלכים ב י, ל	39.....	ישעיהו סד, א
105.....	מלכים ב יא, ד	57.....	ישעיהו סד, ה
111.....	מלכים ב יג, יז	120.....	ישעיהו סו, יד
52.....	מלכים ב יז, יג	122, 120, 100.....	ישעיהו סו, יז
37.....	מלכים ב יח, לג	102.....	ישעיהו סו, כד
122.....	מלכים ב יט, א	119.....	מיכה ה, יא
76.....	מלכים ב יט, ג	122.....	מיכה ו, ב
107, 51.....	מלכים ב כב, יט	122, 35.....	מיכה ו, טז
85.....	מלכים ב כד, יב	126.....	מיכה ו, יד
72, 52.....	מלכים ב כד, יד	110.....	מיכה ז, ח
102.....	משלי א, כא	20.....	מיכה ז, י
103, 58.....	משלי א, כח	101.....	מלאכי א, ב
96.....	משלי ג, ג	71.....	מלאכי א, ו
43.....	משלי ג, לד	126.....	מלאכי א, ט

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

52.....	עמוס ו, ו	105, 50.....	משלי ד, ה
78.....	עמוס ו, יג	107.....	משלי ד, ו
106, 98.....	עמוס ז, ט	64.....	משלי ד, יב
78.....	קהלת א, ב	64.....	משלי ה, ד
56.....	קהלת ב, ט	71.....	משלי ו, טז
38.....	קהלת ג, כא	47.....	משלי ז, יח
125.....	קהלת ד, ב	101.....	משלי ח, יז
125.....	קהלת ד, ג	124, 119.....	משלי ח, כד
109.....	קהלת ה, יא	129.....	משלי טו, כב
66.....	קהלת ז, יב	122.....	משלי יב, ט
22.....	קהלת ז, כו	122.....	משלי יג, ז
38.....	קהלת ח, א	110, 12.....	משלי יד, יז
35, 31.....	קהלת י, ה	76.....	משלי יז, א
128.....	קהלת י, ו	29.....	משלי יז, ד
72.....	קהלת י, יז	116.....	משלי יז, ה
107.....	קהלת יב, ד	77.....	משלי יז, כז
116, 9.....	קהלת יב, ט	122.....	משלי יח, ב
110.....	קהלת יב, יא	129.....	משלי יח, כג
109, 8.....	קהלת יב, יב	120.....	משלי יט, כט
75.....	רות א, א	101.....	משלי כב, כה
102.....	רות א, יג	109.....	משלי כג, ה
108, 31, 29.....	רות א, כ	20.....	משלי כג, טו
31.....	רות א, כא	93, 54.....	משלי כג, כב
37.....	רות ב, ו	121.....	משלי כד, יז
124.....	רות ב, יא	130.....	משלי כה, י
108.....	רות ב, יד	122.....	משלי כה, יד
125.....	רות ד, א	114.....	משלי כה, כו
93.....	רות ד, טו	125, 10.....	משלי כז, טו
75, 56.....	שופטים ד, ו	40.....	משלי כז, יג
126, 98.....	שופטים ד, ט	73.....	משלי כח, יח
106.....	שופטים ד, כא	74.....	משלי כט, ט
76.....	שופטים ה, יא	111, 104.....	משלי ל, ו
108.....	שופטים ה, יב	64.....	משלי ל, ח
117, 108.....	שופטים ה, יג	106.....	משלי ל, ט
40.....	שופטים ה, כו	83.....	משלי ל, כא
45.....	שופטים ה, כז	110.....	משלי ל, לא
132.....	שופטים ה, לא	66.....	משלי לא, כט
106.....	שופטים ו, לח	116.....	נחום א, ד
107.....	שופטים ז, ג	34, 12.....	נחום ב, א
109.....	שופטים ח, א	40.....	נחום ב, ד
49.....	שופטים ט, ט	124.....	נחום ג, ז
55.....	שופטים ט, נד	74.....	נחום ג, יז
104.....	שופטים טו, ד	121.....	נחמיה ה, יח
107, 81.....	שופטים טז, כח	107.....	נחמיה ה, יט
107.....	שופטים יא, יח	51.....	נחמיה ו, ו
122.....	שופטים יא, כה	117.....	נחמיה ו, ט
109, 94.....	שופטים יא, לה	39.....	נחמיה ח, ו
52.....	שופטים יג, ד	119.....	נחמיה ט, ה
130.....	שופטים יד, טו	75.....	נחמיה יא, יז
116.....	שופטים יד, כ	53.....	נחמיה יב, לח
104.....	שופטים יז, ב	97.....	נחמיה יג, טז
103, 98.....	שופטים יט, יא	72.....	עבדיה א, טז
101.....	שופטים כ, ו	56.....	עבדיה א, י
44.....	שיר השירים א, ד	127, 71.....	עזרא א, ט
52.....	שיר השירים ב, טו	123, 49.....	עזרא י, ח
77.....	שיר השירים ב, יא	37.....	עזרא י, יז
108.....	שיר השירים ב, יז	93.....	עמוס א, יא
110.....	שיר השירים ג, ח	110.....	עמוס ב, ח
65.....	שיר השירים ד, ב	20.....	עמוס ג, ח
77.....	שיר השירים ה, א	35.....	עמוס ג, יב

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

98, 29.....	שמואל ב יט, יד	45.....	שיר השירים ה, ו
14.....	שמואל ב כ, א	97.....	שיר השירים ו, ד
102.....	שמואל ב כ, ה	113.....	שיר השירים ו, ה
117.....	שמואל ב כ, יח	110.....	שיר השירים ז, ג
83.....	שמואל ב כא, ח	110, 77.....	שיר השירים ח, י
103, 84.....	שמואל ב כא, ט	77.....	שיר השירים ח, יב
103.....	שמואל ב כב, י	93.....	שמואל א א, ו
103, 98, 57.....	שמואל ב כב, מא	112.....	שמואל א א, יב
44.....	שמואל ב כב, מד	52.....	שמואל א א, יד
21.....	שמואל ב כב, נא	75.....	שמואל א א, כ
40.....	שמואל ב כג, ו	47.....	שמואל א א, ב
103.....	שמואל ב כד, יד	45.....	שמואל א א, ג
81.....	שמות א, טז	120.....	שמואל א א, ה
112, 66.....	שמות א, יז	126, 117, 113, 20.....	שמואל א א, ט
128.....	שמות ב, ג	126, 117, 113.....	שמואל א א, טז
122.....	שמות ב, ד	114.....	שמואל א א, כד
112.....	שמות ב, ט	38.....	שמואל א א, כז
57.....	שמות ב, יד	122.....	שמואל א ג, י
96, 93.....	שמות ב, יז	38.....	שמואל א ד, ח
52.....	שמות ג, יח	74.....	שמואל א ד, יז
56, 39.....	שמות ד, ב	66, 35.....	שמואל א ד, יט
112, 100.....	שמות ד, ג	129, 59.....	שמואל א ה, ט
82.....	שמות ה, ז	113.....	שמואל א ו, ג
46.....	שמות ה, כא	125.....	שמואל א ו, יב
112.....	שמות ה, כג	83.....	שמואל א ט, ח
128, 44.....	שמות ו, ג	110.....	שמואל א ט, כב
44.....	שמות ו, יא	130.....	שמואל א טז, י
100.....	שמות ו, כז	44.....	שמואל א טז, כ
117.....	שמות ז, ז	8.....	שמואל א יב, כג
104.....	שמות ז, כג	40.....	שמואל א יד, לד
77, 43.....	שמות ז, כח	81.....	שמואל א יז, ד
104.....	שמות ח, ז	71.....	שמואל א יז, לד
128, 23.....	שמות ח, י	111, 38.....	שמואל א יז, מז
128.....	שמות ח, יד	120.....	שמואל א יח, כג
79.....	שמות ט, ב	109.....	שמואל א יח, כט
51.....	שמות ט, ג	82.....	שמואל א כ, יט
35.....	שמות ט, יז	122, 57.....	שמואל א כ, כח
43.....	שמות ט, כא	114, 108.....	שמואל א כ, לו
122.....	שמות ט, כט	68.....	שמואל א כא, א
131.....	שמות טו, א	125, 99.....	שמואל א כא, ג
66.....	שמות טו, ב	79.....	שמואל א כא, ח
104.....	שמות טו, ד	79.....	שמואל א כא, טז
45.....	שמות טו, ה	97.....	שמואל א כד, טו
45.....	שמות טו, ט	14.....	שמואל א כה, יז
39.....	שמות טו, יא	81.....	שמואל א כו, ח
43.....	שמות טו, יג	103.....	שמואל א כח, טו
45.....	שמות טו, יז	128, 78, 49.....	שמואל א כח, י
111, 44.....	שמות טו, כה	78, 49.....	שמואל א כח, יד
77.....	שמות טז, יג	104.....	שמואל א כח, כד
127.....	שמות טז, יד	34.....	שמואל א ל, טז
120.....	שמות טז, כא	99, 44.....	שמואל א א, י
77.....	שמות טז, כג	43.....	שמואל ב ו, כג
101.....	שמות י, ה	126.....	שמואל ב טו, ח
78, 43.....	שמות י, ו	61.....	שמואל ב י, יח
106.....	שמות י, יד	122.....	שמואל ב יא, ד
111.....	שמות י, כא	78.....	שמואל ב יב, ד
27, 9.....	שמות יב, ב	84, 81.....	שמואל ב יב, ו
12.....	שמות יב, ו	129, 44, 37.....	שמואל ב יג, כ
116.....	שמות יב, לו	121.....	שמואל ב יז, י
113.....	שמות יג, כא	120, 107.....	שמואל ב יח, ל

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

38.....	תהלים א, ד	49.....	שמות יד, יב
112.....	תהלים ה, ט	120.....	שמות יד, יז
103.....	תהלים ה, יא	106.....	שמות יד, כה
72.....	תהלים ו, ב	121, 29.....	שמות יז, ט
121.....	תהלים ו, ג	29.....	שמות יז, טז
131.....	תהלים ז, טו	102.....	שמות יח, א
119, 98.....	תהלים ט, ח	117, 105.....	שמות יח, ט
120.....	תהלים ט, יז	103, 57.....	שמות יח, יח
39.....	תהלים ט, יח	97.....	שמות יח, כב
111.....	תהלים טז, ד	130, 121.....	שמות יט, יב
66.....	תהלים טז, ו	121, 109.....	שמות יט, יג
116.....	תהלים טז, ז	103.....	שמות יט, יד
117.....	תהלים י, ג	77, 20.....	שמות יט, יח
116.....	תהלים י, יג	105, 48.....	שמות יט, כ
119.....	תהלים יא, ב	120.....	שמות יט, כב
53.....	תהלים יא, ז	130.....	שמות יט, כג
70.....	תהלים יז, ח	83.....	שמות כ, ד
118.....	תהלים יח, ד	108.....	שמות כ, ז
105, 15.....	תהלים יח, יא	120.....	שמות כ, יז
112.....	תהלים יח, יב	82, 40.....	שמות כא, יא
21.....	תהלים יח, כו	97.....	שמות כא, כה
17.....	תהלים יח, כט	45, 34.....	שמות כא, לו
10.....	תהלים יח, לו	117.....	שמות כב, כב
21.....	תהלים יח, נא	9.....	שמות כג, ב
20.....	תהלים כב, ז	41.....	שמות כג, יא
120.....	תהלים כב, טו	14.....	שמות כג, יז
45.....	תהלים כב, ל	51.....	שמות כג, כז
11.....	תהלים כו, ו	57.....	שמות כד, ז
74.....	תהלים כו, יב	71.....	שמות כד, טז
103.....	תהלים כז, ב	114.....	שמות כה, מ
111.....	תהלים כח, ז	51.....	שמות כו, כד
111.....	תהלים כט, ג	43.....	שמות כז, י
110, 30.....	תהלים לב, א	77.....	שמות כח, יא
113.....	תהלים לג, ב	44.....	שמות כח, יח
51.....	תהלים לג, ח	43.....	שמות כח, כו
40.....	תהלים לג, יח	13.....	שמות כט, לה
101, 40.....	תהלים לד, ט	86.....	שמות כט, מ
40.....	תהלים לד, טז	87, 43.....	שמות ל, יד
107.....	תהלים לד, י	77.....	שמות ל, כג
110.....	תהלים לד, יח	77.....	שמות לא, ו
120.....	תהלים לד, כא	33.....	שמות לא, יז
126, 79.....	תהלים לה, א	117.....	שמות לב, יא
128, 86, 44.....	תהלים לה, יד	18.....	שמות לב, כה
14.....	תהלים לה, כ	44.....	שמות לג, יז
38.....	תהלים לו, ו	132, 34.....	שמות לג, יט
19.....	תהלים לז, א	131.....	שמות לד, ה
123.....	תהלים לז, י	38.....	שמות לד, יב
117.....	תהלים לז, כב	120.....	שמות לד, כג
57.....	תהלים לז, לג	120.....	שמות לד, ל
121.....	תהלים לז, לד	71.....	שמות לה, כב
34.....	תהלים לח, יא	103.....	שמות לה, כה
8.....	תהלים לט, ב	66, 32.....	שמות לה, ל
14.....	תהלים לט, ו	66, 32.....	שמות לה, לה
45.....	תהלים מא, ג	102, 44.....	שמות לו, א
96.....	תהלים מב, ז	109.....	שמות לו, ב
29.....	תהלים מב, י	121, 80.....	שמות לו, י
114.....	תהלים מה, טו	69.....	שמות לח, ח
100, 75.....	תהלים מה, יח	20.....	שמות לח, כד
99.....	תהלים מו, יא	112.....	שמות מ, יח
108, 12.....	תהלים מח, יג	122.....	שמות מ, לו

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

8.....	תהלים קא, ג	116.....	תהלים נ, ז
78.....	תהלים קב, טו	37.....	תהלים נ, יג
52.....	תהלים קג, ד	109.....	תהלים נ, כא
126, 93.....	תהלים קג, י	58.....	תהלים נ, כג
116, 93.....	תהלים קג, יג	113.....	תהלים נא, ד
75.....	תהלים קה, יט	120.....	תהלים נא, יט
131.....	תהלים קו, יט	130.....	תהלים נב, ז
102.....	תהלים קו, מה	128.....	תהלים נד, ה
43.....	תהלים קז, ג	110.....	תהלים נד, ו
126.....	תהלים קז, ד	106.....	תהלים נה, כב
123.....	תהלים קז, מג	39.....	תהלים נו, יד
71.....	תהלים קטו, י	52.....	תהלים נז, ב
111, 107.....	תהלים קטז, ו	87.....	תהלים נח, ז
78, 54.....	תהלים קטז, יט	66.....	תהלים נח, ט
110.....	תהלים קיא, ח	74.....	תהלים סו, יד
114.....	תהלים קיג, ט	103.....	תהלים סח, ג
45.....	תהלים קיד, ח	56.....	תהלים סח, כח
117.....	תהלים קיז, א	114, 49.....	תהלים סט, ג
102.....	תהלים קיח, ב	58.....	תהלים עב, יז
117.....	תהלים קיח, יח	13.....	תהלים עג, ב
94, 56.....	תהלים קיח, כו	45.....	תהלים עג, ז
101.....	תהלים קיט, סז	132.....	תהלים עג, טו
106, 71, 56, 30.....	תהלים קיט, ק	104.....	תהלים עד, ח
30.....	תהלים קיט, קכח	94.....	תהלים עד, יז
107.....	תהלים קיט, קנד	123.....	תהלים עה, ה
106, 71.....	תהלים קיט, קסב	123.....	תהלים עו, ו
110.....	תהלים קכא, ה	130.....	תהלים עז, טז
34.....	תהלים קכא, ז	111.....	תהלים עח, טז
65.....	תהלים קכב, ד	130, 127, 71.....	תהלים פ, י
29.....	תהלים קכב, ה	127, 71.....	תהלים פ, יד
123.....	תהלים קכח, ד	76.....	תהלים פד, ד
121.....	תהלים קל, ד	99.....	תהלים פה, ה
124.....	תהלים קלב, א	102, 39, 16.....	תהלים פה, ט
114, 22.....	תהלים קלה, ז	77, 52.....	תהלים פו, ה
116.....	תהלים קלו, טו	117, 100.....	תהלים פז, ג
19.....	תהלים קלו, כג	117.....	תהלים פח, א
126.....	תהלים קלז, ז	72.....	תהלים פח, טז
97.....	תהלים קלט, ב	125.....	תהלים פח, יז
124.....	תהלים קלט, טו	64.....	תהלים פח, יט
124.....	תהלים קלט, טז	120.....	תהלים פט, ח
114.....	תהלים קמ, י	124, 46.....	תהלים פט, מג
123.....	תהלים קמא, ד	119.....	תהלים צ, יז
47.....	תהלים קמד, יג	86, 72.....	תהלים צב, ד
128.....	תהלים קמד, יד	34.....	תהלים צב, יג
117.....	תהלים קמו, א	52, 47, 20.....	תהלים צו, יב
117.....	תהלים קמו, ב	120.....	תהלים צז, ה
117.....	תהלים קמז, א	120.....	תהלים צז, ט
79.....	תהלים קמז, טז	119.....	תהלים צט, ה
49.....	תהלים קמט, ה	129, 103, 98, 45.....	תהלים ק, ג

תובנות מאינדקס הפסוקים

- סה"כ ספרתי 1292 אזכורי פסוקים שונים המופיעים בספר צחות.
אזכורי הפסוקים נלקחו מכל ספרי התנ"ך להוציא את ספר צפניה.
הוספתי מספר טבלאות היכולות לשמש כעזר לקורא:
- יא. בטבלה מספר 1 מיינתי את כמות אזכורי הפסוקים לפי ספרי התנ"ך.
 - יב. בטבלה מספר 2 ציינתי את הספרים שבהם איזכורי הפסוקים הם הרבים ביותר (לפי סדר יורד).
 - יג. על מנת לקבל את פריסת אזכורי הפסוקים בכל ספר בחרתי כמדד את הפרקים בכל ספר. בחירה זו נותנת מידע על פריסת הפסוקים בכל ספר.
 - יד. בטבלה מספר 3 ציינתי ליד כל ספר את כמות הפרקים הכוללת ואת כמות הפרקים שבהם לא מופיע אזכור פסוק. ציינתי על סמך זה את כמות הכיסוי של פרקי הספר שבהם מופיעים האזכורים.
 - טו. בטבלה מספר 4 העמדתי זה לצד זה את כמות האזכורים יחסית לכמות הכיסוי של הפרקים. כאשר לא מתחשבים בכל ספרי התנ"ך שבהם מספר הפרקים מועט (כיסוי גבוה אך לא משקף), מטבלה זו בולטים לעין לפחות שני עניינים:
 1. למרות אזכורי הפסוקים הרבים בספר תהלים (מקום ראשון בכמות האזכורים) אחוז הכיסוי של ספר אינו גבוה במיוחד (59.3%).
 2. אחוז הכסוי בחמישה חומשי תורה הוא הגבוה ביותר (כ- 85%) יחסית לנביאים ובכתובים (כ- 60%).

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

טבלה 2: אזכורי הפסוקים ממוינים לפי כמות	
מספר אזכורים	ספר
158	תהילים
135	בראשית
119	ישעיהו
108	שמות
83	דברים
73	איוב
67	יחזקאל
62	במדבר
51	ירמיהו
44	שמואל א
41	משלי
36	ויקרא
28	מלכים א
25	שופטים
23	מלכים ב
22	הושע
22	שמואל ב
19	דברי הימים א
17	אסתר
16	קהלת
15	דניאל
15	יהושע
13	איכה
13	שיר השירים
11	זכריה
10	חבקוק
9	נחמיה
9	רות
8	דברי הימים ב
8	מלאכי
7	עמוס
6	מיכה
5	יונה
5	נחום
3	יואל
3	עזרא
2	עובדיה
1	חגי
0	צפניה

טבלה 1: אזכורי הפסוקים ממוינים לפי ספרי התנ"ך	
מספר אזכורים	תורה
135	בראשית
108	שמות
36	ויקרא
62	במדבר
83	דברים
424	סה"כ אזכורים
	נביאים
15	יהושע
25	שופטים
44	שמואל א
22	שמואל ב
28	מלכים א
23	מלכים ב
119	ישעיהו
51	ירמיהו
67	יחזקאל
	תרי עשר
22	הושע
3	יואל
7	עמוס
2	עובדיה
5	יונה
6	מיכה
5	נחום
10	חבקוק
0	צפניה
1	חגי
11	זכריה
8	מלאכי
474	סה"כ אזכורים
	כתובים
158	תהילים
41	משלי
73	איוב
13	שיר השירים
9	רות
13	איכה
16	קהלת
17	אסתר
15	דניאל
3	עזרא
9	נחמיה
19	דברי הימים א
8	דברי הימים ב
394	סה"כ אזכורים

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

טבלה 3: אחוז כיסוי של פרקי התנ"ך יחסית לאזכורי הפסוקים

תורה	מספר פרקים	לא הוזכרו	אחוז כיסוי	הפרקים שלא נכללו
בראשית	50	3	94.0%	ג, כה, מ
שמות	40	3	92.5%	יא, לז, לט
ויקרא	27	9	66.7%	א, ב, ג, ד, ה, יב, יח, כ, כד
במדבר	36	8	77.8%	ב, ד, ח, ט, יט, כז, כט, לו
דברים	34	2	94.1%	יב, כז
נביאים				
יהושע	24	16	33.3%	ג, ד, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד
שופטים	21	7	66.7%	א, ב, ג, י, יב, יח, כא
שמואל א	31	12	61.3%	ז, ח, טו, י, יא, יג, יט, כב, כג, כז, כט, לא
שמואל ב	24	9	62.5%	ב, ג, ד, ה, ז, ח, ט, יד, טז
מלכים א	22	7	68.2%	ד, ט, טו, טז, יג, יז, כ
מלכים ב	25	10	60.0%	א, ב, ח, ט, טו, יב, כ, כא, כג, כה
ישעיהו	66	17	74.2%	ד, יג, טו, טז, כ, כה, לא, לב, לה, לט, מו, נ, נד, נה, נו, נז, סה
ירמיהו	52	24	53.8%	ג, ה, יג, יד, טז, יז, כא, כד, כז, כח, כט, לב, לד, לה, לו, לז, לח, מא, מג, מד, מה, מז, מח, נב
יחזקאל	48	14	70.8%	ה, ז, ח, י, יא, יב, טו, יח, יט, לב, לד, לה, מב, מח
תרי עשר				
הושע	14	2	85.7%	א, ה
יואל	4	3	25.0%	ב, ג, ד
עמוס	9	4	55.6%	ד, ה, ח, ט
עובדיה	1	0	100.0%	
יונה	4	1	75.0%	ב
מיכה	7	4	42.9%	א, ב, ג, ד
נחום	3	0	100.0%	
חבקוק	3	0	100.0%	
צפניה	3	3	0.0%	
חגי	2	1	50.0%	ב
זכריה	14	8	42.9%	א, ד, ו, ח, ט, יב, יג, יד
מלאכי	3	0	100.0%	
כתובים				
תהילים	150	61	59.3%	ב, ג, ד, ח, יב, יג, יד, טו, יט, כ, כא, כג, כד, כה, ל, לא, מ, מג, מד, מז, מט, נט, ס, סא, סב, סג, סד, סה, סז, ע, עא, עט, פא, פב, פג, צא, צג, צד, צה, צח, קד, קח, קט, קי, קיב, קכ, קכג, קכד, קכה, קכו, קכז, קכט, קלא, קלג, קלד, קלח, קמב, קמג, קמה, קמח, קנ
משלי	31	8	74.2%	ב, ט, י, יא, טז, כ, כא, כו
איוב	42	10	76.2%	ה, יב, יז, יח, כב, כג, כה, כו, כז, מא
שיר השירים	8	0	100.0%	
רות	4	1	75.0%	ג
איכה	5	0	100.0%	
קהלת	12	3	75.0%	ו, ט, יא
אסתר	10	3	70.0%	ו, ז, י
דניאל	12	6	50.0%	ג, ד, ה, ו, ז, י
עזרא	10	8	20.0%	ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט
נחמיה	13	6	53.8%	א, ב, ג, ד, ז, י
דברי הימים א	29	14	51.7%	ה, ט, י, יא, יב, יג, יד, יז, יח, כא, כב, כג, כד, כז
דברי הימים ב	36	29	19.4%	א, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, יא, יב, יג, יד, טו, יז, יט, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, כט, לא, לב, לג, לד, לה, לו

ספר צחות
נספח א': אינדקס פסוקים

טבלה 4: השוואה בין אחוז כסוי של פרקי התנ"ך יחסית לאזכורי הפסוקים

מספר אזכורים	אחוז כיסוי	ספר
135	94.00%	בראשית
108	92.50%	שמות
36	66.70%	ויקרא
62	77.80%	במדבר
83	94.10%	דברים
15	33.30%	יהושע
25	66.70%	שופטים
44	61.30%	שמואל א
22	62.50%	שמואל ב
28	68.20%	מלכים א
23	60.00%	מלכים ב
119	74.20%	ישעיהו
51	53.80%	ירמיהו
67	70.80%	יחזקאל
22	85.70%	הושע
3	25.00%	יואל
7	55.60%	עמוס
2	100.00%	עובדיה
5	75.00%	יונה
6	42.90%	מיכה
5	100.00%	נחום
10	100.00%	חבקוק
0	0.00%	צפניה
1	50.00%	חגי
11	42.90%	זכריה
8	100.00%	מלאכי
158	59.30%	תהילים
41	74.20%	משלי
73	76.20%	איוב
13	100.00%	שיר השירים
9	75.00%	רות
13	100.00%	איכה
16	75.00%	קהלת
17	70.00%	אסתר
15	50.00%	דניאל
9	20.00%	עזרא
3	53.80%	נחמיה
19	51.70%	דברי הימים א
8	19.40%	דברי הימים ב

נספח ב': הוספות לביאור

הוספות לביאור (דף ג' ע"ב סוף שורה ל"ז) (עמ' 11)

אחר שכבר יצאה ההערה הזאת מתחת מכבש הדפוס, מצאתי מה שכתב החכם רבי אליה בחור ז"ל מקריאת הקמ"ץ בביאורו לספר המהלך ספר ראשון שער ד', וז"ל: לקמץ, אין ר"ל בתנועת הקמץ על דרך שהאשכנזים קוראים אותו, רק ע"ד שקוראים אותו הספרדים והלועזים שהוא נוטה לפת"ח, אמנם אינם יודעים לכוון קריאת הקמץ, כי גם אנשי טבריא עושים הפרש בינו ובין הפת"ח, כי קריאת הקמ"ץ מורכב מפת"ח וחול"ם, ע"כ צורתו כצורת שניהם. עכ"ל. ושמתני מאוד, כי כיוונתי לדעת הגדול. דוד אַטטענזאָסער.

הוספות לביאור (דף ו"ו ע"ב סוף שורה ל"ז) (עמ' 16)

ראה במלת למנחה בהקדמ' שלישית לס' תרי עשר מ"ש שם על העיר ירושלים.

הוספות לביאור (דף י"ד ע"א שורה כ"ג) (עמ' 22)

ושם. בספר המהלך לרמ"ק ז"ל בשער השיר כתוב בחרוז זה: וְשֵׁת.

הוספות לביאור (י"ד ע"ב שורה ד') (עמ' 23)

שְׁבָחָה וגו'. זה הוא מהמשורר הגדול ר' שלמה ה' גבירול זצ"ל, יראה מ"ש המדקדק מהור"ר שבתי סופר ז"ל בהגהותיו למהלך שער השיר על המלה הזאת.

הוספות לביאור י"ד ע"ב שורה ה') (עמ' 23)

בְּעָרְכִי, אֶכְנֶה. שם במהלך: בְּעָרְכִי, אֶתְנֶה.

הוספות לביאור (י"ד ע"ב שורה ט') (עמ' 23)

אָמַת וגומר. החרוז הזה גם הוא מהמשורר הנזכר בבקשה אחת.

הוספות לביאור (י"ד ע"ב שורה י"א) (עמ' 23)

תְּבַרְךָ וגומר. גם זה הוא מהמשורר הנזכר בבקשה אחת.

הוספות לביאור (דף י"א ע"א שורה י"א) (עמ' 24)

נָחַר וגומר. גם זה שר המשורר הנזכר בצאתו מעיר סרקסטה.

הוספות לביאור (דף י"א ע"א שורה י"ג) (עמ' 24)

נִגְדָּעָה וגו'. גם זה שר רשב"ג הנ"ל בהיותו מקונן על רבינו האי גאון ז"ל.

הוספות לביאור (דף י"א ע"א שורה י"ד) (עמ' 24)

מה וגו'. אף הוא מרשב"ג הנזכר. במהלך שער השיר: יְחִידָה.

הוספות לביאור (דף י"א ע"ב שורה ב') (עמ' 24)

בְּדַעְתּוֹ. במהלך שם: וְיִשִּׁישׁ.

הוספות לביאור (דף י"א ע"ב שורה ח') (עמ' 24)

אֶדְרֶשָׁה וגומר. אף הוא מרשב"ג הנזכר.

הוספות לביאור (דף י"ז ע"ב בראש שורה למ"ד) (עמ' 36)

(0) הנהיה כדבר הגדול הזה, כצ"ל, אך תפס החכם דרך קצרה.

הוספות לביאור (ד' מ"ד ע"א שורה ט"ו) (עמ' 91 הערה נ"ה)

רכוב על החמור. במסכת תענית דף כ' ע"א, וראה מ"ש הרד"ק ז"ל במכלולו דף כ"ג ע"ב.

נספח ג': לוח התקונים

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון	בוצע
ג	א	כ"ב	ד'	ו"ו	✓
ג	ב	ל"ד	בלשונות רבות בחלק	בלשון קצת יושבי חלק	✓
ד	א	כ"א	טענונג	דעהנונג	✓
ד	א	ל"א	שם תואר	שם (הויפטווארט) תואר	✓
ד	א	ל"ד	שם תואר	שם תואר (אייגעג שאפטסווארט)	✓
ט	ב	כ"ח	י"א	נ"א	✓
יב	ב	ד	במלת	במלות	✓
יב	א	כ"ו	סימן	בסימן	✓
יג	ב	י"ד	תִּישְׁמְנוּ	תִּישְׁמְנָה	✓
יד	ב	ט	היא	הוא	✓
טו	א	ט"ו	והנתר	והנותר	✓
טו	ב	ל"ג	תהיה הגימ"ל	הגימ"ל השניה	✓
טו	ב	ל"ט	היא	שהוא	✓
טז	א	כ"ז	ואורותי	ואורותי	✓
טז	ב	ה	בעבור	ובעבור	✓
כ	א	ג	וְיִמְיָנָה	וְיִמְיָנָה	✓
כ	א	כ"ז	לשו	לשון	✓
כא	ב	כ"ה	שישוב	שישיב	✓
כב	ב	ט"ז	י"ד	ו"ו	✓
כה	ב	ל"ז	היו'	היו"ד	✓
כו	ב	ב	יְדִי	יְדִי	✓
כו	ב	ל"ט	שְׁעָלִים	שְׁעָלִים	✓
כז	א	י"ט	שְׁעָלִים	שְׁעָלִים	✓
ל	א	ה	נפשי	נפשך	✓
ל	ב	ו	סמ"ך	סמך	✓
לח	א	י"ד	הַלֵּךְ	הַלֵּךְ	✓
לט	א	י"ז	במוכרח	במוכרת	✓
מ	ב	ד	מחלוקת	מחלוקות	✓

ספר צחות
נספח ג': לוח התקונים

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון	בוצע
מ	ב	ט"ו	ומשקלו	ומשקל	✓
מ	ב	כ	אַרְבַּעַתִּים	אַרְבַּעַתִּים	✓
מ	ב	כ"ה	ששח	ששה	✓
מ	ב	ל"א	ראויה	ראוי	✓
מה	א	ל	דגוש	הדגוש	✓
מה	ב	כ"ט	וְכַעֲשֶׂתָּח	וְכַעֲשֶׂתָּה	✓
מו	א	ל"ה	נוכחת או רבות	נוכחים ורבות	✓
מז	ב	ד	הוסיף	והוסיף	✓
מח	ב	ט"ז	יה"א	יהא	✓
מט	-	ל"ב	בא	ובא	לא מצאתי
נא	א	כ"ו	הוא	שהוא	✓
נב	א	י"א	תטר	תטר	✓
נד	א	כד	וְתַפְשֶׁתָּ	וְתַפְשֶׁתִּי	✓
נד	ב	ל"ז	וַיֵּגֶר	וַיֵּגֶר	✓
נז	ב	ל"ה	עָשִׂי	עָשִׂי	✓
נט	א	ד	אַהוֹדְנָה	אַהוֹדְנָו	✓
סב	א	ל"ב	בפירושי	בפירושו	✓
סו	א	כ"ו	העתיד	והעתיד	✓
סז	ב	י"ב	עיללות	עלילות	✓
סח	א	כ"ד	עֲשִׂיתִי	עֲשִׂיתִי	✓
סט	ב	כ"ו	שב	שם	✓
עא	א	כ"ו	וַיִּרְשָׁתָּה	וַיִּרְשָׁתָּה	✓
עא	א	כ"ט	היה	היו	✓
עא	ב	י"ד	פת בג	פת בג המלך	✓

